De Fransche tyrannie

Abraham van Wicquefort

bron
Abraham van Wicquefort, *De Fransche tyrannie*. Jan Claesz ten Hoorn, Amsterdam 1674

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/wicq003fran01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

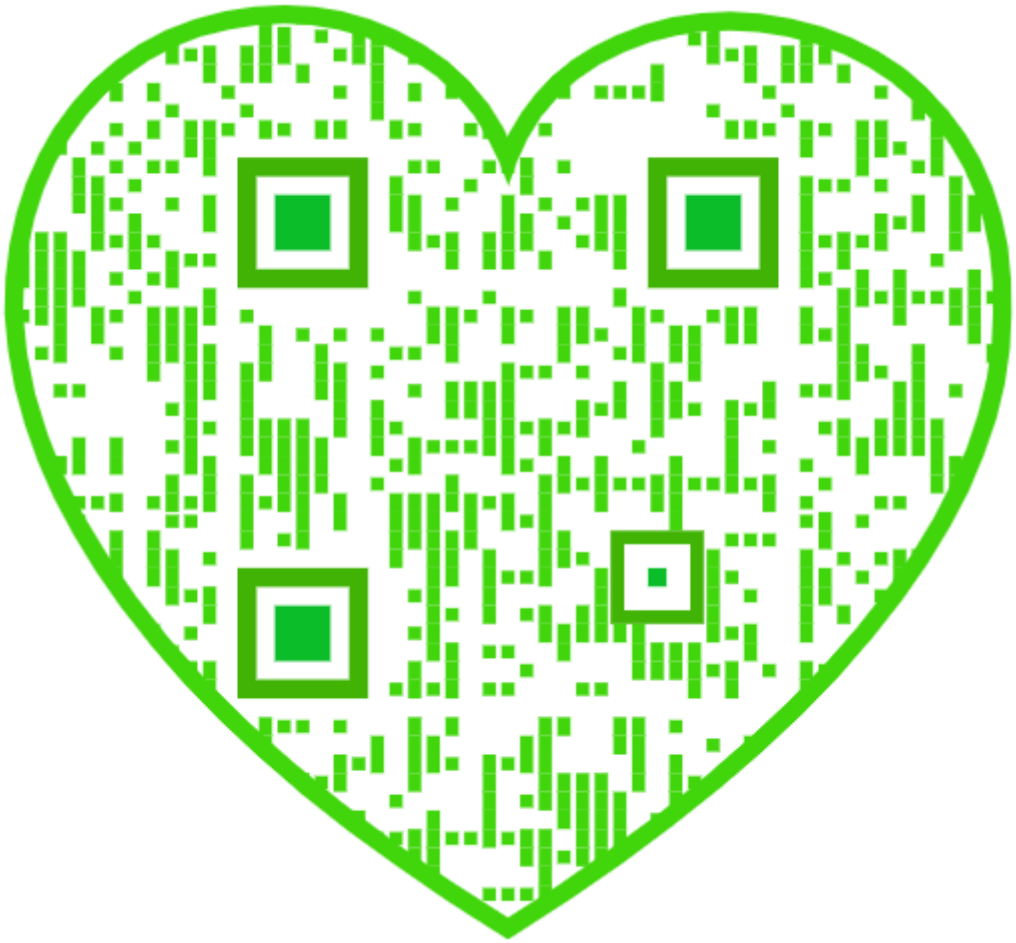

Fransche Tyrannie, *Dat is:* Oprecht en waerachtig verhael van de Grouwelijke Wreetheeden, tot *Bodegrave* en *Swammerdam* en elders door de Franssen gepleeght, &c.

MEn behoeft slechs een geringe kennis van de saken des werrelts, en die niet diep deurdringt, om te weten dat men, sedert dat de groote en rijke Lantschappen, die de Hertogen van Borgonje in de Nederlanden bezaten, en sedert dat de Koninkrijken van Kastilien en Arragon, met hun toebehoorten, aen 't huis van Oostenrijk zijn gekomen, in 't Christelijk Europa een macht heeft zien rijzen, die machtig was om ergwaen te ontsteeken en tegen Vrankrijk om de voorgang te twisten. Dit leste had ook eenige tijdt te voren, te weten omtrent het einde van de vijftiende eeuw zijn grenzen wijt uit gestrekt, met het Graefschap van Provence en de Middelantsche zee, en 't Hertogdom van Bretanje en de grote Zee aen zijn kroon te voegen; gelijk het ook dat van Borgonje naer de zijde van 't Franche Comté, en van Duitslant meê had vereenigt.

't Is wel waer dat de oorlog en verovering van *Karel d'Achtste* op het Koninkrijk van Napel alleenlijk een vuur van stroo was, en dat de wapenen, die *Louis de Twaelfde*, en *François d'Eerste*, zijn navolgers, in Italien voerden, niet zeer gelukkig waren: maer dit belette niet dat men uit dese ylende tochten kan oordeelen wat men van Vrankrijk had te verwachten, als het Koningen verkreeg, die zo bequaem waren om te bewaren, als aen te vangen; en deze zelfde wapenen gaven in alle d'andere Vorsten en Staten een sterke indruk van de stoute aert der Franschen, vaerdig om alles aen te vangen, en van hun gevaerlijk gebuurschap. [+] Sedert deze tijt hebben deze twee Machten meer dan een eeuw lang om de voorgang gedongen en getwist, en yder getracht de zijne op de puinhopen van die van zijn geburen op te richten. Kaiser *Karel de Vijfde*, die de Koning van Vrankrijk, na dat hy hem in de slag van Pavyen gevangen had genomen, gedwongen had, volgens het verdrach van Madrid, weêrgadeloze voordeelen aen hem over te geven, die byna alle de heirkrachten van Duitslant naer zijn believen aenwende, en die, met de Spanjaerden, alle de rijkdommen der Indianen, en alle de Lantschappen der Nederlanden bezat, verliet de werelt, en besloot sich in een klooster: daer toe hy, gelijk hy zeide, door zijn

[+]Twist tusschen Spanjen en Vrankrijk om de voorgang.

swakheden geparst wierd; hoewel het waerschijnlijk eerder was uit ongeneuchte van dat hy gedwongen had geweest met het heir voor Mets op te breken, 't welk *Henryk de Tweede* het Kaiserrijk ontweldigt en afgenomen had, onder schijn van de Protestantsche Vorsten, sijn Bontgenoten, te helpen. De droefheit, die hy had, in te sien dat het geval naer de zijde van een jong Oppervorst oversloeg, die bequamer was om hem te stuiten, dan een gryzaert, door de gedurige vermoeitheden van byna veertig jaren afgeslooft, volgde hem in sijn vertrek, en was oorsaek van sijn doot. De swakheit *der drie leste Koningen van Vrankrijk*, uit de nakomelingen van *Philippus van Valois* gesproten, die alle drie Sonen van *Henryk de Tweede* waren, en de wan-ordeningen, die dit Koninkrijk, in de tijdt van de *Ligue*, tot d'uitterste verwarring brachten, souden alle de macht daer af neder geworpen, en die van Spanjen tot de byna ontwijffelbare hoop van 't algemeen en geheel Opper-vorstendom verheven hebben, so het door de burgerlijke oorlogen der Nederlanden niet gedwongen had geweest de wapenen, die het so vorderlijk tegen Vrankrijk had konnen gebruiken, tegen hen te keeren. *Henryk de* IV. tot de Kroon geraekt, na dat hy de *Ligue*, en de Spaensche aenhang verstrooit had, en overwegende wat onderstant hy van de

Vereenigde Nederlanden had genoten, gelijk ook hoe sy de Spaensche wapenen afgewend hadden, die hy aenmerkte als middelen, sonder de welken hy ten minsten seer swaerlijk, ja misschien gantschelijk niet, de swarigheden sou hebben konnen overwinnen, die hem in de genieting van een recht tegen gekomen waren, 't welk sijn geboorte, en de wetten van 't Koninkrijk voor hem hadden verkregen, besloot een eeuwige en onverbrekelijke vrientschap en verbont met de Staten der selfde Lantschappen te maken, die hy geholpen had onverzoenlijk met Spanjen te doen worden. Hy kende volmaektelijk hun getrouwheit, en sijn eige belang; en dieshalven volhardde hy met onderstant van volk en gelt aen hen te doen, selfs na de vrede, te Vervins gemaeckt; met voornemen van dese nieuwe bont-genoten nuttelijk tot d'uitvoering van dese groote toeleg te gebruiken, die hy in 't einde van [+] sijn leven tegen 't Huis van Oostenrijk bestak; om dat hy in geheel Europa geen Staet vond, die bequamer was om de wapenen van Spanjen ter Zee en te Landt besich te houden, en af te wenden. Het besluit, dat hy genomen had, om sich Richter der saken van de geheele Christenheit te maken, quam niet te voorschijn, dan lange tijdt na sijn doot, in de Geheug-schriften des Hertogs van Sully, sijn vertroutste Bedienaer, en in de

[+]Toeleg van Henryk de Vierde tegen 't Huis van Oostenrijk.

genen van de Prelaet, die de Historie van sijn leven heeft geschreven. Sijn geweldige en onverwachte doodt, de swakheit van de bestiering in de minderjarigheit van sijn Soon, de neiging van de *Regente Koningin*, en het dubbelt huwelijk, dat sy maken liet, deden de saken geheellijk van aengesicht veranderen. Ja na d'ongenade, daer in de *Moeder Koningin* geraekte, richtte de *Hertog van Luines*, die, onder de hoedanigheit van Mingenoot en Gunsteling, d'ampten van eerste bedienaer uitvoerde, in de Rant van Vrankrijk grontregelen op, die rechtstrijdig tegen de genen van *Henryk de Vierde* waren, terwijl hy opentlijk d'interesten en 't eige belang van 't Huis van Oostenrijk ondersteunde, tegen dat van de Protestantsche Vorsten in Duitslant, en elders; om dat hy d'Infante van Spanjen, Vorstin, en sedert Gouvernante der Nederlanden, wilde verplichten een van haar Staet-dochters, erfgenaem van Pequigny in Pikardyen, aen de broeder van dese mingenoot en gunsteling te geven. Toen het ongelukkig gevolg der belegering van Montauban het gesag van dese Edelman, die alleenlijk door de gunst van 't geval tot de waerdigheit van Konstabel van Vrankrijk verheven was, gantschelijk neder geworpen had, overleefde hy sijn ongenade niet lang; en het beleit der saken ging over in de handen van

andere bedienaers, die niet meer beleit en bestandigheit hadden, als hy; tot dat *Ian Armand, Kardinael van Richelieu*, sich meester daer af gemaeckt hebbende, aenving de grootheit van 't Huis van Oostenrijk te vernederen, of eerder neder te werpen. De tractaten en handelingen, die men sedert, tusschen Vrankrijk en de Vereenigde Nederlanden, sedert het jaer 1624, tot aen dat van 1642, gemaekt heeft, zijn alle van sijn werken; maer dat van d'achtste van Februarius 1635, was sijn proefstuk. Dit leste verdrach [+] begon het voornemen, dat Vrankrijk had, in 't licht te brengen, namentlijk van de grootheit van dese Kroon op de puinhopen van die van Spanjen te bouwen, en in d'eersucht toe te treden, die dese leste naer 't algemeen Opper-vorstendom deê trachten. De *Prins van Oranje, Hendrik Frederik*, de deursichtigste van sijn tijt, begon ook van die uur af te bemerken dat men in 't ooggemerk van de Kardinael niet behulpsaem kon zijn sonder dese Lantschappen in de selfde dienstbaerheit te werpen, daer meê Vrankrijk al 't overige van de Christenheit dreigde. Het machtig heir, 't welk dit Koninkrijk in de Nederlanden sond, volgens het verdrag, dat 'er gemaekt was, had geen goed gevolg. De moedwilligheden, die de Franschen te Tienen bedreven, maekten de Vlamingen moedeloos in de begeerte van

[+]Openbare toeleg van Vrankrijk, om 'tHuis van Oostenrijk tegen te streven, onder Richelieu,

hun beschutting in Vrankrijk te soeken: en d'aenparssing, met de welke *de Mareschalken van Chastillon en van Brezé*, die 't gebied over 't Fransch heir hadden, dese Prins tot de belegering van Leuven inwikkelden, (daer in een onverschonelijke achteloosheit van nodige ordening tot onderhouding van hun krijgsbenden getoont wierd) ontsloeg hen wel haest van de waen, die sy hadden, dat de verovering der Nederlanden slechs d'uitwerking van een eenige velttocht sou wesen. Dese eerste tegenspoet, in plaets van de Kardinael te stuiten, (het machtigste vernuft, dat ooit d'eerste bediening der saken in handen heeft gehad) maekte hem hartnekkiger in d'uitvoering van d'eerste toeleg, die hy voorgenomen had, om de Spanjaerden uit de Nederlanden te verdrijven, en de grenzen van Vrankrijk naer die zijde uit te breiden. *De Kardinael Mazarijn*, die [+] hem in 't ampt volgde, trad ook sijn voetstappen in de bestiering na, en met so veel te grooter schijn van gevolg, als de wapenen van Vrankrijk voortvoeren in groter winsten in de Nederlanden te doen, en als hy, in 't begin van sijn bediening, plaetsen veroverde, die sijn voorzaet niet had darren aentasten. Geheele Koninkrijken, en veel Lantschappen stonden tegen de Kroon van Spanjen op, en dwongen de selfde de heiren, die sy met grooter voordeel tegen haer

[+] en onder Mazaryn.

openbare vyanden, naer de zijde van de Nederlanden, gebruikt sou hebben, tegen de wederspannigen in *Portugal, Katulonien,* + *Napels* en *Sicilien* te zenden. De Staten der Vereenigde Nederlanden waren ondertusschen niet verzuimelijk om aen hun zijde te werken, en, de handelingen, die sy met Vrankrijk gesloten hadden, oprechtiglijk uitvoerende, verschaften dagelijks daer aen nieuwe stoffe van te zegepralen. Sy bleven onvermoeit daer in, tot dat sy, siende dat de volharding van d'oorlog, die hun schatten uitputte, hen allengs verteerde, dat het verlies der Lantschappen, onder de Koning van Spanjen staende, ook hun ondergang sou wesen, en dat het gebuurschap van Vrankrijk aen hen verdacht en ontsaghelijk sou zijn, begonnen t'overwegen dat de Spaensche Nederlanden tot een scheidmuur voor de Fransche eersucht diende te verstrekken; gelijk ook van buiten, tot een voorwal tegen de genen, die dese Staet van ter zijden souden willen aentasten. Dit was een der redenen, (en ik durf seggen de krachtigste) die 't vrede-verdrach van Munster deden sluiten, en die de Staten verplichtten om sich van hun verbintenis met Vrankrijk te ontslaen. + Ik mag ook wel met waerheit seggen dat dese vrede d'eerste oorsaek van de haet is, die Vrankrijk u toedraegt, en d'eenige oorsprong van alle de qualen, die 't heden uw

+Behulp der Nederlanders tot de grootheyt van Vrankrijk.

+Eerste oorsaek van de haet der Franschen tot de Hollanders.

waerde Vaderlant doet lijden. Want hoewel het sedert dese tijdt seker verbont met dese Staet heeft vernieut, door *het verdrach van Parijs, in 't jaer* 1662 gemaekt, so is 't echter seker dat de versoening aen de zijde van Vrankrijk niet oprecht heeft geweest, en dat men 't selfde niet gemaekt sou hebben, so de Franschen niet hadden gehoopt dat sy dese Staet in hun interesten en eige belang souden bedrajen, en de selfde in de verovering, of ten minsten in de deeling der Nederlanden doen bewilligen. De genen, die eenige kennis van 't geen hebben, dat in de handeling is geschied, die van de Graef *d'Estrades*, in 't jaer 1663, op 't toonneel wierd gebracht, konnen niet daer aen twijffelen; en de nakomelingen sullen eens reden hebben om sulks vastelijk te geloven, so sy sich sulks niet konden inbeelden uit hun wijse van handelen, ten opsicht van dese Lantschappen, en van hun inwoonders. Sedert dit verdrach is gebroken, van d'één zijde door de boosheit der gener, die het hadden doen voorstellen, en van d'andere kant door de snode Staetkunde van eenige geesten, die door ramp des tijts, tot ondergang van 't landt, in de bestiering der saken zijn geraekt, kreeg Vrankrijk een wrok en afkeer van dese Staet, die het niet kon verbergen, schoon het de selfde met een schijn van vrientschap dekte, daer in het toonde

dat het hem weinig scheelde. Het gaf blijken daer af in 't geheel beloop van d'oorlog, die Engelant, in 't jaer 1665, dese Staet begon aen te doen. 't Geeft nu geen pas om hier van Vrankrijks beleit te spreken, noch te vertoonen op wat wijze het selfde het verdrach van Parijs uitgevoert heeft, of hoe het d'Engelschen heeft gespaert, om hen gunstig tot sich te maken, terwijl het hun krachten deê quisten, gelijk ook die van dese Nederlanden, met voornemen van hen beide onmachtig en onbequaem te maken tot het voornemen, 't welk het tegen Spanjen bestak, tegen te staen. Maer alle de werelt heeft gesien dat Vrankrijk, meenende dese twee volken te bedriegen, de toegenegentheit van beide heeft verloren, en verplicht sich met de kroon van Sweden tegen de winsten, die de wapenen van Vrankrijk noch in de Nederlanden souden konnen doen, te vereenigen. Dit is 't verbont, aen 't welk men de namen van *Triple Alliantie*, of drievoudig verbont heeft gegeven, 't welk aen Vrankrijk het momtuig afrukte, en sich tegen de genen deê openbaren, [+] die met de grootste yver en bezigheit tot de weêr-oprechting van de rust der Christenheit gearbeid hadden. De Bedienaers van 't Hof van Parijs, hoewel so bedekt en geveinst, als in eenig ander Hof ter werrelt, hebben sich niet daer in konnen

[+]Steurnis der Franschen over de Triple Alliantie.

stil houden. En och! dat sy niet waerachtiger hadden geweest, dan sy gemenelijk zijn, als sy gesegt hebben dat de Koning, hun meester, gevoel van de Liguen en Verbonden soud hebben, die de Staten in Duitslant en elders deden maken. Hy heeft 'er waerlijk gevoel af gehad, en sijn wraek is op sulk een wrede en bloedige wijze uitgevoert, dat men nauwelijks voorbeelden daer af in de geheele Historie van de verlede tijdt sal vinden. Ik had my ingebeeld dat de Koning van Vrankrijk, besloten hebbende door beweging van grootmoedigheit tegen dese Staet t' oorlogen, alleenlijk om dat het beleit der gener, die'er de voornaemste bestiering der saken hadden, niet aen hem behaegde, d'oorlog met d'uitterste edelmoedigheit gevoert sou hebben, dat hy niet sou hebben gevreest alleen tegen al 't overige van de Christenheit t' oorlogen, en dat hy, in plaets van verbont met Engelandt, en met de twee of drie Priesters te maken, die sich met hem vervoegt hebben, met d'eenige heirkrachten van sijn Koninkrijk een Staet sou hebben aengetast, die hy so verre beneden sijn macht en grootheit aenmerkte. Daer was ten minsten stoffe van te geloven dat de selfde Koning, na dat hy so veel vyanden tegen dese Staet had verwekt, en na dat hy alle haer Bontgenoten, die aen haer konden en behoorden on-

derstant te doen, of omgewent, of verschrikt had, d'eer tot het enig voorwerp sijner wapenen gemaekt, en sich vernoegt sou hebben met aen de werrelt te tonen, dat hy kon verwinnen, en dat hy de verwinning grootmoediglijk kon gebruiken.

Ik wil geloven dat dit sijn mening is geweest: want hoe wel men, so haest de heiren op uw grensen zijn gekomen, van d'elenden wierd gedrukt, die niet van d'oorlog afgescheiden konnen worden, so heeft men echter niets boven gemeen gevoelt, dan na dat de koning, op 't einde van Hooimaant lestleeden, besloot weêr naer Vrankrijk te keren. Sedert die tijt heeft dit Lant tot een [+] toonneel van so schrikkelijke overdaet en gewelden gedient, dat het schijnt dat de Franschen, door hun leste werken, getracht hebben de bloedige geheugenis van S. Bartolemeus dag, die men, sedert het Jaer 1572. de feestdag der Hugenoten, en de Parijsche Bruiloft noemt, uit te wisschen; gelijk ook de geheugenis van de schrikkelijke en meineedige aanslag, die de Hertog van Alençon op de seventiende van Januarius, 1583, op de stadt Antwerpen aenving, daer 't overige der moordenaers van de Parijsche Bruiloft het geen, dat sy te Parijs begonnen hadden, meenden te voltrekken. Men moet geloven, seg ik, dat sy de geheugenis der gruwelen, die sy aen een oneindig getal van on-

[+]Begin der Fransche wreetheden.

schuldige menschen in uw geburige Lantschappen, in 't hart van Hollant, en selfs voor uw ogen bedreven hebben, voor altijt in de geest van uw nakomelingen hebben willen indrukken, en nalaten.

Het zy my geoorloft tot dese saek hier [+] het geen in te voegen, 't welk de Bisschop van Rhodes, sedert Aertsbisschop van Parys, die 't leven van Henrijk de Groot heeft geschreven, en d'eerste jeucht van de tegenwoordige koning onderwesen, van S. Bartolemeus dag schrijft. *De Koning,* (dit was Karel de Negende) zegt hy, *bevonden hebbende dat hy nooit door gewelt de Hugenoten sou onderbrengen, besloot andere middelen, die gemakkelijker, maar ook bozer waren, daer toe te gebruiken. Hy begaf sich tot hen te vleiden, te veinsen dat hy hen gunstiglijk wilde handelen, tot hen alle de dingen, die sy begeerden, toe te staen, hen in slaep te wiegen met de hoop van de krijg tegen de koning van Spanjen in Nederlant te voeren, daer sy vieriglijk naer verlangden. En hy, om hen beter aen te lokken, beloofde aen hen tot onderpant sijn suster Margareta, om haer aen onse Henrijk* (de Vierde) *te huwen; in voegen dat hy door dese middel de voornaemsten van dese aenhang naer Parijs lokte. Ses dagen daer na,* (te weten na de Bruiloft) *die S. Bartolemeus dag was, wierden alle de Hugenoten, die tot dese Bruiloft gekomen waren, vermoort, en onder anderen d'Admirael,* (over-

[+] Verhael van de slachting der Hugenoten in Vrankrijk.

grootvaders vader van de Prins van Oranjen, Stathouder van uw Lantschap) *twintig andere voorname Heeren, twaelf hondert edellieden, drie of vier duisent krijgslieden, of burgers; en daer na deur alle de steden van 't Koninkrijk, naar 't voorbeelt van Parijs, by na hondert duisent menschen: een gruwelijke daet,* (voegt hy 'er by) *die nooit sijn weêrgâ heeft gehad, en die, so 't God belieft, nooit sijn weêrgâ sal hebben.*

En zeker, hoewel Christoffel du Thou, eerste President in 't Parlement van Parijs, so swak, of liever so blode was, dat hy de schandelijke meineedigheit, en de verfoejelijke verradery van koning Karel de Negende goetkeurde, so sullen echter de Franschen, die noch een weinig oprechtigheit en edelmoedigheit over behouden hebben, en die de besonderheden der schrikkelijke en gruwelijke wreetheden weten, de welken de Franschen tegen burgers van een selfde Staet, en tegen d'onderdanen van een selfde koning pleegden, en besonderlijk te Meaux, te Troyes, t'Orleans, te Bourges, te Chartres, te Lyons, en, om kort te seggen, deur geheel Vrankrijk, niet nalaten met afschrik daer af te spreken, en met Statius te seggen:

Excidat illa dies aevo: nec postera credant saecula.
Nos certè taceamus, & obruta multâ

Nocte tegi propriae patiamur crimina gentis. *

Wat het bedrijf des Hertogs van Alenson aengaet, Strada, en d'andere Historieschrijvers van die tijt spreken 'er af, als van een seer meineedig verraat; en *de Hertog van Montpensier*, Prins van den bloede van Vrankrijk, en Schoonvader van prins Willem van Oranje, die sich toen by de Hertog bevond, verre van zulks goet te keuren, zeide hem in sijn aengesicht, dat men den verraders, die hem tot sulk een gruwelijke daet geraden hadden, het hart moest deurboren.

Een deurluchtig Heer, die 'er tegenwoordig was, en die sedert groot in 't Hof van Vrankrijk heeft geweest, spreekt 'er af in dese eige woorden. *Dit bedrijf*, segt hy, *bracht Monsieur*, (hy was broeder van Koning Henryk de Darde) *en alle de sijnen tot sulk een kleine achting, dat het alle de Franschen in 't algemeen tot een afschrik en laster, ja tot een verfoejing by alle volken maakte.*

Maer 't geen, dat sy, sedert een jaer, in dit Lant hebben gedaen, overtreft alles, dat de Historien van de wreetheit van enige

* Dat die dag uit de geheugenis verdwijn, en de volgende eeuwen geen geloof daer aen geven. Seker, laet ons swijgen, en lijden dat het misdrijf van ons eige volk in een seer duistere nacht bedekt en bedolven word.

volken seggen, en al 't gruwelijkste en verfoejelijkste, dat de Poëten ons in hun fabelen, en in hun Treurspeelen vertonen.

Daer is geen pen, noch pinceel, die sulks kan uitdrukken. Ik zou niet konnen besluiten tot al 't geen te seggen, dat ik 'er af weet; en ik kan niet sonder schrik aan d'afschuwelijke vertoningen van die dag gedenken, die in dese twee schoone en grote dorpen, *Bodegraven* en *Swadenburgerdam*, 't welk men gemeenelijk *Swammerdam* noemt, so veel menschen van alderhande staten en jaren heeft sien verdelgen. Ik vind my echter verplicht om enige besonderheden daer af te seggen, met my binnen de palen van schaemte en zedigheit te houden, die my beletten hen alle te verhalen. Doch eerst sal ik in 't voorby gaen iets van 't geen spreken, dat in de geburige Lantschappen is gebeurt, de welken, gelijk men wel mag seggen, eerder in 't besit genomen, dan door de wapenen van Vrankrijk verovert zijn.

† De stadt *Orsoy* was d'eerste, die sich op d'aentasting des konings van Vrankrijk overgaf. Sy was ook d'eerste, daar in men bemerkte wat men van de Franschen had te verwachten. Sy deden 'er vijf soldaten, die van hun landaert waren, vangen: niet als vluchtelingen of overlopers; maer om dat sy de wapenen voor een Staet droegen,

†Begin van de wreetheit der Franschen t'Orsoy;

in welks dienst sy sich hadden begeven, toen hun Koning, en 't verdrach, dat men met Vrankrijk gemaekt had, aen hen hadden toegelaten daer dienst te nemen, en die, na dat sy hun soldy in de vrede hadden getrokken, in 't begin van d'oorlog niet hadden konnen vry raken, noch hun pasport bekomen. De bezettingen van Wezel, en der [+] andere steden wierden in de kerken gesloten, daer de soldaten, geen middel van te sitten, noch te leggen, noch uit te gaen hebbende, van de stank der vuiligheden, die sy genootsaeckt waren onder hen te laten vallen, verstonken, en vervuilden. Daer zijn geen misdadigen, die met so grote felheit en strengheit gehandelt worden, als dese krijgsgevangenen gehandelt wierden. d'Officiers wierden vast gehouden, en men vind 'er, die noch sitten, om dat sy geen verraders van hun party wilden worden, en om dat sy weigerden te beloven dat sy de wapenen niet meer voor hun vaderlant, tegen des selfs vyanden, souden voeren.

[+]gelijk ook te Wesel.

Men kan seggen dat de steden van Vlaenderen, die over vier of vijf jaren door de wapenen van Vrankrijk zijn verovert, alleenlijk van meester zijn verandert, hoewel hun staet sonder vergelijking veel harder is, dan sy onder hun eerste vorst was. Maer de Franschen, de welken van de Koning in die lantschappen zijn gelaten, de welken

van 't Verbondt, en van d'Unie afgeraekt zijn, leven daer, so wel d'Officieren, als de gemeene Soldaten, op sodanige wijse, die geloven doet dat sy geen ander ooggemerk hebben, dan des Koninks naem, en de Fransche heerschappy in d'andere Vereenigde Landtschappen afschuwelijk [+] te maken. Ik spreek niet van d'ongemakken, die d'oorlog altijdt achter sich sleept. Sy verbandt de Koophandel, om dat 'er een natuurelijke afkeer tusschen de Soldaet en de Koopman is. Sy verbied de samenhandeling, selfs tusschen de magen en bloedtverwanten. De konstenaers vinden dan geen besigheit; de hantwerkslieden sterven van honger, en daer zijn geen meer aelmoessen voor d'armen. Dit zijn quaden, die men in d'oorlog niet kan mijden. Maer de strengheit en ongerechtigheit, met de welcken men d'inwoonders der drie Landtschappen, van *Gelderlandt*, van *Over-Yssel*, en besonderlijk de genen van *Uytrecht* handelt, is tyrannig, onverdragelijk en ongehoort. Daer is niets, dat soo wel met de natuur over een koomt, als liefde tot de goede dingen, en afkeer van de quaden te hebben. Daer is geen dier, 't welk sich niet van 't vuur afhoud; en daer is niemant, die de Pest niet vlied, en ook d'oorlog, die gevaerlijker is, en meer verslind, dan dese beiden: en niet-

[+]Woestheit van d'oorlog.

temin d'onschuldige vlucht der gener, die + uit Uytrecht, en uit d'andere Landtschappen zijn geweken, om niet het doelwit der dartelheit van de Fransche soldaten te worden, word voor een doodelijk misdrijf geacht, sedert dat de Franschen daer in zijn getreden.

+Felheit der Franschen tegen de vluchtelingen.

Wel is waer dat de Graef *Lorge*, in de + welk men noch de tekenen van de goede opvoeding siet, die hy onder de beste Vader ter werrelt, en onder een seer deurluchtige Moeder heeft genoten, groote besadichtheit daer in gebruikt heeft: maer het stond niet in sijn macht sich tegen alle wanordeningen en ongeregeltheden te stellen, die niet van de krijgslieden van die Landaert af gescheiden konnen worden. Hy heeft niet konnen beletten dat de Fransche soldaten, die liever quaet willen doen, dan niets doen, wel duisent baldadigheden hebben bedreven, van de welken men noch niet had hooren spreecken. Sy hebben hun eige afgang en vuiligheit + doen koken, en groote stenen doen zieden; om dat sy niet wisten waer meê sy hun baldadigheit besich souden houden. Sy hebben de beste spijsen den honden doen voor-werpen, en hun huis-waerden gedwongen sich op kniejen en ellebogen neder te strekken, om, terwijl sy aten, aen hen tot een stoel te dienen. Ik

+Lof van de Graef Lorge.

+Onbeschoftheit der Franschen.

+ vind my aengeparst om het bedrijf des Gouverneurs van *Schenkeschans* te verhalen, (ik kan niet recht seggen of 't *Coryac* is, die daer gestelt wierd, na dat men Orsoy verwoest had, of een ander) die 'er een man deê hangen, onder schijn van dat hy behulpsaem had geweest in enige gevangenen wech te helpen; maer in der daet om dat de dochter van dese man, een vrywillige doot boven een oneerlijk leven verkiesende, sich liever in de Rijn had willen verdrenken, dan haer eer in de handen van de Gouverneur verliesen, die haer gewelt wilde aendoen.

+Wreetheit van de Gouverneur van Schenkeschans.

+ *Mijn heer van Heukelom*, die veel jaren voor de breking der vrede sich in den Haeg ter woning had begeven, om dat hy van wegen Gelderlant in de vergadering der Algemene Staten was gedeputeert, wierd van d'eerste dag van October af op vijf hondert guldens voor yder dag getaxeert, om dat hy, met sijn gemalin, en sijn nichts kinderen, niet te voorschijn koomt, hoewel een van sijn soonen sedert enige jaren het ampt van Consul te Ligourne bedient. + Te Nimegen was een man, die een dekker van zijn ambacht was; en om dat hy de tax, daer op hy gestelt was, niet kon betalen, namen de soldaten sijn kint uit de wieg, en wierpen 't in 't vuur, in tegenwoordigheit van de vader. Ik weet wel dat

+Felheit der Franschen aen de Heer van Heukelom.

+Gruweldaet der soldaten te Nimegen,

de Gouverneur van dat Quartier niet in sulk een wrede en onbesuisde daet heeft bewilligt: maer men sal 'er niet af verwondert wesen, als men verstaen sal dat de heer Robert, Intendant van 't Recht, van de Finantien, en van de Policye, die sijn macht heeft doen uitstrekken, niet alleenlijk over 't Quartier van Nimegen, maer ook over alle de nieuwe verworve landen, dusdanige beuselingen niet straft. Een Officier van Staet, die te Swol in besetting was, van liefde [+] tot een jonge juffrou getroffen, bad de Gouverneur dat hy aen de Fourier sou bevelen hem tot sijn verblijf het huis aen te wijsen, daer sy by haer vader woonde, op dat de gelegentheit van d'ommegang aen hem middel van haer te verleiden sou geven. Maer dewijl de dochter het geselschap, en de tegenwoordigheit van dese beestige mensch schuwde, so veroorlofde de selfde Gouverneur aen dese officier, dat hy haer met gewelt uit het huis sou doen trekken. Hy trachtte haer wech te voeren; maer dewijl hy daer tegenstant vond, so schond hy haer in tegenwoordigheit van haer vader en moeder, en deê haer daer na door de soldaten so qualijk handelen, dat sy 'er af storf.

[+]te Swol,

Een predikant te Kampen, Plancius genoemt, voordeel in dispuit tegen seker priester gehad hebbende, wierd by

+ nacht uit sijn huis gehaelt door toegemaekte lieden, die, naer dat sy seiden, hem quamen halen, om een zieke, die op sterven lag, te troosten: maer hy was niet soo haest op straet, of hy wierd terstont gedoodt. +te Kampen,

+ Een burger van Hasselt, niet by nacht uitgaen durvende, om een vroevrou by sijn vrou te halen, die in barensnoodt was, uit oorsaek van het streng verbod, dat de Franschen daer tegen hadden afgekondigt, bad een van sijn buurwijven dese boodschap voor hem te doen. Maer de rampsalige, noch geen hondert treden van huis af zijnde, wierd van eenige soldaten aengetast, geschonden, en met tien of twaelf steken gedoodt. De man, om sijn buurwijf bekommert, ging haer soeken soo haest de dag aenbrak: maer hy, buiten komende, bejegende twee dronke soldaten, van de welken d'een met een aerde pot, die hy in de handt had, hem een slag gaf, terwijl d'ander hem met een pistool in 't been schoot, dat hy neder viel; en hy bleef dus op straet leggen, tot dat het dag was geworden, en tot dat 'er eenige burgers quamen, die hem in sijn huis brachten, daer hy sijn vrou vond, die ondertusschen, by gebrek van onderstant, in d'arbeit was gestorven. +te Hasselt.

+ 't Is niet lang geleden dat zeker Schipper van Amsterdam op de Zuider-zee een +Tegen een schipper en de sijnen.

scheepje ontmoette, daer hy een man, een vrou, en enige kinderen in vond, die gebonden waren, en die drie dagen lang in de genade der golven hadden gedreven, aen de welken men hen overgegeven had, om dat de schipper daer het huisgewaed van een man van Overyssel, die naer Hollandt was geweken, in had geladen.

Soo haest de Franschen deur de Rijn waren getrokken, en in de Betuw post hadden gevat, sonden de Staten van *Uytrecht*, die verwaerloost hadden hun stadt te versterken, hoewel de Staten van Hollandt aengeboden hadden de helft van de kosten te betalen, en die d'overigheit van Uitrecht niet hadden konnen doen besluiten de voorsteeden af te breken, om de stadt te bewaren, eenigen van hen uit, toen sy sagen dat de Franschen meesters van 't meestedeel der steden van Gelderlant, en van hun eige Lantschap waren. Desen bejegenden de Koning, toen hy noch by Doesburg was, om sich onder hem te begeven; en sy verkregen gunstige voorwaerden van hem.

Het verdrach hield in, dat het Lantschap [+] de vrye oeffening van de gereformeerde Godsdienst sou genieten, die daer in de kerken gepredikt, en in de hoge School, en in d'andere scholen geleert sou worden. Dat de bestiering van 't Landtschap, gelijk sy toen gestelt was, in de selfde staet; en aen

[+]Voorwaerden van 't verdrach der Stichtschen, met de Koning van Vrankrijk gemaekt.

de selfde personen sou blijven, daar aan sy toen was; en dat de drie Leden van de Staat hun voorrechten en rechten souden behouden, en de stadt en steden van 't Lantschap van Uitrecht in hun geheel blijven. Dat het Hof van 't Recht , en alle d'andere ampten en officien deur 't geheel Lantschap in die personen sou plaets houden, die hen besaten. Dat alle schulden, lasten, kapitalen en renten, die op het Lantschap, op de steden, en op de gemeenten stonden, betaelt souden worden. Dat het Lantschap, de Stadt, en de steden niet de plondering onderworpen souden wesen, noch gedwongen zijn haer af te kopen. Dat het Lantschap, de Stadt, en de steden niet van malkander gescheiden souden worden, om tot een gift aen enig besonder Heer te verstrekken. Dat het Lantschap van Uitrecht in 't Tractaet begrepen sou zijn, 't welk d'Algemene Staten eens van de Koning souden konnen verwerven.

't Is wel waer dat het Artijkel, 't welk van de betaling der schulden, lasten en renten spreekt, die 't Lantschap, de stadt, of de steden schuldig waren, niet toegestaen wierd dan ten opsicht der gener, die in de Lantschappen woonden, de welken door des Konings wapenen verovert waren. 't Is ook waer dat *mijn heer de Louvois*, die dit verdrach tekende uit de naam van de Ko-

ning, sijn meester, aen d'afgevaerdigden beloofde dat hy de vervreemding der kerkelijke goederen, die tot aen die tijt geschied was, zou doen aenneemen en goetkeuren, en selfs dat de vijf Kapittelen, gelijk ook de Teutonische Ordening, en alle d'andere Beneficien in de staet, daer sy in waren, souden blijven, en dat de genen, die hen besaten, vreedsamelijk het besit daer af souden behouden. Maer dit is het geen, dat hy niet wilde tekenen, uit vrees, seide hy; van de Roomsche Stoel niet te quetsen, daer de Franschen alreê niet dan al te veel suspect en verdacht zijn, uit oorsaek van de bestandigheit, met de welken sy de vryheden van hun Fransche Kerk verdedigen. Ik weet niet of Vrankrijk, na *het tractaet van Pisa*, mag seggen dat het noch eenig ontsach tot de Paus, en tot de Stoel van Romen heeft, en mijn Heer de Louvois sal 't believen my te vergeven, so ik tot hem seg dat hy geen swarigheit behoefde te maken in dese punten te tekenen, dewijl 't sijn ooggemerk niet was hen meer, dan d'andere, te doen uitvoeren.

Dese voorwaerden wierden gemaekt op de sesentwintigste van Junius, dat is drie dagen na dat d'Overigheit de Markgraef van Rochefort, een der algemeene Stedehouders van 't heir, over 't welk mijn *Heer van Turenne* onder de Koning van Vrankrijk ge-

bood, met hondert muskettiers te paert van des Konings lijfwacht, in de stadt had ontfangen. + Maer ik mag met waerheit wel seggen dat men niet een daer af uitgevoert heeft: in voegen dat men moet geloven of dat de Hertog van Luxenburg, die door 't gesach van mijn Heer de Prins van Condé het gouvernement daer af heeft verkregen, een verborge bevel van alles te breken heeft gehad, of dat de meningen van de Koning, sijn meester, seer qualijk gevolgt worden.

+Het verdrach met Uytrecht seer qualijk onderhouden.

+ Doch eer men dese dingen van stuk tot stuk ten toon stelt, acht ik dat het dienstig is de genen uit hun doling te redden, die souden konnen geloven dat de Gouverneur van Uytrecht uit dit deurluchtig en oud Huis van Lutsenburg is gesproten, dat soo veel Kaisers aen Duitslandt, en soo veel Koningen aen Ongeren en Bohemen heeft gegeven. Hy is selfs niet van de nakomelingen deser Naemhertogen van Luxenburg, en van Piney, Vorsten van Tingry, van de welken niets meer mannelijk overig is, noch in Vrankrijk, noch elders. Hy is echter uit een der eerste Huisen van Vrankrijk na de genen van de Princen, en hoewel hy een jonger soon van de jonger spruit is, die de Heeren van Thury, en van Fosseux aen 't Huis van Montmorancy heeft gegeven, so hebben echter alle de genen van dese naem sijn voorsaten voor hun magen erkent, schoon

+Afkomst van de Hertog van Luxenburg.

de waerdigheit van Hertog en Pair, en 't ampt van Connestabel van Vrankrijk niet in dit geslacht zijn gekomen, dan na dat de Heeren van Bouteville een besonder afspruitsel hebben gemaeckt. Hy heeft de hoedanigheit van Hertog van Luxenburg aengenomen, en wierd, in 't jaer 1662, in dese staet in 't Parlament van Parijs ontfangen, om dat hy *Magdalena Bonne-Therese, dochter van Karel Henryk van Clermond-Tallard, Graef van Tonnere, gemael van Charlotte Margareta, oudste dochter van Henryk, de leste mannelijke erfgenaem der nakomelingen van Pieter, Naemhertog van Luxenburg,* tot gemalin getrout had.

Dewijl ik de naem van Heer van Bouteville genoemt heb, so vind ik my verplicht te seggen, dat de Hertog van Luxenburg, Gouverneur van Uytrecht, een soon is van François, Heer van Bouteville, die op d'eenentwintigste van Junius, 1627, te Parijs gerecht wierd, en na sijns vaders doot geboren; op dat men sich niet sou verwonderen van dat van een vader, die sijn vermaek in de lijfgevechten stelde, en die veel lieden van staet als in koelen bloede gedoot heeft, sulk een wrede, bloetdorstige en onbarmhertige soon voortgekomen is, die wel heeft durven seggen dat hy God hierover dankte, dat [+] hy hem sonder deernis en medelijden had doen geboren worden, om so veel te bequa-

[+]Wrede aert des Hertogs van Luxenburg.

mer te zijn om de Koning, sijn meester, te dienen, en sijn voorneemens uit te voeren. Woorden, die so veel te gruwelijker zijn, om dat sy niet alleenlijk de gronden van 't Christendom omwerpen en verwoesten, maer ook om dat sy een Christelijkste Koning medeplichtig aen sijn wreetheit en onmenschelijkheit maken. Wy souden geen so gruwelijke gedachten van dese Oppervorst willen hebben, wat quaet hy ons ook aengedaen heeft, met ons d'oorlog aen te seggen, sonder dat wy hem verongelijkt hebben. Integendeel, wy willen geloven dat sijn Majesteit niet wel onderrecht is van de handel sijner bedienaers, en van 't ongelijk, dat sy sijn achting aendoen; en wy weten dat hy al te goetaerdig en te grootmoedig is om de plonderingen, d'afparssingen, de moorden, en d'andere gewelden, die bedreven zijn, en noch dagelijks onder sijn naem bedreven worden, goet te keuren.

[+] Seker persoon, *Freres* genoemt, die de Berg van Barmhertigheit binnen Arnhem bewoonde, had een broeder te Harelem in Hollant, en een suster in Vrieslant. d'Intendant wilde dat hy hen sou doen komen, hoewel hun vader, eer hy storf, het goet, dat hy in dese drie Lantschappen besat, onder sijn kinderen had gedeelt, en de twee nooit in Gelderlant hadden gewoont. Hoedanige vertoning *Freres* deê, d'Intendant verwees

[+]Felheit van d'Intendant t'Arnhem.

hem echter in de betaling van de vijftig guldens voor yder dag, die hy seide aen hem schuldig te zijn, uit oorsaek van 't afwesen van sijn broeder en suster; ja hy dreigde hem met sijn huis te doen nederwerpen, so hy in de betaling gebrekkelijk was. Aenmerk hier dat *Freres* slechs de huurder van dit huis was, en dat het een Advocaet toekoomt, die te Nimegen, onder de gehoorsaemheit des Konings van Vrankrijk, woont; de welk, het gevaer verstaende, daer meê sijn huis gedreigt wierd, aen *Robert* deê vertonen dat hy d'eigenaer daer af was, en dat sijn goet niet eens anders misdrijf kon boeten. Maer d'Intendant seide tot hem, dat dit sijn ongeluk was, en dat sijn huis, van een man bewoont, die naliet van het geen te betalen, dat hy schuldig was, daer voor moest lijden. In deser voegen stropen sy ook op het lant, en dienen sich van dese vermaerde en onbillijke ordonnantien door de welke e*ens vyants rok de rok van een vrient verbeurt maekt*.

Het verdrach, met de genen *van Nimegen* [+] gemaakt, heeft onder andere dingen dit in, dat de burgers, of inwoonders, die uit de stadt sullen willen trekken, sich, binnen de tijt van een jaer, elders sullen mogen vervoegen, met hun roerende goederen meê te nemen, en van hun onroerende goederen te mogen disponeren; en dat de genen die

[+]Verdrach van Nimegen,

[+] niet in de stadt waren, toen dit verdrach gemaekt wierd, daer binnen de tijt van een jaer weêr binnen sullen mogen komen, en de selfde voordeelen genieten, die de Koning van Vrankrijk aen de genen, die tegenwoordig waren, toestond. En dewijl mijn heer *Robert* niet naliet de genen te taxeren, welker kinderen, of naeste magen sich in Hollandt hadden vertrokken, soo eischte de Magistraet van hem d'uitvoering van 't verdrach, en vertoonde aen hem d'ongerechigheit van zijn handel. Maer *Robert*, die sich daer in overtuigt bevond, antwoordde onbeschaemdelijk, dat hy niet tegen hen wilde pleiten, dat hy het Recht en de Wetten in tijt van vrede sou aenmerken, dat de bestemde tijt van een jaer, daer af het verdrach spreekt, sijn begin op die dag sou nemen, als de vrede gemaekt sou wesen; doch dat hy, so lang d'oorlog duurde, geen tijt had om daer op te denken, en dat de wetten en de wapenen niet te samen konden bestaen.

[+]hoe qualijk onderhouden.

Machiavel leert en onderwijst dat een Vorst sijn woort mag en moet overtreden, en sijn eed breken, so hy een groot voordeel voor sijn Staet daer uit kan trekken. Men bevind dese vervloekte grontreegel niet dan al te wel sedert enige jaren in Vrankrijk opgerecht, hoewel recht strijdig tegen dese edelmoedige gevoelens van *Koning*

François d' eerste, die niet dese bose raetslieden [+] wilde volgen, de welken aen hem vertoonden de weêrgadelose voordeelen, die hy voor sijn Kroon sou verkrijgen, so hy Kaiser Karel vast hield, aen de welk hy veroorloft had deur sijn Koninkrijk te trekken, daer hy in getreden was, sonder andere versekering, als van sijn Koninklijk woort. Maer schoon selfs een Vorst, sonder de gronden van de menschelijke geselligheit te vernietigen, in sijn woort quam te missen, tot de welstant, en 't voordeel van sijn interest, sou hy wel toelaten dat sijn bedienaers sijn achting schonden, met hem in sijn woort te doen missen? niet om sijn veroveringen wijder uit te breiden, of om de geburige volken te verplichten tot sijn vrientschap en bescherming te versoeken; maer om in hen afschrik tegen de heerschappy van dese meineedige Vorst t' ontsteeken, en om hem de hoop, van een vingerbreet aerde by sijn veroveringen te voegen, te doen verliesen? Seker, dit is een nieuwe Politie en Staetkunde.

[+]Oprechtigheit van Francois d'eerste.

De Franschen hebben binnen Uitrecht [+] een lantman doen ophangen, om dat hy onnoselijk aen een soldaet, die wech liep, de weg had gewesen, sonder dat de landtman medeplichtig aen 't misdrijf van d'overloper was. Sy hebben veel vrouwen en dochters in tegenwoordigheit van hun mannen

[+]Wreetheit der Franschen aen een lantman, en aen eenigen, die sy aen beesten vast bonden, en dus verdrenken lieten, &c.

en ouders geschonden. Sy hebben eenige menschen aen de hoornen der beesten gebonden, die met hen in een schuit wierden gevonden, daer meê sy eenig huisgewaed en goederen wilden bergen; en sy boorden de schuit, met sijn vracht, in de gront. Een andere bende van Franschen, in een schuit drie of vier personen vindende, maekte sich meester daer af, en, de selfde met de roof, die sy gehaelt hadden, gevult hebbende, bonden dese menschen, die sy geheel naekt uitgetrokken hadden, aen de lijn, en, selven op de paerden stijgende, die geschikt waren om de schuit voort te trekken, dwongen hen, met sware slagen van stokken en swaerden, daer meê sy hen de rug open sloegen, snelder voort te gaen, dan de paerden souden hebben konnen doen; en dit met soo grote onmenschelijkheit en wreetheit, dat eenigen sich te barsten trokken, en d'anderen storven, toen sy t'Uitrecht quamen.

De Gouverneur heeft onder sich, tot de bestiering der saken van 't Gerecht, van de Policie, en van de Financien in 't Lantschap van Uytrecht, een Intendant, die 't selfde door sijn roveryen en afparssingen voort verwoest. De Koning, eer hy uit dit Lant vertrok, stelde in dit ampt *mijn Heer Kolbert, Heer van S. Pouange*; en dese bedienaer, die meer dan eens tot dusdanige amp-

ten gebruikt is, betoonde daer in grooter bezadichtheit. Maer *mijn Heer Robert*, die gevolgt is, en die uit een slechte staet, daer hy in stond, nu niet langer dan twee jaren geleden, tot een bedienaer van groot belang is opgestegen, schaemt sich niet te seggen, dat hy wel weet dat de Koning belooft heeft [+] de Privilegien en Voorrechten van dit Lantschap, en van sijn inwoonders te bewaren; maer dat hy ook wel weet dat 'er niemant is, die de Franschen niet haet, die niet tracht hen te bedriegen, die niet wil sich van hen ontslaen, en die niet gaerne, so hy kan, de stadt aen *de Prins van Oranje* sou doen overgeven; en dat hy dieshalven hen alleen als openbare vyanden moet aenmerken, en dat hy geen acht sal hebben, noch op des Konings woort, noch op 't verdrag, dat hy met hen gemaekt heeft. En seker, daer is niet een eenig Artijkel, 't welk niet overtreden is, als of men van 't begin af voorgenomen had niets van al 't geen, dat men aen hen belooft had, na te komen, en te houden. Men sou, indien men hen alle wilde ondersoeken, veel overtredingen tegen yder Artijckel konnen bybrengen: maer wy sullen ons vernoegen met drie of vier voorbeelden van hun tyrannige heerschappy aen te wijsen, op dat gy, waerde Hollanders, soud weten wat onthael de Franschen voor u bereiden, na 't geen, dat sy de genen aendoen, die

[+] Onbeschofte redenen van d'Intendant.

sich gewilliglijk in hun armen hebben geworpen.

+ *Mijn Heer van Wulven*, een der eerste edelingen van 't Lantschap, uit het Huis van *Tuil van Seroskerke*, had een van sijn huisen verhuurt aen *mijn Heer van Ameliswaert*, van sijn maegschap, Kapitein en Majeur in dienst der Staten; en hoewel dese onder de handen der Franschen gevangen, en sijn huis gesloten, en selfs door 't bevel van d'Intendant gesegelt was, so durfde echter de selfde Intendant ses duisent guldens van hem eisschen, om dat hy, gelijk d'Intendant seide, tegen het verbod, de goederen van des Konings vyanden had verswegen.

+Onbillijke handel tegen *Van Wulven*.

Mijn Heer van Wulven toonde dat hy 't bekent had gemaekt aen seker Monceaux, in die tijdt een helper van d'Intendant, en ontfanger der contributien en schattingen, die in 't landtschap van Uytrecht gelicht worden: in voegen dat d'Intendant, hem niet konnende doen betalen de breuke van een misdrijf, dat hy niet bedreven had, bedacht hem te beschuldigen van een der Zegelen wech genomen te hebben. Doch hy, hem niet daer af overtuigen konnende, om dat d'ander niet in huis had geweest, dan meer als een jaer te voren, seide tot hem, dat *mijn Heer van Ameliswaert* de ses duisent guldens moest betalen, en dat, dewijl de selfde niet in de stadt was, *Van Wulven*

hen moest opbrengen. *Mijn Heer van Wulven* verantwoordde sich hier in, en seide dat sijn Neef een gevangen onder de handen der Franschen was, en dat men sich tot hem mocht keeren: doch dat hy, soo veel hem aengaet, niet schuldig was, en dat hy ook geen gelt had. Maer alle sijn betuigingen waren te vergeefs. Het hielp niet dat hy bybracht dat hy niets schuldig was. d'Intendant seide weer, dat hy hem dese somme wel sou doen betalen, en dat, soo hy 't niet gewilliglijk deê, hy middelen daer toe sou gebruiken, die niet aengenaem aen hem souden wesen. Hy toonde sich hier in ook niet gebrekkelijk. Hy zond in sijn huis tien soldaten, die, daer in tredende, de sleutels van de kelders en van de voorraet vorderden, en vleesch en wiltbraet by de slachter en brader van de huiswaert deden halen, en alle d'andere soldaten, die 'er quamen, wel onthaelden, en wakker toeschonken. En hoewel *mijn Heer van Wulven* aen hen al 't geen verschafte, dat sy begeerden, so wierd hy echter van hen mishandelt, gelijk ook sijn huisgenoten, die groote overlast moesten lijden. Hy deê hier over sijn beklag aen d'Intendant; maer hy verkreeg van hem geen andere troost, dan dat dese soldaten bevel hadden van alle bedenkelijke middelen aen te wenden, om 't gelt, dat hy hem afgeëischt had, van hem te krijgen. En de-

wijl de genen, die tot sijnent in besetting waren, niet verstandig genoeg waren om sulks uit te voeren, so sou hy 't getal daer af vermeerderen, tot dat hy sijn betaling had bekomen: in voegen dat op dese klachten d'Intendant noch tien andere soldaten aen hem sond, die, d'ongeregeltheden verdubbelende, de drink-glasen brekende, de glasveinsters en de potten aen stukken slaende, het huisgewaed ter nedersmijtende, en al 't geen, dat in huis was, bedervende, hem eindelijk dwongen de ses duisent guldens te betalen. Wijders, de selfde Intendant, twee dagen daer nae verstaende dat de selfde *Heer van Wulven* eenige tapijten, en ander huisgewaed in een besonder huis had verborgen, deê hen aentasten, en wilde hen verbeurt maken, als goederen, die aen de Hollanders, vyanden van de Koning sijn meester, behoorden. *Mijn Heer van Wulven* seide, dat sy de sijnen waren, en dat men sijn wapen aen 't Borduursel der tapijten, die naer de vertrekken van sijn huis geschikt waren, sou vinden. Maer wat hy ook bybrengen kon, d'Intendant wilde hem niet sijn huisgewaed doen wedergeven, hoewel hy wist dat het warelijk aen hem behoorde, voor dat hy noch vier duisent en vijf hondert gulden had betaelt. Wat dunkt u, mijn goede Hollanders? doet dese handel u niet aen de fabel van de wolf en 't schaep geden-

t.o. 38

Abraham van Wicquefort, *De Fransche tyrannie*

ken? 't welk sonder andere rechtsvordering geëeten wierd, om dat de reden van de sterkste altijt de beste is.

De soon van *mijn Heer Ian Heuft* wierd [+] niet beter gehandelt. De Vader had sich, eenige dagen voor d'omkeer der saken van Uytrecht, naer Hollant begeven, om sich niet voor d'eerste baldadigheit van de Fransche soldaet bloot te stellen. Hy had sijn Soon tot bewaring van 't huis gelaten, aen de welk het ook, als een deel van sijn overlede moeders goet, warelijk toebehoorde. Maer d'Intendant, des Konings verklaring van de maent van September lestleeden, (daer door aen alle afweesigen bevolen wierd weêr in 't Lantschap te komen, op verbeurte van vijftig guldens voor yder dag te betalen) op de Vader ter uitvoering stellen willende, vatte het tegen de Soon op, en eischte van hem een somme van vijf-en-twintig duisent guldens, of tien duisent kroonen, Fransch gelt. Dese jonge borst seyde te-vergeefs, dat hy de Soon van 't huis was, dat hy geen gelt had, dat hy niet was geweken, en dat hy met sijn goed niet voor sijn Vader behoefde te betalen. Dat hy een Broeder had, die in Vrankrijk sijn wooning hield, en dat sijn Vader een schoon stuk lants by *Senlis*, voor de poorten van Parijs had, daer op de Koning de tax kon doen nemen, so hy oordeelde dat men die aen hem schul-

[+] gelijk ook tegen de Soon van Ian Heuft.

dig was. d'Intendant seide dat hy niet met hem wilde krakkeelen, maer dat sijn meening was dat hy 't gelt, 't welk hem afge-eischt was, sou betalen; en hy sond, om hem hier toe te dwingen, tien soldaten in sijn huis, die hem niet beter handelden, dan sy van Wulven gehandelt hadden. In tegendeel, sy parsten hem so hard, dat hy van d'Intendant verlof deê versoeken van uit te mogen gaen, en elders te gaen slapen, terwijl hy het huis aen hen overgaf, en aen hen eten en drinken in alle overvloet verschafte. d'Intendant veroorlofde aen hem te gaen daer 't hem beliefde; maer hy voegde by hem ses soldaten, die hem overal verzelden, die sich by hem aen tafel voegden, waer hy ook at, en die sich voor sijn bed nederstrekten, daer sy byna de geheele nacht met speelen, en met tobak te drinken deurbrachten; en door dese middel maekten sy hem so moede en mat, dat hy, noch by dag, noch by nacht rust hebbende, gedwongen was tot verdrach te komen, en te beloven dat hy vijftien duisent guldens binnen acht dagen sou betalen. Hy trok hier op wissel: maer dewijl de geen, die de wissel te Parijs sou betalen, gesegt had dat hy bericht en bevel van te betalen verwachtte, soo moest hy, uit oorsaek van dese verwijling, hoewel hy niet verplicht was eerder als in maymaent te betalen, noch twee duisent en vijf hondert

guldens, dat is duisent kronen, Fransch gelt, meer betalen. d'Intendant wilde het huis, dat een der schoonsten van de stadt is, doen nederwerpen. Doch hy, de stadt niet door de puinhopen van sulk een heerlijk gebou ongesien durvende maken, sond de messelaer, en 't gereetschap, dat hy had doen halen, weêrom, en beval datmen de jonge *Heuft* in 't Tuchthuis sou sluiten, daer men hem so lang liet, tot dat men in 't Gasthuis een hol voor hem had bereid, daer men hem aen een pyler vast sou maken, en te water en te broot setten. Dese lastige handel, en de vrees van noch erger, dwongen eindelijk de Vader de gesette somme, met de vermeerdering te betalen, gelijk ook de kosten van d' executie, en van de gevangenis, die ten minsten andere duisent kronen bedroegen. Veel andere lieden van staat, niet alleenlijk t'Uytrecht, maer ook in d' andere Lantschappen, zijn ook, om hun magen, die wechgetrokken waren, op seer grote sommen gestelt, hoewel sy geen deel aen hun vlucht hadden, en niets anders met hen hadden te beslechten: ja daer zijn 'er, die men om dese oorsaek in de gevangenis heeft doen sterven. Dat meer is, het Weeshuis, de [+] Gasthuisen, en de Lazarus-huisen zijn gedwongen geweest voor besondere lieden te betalen, die noch aen hen schuldig, en welker huisen aen hen veronderpant waren, in plaets van renten van de sommen te trekken, die sy aen hen getelt hadden.

[+]Wreetheit der Franschen aen de Godshuisen.

+ d'Intendant bedacht eens de gedeputeerden der Staten te doen halen, om aen hen te seggen dat hy, ten dienst van de Koning, een somme van tnegentig duisent kroonen behoefde. De Gedeputeerden vertoonden aen hem d'onmacht van 't Landtschap, en d'onmogelijkheit, daer in het sich bevond, om dese somme op te brengen. Hy seide tot hen dat dese weigering een bewijs van weinig genegenheit was, die sy ten dienst des Konings hadden: dat sy beter souden doen dese somme door sachte en gemakkelijke middelen op te nemen, dan hem, door hun weigering, te verplichten tot hen twee of drie malen soo veel op te leggen, en sulks aen hem te doen geven door strenge en kommerlijke middelen, door de welken hy sekerlijk wel twee of drie malen so veel van hen sou bekomen: dat sy trachten sijn persoon, en sijn beleit by 't volk hatelijk te maken; maer dat hy 'er goede ordening in sou stellen, en dat de Staten het selfde souden moeten verantwoorden. Hy had bedacht het geheel Landtschap een matige somme van twaelf duisent guldens op te leggen, alleenlijk om te sien op welke wijze de belastingen onder d'Edelen, Steden, en het platte Lant geregelt waren, en hoe de Staten sich droegen in dese belasting in te vorderen, om sich daer naer te konnen regelen, als hy hen grooter sommen wilde opleggen.

+Strenge eisch van d'Intendant aen de gedeputeerde Staten van Uytrecht.

Hy had daer beneffens ook middel gevonden [+] om 't register van de schatting der haertsteeden aen sich te doen vertoonen, daer op de Staten veertig stuivers hadden gestelt, en die sedert tot op vijftien stuivers en ses penningen waren gebracht; en om aen hen te toonen dat hy gelt wist te vinden, daer sy seiden dat geen gelt was, stelde hy dese belasting tien-mael op, dat is seven guldens, en vijftien stuivers op yder haertsteede; 't welk meer dan twee hondert duisent kroonen opbracht, maer niet, dan met het uitterste gewelt. Want de Commissaris, van een bende krijgslieden gevolgt, ging, om dese belasting op te halen, van huis tot huis, en liet besetting van twee, drie, vier, ja tot tien of twaelf toe van dese lijf-dienaers in de huisen, die ten achteren waren gebleven met betalen, en verdubbelde in de volgende dag het getal daer af, om hen met de selfde strengheit t'executeren, met de welke men de Heeren *van Wulven* en *Heuft* geëxecuteert had. Dit geschiedde met soo groote roof, baldadigheit, gewelt en onmenschelijkheit, dat men vrouwen, die nieuwelijks in de kraem waren gekomen, de bedden onder 't lijf heeft sien wech nemen, en dat de soldaten het lijnwaet, en de dekens van dese elendigen op hun musketten en spiessen deur de stadt droegen. Dit veroorsaekte sulk een schrikkelijke verwartheit in de geest

[+]Sijn strengheit in d'invordering der schattingen.

der vrouwen, dat men die van een kramer heeft sien sterven, alleen op 't gerucht van dat dese executeurs quamen. En och! dat dit ongeval aen een alleen overgekomen was!

Sy werpen de huisen der edellieden neder, selfs van de genen, die 'er niet langer waren, toen het Lantschap met de Koning verdroeg. En hoewel sy enige tijt lang de huisen van de stadt niet aengeraekt hebben, dewijl hun raserny tot noch toe alleenlijk op de voorsteeden is gevallen; so hebben sy echter sedert enige dagen dat van een besonder man verwoest, daer uit de Procureur Generael, die'er woonde, sijn huisgewaed te ruk en te scheur moest wegdragen. Sedert is hun woede noch op een ander gevallen; en 't is waerschijnelijk dat veel anderen, die van hen gedreigt zijn, hun raserny niet sullen ontkomen. d'*Intendant*, om aen de genen van Uytrecht te tonen dat sy noch niet so verre zijn gekomen, als sy wel meenen, segt dat hy tot noch toe niet als silver heeft gesien; en dat sy nootsakelijk ook gout moeten hebben: dat hy wel wil geloven dat sy 't naer Hollandt hebben gesonden, of in d'aerde verborgen; maer dat hy 't wel sal doen weder komen, schoon het tot in 't middelpunt van d'aerde, ja tot in de helle afgedaelt was. En seker, hy heeft aen de Gedeputeerden der Staten, die ik sou konnen noemen, so 't nootsakelijk was, verklaert dat hy naer de waerheit van 't geen sou ver-

nemen, 't welk sy aen hem van d'ongelegentheit en armoede van 't Lantschap seiden, gelijk ook van d'onmogelijkheit om de sommen op te brengen, die hy tot onderstant der krijgslieden eischte; en dat hy, indien hy [+] bevond dat de selfde sodanig was, als sy aen hem vertoonden, de stadt aen de vier hoeken sou doen aensteken, en self in 't midden haer in brant setten, om een stadt, die aen de Koning, sijn meester, slechs tot een last en onnut was, tot asch te maken. Hy stelt goede ordening daer tegen. De stroperyen, van de welken ik so terstont gesproken heb, zijn 'er goede bewijsen af. Maer hy sal 't haest sodanig gemaekt hebben, dat het daer toe sal komen; dewijl hy niets van 't geen vergeet, dat dienstig kan wesen om haer tot d'uitterste elende te brengen, met het vierde deel, of [+] vijfentwintig ten hondert van de waerde van alle de koopmanschappen en goederen t'eisschen, die uit de stadt, of uit het Landtschap gevoert worden. Hy segt dat de Franschen meer gelt t'Uytrecht hebben gebragt, dan hy 'er uitgetrokken heeft; en dewijl hy gelooft dat de bakkers, brouwers, wijnkopers, en enige andere lieden die winkel houden, [+] iets op hun waren hebben gewonnen, soo heeft hy hen op tien duisent kronen geschat, die hy op hun personen heeft doen betalen, behalven de schatting van vijftig duisent kronen, die de Staten boven de gewoonte

[+]Sijn dreigingen.

[+]Sware belasting op d'uitgaende goederen,

[+]en op de genen, die nering doen.

hebben belooft te betalen voor de vier eerste maanden van 't loopend jaer.

Ja de Franschen, op dat 'er niets aen sou ontbreken, dwingen d'eigenaers der renten, en de houders van d'obligatien de tweehondertste penning daer af te betalen, op verbeurte om van hun recht versteken te wesen. Wel is waer dat, soo d'*Intendant* geen andere dwang gebruikt, hy niet veel gelts van de genen sal trekken, die weten dat, soo de Franschen meesters van 't Lantschap blijven, 't welk God belief te verhoeden, de Koning nooit de schulden sal betalen, die hy niet gemaakt heeft; en indien de macht, of de vrede hen doet verhuisen, soo sullen hun dreigingen geen gevolg hebben.

In voegen dat het geen, 't welk men in onse Historien leest, namelijk van de strenge of eerder wrede en tirannige heerschappy van *Ferdinandus de Toledo, Hertog van* [+] *Alba*, die niet meer dan de tiende penning eischte, niet by het geen geleken kan worden, dat t'Uytrecht geschied onder de bestiering van *de Hertog van Luxenburg*, en onder d'Intendantie van *Robert*, die alrêe de haet, de welke men de Spanjaerden toedroeg, met de geheugenis van hun verdrukkingen uitgewischt heeft.

[+]Hun heerschappy strenger dan die van Alba.

En seker, de Franschen selven, of ten minsten de genen, die noch eenig gevoel van goetheit en eerlijkheit over behouden

hebben, schromen niet te seggen dat dese Intendant bequaem en machtig is om *de Hertog van Alba* in 't getal der Heiligen te stellen, so de Franschen niet aengevangen hadden syn tyrannie t'overtreffen, die den Koning van Spanjen een groot deel der Nederlanden heeft doen verliesen. Eenigen hebben aengemerkt, en ik oordeel dat ik 't ook hier behoor aen te merken, dat ik niet weet of het geval, dan of de verkiesing *Robert* in 't selfde huis heeft geplaetst, daer in dese andere tiran sijn verblijf nam, toen hy de Nederlanden voor de Koning van Spanjen beheerschte.

De gruwelijke afparssingen hebben eenigen [+] van de genen, die van wegen de Staten van 't Landtschap naer den Haeg gedeputeert waren; en op d'eerste sommatie van d'Intendant weêr t'huis waren gekeert, gedwongen eerder alles te verlaten, dan langer onder de tyrannie en baldadigheit der Franschen te blyven, die hen niet handelen als lieden, de welken sich gewillig hebben overgegeven, of als verwonne vyanden, maer als slaven en galayboeven, en op soodanig een wijse, die eenigsins het geen verschoont, dat in 't einde van de vijftiende, en in 't begin van de leste eeuw in nieu Spanjen is geschied. 't Is tot twee verscheide reisen gebeurt dat een hoop van vijfendartig of veertig persoonen, so mannen als

[+]Hun afparssingen.

vrouwen, een mijl of twee buiten de stadt te samen gekomen waren, met voorneemen van de woede deser wrede menschen t'ontvluchten, en dat de Franschen, hen achterhalende, de vrouwen seer slordig handelden, en de mannen uittrokken, en hen selfs van hun hemt beroofden, en hen in dese staet dwongen weêr naer de stadt te keeren, met naeuwelijks d'onderbroek aen de genen te laten, die 'er aen hadden.

[+] De *Commis Monceaux* deê eens de Baljuw van 't quartier van d'Eem halen, en eischte van hem een groot getal van lantlieden, om aen een post t' arbeiden, die de Franschen voorgenomen hadden sterk te maken. De Baljuw seide tot hem dat sijn geheel quartier niet het getal kon opbrengen, 't welk hy uit een eenig dorp meende te trekken, en dat het meeste deel der huisen verbrant, of verwoest, het vee wechgenomen, gedoot, of van siekte gestorven, en 't geheel lant woest was, en dat de lantlieden, die niet langer bestaen konden, genootsaekt hadden geweest alles te verlaten. *De Commis*, die sich so weinig, als d'*Intendant*, met redenen liet betalen, seide weêr dat hy wilde dat men 't geen, dat hy ge-eischt had, sou leveren, en dat men het geen sou doen, dat men niet doen kon. De Baljuw, de voorstelling, die *Monceaux* aen hem gedaen had, in de vergadering der

[+]Strengheit van de Commis Monceaux.

Staten vertonende, had weinig moeite om sijn antwoort bij de genen goet te maken, die de sobere staet van sijn quartier wisten. Maer *Monceaux* was soo onbeschaemt, dat hy tot hem seyde, dat, dewijl de Staten in de hartnekkigheit van hun Baljuw behulpsaem waren, hy hen selven sou dwingen de boeren te verschaffen, die hy tot des Konings dienst behoefde, of dat hy hen selven sou doen werken.

Sy hebben met een der eerste edelingen [+] van 't Landtschap voor sijn taxatie op vijf hondert kronen verdragen, daer voor hy sijn huizingen, met d'aenkleven van dien, de Plantagien, Bosschen, Huysgewaet en goederen van alle taxatien en belastingen vry gekocht heeft; en d'ontfanger der schattingen beloofde dat hy hem vry sou houden van alle verbeurtmaking en eisch op sijn persoon, en op sijn goederen, sonder eenige actie daer op te behouden, of voor te wenden: gevende wijders volle macht en verlof van onverhindert van alle sijn goederen te disponeren, 't zy door giften, verkooping, testament, legaten, of andersins, in dier voegen, als hy dienstig sou vinden, sonder het minste beletsel te geven, of te lijden dat het gegeven wierd.

[+]Meineedigheit der Franschen.

Dit zijn d'eige woorden van de quytantie des Commissaris, die 't geldt ontfan-

gen heeft. De selfde edelman had daer beneffens een besondere sauvegarde verkregen voor een Heeren Huis dat hy in 't Lant had staan. Maer de Franschen, niet tegenstaende alle dese precautien, hebben 'er de brant in gesteeken, die 't in dier voegen verteert heeft, dat 'er de muren selven niet van overgebleven zijn. Sy hebben dus niet gedaen ten opsicht van een eenig persoon, of van een eenig huis; maer daer zijn veel, die tot hun groot hartenleet bekennen dat de Franschen geen slaven van hun woorden zijn, en dat hun parkement en was tot swakke versekeringen daer af verstrekken.

[+] En op dat men niet sou geloven dat sy de stedelingen van Uytrecht, uit oorsaek van de gereformeerde Religie, of uit haet tot de selfde soo qualijk handelen, soo heeft men slechs te vragen aen *van Stael*, wijnkoper, de plompste, baldadigste en onbesuiste van alle Roomsche Katolijken, die t'Uytrecht zijn, aen de Notaris *Bylevelt*, en aen d'Apoteker *van Halen*, alle yverige Roomsche Katolijken, of men hen van de taxatien en belastingen, so gewoon, als boven gewoon, heeft uitgesondert, ja of men hen niet, onder gerechte en ongerechtige dekmantels, tot seer aenmerkelijke sommen van penningen heeft verwesen. Men sou ook t'onrecht geloven dat lieden, die geen gods-

[+]De Franschen hebben geen opsicht op de godsdienst.

dienst hebben, eenig onderscheit daer in souden konnen maken.

En op dat men daer af naer behoren sou konnen oordeelen, soo vind ik my verplicht te seggen dat, toen in sekere tijdt, [+] in 't begin van de Vasten, *de Hertog van Luxenburg* en *de Graef van Sault* tot een juffrous van staet binnen Uytrecht by malkander waren, de leste verhaelde hoe hy in de voorgaende dag in 't Sermoen van een weerlijk priester, of van een monnik (van 't welk ik de sekerheit niet weet) had geweest, en dat, toen de Prediker hard uitvoer tegen 't ongeregelt leven der Franschen, tegen hun hoereryen, spelen, godslasteringen, en andere sonden, die seer gemeen aen die landaert zijn, hy sich tegen een pijler, recht over de preekstoel, had geplaatst, en, de grimmassen en 't gebaer van de prediker opentlijk nabootsende, getracht had hem verbaest te maken, om hem te doen swijgen, of om hem by de toehoorders belachelijk te maken, doch dat de prediker sijn Sermoen met de selfde kracht en sekerheit uitgevoert had. *De Hertog van Luxenburg, de Graef van Sault* [+] over sijn gedult bestraft hebbende, seide dat hy in de volgende dag in 't Sermoen sou gaen, en dat hy, so de Prediker weêr uit dese text preekte, hem sou doen swijgen, schoon hy hem van de preekstoel sou doen

[+]Onbeschoftheit van de Graef van Sault,

[+]en van de Hertog van Luxenburg.

komen. Men moet dit niet vreemt vinden in lieden, die alle oogenblikken God by 't hooft en by de voeten vatten, en die hem om een beuseling, so de dobbelsteen, of de kaert hen niet gunstig is, verloghenen, ja selfs in koelen bloede, om hun redenen geestiger en aengenamer te maken.

+ Hun onbeschofte en goddeloose aert gaet selfs tot de genen over, die met hen ommegaen; en hun sonden hebben de geheele stadt Uytrecht in dier voegen besmet, dat men 'er naeuwelijks blijcken van Godvruchtigheit, en van dese groote bescheidenheit vind, van de welke men daer een besonderlijker belijdenis deê, dan in veel andere Steden van dit Lant. d'Ambacht-lieden, die geen werk meer hebben, begeven sich tot ledigheit, wulpsheit en ongebondenheit: en de dochters vervallen ten meestendeel tot sulk een beweenelijke ontucht, dat sy voortaen niets over-behouden hebben van hun voorgaende schaemte en eerbaerheit; een besondere deucht, en die niet van dit geslacht afgescheiden kan worden, 't welk sonder dit selfde de verachting en bespotting des werelts word.

+Verval der zeden binnen Uytrecht.

+ 't Is wel waer dat d'inwoonders noch de vrye oeffening van de gereformeerde Godsdienst hebben behouden: maer de Franschen, om te toonen dat dese godsdienst niet meer d'overhant heeft, hebben de Domkerk

+Verkleining van de gereformeerde Godsdienst.

in de stadt Uytrecht, de Parochy-kerk binnen Amersfoort, en d'eenige kerk, die te Rhenen is, aengetast. Sy laten ook niet toe dat men in S. Nikolaes kerk t'Uytrecht preekt. 't Is wel waer dat sy de Professoren van d'Universiteit niet beletten hun functien te doen: maer men heeft hen, met het Collegie, alle hun inkoomst benomen, gelijk ook dat van de School: in voegen dat het geen, 't welk men aen hen belooft heeft, soo veel de conservatie van beide aengaet, seer onnut is.

De Koning had by 't verdrach belooft dat hy de betaling der interesten, der renten, en van alle de belastingen van 't Landtschap sou doen stant houden: maer d'Intendant, [+] in plaets van sulks te voldoen, heeft hondert eenentachtig duisent negen hondert negenentwintig guldens uit de gemene schatkist wechgenomen, en dit niet uit kracht van 't bevel des *Christelijkste Konings*, maer van *mijn Heer van Louvois*, de welck belast dese somme aen de brenger van sijn geschrift te betalen, dat op de negende van Julius gedagtekent is, dat is vijftien dagen na 't verdrach, en daer niets anders in staet, dan dat des Konings intentie is, dat mijn Heeren de Staten van Uytrecht de hondert eenentachtig duisent negen hondert negenentwintig guldens sullen stellen in handen van de *Commis* extraorde-

[+]Breking van des Konings woort door de Franschen.

naer van d'oorlog, de brenger van 't geschrift; daer voor sijn Majesteit niets van hen sal eisschen voor d'eerste dag van October. Dit geschrift is niet van de Koning getekent, noch door sijn bevel ondertekent, maer een slecht bevel van *mijn Heer van Louvois*, een onderzaet, die men sou konnen weigeren, als een saek, die rechtstrijdig is tegen sijn Koninklijk woort, en tegen 't verdrach, en de voorwaerden, die aen de Staten van dit Lantschap toegestaen zijn. Hy verderft het platte lant in dier voegen, dat d'algemeene schatkist niet in voorraet heeft, en de renten niet betaelt konnen worden, ja so weinig als d'inkomst der Beneficien en Prebenden, die *mijn Heer van Louvois*, uit des Konings naem, belooft had dat hy hen in de staet, daer sy in waren, sou laten: doch alleen met woorden, vermits hy, gelijk hy seyde, niet het geen kon tekenen, over 't welk de Paus sich sou konnen steuren. Wy hebben reden om te geloven dat *de Koning van Vrankrijk* alle dese handel sal verwerpen, en niet nalaten, den *Hertog van Luxenburg*, en d'Intendant *Robert*, die hem sulk een heerelijk Lantschap van soo groot belang doen verliesen, rekening af t'eisschen; dewijl 'er Officiers, en mannen van staat zijn, die de daden deser lieden verfoeien, en die niet schroomen te seggen, dat de Fransche naem nootsaeckelijck stinkende en gruwe-

lijck by dese volken moet worden.

Ik kan hen niet noemen, sonder hen smaet [+] aen te doen. Maer ik hoop dat *mijn Heer Stoupa* niet quaet sal vinden, dat men dese getuigenis aen hem geeft, dat hy nooit aen d'overlasten, die binnen de stadt Uytrecht bedreven zijn, deelachtig heeft willen wesen; en dat hy in tegendeel, betuigende dat de Koning, sijn meester, genoeg aen hem geeft, om eerlijk te leven, nooit geschenken, hoedanig sy ook zijn, 't zy directelijk, of indirectelijk, heeft willen aennemen, op dat men namaels niet aen hem sou konnen verwijten, dat hy sijn voordeel met d'elenden der inwoonders van Uytrecht heeft gedaen, van de welken hy altijt een schrik heeft gehad, en daer af hy de stichters altijdt heeft vervloekt.

[+]Lof van Stoupa.

Hy heeft selfs de Passepoorten om niet doen afvaerdigen, daer af hy, so hy gewilt had, meer dan vier duisent kronen getrokken sou hebben: en indien men een pertinente lijst van de subsidien had, daer meê hy veel arme burgers geholpen heeft hun taxatien te betalen, men sou bevinden dat sy tot een seer hooge somme souden opklimmen.

Maer wat *d'Intendant* aengaet, die de [+] Franschen voor een seer eerlijk man geacht willen hebben, en van de welk sy spreken, als van een Heilig, die noch in 't getal der

[+]Laster van d'Intendant.

Heiligen gestelt sal worden, hy heeft konnen besluiten alle dese afparssingen uit te voeren, en d'inwoonders te villen, na dat hy self aen *mijn Heer van Louvois* had geschreven, dat het Lantschap van Uytrecht niet het geen was, 't welk het Hof sich daer af sou konnen verbeelden: dat de kleine steden, *Wijk, Rhenen* en *Montfoort*, met al 't landt, door d'overtochten en inlegeringen der krijgslieden, gantschelijk bedorven waren, dat, so 'er noch iets in't Lantschap was, dit sonder twijffel in de twee steden, Uytrecht en Amersfoort, gevonden moest worden; doch dat hy kon versekeren, dat 'er niets was: dat de koophandel stil stond, dat d'ambachtslieden niet wonnen; dat de landen en beneficien niets gaven, en dat men dieshalven mogt seggen dat het geheel Landtschap uitgeplondert en verwoest was. Hy heeft dese brief aen eenigen der Staten gemeen willen maken, om in 't begin van sijn ampt een goede indruk van sijn intentie en beleit te geven: Maer men heeft te gelooven dat hy dese brief niet wechgesonden heeft; om dat het niet waerschijnelijk is dat hy een waerheit, die hy soo wel bevestigt had by een bedienaer, daer in alle sijn geluk bestaet, door sijn werken sou hebben willen omwerpen.

Ik heb geen gelegentheit gehad om my op

al 't geen t'informeren, dat in d'andere veroverde Landtschappen is gebeurt: maer 't is seker dat men sedert eenige tijdt daer ook de persoonen begint te taxeeren, gelijk t'Uytrecht, en hen met de nederwerping van hun huisen te dreigen.

In 't begin van de vijfde Eeuw wierd Europa + overloopen van een overstorting van veel woeste volken, onder de welken, volgens het verhael van de Historie, gevonden wierden, die van de bloetschandige samenkoppeling der boschgoden met de toveressen voortgekomen waren, die van een *Gothsche Koning* in de wildernissen van *Scythien* waren gebannen. *De Hunnen*, dus wierden sy genoemt, verwoestten voort het Romainsche Rijk, en, d'oorlog tegen de Gotten voerende, verdelgden hen in dier voegen, dat sy 'er naeuwelijks blijken en overblijfselen van de wanordeningen lieten, die d'andere Noortsche Volken daer voor hen gemaekt hadden.

+Verwoesting der barbaren in de vijfde eeuw.

Niet te min *Attila*, hun Hooft, die sich Gods geessel, en de schrik des werrelts deê noemen, verdelgde niets dan 't geen, dat hem tegenstond, en wilde niet het geen, dat hy bewaren kon, verwoesten. Maer de Franschen, die door onse sonden + hier in 't Lant gelokt zijn, hebben hem willen overtreffen, gelijk ook de onbesuisde daden van *Tamerlan*, en selfs d'onmen-

+De Franschen overtreffen hen.

schelijke gruwelen der *Kannibalen*, en der *Cyklops*. Schoon 'er niets anders was, dan 't leven, dat sy te Woerden geleeft hebben, en noch leven, het sou tot een genoegsaem bewijs van al 't geen dienen, dat men van d'overdaet, door d'onbezuiste volken bedreven, kan seggen.

[+] *De Graef de la Marc* (dit is de naem van de geen, die 'er het gebied had) heeft dese overdaet en baldadigheden bevestigt, niet alleenlijk met de selfden deur de vingeren te sien, maer ook door sijn voorbeelt. Hy heeft niet alleenlijk geleden dat d'Officiers en Soldaten daer duisent misdaden hebben bedreven; maer hy heeft self hen ook bevolen. Hy heeft gewilt dat men de dochters van hun moeders afgerukt heeft, om hen tot hem te brengen. Men heeft anderen met d'uitterste gewelden gedreigt; en men heeft hen gedwongen hun dochters te doen komen, en hen niet alleenlijk aen de beestelijkheit van de Gouverneur, en van sijn Officieren, maer ook aen de overlasten der soldaten en trosboeven over te geven. Men sal 'er over hondert jaren blijken van de huisvesting der Franschen sien, in de verwoestingen der huisen, die van 't vuur zijn verteert, of door de baldadigheyt der Franschen verdelgt, en in de verstrojing van haer inwoonders, van de welken het tiende deel niet overgebleven is.

[+]Gruwelijke handel binnen Woerden.

Eertijts was 't een boven-gewoone saek daer twee dooden in een maent te sien begraven: maer gedurende de twee leste maenden van 't verlede jaer van 1672 zijn 'er twee hondert en negen menschen gestorven, en in 't begin van dit jaer van 1673, in de tijt van vijf weken, hondert en achtenseventig, behalven de Franschen, daer af het getal ten minsten soo groot is geweest, als dat van d'inwoonders. Dese sterfte ontstaet alleenlijk uit de stank, daer meê de Franschen de geheele stadt besmetten, met de verlate en lege huisen met hun vuiligheden te vervullen. De genen, die 'er sterven, hebben geen andere erfgenamen, dan de Franschen, die al 't geen, dat sy in de huisen vinden, wech nemen. Sy hebben selfs het Stadthuis geplondert, en alle de boeken en registers verbrand; en *de Hertog van Luxenburg* heeft een koffer doen open breken, daer in het gelt der armen was, en ook de beker, die men gebruikte in des Heeren Avontmael te houden, en die hy naer Uytrecht heeft gevoert, met d'andere verçieringen, die men daer gebergt had, terwijl de kerk afbrandde. En hoewel dese kleine stadt door dese middel byna geheel eensaem en verlaten word gevonden, soo word sy echter noch gedwongen alle weeken vier hondert guldens aen de Gouverneur te betalen.

't Is wel waer dat men het Gouvernement van *Woerden* den *Graef de la Marc*, en het Commandement den *Heer van Genlis* afgenomen heeft. Seker, hun ongenade is geen straf van hun misdrijf, maer alleenlijk een straffing van dat sy, tot nadeel van d'*Intendant*, met de landtlieden, en met andere besondere menschen waren verdragen. Het schijnt ook dat men aen de stadt Uytrecht eenige vernoeging heeft willen geven, met hen van *de Monceaux*, Commis van d'*Intendant*, t'ontslaen. Maer mijn Heer *de Louvois*, aen hem een ander ampt binnen Maseyk, en in 't landt van Luyk bestellende, geeft klaerlijk genoeg te kennen dat hy, in plaets van sijn beleit te verwerpen, het selfde vergeld en goet keurt.

[+] Als ik by my self het geen overweeg, dat ik in de Verhalingen heb gesien, die ik in handen heb, en die seer oprecht en waerachtig zijn, so vertoon ik voor my de Franschen gelijk dit gedrocht, aen 't welk de Poëten de naem van *Chimera* hebben gegeven, dat een *leeushooft* heeft, 't welk een verslindend vuur tot sijn keel uitspuwt; dat het lighaam van een *bok*, of *geit* heeft, en d'achterdeelen en staert van een *draek*: om dat de genen, die sich in dese oorlog hebben bekent gemaekt, en besonderlijk in twee of drie voorvallen, op de hoogste trap alle de quade hoedanigheden van dese drie

[+]De Franschen by 't gedrocht Chimera geleken, en waerom.

beesten besitten, die so veel sinnebeelden van de woede, van d'onkuisheit, en van een vergiftige en vernielende boosheit van dese gedrochten zijn; gelijk wy in 't gevolg van dit verhael gelegentheit van te seggen sullen hebben. Waerde Hollanders, wy sullen de blijken daer af aen u tonen, op dat gy, de schrik van hun beestelijkheit geduriglijk voor ogen hebbende, aen 't geen soud gedenken, dat gy eertijts hebt geweest, en dat gy noch zijt, en op dat gy u in-tijts soud stellen tegen de Tyrannie der Franschen, gelijk d'uitterste van alle qualen, die uw waerdeVaderlant konnen overkomen.

De gewoonte der soldaten is, in een dag het geen te verquisten, daer af sy tien dagen souden konnen leven. Maer de gewoonte onser Franschen is in de veroverde Lantschappen te leven, niet als in een lant, dat onder de gehoorsaemheit des Konings van Vrankrijk staet, en daer af d'inwoonders, volgens 't geen, dat sy voorwenden, ook soo wel, als sy, sijn ondersaten zijn geworden; maer als in een landt der vyanden, dat sy willen plonderen, uitroven, woest en eensaem maken, als of hun intentie was het tot een wildernis te maken, met voorneemen van het terstont te verlaten.

Sy hebben alle de bomen omtrent Uyt-

recht [+] afgehouwen; in voegen dat ’er, behalven de genen van de maliebanen, en enige vruchtdragende bomen, op drie mijlen in 't rondt geen gesien worden. De geheele grote weg van Arnhem tot aen Uytrecht, is niets anders, dan een wildernis, daer men niets anders siet dan de droevige blijken van de Fransche woede en onbesuistheit. Hoe veel afgebrande en nedergeworpe huisen vind men daer? hoe veel landen daer braek leggen? en hoe veel landtlieden tot d'uitterste elenden gebracht? d'Inwoonders der steden zijn niet minder rampsalig. Hun huisen zijn vol van officieren en soldaten, die seker slach van kanailje in hun gevolg hebben, de welken voort het geen inswelgen, dat de meesters niet hebben konnen verslinden. Sy durven hun deuren niet met de sleutel te sluiten. Men verbied hen by nacht uit te gaen; en sy komen niet by hun magen en vrienden, of sy worden daer door verdacht; ja sy durven op de straet naeuwelijks by malkander blijven staen, om geen nabedenken aen lieden te geven, die wel weten dat men hen niet kan lief hebben. Indien d'inwoonders van 't *Hertogdom van Kleef*, en van 't *Graefschap van der Mark* van 't geen darden spreken, dat sy van de Franschen hebben geleden, schoon de Koning [+] van Vrankrijk den *Keurvorst van Brandenburg* nooit d'oorlog aangesegt heeft, en

[+]Hun felheit tegen d'ongevoelige dingen.

[+]Hun woede in 't Hertogdom van Kleef en in Bergslant:

schoon hy, van wegen de bedienaers van sijn Keurvorstelijke Deurluchtigheit, genoeg krachtige versekeringen had dat de voorgewende onderstant, die hy naer dese Staet sond, ongemakkelijker aen sijn bontgenoten sou zijn, die de selfde betaelden, als aen *de Maerschalk de Turenne*; sy souden tot u seggen dat de Franschen van een verwoestende geest sijn beseten, die alderhande persoonen en voorwerpen aentast. Maer het geen, dat sy niet durven seggen, sal van de nakomelingen in de verwoesting van 't lant gesien worden, daer uit de Franschen het gelt hebben getrokken, 't welk gedient heeft om de Keurvorst van die party af te trekken, die sijn eer, en sijn ware interest hem hadden geraden te kiesen. *De Hertogdommen van Gulik en den Berg*, de welken [+] aen onse waerde en welbeminde Neef, *de Hertog van Nieuburg*, toebehoren, en die hun goede vrienden, mijn Heeren de Franschen, eenige tijdt hebben geherbergt, hebben aen hen geen beter gasten gehad, en zijn van hen niet beter gehandelt geworden, dan van hun openbare vyanden.

[+]gelijk ook in Gulik.

Sy leven overal in bescheidenheit: maer, [+] ô goede God! in welke bescheidenheit? Als men hen het beste bier aenbied, sy storten 't uit, en breken de potten aen stukken. Sy werpen het witte broodt den honden voor, en treden het vleesch met de voet;

[+]Hun baldadigheit.

daer in echter de beste spijs der burgers bestaet. Sy slaen hun waerden en waerdinnen, en doen de huisgenoten overlast aen. Sy vatten 't op d'eer der vrouwen en dochters, die sy trachten te schenden. Ik sou ’er veel voorbeelden af konnen bybrengen: maer dewijl mijn meening niet is hun historie te beschrijven, noch alle de besonderheden te verhalen, soo sal 't genoeg zijn een daer af te vertonen, 't welk u, volgens dit monsterstuk, van 't geheel sal konnen doen oordeelen.

[+] Eenige personen van eerlijke staet, mannen en vrouwen, hielden op nieuwe Jaers dag, in een huis, dat in de straet staet, die *de Sneppevlucht* genoemt word, hun maeltijt. Drie soldaten, die daer in gelegert waren, versochten in de kamer te treden, om daer eenig reistuig te krijgen, 't welk sy seiden daer gelaten te hebben. Sy waren daer niet soo haest binnen getreden, of sy kleedden sich alle drie moedernaekt uit, en na dat sy sich in veel oneerlijke en vuile bochten hadden gekeert en gekromt, trokken sy, in tegenwoordigheit van 't geselschap, yder een wit hemt aen. Daer na nam een van de drie, sijn gevoech, of liever sijn ongevoech, in 't midden van de kamer gedaen hebbende, een lepel van de tafel af, roerde sijn eige drek daer meê om, en nam ’er tweemael een lepel vol af, die hy op de spijs verspreid-

[+]Schrikkelijke ongebondenheit.

de, en ook op de personen, die daer hun maeltijdt hielden. Hy verselde ondertusschen sijn baldadigheit met soo lasterlijke woorden tegen de Godsdienst, en so aenstotelijke redenen tegen *mijn Heer de Prins van Oranje*, die echter d'eer heeft van namaegschap met de Koning, hun Oppervorst, te zijn, dat alle anderen, behalven *mijn heer Robbert*, dese groote liefhebber van 't gerecht, hem met d'uitterste strengheit sou hebben doen straffen. Maer dusdanige misdaden blyven tot Uytrecht ongestraft, om dat de genen, die hen souden doen straffen, de schuldigsten van allen zijn. Men sal dit Landtschap ook haest tot een wildernis sien gebracht, 't en zy men seggen moet dat het alreê soodanig is; dewijl het tot een vertrek van soo veel monsters en gedrochten dient, als ’er soldaten in des selfs besettingen zijn. Ondertusschen zijn de genen onder d'inwoonders, die sich niet naer Hollandt konnen vertrekken, of die geen middelen hebben om ergens anders te bestaen, grotelijks hier in te beklagen, dat sy gedwongen worden by lieden te wonen, die niet de minste beweging van goetheit hebben, die niet weten wat schaemte, wat zedigheit, wat eerbaerheit, en wat heusheit is, en die hun gesnork en edelmoedigheit aen geen anderen bewijsen, als aen het swakste geslacht, aen afgeslete lieden,

en aen kinderen in de wieg, en selfs aen doden; tot de welken d'onbesuiste volken altijt eenig ontsach en eerbiedigheit getoont hebben.

Maer op dat gy u niet soud inbeelden dat ik ’er te veel af seg, met dus in algemene woorden te spreken, soo sal ik trachten niet een volkome schildery daer af aen u te vertonen, maar alleenlijk d'aftrek van een droevige dag, daer af de schrikkelijke beelden niet door het pinceel, noch door de pen uitgedrukt konnen worden, en selfs alle woorden overtreffen.

[+] *Mijn Heer de Prins van Oranje* voerde in 't einde van 't verlede jaer by na alle de ruitery in 't Landt van Luik, en van daer voor Charleroy. De selfde vorst, die sich tegen d'uitvoering van dit groot voorneemen stelde, ontstak in *de Hertog van Luxenburg* de begeerte van iets, in 't afweesen van *sijn Hoogheit*, tegen Hollandt aen te vangen. Sijn voorneemen was, met behulp van 't ys ter zijden van de posten, die hy sonder geschut niet overweldigen kon, heen te trekken, tot in 't hart van 't Landtschap deur te dringen, en daer *den Haeg* te verbranden, en te verwoesten. De toeleg was groot: maer 't is seker dat sy uitgevoert kon worden in 't afweesen van alle de ruitery, in de wanordening, en in de schrik, die d'eerste tijding van d'optocht der Franschen so wel

[+]Toeleg van d'optocht der Franschen, over ys naer Hollandt.

in 't hart der soldaten, als in dat van de burgers, ontstak.

De Hertog van Luxenburg, aenmerkende dat het seer swaer was de posten t'overvallen, of aen te tasten, die *de Prins van Oranjen* op de wegen van Hollandt had doen maken, om dat het water, dat by na over 't geheel Landt stond, hen onbegankelijk maekte, had al over lange tijdt beslooten hen van achteren aen te tasten, en sulks door behulp van 't ys te doen, terwijl het vijf of ses dagen voor Karstijt begon te vriesen. Hy had hier toe vijftien hondert mannen uit de besettingen van *Nimegen*, *Bommel*, *Krevekeur*, en uit d'andere plaetsen van 't gouvernement van de Graef de Lorges doen komen. Maer de doying, die weinig dagen daer na ontstond, verplichtte hem eerder sijn voorneemen op te schorten, dan daer van af te gaen. Want het vroor soo hard op Karsdag, dat in de volgende dag daer aen, zijnde die van S. Jan Euangelist, de Hertog, oordeelende dat het ys sterk genoech was om sijn tocht gemakkelijk aen te vangen, van Uytrecht vertrok, met by na alle de troepen van sijn garnisoen, of ten minsten met de besten. Sy bestonden uit vijf duisent mannen te voet, en vijftien of sestien hondert paerden, met drie hondert ruiters, daer hy de vijftien hondert mannen by voegde, van de welken ik so terstont ge-

sproken heb; en *de Graef de la Marc*, Gouverneur van Woerden, bracht ook soo veel by hem: in voegen dat hy een heir van acht duisent mannen had, sonder de ruitery en dragonders, sonder twijffel het schoonste, puikste en dapperste, dat de Koning van Vrankrijk in alle dese landen had. Maer hy was naeuwelijks te *Woerden* gekomen, toen het weêr sich weder tot doyen sette, met een dikke sneeu, die in 't nedervallen smolt. Dese sneeu, gelijk ook de dooy, belette d'optocht de geheele volgende dag. De *Hertog*, die stout is, ja tot roekeloosheit toe, daerom niet van sijn voorneemen afstaende, deê de sterkte van 't ys door de *Heer van Melsac*, met sijn Compagnie ruiters, beproeven, die aen hem tot bescheit bracht dat het overal sterk genoech was. *De Hertog* deê op dit bericht de troepen optrekken soo haest sy des avonts te tien uren op de bescheide plaets gekomen [+] waren. Twee bataillons van voetvolk, yder van vijf hondert mannen, 't een beleid door *de Graef de Sault*, en 't ander door de *Markgraef de Moussy*, beide Legermeesters, maekten de voortocht, en trokken voor aen.

[+]Hun ordening.

Hy voegde daer na 't overige van 't voetvolk in twee brigaden, yder van twaelf bataillons. Hy gaf het beleidt van d'een, de welke die van *Pikardyen* was, aen de *Mark-*

graef van Sourches, en d'ander, die *van Campagne* zijnde, aen *de Markgraef de la Mailleraye*, Legermeester van 't Regiment van *Piedmont*. Daer na gaf hy aen *de Heer van Gassion*, als aen d'oudste brigadier, het beleit over de ruitery, en over een bataillon van 't regiment van Pikardyen, uit de bezetting van *Bommel* getrokken, en beval aen hem de beschanssingen van voren aen te tasten, als het gedruis, en de vlam, die d'anderen souden maken, d'aenval, die hy van achteren sou doen, te kennen souden geven.

Toen dese ordres dus gegeven waren, [+] begaf de Hertog sich op weg. De krijgslieden, door *de Graef van Sault*, en *de Markgraef van Moussy* beleid, trokken voor aen, met hondert granadiers, die van de Granadiers van 't regiment van *Pikardyen* gevolgt wierden. De *Markgraef van Sourches* volghde hen in een kleine ruimte tusschen beiden, met sijn brigade; en daer na trok dat van *Campagne* aen, met sijn granadiers voor haer. Het heir trok in dese ordeningh meer dan twee mijlen voort, nu over 't ondergeloope en bevrore veldt, en dan over sloten en vaerten, dewijl de doying aenhield, en 't ys smolt, en onder hun voeten brak. Een uur voor de komst [+] van de dagh bevonden de troepen sich op de kant van een vaert, die niet bevroren

[+]Hun optocht.

[+]Swarigheden die hen voorkomen.

was. Dit hield hen by na twee uren op, die men besteedde in een brug te maken. Na dat sy over de vaert getrokken waren, lieten sy niet af van hun weg te vervorderen, hoe wel het harder dooyde, dan het te voren gedaen had. Des uchtens te tien uren quamen de Franschen aen een andere vaert, die so snel stroomde, als een rivier: in voegen dat men ook genootsaekt was daer een slechte brug van planken te maken, daer men de troepen, die de voorsten waren, deê overtrekken, terwijl meer dan de drie vierde parten in een onbevatbare ordening aen d'andere zijde van de vaert bleven. *De Hertog* ondertusschen een lighaem van de genen gemaekt hebbende, die over de vaert geraekt waren, trok recht op onse troepen aen, met voorneemen van te verwinnen, of [+] te sterven; want dewijl de dooy hem belette langs de selfde weg, die hy gekomen was, weder te keeren, en hy niet in staet was om de post van *Nieuwerbrug* t'overweldigen die hem belette sijn weg weêr naer *Woerden* te nemen, so was ’er geen andere behoudenis voor hem. Terwijl hy voorttrok, deê de *Markgraef de la Freseliere*, Luitenant van 't geschut, de brug maken, daer 't overige van 't heir overtrok. Na dat sy omtrent een half mijl langs de dijk voort waren getrokken, vonden sy twee retrenchementen, die van d'onsen verlaten waren;

[+]Stoutheit van Luxenburg, uit wanhoop spruitende.

't welk de nedergeslage moed der soldaten verhief, die, al voortgaende, hoe wel met grote kommer, seer ongeduldig wierden om handtgemeen te worden, of eerder om de buit te deelen, die men hen deê verhoopen. Het dorp Swammerdam lag niet meer dan een vierendeel mijls van dese retrenchementen, en was een der plaetsen, die de Franschen souden aentasten. De granadiers, + die afgevaerdigt waren, stelden sich terstont tegen eenige soldaten, die men aen een wipbrug, tot des selfs bewaring, gelaten had. *De Graef van Sault*, met sijn troep, koos de slinke zijde van de vaert, en *de Markgraef van Moussy* de rechte. *De Markgraef van Sourches* volgde met een bataillon van 't Regiment van *Picardie*, en *de Hertog van Luxenburg* beval aen d'andere bataillon van 't selfde Regiment *de Markgraef van Moussy* te volgen. *De Graef van Sault* trok recht op het retrenchement aen; gelijk ook *de Markgraef van Moussy* aen d'andere zijde van de vaert deê. Maer het geval was aen beide niet even gunstig; want *de Graef van Sault*, meenende tot de plaets in te treden, vond voor hem een seer brede vaert, die hem dwong van weg te veranderen, en eenige brug te soeken, daer hy sou konnen over trekken. Maer hy, siende dat de soldaten, + en de Hollandtsche boeren de brug afgeworpen en gebroken hadden, moest

+Aentasting.

+Tegenstant.

een aflossing van musketten uitstaen, die de soldaten op hem deeden, terwijl hy aftrok *De Hertog*, die overal een der voorsten was, deê terstont naer de zijde van *de Graef van Sault* eenige planken en hekken op de brug werpen, die afgebroken had geweest, en hy deê daer de muskettiers d'een na d'ander overgaen, terwijl d'onsen verwoedelijk op hen schooten. *De Markgraef van Moussy*, die door dese marsch sich genootsaekt vond *de Graef* te volgen, siende dat sijn Cameraed overtrok, volgde hem, en plaetste eenige muskettiers langs de huisen, die aen de kant van de vaert by de brug stonden; en in dit bedrijf wierd *Dagnan*, een Capitain uit Pikardyen, van achteren, met een musketkoegel in de schouder gequetst. *De Markgraef* trok ondertusschen gelukkiglijk langs de rechte zijde van de vaert, en quam met sijn troep, en met sijn granadiers, by Swammerdam, aen een wipbrug, die d'overtocht aen hem beloofde. Hy moest in 't eerst een chargie van musketkoegels uitstaen, die de soldaten, de welken de brug bewaerden, op hem losten. Maer *Luide*, Majeur van 't Regiment van Lionnois, met eenige muskettiers deur de vaert geswommen, [+] dwong d'onsen hun post te verlaten: en de brug wierd terstondt nedergelaten; 't welk een gemakkelijke overtocht aen *de Markgraef van Moussy* gaf.

[+]Vlucht van eenigen.

Hy wierd ter selfde tijdt van de bataillons der Regimenten van Picardyen, Normandyen, en van Sourches gevolgt; terwijl *de Graef van Sault* over de brug trok, die hy had doen vermaken, en sich by *de Markgraef van Moussy* voegde. *De Markgraef van Sourches* kreeg toen bevel van tot bewaring van de brug te blyven, met sijn bataillon van 't Regiment van Picardyen; 't welk hy gehoorsaemde, doch met eenige tegenstreving. Toen dit gedaen was, en d'onsen niet meer te voorschijn quamen, begonnen de Franschen de brant in *Swammerdam* [+] te steken, terwijl *de Hertog van Luxenburg*, met de troepen, die over de vaert getrokken waren, naer *Bodegraven* trok. Maer de brandt, die de Franschen in de huisen hadden gesteken, de welken aen de vaert stonden, nam soodanig toe, dat hy ook aen de brug vat kreeg: in voegen dat 'er geen meer gemeenschap was tusschen *de Hertog van Luxenburg*, en de troepen, die overgetrokken waren, met de genen, die niet waren overgetrokken. *De Markgraef van Sourches* kon dieshalven, in de tijdt van drie uren, geen bevel ontfangen, noch van de Generael, noch van de Veldtmaerschalk. Hy sag by sich de twee dardedeelen van't heir in een vreemde wanordening; om dat alle de bataillons, die met grote moeite en weinig ordre over d'eerste vaert waren ge-

[+]Swammerdam in brant gesteken.

trokken, sich onder malkander vermengt bevonden; en 't was onmogelijk sich van de brug, die in de brant stond, te dienen: in voegen dat *de Markgraef*, die wel sag dat de behoudenis van 't geheel heir van hem af hing, sich in d'uitterste verbaestheit bevond, en niet wist wat hy doen sou.

[+] Na dat hy meermalen van voorneemen verandert was, besloot hy eindelijk, met de vijf duisent mannen, die by hem waren, tusschen de posten van *Nieuwerbrug* en *Goutssluis* te blijven, en daer *de Hertog van Luxenburg* te verwachten. Maer toen hy begon te marcheren, kreeg hy bericht dat vier uitleggers met volle seilen langs de vaert quamen, daer op men de retrencementen had gemaekt, die de Franschen meenden t'overweldigen; en dese uitleggers konden met hun geschut hen beletten hun legering daer in te houden, sonder dat de Franschen hen souden konnen hinderen, dewijl dese vestingen by na over al open en neder geworpen waren. Dit verplichtte hem ook van besluit te veranderen, en vijftig mannen naer een wint-meulen te commanderen, die op een plaets stond, daer twee vaerten, langs de welken d'uitleggers souden komen, te samen liepen. Hy beval aen dese vijftig mannen in die plaets stant te houden, en hem t'elkens van 't geen, dat 'er gebeurde, te verwittigen. Terwijl hy in dese

[+]Verlegenheit van *de Sourches*.

kommer was, sag hy *de Markgraef van Genlis*, Veldtmaerschalk, van d'andere zijde des Rhijns te *Swammerdam* komen. De Markgraef seide tot hem wat hy gedaen had; en de Heer *van Genlis* beval aen hem [+] dat hy sijn volk naer de brug sou doen trekken, met belofte van de selfde terstont te doen vermaken. Hy gehoorsaemde ter selfde tijdt; maer een half uur daer na deê *Genlis*, door een soldaet, hem aenseggen dat hy sijn soldaten deur de vlam heen over de brug sou doen trekken. d' Ander deê door de selfde soldaet weêr aen hem antwoorden, dat hy, soo veel sijn persoon aengaet, vaerdig was om daer over te trekken; maer dat hy des Konings troepen niet in sulk een blijkelijk gevaer wilde werpen. Een ogenblik daer na bracht de selfde soldaet aen hem bevel van *de Veldtmaerschalk*, om met sijn troepen, het kostte wat het ook kostte, over de brug te trekken.

[+]Ordre aen hem gegeven.

Hy dan, sich in een onwedersprekelijke [+] noodtsakelijkheit van te gehoorsamen bevindende, beval aen de sijnen hem te volgen, en trok, om aen d'anderen tot een voorbeeldt te dienen, d'eerste over de brug, deur vuur en vlam heen, met soo veel te groter gevaer, als hy by na door de nederstorting van meer dan twintig huisen verplet was, die in de selfde tijdt, daer in hy voorby hen heen wilde trekken, nedervielen.

[+]Gevaer van *de Sourches*.

Hy vond *de Markgraef van Genlis* aen 't ander einde van 't dorp, die hem versekerde dat *de Hertog van Luxenburg* sich van het dorp Bodegraven, dat hy van d'onsen verlaten had gevonden, ingenomen had. Alle d'andere troepen trokken ondertusschen over de brug, daer op sy voor de vuur en vlam, die hem verteerde, bloot stonden.

De [+] Franschen quamen in de volgende dag te *Bodegraven*, daer ook, des avonts te seven uren, *de Markgraven van Genlis*, en *van Sourches*, en alle d'andere voorname Officieren quamen. [+]Koomst der Franschen te Bodegraven.

In dese geheele tocht verlooren de Franschen niet meer, dan vijftig mannen, daer onder de genen begrepen zijn, die in de deurtocht van d'eerste vaert verdronken waren, en seer weinig Officiers: te weten een Capitein uit Pikardyen, en een ander van 't Regiment van Lionnois, met twee of drie gequetste Lieutenanten. Sy doodden ook by na geen Hollandtsche soldaten, en kregen seer weinig gevangenen, vermits d'onsen tijdt hadden gehad van sich te vertrekken, terwijl de Franschen besich waren met de vaert t'overswemmen. Daer wierd niet meer dan een eenig vaendel verlooren, 't welk door een soldaet van de Compagnie des *Markgraefs van Sourches* bekomen wierd. Sy bleven de geheele volgende dag te Bodegraven, om daer hun solda-

ten te vergaderen, en hen na dese kommer, die boven maten groot had geweest, te doen rusten.

De Hertog self had in seer groote ongerustheit [+] geweest, om dat hy sag dat het ys, dat overtocht aen hem had gegeven, in dier voegen was gesmolten, dat het hem onmogelijk was sijn troepen langs die weg, de welk hy gekomen was, te doen wederkeren, en sich niet gestelt bevond om de posten, langs de welken hy weêrom moest komen, t'overweldigen. Hy bevond sich in d'uitterste verbaestheit, en was self in 't ys gevallen. Hy sat voor 't vuur, ten hoogsten verbaest van 't ongeval, dat hem soo terstont overgekomen was, maer noch meer van 't quaed gevolg van sijn aenslag, toen men aen hem quam boodschappen, dat d'onsen de post van *Nieuwerbrug* hadden verlaten. *Moyses Painetvin*, Kolonel van een Regiment [+] voetvolcks, en generael Quartiermeester van 't heir, had ordre van *de Graef van Koningsmark*, een der Luitenanten Generael van 't voetvolk, die in 't afwesen van *de Prins van Oranje* in 't quartier gebood, de pas van *Swammerdam* te bewaren, terwijl hy self langs de Rhijn aftrok, met [+] alle de troepen, die hy had konnen te samen brengen, om te trachten de stadt *Leiden* te beschutten, die, gelijk hy oordeelde, in dese verbaestheit groot gevaer liep. Maer

[+]Kommer en verlegenheit van Luxenburg.

[+]Painetvin, verlaet sijn post.

[+]Vertrek van Koningsmark.

Painetvin, gelovende dat hy sijn post niet sou konnen verdedigen, vertrok sich naer + de stadt *Goude*, daer hy, in sijn koomst, seide dat, dewijl de vyandt in 't Landt gevallen was, de twee Regimenten, die in de post van *Nieuwerbrug* waren, verlooren souden zijn, soo men hen niet intijdts van daer haelde; en hy bood sijn eige persoon aen, om hen te doen uittrekken, en ter *Goude* te brengen, daer men troepen van noode had. Men vatte hem by 't woort, om dat men geloofde dat het geen, 't welk hy van de stant van de vesting seide, gelijk ook van de Regimenten, die haer bewaerden, waerachtig was: in voegen dat men hem niet belette het geen te doen, 't welk hy seide voor de welstant van de Staet, en ten dienst van de + stadt noodtsakelijk te wesen. Hy sond mondeling ordre, met sijn zegelring verselt, aen de twee Kolonellen, die daer 't gebied hadden, om uit de schans te vertrekken, en hun troepen naer de stadt *Goude* te voeren. Hy had sijn ordre niet soo haest doen vertrekken, of hy, het geen overwegende, dat hy soo terstondt gedaen had, gevoelde eenige knaging daer af, en begon de straf van dit verijlt en roekeloos bevel te vresen, over 't welk hy, gelijk men weet, sedert gestraft is.

+Bericht van Painetvin aen die van der Goude.

+Sijn ordre van de schans te verlaten.

De Hertog, van dese verlating bericht, deê twee bataillons, d'een van *Normandyen*,

en d'ander van *Sourches*, in de vestingen trekken. Op de dartigste van December
+ sond hy *de Markgraef van Genlis*, beneffens twaelf hondert mannen, met bevel
van de fortificatien, die men tusschen *Nieuwerbrug* en *Bodegraven* gemaekt had, +Luxenburg doet de schanssen slechten,
te slechten. Hy self sette sich voor aen voor de dragonders, en voor drie duisent
mannen te voet, met voorneemen van over de vaert van *Swammerdam* te trekken.
Hy sette voor hem *de Markgraef van Sourches*, met vijf hondert muskettiers, en drie
hondert granadiers, die over de vaert trokken, terwijl de Markgraef, met de
dragonders, sich aen d'andere zijde hield. In de vaert lagen omtrent + twintig schepen,
yder van dartig vaten deur malkander, die daer in 't ys bevroren waren. *De* +en de schepen met goederen verbranden.
Markgraef van Sourches ontfing bevel van de brant daer in te steken, gelijk hy
deê: in voegen dat men in minder dan drie uren tijdts alle dese schepen, met alle
de goederen en waren, daer meê sy geladen waren, en daer af het verlies seer
aenmerkelijk was, sag verbranden. Toen dit gedaen was, trok *de Hertog* wech, en
sond ook aen *de Markgraef* bevel van te vertrekken, en, terwijl hy wech trok, de
brant in de huisen te steken, die in de twee voorgaende dagen noch niet verteert
waren. Hy + trok daer na over de brug van *Swammerdam*, die hy achter hem deê
afwerpen; en +Vertrek van Luxenburg.

na dat hy *de Markgraef van Boufflers*, Kolonel der dragonders, had ontmoet, die van sijn sijde ook alle de huisen in 't landt had verwoest, van *Bodegraven* tot aen *de Goutsche Sluis*, op de Rivier *de Gouwe* gelegen, soo maekten sy gesamentlijk d'achtertocht [+] van 't heir; en ter selfde tijdt staken de soldaten de brandt in de huisen van *Bodegraven*, in soo veel plaetsen te gelijk, dat sy selven naeuwelijks wech konden komen. Van daer vertrekkende, namen sy hun weg langs de dijk, tot aen Nieuwerbrug, daer sy de fortificatien soo wel gemaekt bevonden, dat sy sich niet genoech over d'ydele vrees, die d'onsen dese post had doen verlaten, [+] konden verwonderen; dewijl, volgens het seggen der Franschen selven, hondert mannen hem tegen d'aenval van alle de troepen *des Konings van Vrankrijks* souden hebben konnen verdedigen. Sy belijden, dat sy 'er drie retrenchementen vonden, in 't water gemaekt, alle gepallissaet met palen soo dik, als eens mans lighaem, hebbende aen d'een zijde een fort, met twee halve bastions, die regulier, en wel gemaekt waren, en aen d'andere zijde een rampart, tegen 't geschut bestandig, met een bedekte weg, wel met stormpalen en palissaden versien, en van een goede gracht omringt; gelijk ook het retrenchement van binnen, dat ook seer dikke en sware stormpalen en palissaden had.

[+] Bodegraven in brant gesteken.

[+] Verwondering der Franschen over de vestingen der Hollanders.

De Hertog, daer deur trekkende, liet 'er [+] drie bataillons, om hen te doen slechten, hoewel de bewaring van dese post eenigsins het verlies van soo veel krijgslieden in dese tocht had konnen vergelden, en 't verwijt voorkomen, 't welk men sedert aen hem heeft gedaen; namelijck van niet alleenlijk de beste troepen, maer ook alle de veroverde plaetsen *des Konings* te hebben gewaegt, en een onverbeterlijke misgreep te hebben bedreven, daer meê uw *Generael* sijn voordeel wel heeft weten te doen, gelijck oock met die van de Franschen, de welken versuimt hebben de post van *Nieuwersluis* in te nemen, en te versterken. Hy trok daer na, met *de Heer van Genlis*, naer Uytrecht, en liet de Generael Majeur *Maqueline*, en *de Markgraef van Sourches* binnen *Woerden*, tot onderstant van *de Graef de la Marc*, die vreesde dat hy aengetast sou worden, om dat sy ter selfde tijdt bericht kregen dat *de Prins van Oranje* in 't quartier was gekomen.

[+]Slechting der vestingen.

Dit is 't geen, dat de Franschen selven daer af schrijven. Maer dewijl sy niet een woort van veel ruchtbare werken spreken, die de nakomelingen moeten weten, en niet vergeten, soo sal ik hier eenige besonderheden daer af aentekenen, die d'aert der Franschen aen u bekent sullen maken, en doen verstaen wat gy van de heerschappy der Fran-

schen hebt te verwachten, indien gy soo rampsalig zijt, dat gy u by voorwaerden onder hun heersching begeeft, of door gewelt van hun wapenen daer toe gedwongen word. 't Is onmogelijk een naeukeurig verhael van alle d'ongeregeltheden en ongebondenheden, die bedreven zijn, te doen, en de schrikkelijke verwarring van dese droevige en bewenelijke tijdt in ordening ten toon te stellen. Ick sal my dieshalven vernoegen met de vuiligheden, baldadigheden, ongeregeltheden, wreetheden en onmenschelijkheden van dit volk, daer af het verhael van stuk tot stuk stoffe tot een geheel boek sou verschaffen, voor u ten toon te stellen, en met alleenlijk eenige weinigen van een oneindige menigte van gruwelen voor uw oogen te vertoonen: soo om dat men niet sonder afschrik daer aen kan gedenken; als om dat ik geen sekere bewijsen van alle dese gruwelen heb konnen bekomen. De genen, van de welken ik de besonderheden sal verhalen, zijn in 't gesicht van alle de werrelt gebeurt, en soo bekent, dat men niet alleenlijk hen niet kan loghenen, maer ook niet verbergen.

Men moet niet vergeten dat *de Hertog van Luxenburg*, eer hy van Uytrecht vertrok, de troepen in slagordening deê stellen, en, om hen tot d'uitvoering van sulk een hoog bestaen aen te manen, een krijgs-

t.o. 83

Abraham van Wicquefort, *De Fransche tyrannie*

vertoog aen hen deê, dat warelijk wel kort was; maer krachtig en waerdig voor de geen, die het deê, gelijk ook voor de genen, tot de welken hy sprak. Gaet heen, mijn kinderen, + seide hy, rooft, dood, schend; en so men iets gruwelijker en geweldiger kan bedrijven, zijt niet traeg daer in; op dat ik sie dat ik niet bedrogen ben in mijn verkiesing van het puik uit des Konings benden, en op dat gy u d'eer waerdig soud maken, die sijn Majesteit u aendoet, met u in een oorlog te gebruiken, die hy alleenlijk voert om sijn glorie en macht tot aen 't einde des werrelts uit te breiden. Nooit wierd eenige aenspraek met meer opmerking gehoort, en grooter blijdschap ontfangen. Nooit wierd eenig Veldtoverste beter gehoorsaemt, noch sijn beveelen vaerdiglijker uitgevoert. Men sag hen sich van gereetschap versien, 't welk bequaem is om brant te maken, daer meê sommigen hun hoeden, en d'anderen hun sakken vulden; en sy vertrokken hier op soo blijdelijk, als of sy ter bruiloft gingen. Sy beloofden aen sich selven de rijkdommen der inwoonders van den Haeg, en verhoopten met de roof der weeldigste steden van uw Landtschap weêr te keeren. Sy dan, siende dat de dooy hun beste hoop nederwierp, en sich tegen d'uitvoering van hun boose voorneemens stelde, + spogen verfoeyelijke lasteringen tegen God uit. Sy keerden d'einden van hun musket-

+Wrede aenspraek van Luxenburg aen sijn krijgslieden.

+Gruwelstukken der Fransche soldaten.

ten, en de punten van hun degens tegen de Hemel, met schrikkelijke verlogheningen. Sy dreigden hem dat sy sich aen hem souden wreken over de verhindering, die sy in d'uitvoering van hun schadelijke aenslag vonden; en sy verdubbelden hun wreetheit tegen d'inwoonders der dorpen, die sy in hun weg bejegenden.

[+] Eenige tijdt te vooren hadden de Franschen in de genen van *Abkoude*, en van *Ameide* (van de welken 't een in't Lantschap van *Uytrecht* legt, en 't ander aen de Heer van Brederode, als Heer van *Vyanen*, toebehoort) getoont tot welck een trap van overmaet de woede van de Fransche soldaet kan opstijgen. Het vuur en stael hebben 'er blijken gelaten, die de volgende eeuwen niet sullen uitwisschen; en de genen, die uit dese beide wechgeraekt, en de selfde ontkomen zijn, en diens ongeluk groot genoech is, om dat sy 't verlies van hun goederen, van hun huisen, en van hun wijven en kinderen overleven, sullen de geheugenis van d'elenden, die sy daer geleden hebben, aen hun nakomelingen doen overgaen. Men trok de mannen en wijven uit hun huisen, om hen, sommigen aen de staert der paerden, en d'anderen by 't hair aen de voeten der ruiters te binden, die hen tot in hun garnisoenen sleepten, soo 't gewelt hen niet onderweeg deê sterven. De kinderen wier-

[+]Hun wreetheit t'Abkoude, en t'Ameide.

den uit d'armen van hun vader en moeder gerukt, om gekeelt, of te pletteren geworpen te worden.

't Is seker, en aen alle de werrelt genoech [+] bekent, dat 'er van alle de huisen, die in de twee dorpen *Bodegraven* en *Swammerdam* stonden, niet meer, dan een eenige, van de brant is overgebleven. Alle d'anderen zijn verbrant, en in hun aschhopen begraven: in voegen dat 'er niets overig is, dan de plaets, daer men, niet langer dan vier of vijf maenden geleden, meer dan ses hondert huisen sag, onder de welken veel waren, die niet voor de genen der voornaemste steden van 't Landtschap besweken. Hun kerken, en d'andere gemeene gebouwen hebben een selfde geval beproeft. En och! dat de goddeloosheit der Franschen niets anders tot hun doelwit hadden gehad, dan 't hout, en de steen, of de stomme beesten, van de welken men daer een seer groot getal heeft sien sneuvelen! maer daer is by na [+] niet een huis geweest, in welks puinhoopen men niet veel lighamen heeft gevonden, die van 't vuur tot aen 't gebeente verteert, of half verbrant waren, en in dier voegen wanstaltig, dat sy niet te kennen waren. Men weet dat daer veel lighamen, na dat sy verbrand waren, geen ander graf hebben gehad, dan in de schrikkelijke puinhoopen der gebouwen, en in d'asch; en dat de Fran-

[+]Bodegraven en Swammerdam gantschelijk afgebrand.

[+]Wreetheyt der Franschen te Bodegraven en Swammerdam

schen veel persoonen, soo mannen als vrouwen, in de huisen hebben gedreven en geslooten, daer sy hen in 't vuur, dat sy 'er in [+] staken, deden vergaen. Een vrou onder anderen, seer oud en blint zijnde, en van haar vier kinderen verselt, wierd gedoot, en met hen verbrand. Een andere vrou, die 'er ook soo veel had, sag hen oock ter selfde tijdt dooden, daer in sy de geest onder de handen deser beulen gaf. Een Fransch Officier was verwoed genoech, om een kindt, welks onnosel gelach het hart van een tyger sou hebben konnen bewegen, in de selfde vlam, die sijn moeder verteert had, te werpen, sonder dat het hart van dese onbesuisde Franschman daer af bewogen kon worden. Men heeft hen veel kinderen in de wieg sien doden; en sy hebben een seer groot getal van landtlieden meer dan een doodt doen sterven.

[+]Verscheide voorbeelden daer af.

De Franschen, om hen te dwingen 't gelt, dat sy niet hadden, te voorschijn te brengen, hingen sommigen by d'ocksels in de schoorsteen, op dat het vuur hen van onder sou branden, terwijl de rook hen van boven verstikte. Anderen wierden op planken uitgestrekt, en met d'armen aen de stijlen vast gebonden, en dus met de planten der voeten tegen langsaem vuur geset, om hen, eer sy hen deden sterven, een pijnelijke doodt te doen gevoelen. *Mijn Heer de*

t.o. 86

Abraham van Wicquefort, *De Fransche tyrannie*

t.o. 87

Abraham van Wicquefort, *De Fransche tyrannie*

Prins van Oranje self, twee dagen na dese verwoesting de plaetsen besichtigende, vond kinderen op de straet, die men d'armen en beenen afgesneden had; en hier en daer op de breede weg lighamen soo qualijk gehandelt, dat men achtte dat men hen voor d'oogen der voorbygangers ten toon moest laten, om tot bewijs van de schrikkelijke en ongehoorde wreetheit der Franschen te dienen, die niet beter uitgedrukt kon worden, dan met d'onmenschelijkheden, die men schroomt selfs in de droevigste treurspeelen op het toonneel te vertoonen, voor d'oogen van alle de werrelt ten toon te stellen. Ik meen dat ik niet verplicht ben van de genen te spreken, die met de musketten of degens gedoodt, of die in 't water geworpen zijn: dewijl men niet bestiptelijk het getal daer af weet, en mijn ooggemerk niet is, dan van de doodtslagen en moorden te spreecken, die van eenige schrikkelijke en boven gewoone omstandigheden verselt zijn geweest.

De Franschen hebben aen sommigen de neus en ooren, en aen anderen d'armen en beenen afgesneden, eer sy hen deden sterven. Men heeft in een schuur, tusschen *Bodegraven* en *Nieuwerbrug*, de lighamen van een vader en moeder, en van drie kinderen gevonden, van de welken het oudste niet meer dan seven jaren had; en 't jongste, dat

men de keel afgesneden had, was niet ouder dan achtien maenden. Sy waren alle seer wredelijk gedoot, en braedden noch in hun eige bloet.

In een huis, by de kerk van *Bodegraven*, wierden seven gevonden. Veel zijn in koelen bloede gedoodt, na d'yver van d'aenval, in de welken de Franschen geen tegenstant vonden: en men heeft hen uit vermaek op de personen sien schieten, die sy uit gesonden hadden om de koejen te melken. Eenige vrouwen, by een van hun buurwijven zijnde, die in arbeit zat, pogende sich selven te bergen, om dat de Franschen 't huis in brant hadden gesteken, wierden met de degens weêr ingedreven; en men besloot hen in 't huis, en deê hen daer wredelijk sterven. Men vind 'er, die onder de puinhopen der huisen zijn verplet, daer de Franschen hen ingesloten hadden, terwijl sy de huisen aenstaken. Sommigen waren onder d'asch begraven; en men heeft veel lighamen gesien, daer af een deel door de honden geknaegt, of door de roofvogels verslonden waren. De Franschen hebben selfs hun schendige handen aen de lighamen geleght, die ten grave geschikt waren. Onder anderen waren 'er twee, die, in staet zijnde van de leste plicht t'ontfangen, de welken de Christenen gemenelijk aen hen bewijsen, van 't laken, dat hen dekte, en van 't linnen daer

t.o. 88

Abraham van Wicquefort, *De Fransche tyrannie*

men hen in begroef, berooft wierden. Men wierp d'een met de kist in 't vuur, en d'ander wierd uit de kist getrokken, en in 't water geworpen.

Wat het gewelt aengaet, dat sy de vrouwen [+] en dochters aengedaen hebben, het is soo veel te wreder geweest, dan het vuur, als men met waerheit kan seggen, dat niemant hun beestelijkheit ontsnapt is; in plaets dat het vuur noch een eenigh huis heeft gespaert. Sy hebben hen opentlijk, op de volle straet, en met so groote oneerbaerheit misbruikt, dat men meer afschrik sou hebben van de besonderheden daer af te beschrijven, dan sy schaemte gehad hebben in dese ontugt te bedrijven. Daer hebben vrouwen en dochters geweest, die, na dat sy voor de baldadigheit deser lieden bloot hadden gestaen, geheel naekt uit gekleed, en hier en daer in 't veldt, dat met sneeu bedekt was, gedreven wierden, daer sy van koude en elende zijn vergaen. Vertoon, onder anderen, voor u twee jonge dochters van tamelijke goede staet, die, onder de handen van dese schelmen gevallen, seer onbehoorelijk van hen wierden gehandelt, tot dat een Switsersche Officier, met deernis bewogen, om dat hy hen in dese staet sag, hen met sijn mantel, en met eenige slechte kleederen, die hy tot sich deê brengen, dekte. Maer toen hy genootsaekt was dese dochters

[+]Voorbeelden van hun ontucht en gewelt aen de vrouwen;

te verlaten, om sich aen de post te vervoegen, daer sijn ampt hem riep, beval hy hen aen een ander Fransch Officier, die, in plaets van hen te beschutten, self hen verkrachtte, en daer na aen de soldaten en jongens overgaf. Dese guiten, hun beestelijke gailheyt met hen verzaed hebbende, sneden hen de borsten af, en staken hen de stampers van hun pistolen in 't lighaem; en, na dat sy hen dus elendiglijk hadden doen sterven, deden sy hen op de gemeene weg slepen en werpen, daer de lighamen langs de dijk, die van *Bodegraven* naer *Woerden* strekt, bloot bleven leggen.

Daer zijn anderen geweest, die, na dat sy 't gewelt deser ontuchtigen uitgestaen hadden, by 't hair, of onder d'oksels geheel naekt aen bomen gebonden wierden, en op dese wijse gestorven zijn. Dese duivels hebben aen anderen de borsten afgesneden, en daer zout en peper in gedaen, om hen met gruwelijke pijnen te doen sterven. Aen anderen hebben sy de boesem geopent, en, de selfde met buschkruit gevult hebbende, de brant daer in gesteken. Anderen zijn in 't ys geworpen, en verdronken, na dat sy van de Fransche soldaten alle overlast, die men bedenken kan, hadden geleden. En dewijl sy noch de wil, noch het lighaem van een Wagenaers dochter, diens naem bekent is, niet konden verkrachten, soo sloegen sy haer

wredelijk, en staken haer levendig in 't water onder 't ys. Een Fransch soldaet, te Nimegen in 't gasthuis siek zijnde, bekende aen de Geneesmeester *Schivelenberg*, dat hy, te *Bodegraven* zijnde, een kraemvrou de borst afgesneden, en daer peper in gedaen had; dat het gekrijt van dese elendige vrou noch in sijn ooren klonk, en dat hy 't hoorde met vermenging van 't geguil der duivelen, die hem tot d'eeuwige pijnen riepen, de welken hem verwachtten, en die hy wel verdient had. Dese knaging van 't geweten, de welke hem tot wanhoop bracht, veranderde in een raserny, daer af hy niet weêr bequam voor dat hy storf.

Een moeder wierd gedwongen tegenwoordig te wesen, terwijl achtentwintig soldaten haer dochter misbruikten, die daer na in 't water verdronken wierd. Een andere dochter wierd met twee wonden van een zwaert in de liesschen gequetst, en daer op verdronken, om dat sy aen dese gaile bokken tegenstant had gedaen. Eenige andere vrouwen en dochters waren by malkander in een huis te *Bodegraven*, daer omtrent twintig Fransche Officieren binnen quamen, die, daer in komende, de broek op de hielen lieten vallen, en, na dat sy alle ontuchtige woorden hadden gesproken, daer toe dit volk bequamer is, dan eenige andere menschen, hun beestelijkheyt op een ongehoor-

de wijse aan dese vrouwen en dochters versaedden. En dewijl onder dese dochters een was, die niet gestelt was om hun lust te boeten, soo wierpen sy haer op een bedsteê, en souden de brant in 't stroo gesteken hebben, soo een Switsersche Officier hen niet had belet, die haer bergde, en ter *Goude* bracht. In een ander huis van 't selfde Dorp, daer het Paradys, of het hemelsch Koninkrijk uithing, waren twee schoone dochters, van de welken d'een door meer dan vijftig soldaten mishandelt wierd; en d'ander, naeuwelijks twaelf of dartien jaren oud, storf onder 't gewelt, dat dese onbesuisde menschen haer aendeden.

Iets diergelijk gebeurde aen twee andere dochters in een huis, daer Abrahams offerhande uithing. Maer men heeft 'er meer dan twee voorbeelden af, en selfs van de beestelijkheit, die sy aen onbezielde lighamen gepleegt hebben. Een vrou, ontrent veertig jaren oud, bejegende eenige soldaten, die haer geheel naekt uitkleedden, en veel emmeren kout water, dat sy met hun hoeden uit de vaert schepten, over de buik stortten, en, na dat sy haer wel gewasschen hadden, later in dier voegen gewelt aen deeden, dat sy, vresende dat sy onder hun handen sou sterven, haer, half doot zijnde, in de Rijn wierpen. Een schuitevoerder wierd by d'arm aen de mast van sijn schuit gespijkert,

t.o. 92

Abraham van Wicquefort, *De Fransche tyrannie*

terwijl men sijn wijf in sijn tegenwoordigheit schond. Andere mannen wierden met stokslagen, en met de degens gedwongen het gewelt, dat men hun wijven aendeê, sonder bang te sien, t'aenschouwen, en goet te keuren; en men dreigde hen te dooden, so sy hun gesicht slechs een weinig daer van afkeerden, of d'oogen sloten, om geen aenschouwers van de gevoeligste overlast te zijn, die men een gehuwt man aendoen kon.

Twee eerwaerdige personen, een man met sijn wijf, meer dan tachtig jaren out zijnde, te bed leggende, en malkander omhelst hebbende, terwijl sy de doot verwachtten, die sy niet ontgaen konden, moesten noch dese droefheit gevoelen, dat sy hun dochter voor hun oogen sagen verkrachten, terwijl de brant, die men in 't huis gesteken had, ter kamer, daer sy waren, inborst, om hen alle te doen vergaen.

Men sou noch veel andere voorbeelden, en besondere stukken konnen bybrengen, so men niet vreesde de zedigheit der gener te quetsen, die d'ogen op dit verhael sullen wenden, 't welk so aenstotelijk sou worden, als hun werken goddeloos en afschuwelijk geweest hebben. Ik sal dieshalven alleenlijk seggen dat dusdanige gewelden en overlasten so groot en schrikkelijk hebben geweest, dat een dochter, die sich onder de beschutting van een Switsersche

Capitain had begeven, siende dat dese Officier tegen de Franschen, die hem tergden, in 't gevecht sou komen, om dat hy haer niet aen hen wilde overgeven, en haer niet kon beschermen, sich, uit hun handen reddende, liever in 't vuur wilde storten, dat een buurhuis verslond, en daer in vergaen, dan sich in de genade deser menschen begeven, die niets van de mensch hadden, dan de gestalte, en die in haer buurvrysters getoont hadden wat sy van hen te verwachten had. Veel anderen hebben een eerlijke doodt, hoewel seer geweldig en pijnelijck, boven dese schande verkoosen, en liever willen sterven dan het geen t'overleven, 't welck aen een eerlijke dochter waerder, dan 't leven self, behoorde te zijn.

Men heeft 'er van *Woerden* sien wederkeren, daer de Gouverneur, *de Graef de la Marc*, ses van hen voor sijn deel had doen brengen, behalven noch de genen, die van d'anderen meêgenomen waren, die gestorven zijn, sommigen van droefheit, en anderen door 't gewelt, dat sy, gedurende vijf of ses dagen, geleden hadden. Veel anderen wierden naer *Uytrecht*, en naer *Gelderlandt* gevoert, die, tot alle uittersten overgegeven geweest hebbende, niet weêrom durfden keeren, noch in hun vaderlant verschijnen, daer men hen niet anders aengemerkt sou hebben, dan gelijk d'overblijfse-

len van soodanige lieden, die ten meestendeel de galg en 't rad ontsnapt zijn.

Soo haest de Franschen te *Bodegraven* quamen, traden eenige Officiers, half doodt van koude zijnde, in een herberg. De waerdin quam aen de deur, noodigde hen by 't vuur te komen, en bood hen wijn aen. Sy namen dese aenbieding heusschelijk aen, handelden wel met de waert en waerdin, en dronken geen wijn sonder hem te betalen; ja sy parsten de waerdin gelt t'ontfangen. In de volgende dag deeden sy desgelijks. Maer soo haest sy bevel van te vertrekken hadden ontfangen, sloegen sy de vrouw, dwongen haer al 't gelt, dat sy had, aen hen over te geven, met het geen, dat sy aen haer betaelt hadden, plonderden 't huis, sloegen de man d'armen aen stukken, quetsten hem in 't been, en vervolgden hem tot aen de kant van de gracht, daer hy gekroopen was, en doodden hem daer in tegenwoordigheit van de vrouw.

De mannen in de maent van December geheel naekt uit te kleeden, en hen door felle slagen met de platte degens in de sneeu te drijven, hen aen de schuiten, met roof geladen, te binden, en hen met slagen van stokken en degens te dwingen dese schuiten voort te trekken; dit zijn de beste onthalingen, die sy den genen, de welken sy in 't leven hebben gelaten, aengedaen hebben.

+ Hoe veel kinderen hebben sy uit d'armen van hun vaders en moeders gerukt, om hen nooit weêr te sien, en om in een godsdienst, soo strijdig tegen de hunne, opgevoed te worden? Hoe veel wesen hebben sy gemaekt? hoe veel wijven bevinden sich sonder man, en hoe veel mannen sonder wijf? Hoe veel lieden zijn gevangen wechgevoert in een slaverny, harder en strenger dan die van *Babylonien*? dewijl het meeste deel van alle de genen, die 'er niet langer geweest hebben dan tien of twaelf dagen, na hun wederkering zijn gestorven; gelijk ook het meeste deel van d'inwoonders der twee dorpen, die de woede deser woeste beesten zijn ontkomen, te *Leiden*, ter *Goude*, en in d'andere geburige steden zijn gestorven.

+De kinderen selven niet verschoont.

En op dat men niet sou gelooven dat dit alleenlijck het werck van de genen, die 't uitgevoert hebben, heeft geweest, namelijck van de Fransche Officier en Soldaet, maer ook d'intentie en 't ooggemerk der Ministers; + soo behoeft men slechs d'oogen te slaen op *de Declaratie* des Konings, die men in 't einde van de veldttocht van 't verlede Jaer van 1672, in 't Fransch, en in 't Nederlandtsch, door een ontaerd Hollander vertaelt, heeft sien afkondigen, door de welcken de Hollandtsche steden genodigt worden des Konings Souverainiteit t'erkennen. Dese Declaratie versekert de ge-

+Bewijs van dat dese gruwelen door de bevel der Bedienaers van Vrankrijk uitgevoert worden.

t.o. 96

Abraham van Wicquefort, *De Fransche tyrannie*

nen, die sich gewilliglijck sullen komen overgeven, van de behoudenis van hun vryheyt, godsdienst en voorrechten, en dreigt de steden, en hun inwoonders, die sich tegen sijn macht sullen stellen, en hun behoudenis in de wateren soecken, die hun landen begonnen t'overdekken, met verdelging en ondergang, en met hen voor d'uitterste strengheit van de wapenen, en voor d'ongenade der Fransche soldaten bloot te stellen. Men heeft d'uitwerkingen deser dreigingen, en de blijken van de bestiptheit der Franschen gesien in hun woort uit te voeren, als het dient om te verwoesten, en niet om te stichten, en op te bouwen; en onse nakomelingen sullen 't noch in de volgende eeuwen sien.

Maer de selfde nakomelingen sullen [+] niet konnen begrijpen hoe de selfde Ministers, die de Koning, hun meester, tot dese uittersten bewogen hebben, en die sijn Officieren en Soldaten dese verfoejelijcke wreetheidt hebben ingeblasen, nooit van d'oorsaek van sijn gramschap hebben durven spreken, noch hoe sy hun handel sullen konnen rechtvaerdigen, namentlijck na de gebeden, die de Staten aen sijn Majesteit hebben gedaen, om d'oorsaek van sijn misnoeging aen hen te seggen, en na d'aenbiedingen, die sy aen hem gedaen hebben, van het geen te vergoeden, 't welk men be-

[+]De Bedienaers seggen niet d'oorsaek van hun Konings gramschap.

vinden sou dat sy gedaen hadden tot nadeel der Tractaten, en van 't Verbondt.

Ik weet wel dat de Christelijkste Koning in staet is van alle sijn werken van sijn wil, en van sijn goed behagen te doen afhangen. Hy spreekt in dese woorden; doch niet tot sijn vrienden, geburen en bontgenoten, niet tot Souverainen, die niets anders aen hem schuldig zijn, dan d'eerbiedigheit, die een Souveraine Republijk gewent is aen een gekroont hooft te geven: maer tot sijn ondersaten, over de welken hy een volkome heerschappy pleegt. *Philippus de Comines*, sulk een wijs Historieschrijver, als schrander handelaer van Staetssaken, spreekt 'er met andere woorden af. En dewijl sy op het onderwerp, dat wy nu verhandelen, soo veel t'aenmerkens-waerdiger zijn, als men hen heden niet durft gebruiken, wanneer men van Koningen spreekt, soo sal ik de vrymoedigheit nemen om hier een plaets van 't vijfde boek sijner Memorien, of Geheugschriften te vertoonen, daer hy dus schrijft.

[+] *Ik wil dan seggen dat de genen*, (namelijk de Princen) *die sich selven niet kennen, en die onwijs zijn, om dat sy qualijk zijn opgevoed, en die misschien door hun aert en genegentheit daer toe geholpen worden, niet soo veel kennis hebben, dat sy weten hoe verre de macht en heerschappy, die God aen hen over hun onderdanen gegeven heeft, sich uitstrekt: want sy hebben 't niet*

[+]Redenen van Philippus de Comines, bequamelijk op dese tegenwoordige saken en tijden toe te passen.

gelesen, noch uit de genen, die het weten, verstaen; en weinig van de genen, die 't weten, handelen met hen. En indien 'er eenigen zijn, die 't weten, sy willen 't hen niet seggen, uit vrees van aen hen te mishagen. En indien iemant aen hen eenige vertooningen daer af wil doen, niemant sal hem ondersteunen, of helpen: ja hy sal, ten besten genomen, voor sot geacht, en sijn redenen misschien in de quaetste betekenis voor hem opgevat worden. Men moet dan besluiten dat noch de naturelijke reden, noch ons verstant, noch de vrees tot God, noch ook de liefde tot onse naesten ons belet tegen malkander geweldig te zijn, noch een ander te weêrhouden, of door alle middelen, die aen ons mogelijk zijn, hem van 't sijne te berooven. En indien de Grooten eenige steden of burgten van hun magen of geburen besitten, sy willen hen om geen van dese redenen overgeven. En na dat sy eenmael de schijn, waerom sy hen houden, hebben gegeven, en hun redenen daer op gevest, yder van de hunnen prijst hun tael, ten minsten de naesten aen hen, en die wel gesien by hen willen wesen, &c.

Dieshalven moet, vervolgt hy, *waerschijnelijck zijn dat Godt als overweldigt en gedwongen is veel tekenen te toonen, en ons met veel roeden te slaen, uit oorsaek van onse beestelijkheit, en om, gelijk ik liever geloof, onse boosheit. Maer de beestelijkheit der Vorsten, en hun onweetenheit is seer gevarelijk, en grootelijks te vreesen: want uit hen stroomt*

af het goet en quaet van hun heerschappyen. Dieshalven, indien van Vorst machtig is, en een groot getal van krijgslieden heeft, door welcker achtbaerheidt en gesach hy veel penningen tot sijn believen heeft, om hen te betalen, en om in alle gewillige dingen, en sonder noodtsaeckelijckheit van de gemeene saeck kosten te doen; indien hy van dese dwase en lastige kosten niets wil verminderen; en indien yder nergens anders naer tracht, dan om hem te behagen, en men, met vertooning te doen, niets anders, dan sijn gramschap, verkrijgt, en niets daer mee wint; wie sal daer hulpmiddel in konnen toebrengen, soo God geen hulpmiddel geeft? Godt spreekt niet meer tot de volken. Daer zijn ook geen meer Profeten, die door sijn mondt spreken: want sijn geloof is ruim genoech, en genoech uitgestreckt, en geheel kenbaer aen de genen, die het willen verstaen en weten. Daer sal geen verontschuldiging zijn; immers niet voor de genen, die ruimte en tijdt van leven, en hun natuurlijk verstant gehad hebben. Hoe sullen 't dan de machtige menschen ontsnappen, en die hun heerschappyen in soodanige ordening houden, dat sy naer hun believen naer sich nemen? door 't welk sy de gehoorsaemheit tot hen verdedigen, en 't geen, dat onder hen staet, in groote onderworpenheit houden; en daer om het minste bevel, dat sy geven, altijdt op verbeurte van 't leven is. De sommigen straffen onder de schijn van ge-

rechtigheit, en hebben lieden van dit ambacht, die vaerdig zijn in hen te believen, en die van een vergeeffelijke sonde een doodtsonde maken. Indien 'er geen stoffe is, sy vinden de middelen van te veinsen de partyen en getuigen te hooren, van de persoon te vatten, en hem door de kosten te gront te helpen, terwijl sy altijdt wachten dat iemant over de geen, die dus gevat is, en daer sy 't op gemunt hebben, sal komen klagen. Indien dese middel hen niet seker genoech is, en bequaem om tot hun ooggemerk te komen, soo hebben sy anderen, die vaerdiger zijn, en seggen dat het nootsakelijk was, om een voorbeelt te stellen; en sy maken de gevallen soodanig, als sy willen, en als hen goet dunkt. By anderen, die van hen houden, en die een weinig machtiger zijn, treden sy met dadelijkheit toe, en weten tot hen te seggen: gy zijt ongehoorsaem; gy doet tegen d'onderstelling, die gy aen my verplicht zijt; en sy gaen, indien sy konnen (*immers het hapert niet aen hen*) *door gewelt voort, met hem van 't sijne te beroven; en sy doen hem in groote kommer en quelling leven. Indien sy een gebuur hebben, die machtig en fel is, soo laten sy hem leven; maer indien de selfde swak is, soo weet hy niet waer hy sich sal bergen. Sy sullen seggen dat hy hun vyanden ondersteunt heeft; of sy sullen hun krijgslieden in sijn landt willen doen leven, of twisten koopen, of gelegentheit vinden om hem te verdelgen; of sy sullen sijn gebuur tegen hem ondersteunen, en*

gelt aen hem leenen. Wat hun eige ondersaten aengaet, sy sullen de genen, die hun voorsaten wel gedient hebben, uit hun ampten setten, om volk op de been te brengen; dewijl d'anderen te lang leven. Sy sullen de lieden van de kerk, op 't stuk van hun beneficien, in groote belemmering brengen, om ten minsten vergelding daer uit te trekken van iemant, naer hun lusten en welgevallen, rijk te maken, en ten meestendeel noch soodanigen, die hem niet gedient hebben, dan in oneer en schande; 't welk in sommige tijden veel vermag. Sy sullen d'edelen moeite en kosten sonder ophouden aendoen, onder de dekmantel van hun oorlogen, naer hun believen aengevangen, sonder de raedt en goetvinding der Staten, en der genen, die sy behoorden te beroepen, eer sy hen aenvingen: want dit zijn de genen, die 'er hun persoonen en goederen toe hebben te gebruiken; en dieshalven behoorden sy 'er af te weten, eer men hen begon. Sy laten niets aen 't meeste deel van hun volken; en na dat sy hen schattingen hebben doen betalen, grooter dan sy behoorden, soo stellen sy echter noch geen ordening op de forme van leven van hun krijgslieden, de welken geduriglijk in 't landt zijn, sonder iets te betalen, terwijl sy, gelijk yder van ons weet, d'andere qualen en baldadigheden oneindig maken. Want sy zijn niet te vreden met het gewoon leven, en met het geen, dat sy by de landtbouwer, van de welck sy betaelt worden, vinden: maer in tegendeel, sy slaen d'arme lie-

den, doen hen overlast aen, en dwingen hen broot, wijn en spijse van buiten te soeken; en indien de goede man een vrou of dochter heeft, die schoon is, hy sal wijsselijk doen dat hy hen wel bewaert. Doch dewijl'er gelt is, soo sou men lichtelijk daer in konnen versorgen, en konnen maken dat de krijgslieden ten langsten van twee tot twee maenden betaelt wierden: en dus souden sy geen verschoning konnen vinden over de quaden, die sy bedrijven, onder schijn van dat sy niet betaelt worden. Want het gelt word gelicht, en koomt ten einde van 't jaer. Ik seg dit ten opsicht van ons Koninkrijk, dat in dit stuk meer gedrukt en geparst word, dan eenig ander Koninkrijk, of eenige andere Heerschappy, die ik ken; en niemant sou hier in konnen versorgen, als een wijs Koning.

Om dan in mijn redenen voort te varen, is 'er Koning, of Heer op aerde, die macht heeft, behalven op sijn eige heerlijkheden en inkomsten, om een eenige penning op sijn ondersaten te setten, sonder verlof en toestemming van de genen, die het moeten betalen, 't en waer door tyrannie, of gewelt? Men sou hier op konnen antwoorden, dat 'er tyden zijn, in de welken men niet naer de vergadering moet wachten, en dat het te lang sou aenloopen. Men moet sich niet soo seer haesten in d'oorlog te beginnen, en aen te vangen; men heeft 'er tijts genoech toe; en ik seg u dat de Koningen en Vorsten machtiger daer door zijn, als sy haer met toestem-

ming en bewilliging van hun ondersaten aenvangen; en dat sy van hun vyanden daerom te meer gevreest zijn: en als het koomt tot sich te verdedigen, siet men dese wolk van verre komen, en besonderlijk als 't van vreemdelingen is. Daer over moeten de goede ondersaten niet klagen, en daer toe niets weigeren; en daer kan geen saek soo onverwacht komen, of men kan er eenige lieden toe roepen, namelijk soodanigen, dat men seggen kan; 't Is niet sonder oorsaeck geschied, sonder daer in schalckheidt te gebruicken, noch een kleine met voordacht, en sonder reden aen te vangen, om oorsaeck te hebben om gelt te lichten. Ick weet wel dat men gelt behoeft, om de grensen te verdedigen, en te bewaren, als 'er geen oorlog is, de landtpalen te bewaren, om niet overvallen te worden. Maer dit alles moet met bescheidenheidt geschieden; en tot alle dese dingen is het verstant van de wijse Vorst dienstig. Want indien hy goet is, soo kent hy wie God, en wie de werrelt is, in 't geen, dat hy moet en kan doen en laten, &c.

Onse Koning (*van Vrankrijk*) *is de Heer des werrelts, die 't minst oorsaek heeft van dit woort te gebruiken, om te seggen: Ik heb het voorrecht van het geen, dat my belieft, op mijn ondersaten te lichten: want noch hy, noch iemant anders heeft het; en de genen, die dus tot hem spreken, om hem grooter te doen achten, hebben geen eer daer af, maer maken hem*

gehaet en gevreest by de geburen, die om geen ding ter werrelt onder sijn heerschappy souden willen wesen; ja eenigen van 't Koninkrijk selven, nu vast daer aen zijnde, souden 'er wel af ontslagen willen wesen. Maer indien onse Koning, of de genen, die hem willen prijsen en groot maken, seiden: Ik heb soo goede en getrouwe ondersaten, dat sy my niets van 't geen weigeren, 't welk ik van hen kan eisschen; en ik ben meer gevreest, gehoorsaemt en gedient van mijn ondersaten, dan eenig ander Vorst, die op aerde leeft; en die alle de qualen en ruwigheden verduldiglijker verdragen, en die minder aen hun voorgaende schaden gedenken. My dunkt dat dit veel groter lof voor hem sou zijn, dan als hy (*ik spreek de waerheit*) *segt: Ik neem het geen, dat ik wil, en heb 'er recht toe, 't welk ik wel moet bewaren. De Koning Karel de Vijfde seide dit niet: ik heb 't ook de Koningen nooit horen seggen; maer ik heb 't wel hun dienaers horen spreken, die meenden dat sy hun saken wel bestelden. Maer naer mijn oordeel misgrepen sy sich tot hun Heer; en sy seiden 't niet, dan om voor goede knechten geacht te worden. Sy wisten ook niet wat sy seiden.*

Wie sal ondersoek op de Groten doen? wie sal 't aen de Rechter aenbrengen? en wie sal de rechter wesen, die de quaden sal straffen? Ik spreek niet van de goeden; sy zijn'er weinig. 't Ondersoek sal zijn de klachte, en 't geroep van 't volk, 't welk sy op veel wijsen verdrukken en vertreden, sonder meêdogen of deernis daer meê te heb-

ben: gelijk ook de treurige klachten der weduwen en weesen, van de welken sy de mannen en vaders hebben doen dooden, en daer af de genen, die na hen zijn gebleven, soo veel hebben geleden; en in 't algemeen alle de genen, die sy vervolght hebben, soo in hun persoonen, als in hun goederen. Dit sal 't ondersoek zijn, door hun gekrijt en klachten, en door hun erbarmelijke tranen; en sy sullen hen voor ons Heer vertoonen, die de ware rechter sal zijn, die misschien niet sal willen wachten met hen in d'andere werrelt te straffen, maer hen in dese werrelt sal vergelden, &c.

De quade gevallen zijn, als God soo seer vertoornt is, dat hy 't niet langer wil verdragen, maer sijn kracht en goddelijke gerechtigheit tonen: en dan vermindert hy hen eerst het verstant; 't welk een groote wonde voor de genen is, die hy raekt. Hy ontroert hun huis, en laet toe dat het in verdeeltheit en gemor valt. De Vorst vervalt tot sulk een versmaetheit by onse Heer, dat hy de raden, en 't geselschap der wijsen vlied, en soodanigen invoert, die geheel nieu, onwijs, onredelijk, geweldig en vleiders zijn, en die hem believen in al 't geen, dat hy segt. Indien men een penning moet opstellen; sy seggen van twee; indien hy een mensch dreigt; sy seggen dat men hem hangen moet; en dus met alle andere dingen. Sy seggen dat hy sich voor eerst en vooral gevreest moet maken; en sy toonen sich selven verwaent en hovaerdig, op hoop van dat

sy door dese middel gevreest sullen worden, als of't gesach hun erfdeel was, &c.

Meent gy dat een onwijs Vorst, die dwaesselijk verselt is, dit ongeluk van verre kan sien komen, dat 'er twist en verdeeltheit onder de sijnen sal wesen? dat hy meent dat hem dit kan overkomen, en dat het van God koomt? Hy vind 'er sich niet erger by aen tafel, noch in 't bed, noch minder van paerden, en van klederen versien; maer veel beter verselt. Want hy trekt de lieden uit hun armoede, en verdeelt de roof, en de staten der gener, die hy verdreven sal hebben; en kan sijn naem noch van 't sijne vergrooten. In die uur, daer in hy 't minst denkt, sal God hem een vyandt doen voortkomen, daer op hy misschien te vooren nooit gedacht had. Dan sullen hen de gedachten en de nabedenkingen van de genen, die hy verongelijkt sal hebben, voorkomen; en hy sal voor veel lieden bevreest zijn, die hem geen quaet willen aendoen. Hy sal geen toevlucht tot God nemen, maer sijn krachten toerusten, &c.

Ik heb geoordeelt dat ik by dese gelegentheit een Minister van Vrankrijk mogt doen spreken, die in algemeene achting by alle volken is, uit oorsaek van de nettigheit van sijn oordeel: in voegen dat 'er in sijn geheel Discours niet een eenige reden is, die niet op d'ongerechtigheit van de wapenen der Franschen toegepast kan worden, en die niet aengemerkt kan worden, dan als

een sekere voorsegging der qualen, van de welken van d'een zijde de Koningen, Staten en Vorsten gedreigt worden, die oorlogen sonder nootsakelijkheit aenvangen, en die soo veel onschuldige zielen aen hun ongeregelde eersucht, en aen hun valsche roem en glorie opofferen; en van d'andere zijde de Volken, die, de kostelijke gave van de vryheit versmadende, niet de middelen aenwenden, die God aen hen gegeven heeft, om de selfde te bewaren.

[+] De Koning van Vrankrijk, die, volgens de fondamentele wetten van sijn Koninkrijk, sijn ondersaten niet met een eenige penning mag belasten, sonder de bewilliging en toestemming der drie Staten; vermag [+] hy, met een goed geweten, uit lichthartigheit, en alleenlijck om dat het beleit der Ministers, die de voornaemste bestiering der saken by sijn vrienden, en bontgenoten hebben, aen hem mishaegt; vermag hy, seg ik, de rust der Christenheit te steuren, geheel Europa in een bloedige oorlog in te wikkelen, en het goet, het bloet, d'eer en 't leven van veel duisenden van menschen, die hem nooit verongelijkt hebben, tot een roof aen sijn soldaten te geven? ja die voor de vredebreking aengeboden hebben alle de voldoening te geven, die hy van sijn wapenen kon verhoopen, selfs als sy rechtvaerdig waren.

[+]Naturelijke macht der Koningen in Vrankrijk.

[+]Onbillijkheit des Konings in d'oorlog aen te vangen.

Ik weet wel dat men verkondigt heeft dat d'yver, die de Koning tot sijn godsdienst heeft, een groot gedeelte in sijn reden heeft gehad, toen hy beslooten heeft d'oorlog tegen dit Landt te voeren, en dat men te Romen doet geloven, dat de herstelling van de dienst der Roomsche Katolijke godsdienst een der voornaemste voorwerpen der wapenen des Konings van Vrankrijk is. Daer is niets soo goddeloos, als de dekmantel van godvruchtigheit te gebruiken, om de wapenen, daer men iemand meê aentast, te rechtvaerdigen. Konnen de genen, by de welken geen menschelijkheit gevonden word, wel godsdienst hebben? de genen, die geen Christenen zijn, maer erger dan de Turken en Tartaren; verdienen sy de naem van Katolijken? de genen, die de kerken beroven, en die, om soo te spreken, de handen aen hun God slaen, en hem met voeten treden; zijn sy machtig en bequaem om eenige opmerking voor Christus leeden te hebben? indien 'er onder u zijn, die aen sich eenige gunst van de Franschen, uit oorsaek van hun godsdienst, beloven, hebben slechs aen 't geen te gedenken, dat de selfde Franschen op d'achtste Junius, in 't Jaer 1635, te [+] Tienen deden. De stadt was niet sterk; en de Spaensche Gouverneur, een blijk van sijn ontijdige trotsheit geven willende, met aen te vangen de plaets tegen twee magtige heiren

[+]Gruwel der Franschen, in 't overweldigen van Tienen bedreven;

te verdedigen, was oorsaek van haer ondergang. Hy versocht verdrach te maken; maer te spade: want de Franschen traden in d'yver van d'aenval daer in, eer het verdrach getekent was. *De Prins van Oranje* trachtte sich daer tegen te stellen, en beval aen de *Hertog van Bouillon*, en aen *Graef Hendrik van Nassou*, dat sy de wanordening souden beletten. Sy poogden sulks te doen, maer met de selfde uitgang, met de welke men een swakke dijk tegen d'overvloejing van een groote vloet stelt. Alle de stedelingen van de stadt waren Roomsche Katolijken; en echter sal men naeuwelijks in de Historien van de verlede tijdt een eenig voorbeelt van gewelt en overlast vinden, dat by dit kan geleken worden, 't welk de Franschen daer hun godsdienst, en 't heiligste, dat sy heeft, aendeeden. In plaets van alle de besonderheden daer af te verhalen, sal ik hier de plaets van een Auteur van de selfde Godsdienst gebruiken, die 'er in dese woorden af spreekt. *Terwijl men in gesprek stond, wierd de stadt verdelgt: de stedelingen wierden gedoodt, de nonnen en bagijnen, die aen God gewijd waren, geschonden, de kerken en koosters, met hun heilige overblijfselen, verbrant, de beelden vermorsselt, en de heiligste vaten ontwijd: eindelijk, ô Goede God! sal ik 't seggen? mijn ziel schrikt van de geheugenis daer af, en deist van droefheit: de gewijde hostien, dit heiligste*

Sacrament, dit broot der engelen, &c. *wierden aen de paerden gegeven*.

Men sal misschien seggen dat dit een heir van Franschen was, door *de Maerschalk van Chastillon*, die Protestant was, beleit; dat de + Protestanten dese baldadigheit hebben bedreven, en dat men eenigsins de genen moet verontschuldigen, die stormender hant binnen een plaets geraken. Dit is 't geen, dat eenige Roomsche Katolijken daer af schrijven. Maer 't is niet waer dat de stadt stormender handt wierd gewonnen; en de genen, die d'overlede *Maerschalk van Chastillon* gekent hebben, weten hoe groot d'achting was, die hy de godsdienst van de Koning, sijn meester, en d'ordening van *de Cardinael van Richelieu* toedroeg; van dese groote Minister, seg ik, die sijn pen tegen de vyanden van sijn godsdienst met de selfde yver heeft gebruikt, daer meê hy de Koning, sijn Souverain, tegen de vyanden van sijn Kroon, heeft gedient. Wijders, *de Maerschalk van Brezé*, die schoonbroeder was van *de Kardinael*, en die, met *mijn Heer van Chastillon*, over 't heir gebood, was geen Hugenoot. Alle d'andere hoofden van 't heir, de Heeren *de la Mesteraye, du Plessis-Prâlin, la Ferté-Imbaut, la Ferté-Senneterre*, die sedert Maerschalken van Vrankrijk zijn geweest, *de Markgraven de Prâlin, de Coucy, d'Asserac, de Geunes, Chastelier Barlet*, &c.

+die te vergeefs verschoont word.

de Hertogen van Mereueur, en *van Beaufort*, die 'er volontairen en vrywilligen waren, en mijn Heer *de Meraumesail*, Intendant van de Justitie; waren dese Hugenoten?

+ Op welke wijse hebben de Franschen de monikken en bagijnen gehandelt? hoe hebben sy 't eerwaerdigste, dat in hun godsdienst is, besoedelt en geschonden, toen sy, in 't Jaer 1667, in Vlaenderen traden? De Kerken, en d'Abdyen, soo van mannen, als van vrouwen, dragen 'er noch de blijken af; en hun kerken en autaren hebben getuigen van hun goddeloosheit, van hun kerkschending en bloetschande geweest. Het Hertogdom + van *Kleef*, met de landen, die daer onder behooren, gelijk ook de Hertogdommen van *Gulik* en *Berg*, daer de Franschen als vrienden ontfangen wierden, konnen seggen of sy eenig onderscheit tusschen de godsdiensten maken, en selfs of sy weten dat 'er een God is, die soo strengelijk d'overlast wreekt, die men hem aendoet, als een vader het misdrijf van sijn kinderen straft. + Word het heir van Vrankrijk, 't welk nu deur dat gedeelte van *Brabant* en *Vlaenderen* trekt, dat aen *de Koning van Spanjen* behoort, door een Veltoverste, die een Hugenoot is, beleid? en nochtans heeft het daer gruwelen bedreven, die verre de handel van *Tienen* overtreffen, en erger gehandelt, dan wel-getuchtigde heiren gewent zijn selfs in vyanden landt te doen.

+Hun gruwelen in Vlaenderen,

+in de landen van Kleef en Berg,

+en in Brabant.

Ik sal gelegentheit hebben om de besonderheden + daer af in een andere tijdt te verhalen, en 't Verhael, dat ik begonnen heb, hervatten, om te seggen dat ik bekennen moet dat 'er onder de Roomsche Katolijken van dit Lant onvoorsichtigen genoech zijn geweest, om sich in te beelden dat de Fransche heerschappy voor hen vorderlijk sou wesen. Maer sy hebben tijdt gehad om sich van dit valsch vooroordeel t'ontslaën. Wy hebben te *Bodegraven* een Priester gesien, + *Hertogvelt* genoemt, van *Amsterdam* gebooren, die daer 't ampt van *Pastoor* bekleedde, hoewel hy een Jesuit is, die van de Franschen qualijker gehandelt wierd, om dat hy Priester was. Ik durf niet seggen hoe sy, in sijn tegenwoordigheit, met een vrou, die sijn nicht was, en over sijn huishouding de toesicht had, geleeft hebben. Wat sijn eige persoon aengaet, na dat hy sestig kroonen tot rantsoen aen dese goede Katolijken betaelt had, setten sy hem in 't hemt: in voegen dat hy, sonder 't meêdogen, dat een der inwoonders aen hem bewees, met hem een deken op de schouders te werpen, van koude gestorven sou zijn, en niet in de stadt *Goude* hebben konnen komen, daer hy, deur 't sneeu, en deur 't ys, dat half gesmolten was, binnen geraekte. En op dat men niet sou gelooven dat dit een gevolg van d'algemene wanorde-

+Verkeert gevoelen der Katolijken, in dit Landt, soo veel de saek der Franschen aengaet.

+Voorbeelden daer af.

ning was, soo heeft men op 't geen te merken, dat sy seker man, *de Koning* genoemt, een priester t'*Uytrecht*, daer hy veel jaren heeft gewoont, aengedaen hebben. Dese goede man, neffens d'andere stedelingen getaxeert, ging aen *mijn Heer Robert* vertonen, dat hy geen andere benefitie, noch inkomst had als 't geen, dat hy van de gewillige gift van eenige devoten van sijn godsdienst trok, en dat hy niet meer daer af genoot sedert dat de stadt met monikken, en vreemde priesters vervult had geweest: in voegen dat het hem onmogelijk was de somme, daer hy op gestelt was, te betalen, soo hy niet de kelk, en d'andere verçieringen van sijn autaer verkocht. Alle de troost, die hy kreeg, was dat *Robert* tot hem seide, *dat de Kerk wel sonder gout en silver kon wesen, maer dat de Koning het behoefde, om sijn heiren te doen bestaen*. Sy vreesen niet, selfs tot op d'autaer, het geen te nemen, dat hun gierigheit en roofzucht sou konnen versaden, soo sy niet soo onversadelijk was, als hun onkuisheit en beestelijkheit.

De selfde Franschen, na dat sy 't huis van *de Luitersche predikant*, die een Sarjant de bataille, en een Capitein, met seven knechten gehuisvest en onderhouden had, geplondert hadden, wilden hem dwingen aen hen tot een leidsman te dienen, en aen hen de weg naer *den Haeg* te wijsen; en hy ge-

raekte niet uit hun handen, dan na dat *de Hertog van Luxenburg*, de verlating der schanssen van *Nieuwerbrug* verstaen hebbende, hem toeliet naer *Goude* te trekken, om te trachten de Bailjuw, en d'andere Officieren van *Bodegraven*, die sich daer vertrokken hadden, te disponeren tot de huisen, die verbrand wierden, soo haest als hy vertrokken was, van de roof en verbranding vry te koopen.

Voorts, men heeft sich niet te verwonderen [+] van dat *mijn Heer d'Espagne*, die binnen *Bommel* gebied, niet wetende hoe hy sich meester van de bekers sou maken, daer meê men des Heeren Avondtmael had gehouden, een schiltwacht aen de kerkdeur deê stellen, met bevel van niet toe te laten, dat men iets, wat het ook was, daer uit sou brengen. De Consistorie, van dese handel verbaest, berichtte sulcks aen de Burgermeesters, die eenigen aen de Commandant sonden, en hem baden de vryheit der oeffening van hun godsdienst, die de Koning aen hen, in hun Verdrach, toegestaen had, niet te steuren, en hen niet te beletten in het gewaed, en de vaten, sonder de welken de Sacramenten niet bedient konnen worden, wech te dragen, en op te sluiten. Mijn Heer *d'Espagne*, d'onkundige spelende, ontkende het bevel, dat hy, gelijk de gedeputeerden seiden, aen de schiltwacht had gege-

[+]Baldadige handel der Franschen te Bommel.

ven; en sy keerden weêr om met dese antwoordt. De schiltwacht hield ondertusschen sijn plaets by de deur, en weigerde wech te gaen: in voegen dat de Burgermeesters, om aen mijn Heer *d'Espagne* de gelegentheit van om kerkroof te benemen, en om dese kostelijke vaten te bewaren, de bekers in hun sakken staken, en het tafellaken deur een van de vensters aen een Diaken gaven, en dus voor die tijdt uit sijn handen geraekten.

En hoe wel alle dese baldadigheden en moedwilligheden, en duisent anderen bedreven zijn, en noch dagelijks voor yders oogen bedreven worden, en de steden en dorpen, en 't geheel landt de merktekenen daer af dragen, die de toekomende eeuwen naeuwelijks sullen konnen uitwisschen, soo heeft men echter iemant gevonden, die sich voor een Theologant uitgeeft, en soodanige onbeschaemtheit heeft getoont, dat hy de werrelt wil doen gelooven, dat de Fransche soldaten in dit landt leven gelijk Capucijnen, of Katuisers monikken; en hy heeft met laffe en oneerlijke flaeumoedigheit, daer af sijn erbarmelijk gedicht vervult is, Hollandt tot sijn Koning in dese woorden durven doen spreken.

[+]

Vous vous faites autant aimer dans la victoire,
Que vous vous faites craindre au milieu des combats.

[+]Slaefachtig gevley.

A de justes exploits vous borner vos soldats:
Ils ne courent pas tant au butin qu'a la gloire.
Rien n'est a l'insolence auprés de vous permis:
Et parmy vos Guerriers à vos ordres soubmis,
Ie n'ay point ressenty le desordre des guerres.
Car bien loin d'insulter à des peuples batus,
Vous vous monstrez tousjours au milieu de mes terres,
Et maistre des vainqueurs, & pere des vaincus. *

Kan 'er iets gruwelijker gevonden worden, als het slaefachtig en stinkend gevley van een man, die noch de naem van een Theologant wil voeren, die sijn schande en bedroch voor d'oogen van alle de werrelt ten toon heeft durven stellen, en die haer noch met de fabel van dese helt heeft willen verçieren, die Gods volk geleidde, die de son deê stil staen, als of sy 't werkstuk van

* Gy doet u in de verwinning soo beminnen, als gy u in 't midden der strijden doet vresen. Gy bepaelt uw soldaten tot rechtvaerdige daden. Sy trachten niet soo seer naer roof, als naer eer en glorie. By u is aen de baldadigheit niets veroorloft; en ik heb onder uw oorlogslieden, die onder uw bevelen staen, d'ongeregeltheit der oorlogen niet gevoelt. Want gy, verre van de nedergeworpe volken overlast aen te doen, toont u altijdt, in 't midden van mijn landen, een meester der verwinners, en vader der verwonnenen.

een bedienaer was, die beter weet wat hy aen een groot Koning is verplicht, dan dese lasteraer aenmerkt wat hy aen d'eerbaerheit en waerheit schuldig is.

Oordeelt nu, waerde Hollanders, of men seggen mag dat de Fransche soldaten, d'Officieren, en selfs de Ministers in d'uitvoerders der intentien des Konings van Vrankrijk d'inwoonders der veroverde Landtschappen, en besonderlijk de genen van *Uytrecht*, soo wel gehandelt hebben, dat men hem vader der verwonnenen mag noemen.

Oordeelt, ik bid u, of dese heerlijke bynaem, daer meê men noch heden de geheugenis van *Louis de Twaelfde* eert, met recht aen alle sijn nakomelingen van die Kroon [+] gegeven mag worden. De *Profeet Samuel* berichtte eertijdts aen 't volk van Israël, 't welk een Koning eischte, wat onthael het van hem sou ontfangen. Hy seide tot hen, dat dese Koning hun soonen sou nemen, om hen in sijn heiren, in sijn wapenhuisen, en tot sijn landthuisen te gebruiken, en hun dochters om sich van hen in sijn kamer, en in sijn keuken te dienen: dat hy tienden op hun wijn, op hun koorn, en op hun vee sou stellen, en dat het volk dan, uit oorsaek van de Koning, tot God sou roepen; maer dat de Heer hen niet sou verhooren. Ik behoef de toepassing hier op niet te maken: maer

[+] De Koningen tot een straf gegeven.

ik kan my echter niet onthouden van te seggen, dat de Koningen van Vrankrijk sich niet binnen dese palen houden, sedert dat men hen heeft doen gelooven dat God de volken aen de Koningen heeft gegeven, in plaets dat God eigentlijk de Koningen aen + de volken geeft, doch in sijn gramschap. Sy zijn niet vernoegt met hen tienden te doen betalen: maer sy gelooven dat alle de goederen der ondersaten aen hen behoren, en dat sy naer hun believen daer meê mogen handelen: gelijk sy warelijk niet dan al te meesterlijk daer meê handelen, door middel van de tollen en schattingen op de goederen, en van duisent andere belastingen, daer door de Franschen tot d'uitterste elende en armoede gebracht worden, en dit in 't midden van een Lant, 't welk van God in overvloet met al 't geen word gesegent, dat van de natuur tot noodtsaeckelijckheit en vermaeck van de mensch voortgebracht word.

+De Koning is om 't volk, en 't volk niet om de Koning.

Waerde Hollanders, aen u staet het nu te + kiesen. God heeft het goet en quaet, de vryheit en slaverny voor uw oogen gestelt. Hy wil 't een voor u bewaren, en u van 't ander verlossen, soo gy door een verharding u niet onwaerdig daer toe maekt. Hy toont noch aen u de selfde roeden, daer meê hy de geburige Landtschappen gestraft heeft. Hy dreigt u noch met de selfde plagen,

+Vermaning aen de Hollanders.

daer meê hy eertijts de hardigheit en weêrspannigheit van sijn volck heeft gestraft. Gy sult sonder twijffel vergaen gelijck *Ierusalem*; gy sult versinken gelijk *Aduma*, en *Seboïm* gelijck worden, soo gy geen vruchten draegt, die de bekeering waerdig zijn. Doet de doodtslager, en de bloetdorstige wech uit het midden van u. Lijd niet onder u de gemeene ergernis, en de roepende sonde. Doet recht aen de weduw, en verkeert niet het recht van 't weeskindt. Verdelgt de weêrspannige en oproerige. Betoont aen uw Souverain, en aen d'Overigheden de gehoorsaemheit, die gy aen hen schuldig zijt. Eer en acht de Prins, die over uw wapenen gebied, en die voor u strijd. Vangt niet aen sijn werken, of sijn beleit te regelen, of te hekelen, soo gy selven de verkiesing, die gy van sijn persoon gedaen hebt, niet wilt verwijsen. Gy soud geen beter verkiesing konnen doen. Hy heeft een couragie, die men eerder matigen, dan aenprikkelen moet. Hy besit in d'ouderdom van tweeëntwintig jaren de voorsichtigheit van een man, die in ervarentheit tot de hoogste trap is gestegen. Sijn oordeel blijkt in de verkiesing, die hy van de persoonen heeft gedaen, de welken by hem zijn, en die hy, soo wel in 't politijk, als in d'oorlog, tot de raedt, en tot d'oorlog gebruikt. Hy is de geen, die tot hier toe

heeft belet dat gy niet verdelgt zijt, en die geduriglijk voor u waekt en arbeid. Gy behoort u dieshalven te verseeckeren, dat hy alle aenstaende gelegentheden so wel sal waerneemen, dat gy stoffe van te gelooven sult hebben, dat hy in sijn persoon al 't geen besit, dat gy in sijn voorsaten hebt bemint en verwondert. Onderwind u niet roekeloselijk van de wercken t'oordeelen, daer af gy d'oorsaken en bewegingen niet kent. Parst hem niet de troepen in soodanige gelegentheden te doen ageren, daer in hy hen niet kan gebruicken, sonder hen te doen vergaen. Hy is 't, die, gelijck een ander *Bellerophon*, dese Chimera, dit gedrocht, sal verwinnen en verdelgen, die 't landt van sijn gedrochten sal suiveren, en die u, in de schaduw van uw wijnstok en vijgeboom, vreedsamelijck d'aengename vruchten van beiden sal doen genieten. Beklaegt u niet van dat gy uw lant onder water siet: maer vertoont geduriglijk voor u wat gy nu soud wesen, soo dit moortdadig, onkuisch en vernielend volk niet door een hoger macht gestuit was. *Den Haeg* sou onder sijn puinhopen begraven leggen. De registers van de Greffie der Generale Staten, de boeken en registers der Staten van Hollant, van de Raet van Staet, van de Hoven der Justitie, van de Rekenkamers, en van d'andere Collegien souden heden niet meer dan stof

en asch wesen. De brant van *Swammerdam*, en van *Bodegraven*, die sijn vlam over 't geheel Landtschap heeft vertoont, en sijn vonken tot aen des selfs uitterste einde uitgeworpen, en het bloet, dat men daer heeft sien storten, en dat, soo wel als 't water, over uw landen heen gevloeit heeft, is slechs een vonkje en proefje van de brant, die u verteert sou hebben, en van de moort en verwoesting, daer meê men u noch dreigt. In d'algemene wanordening, die door 't afweesen van *mijn Heer de Prins van Oranje* overal veroorsaekt wierd, hadden uw grootste steden sich niet konnen verdedigen; en hun tegenstandt sou vergeefs en onnut geweest hebben. Doet 'er uw voordeel meê, op dat gy niet weêr in een verwarring valt, uit de welke Gods goetheit en barmhartigheit alleen, die u niet geheellijk heeft willen laten ondergaen, u getrokken heeft. Aenmerkt dat gy tegen twee ontsaghelijke machten hebt te strijden, die 't niet op twee of drie van uw plaetsen gemunt hebben, of die sich met soo veel Landtschappen vernoegen; maer die 't op uw koophandel, op uw goet, op uw leven, op uw vryheit, en op uw godsdienst hebben geladen. Sy begeeren, met de geheele omkeering van de Staet, d'ondergang van alle de besondere lieden, die niet sonder de selfde konnen bestaen. Sy willen 'er een Carthago af maken; en sy

willen u, gelijk het verbod meêbrengt, verdelgen. Voorkoomt hen, met u onder malkander met een broederlijke vrientschap, en onverbrekelijke eenigheit te verbinden; met u door een selfde moed en dapperheit aen te manen, die u eertijts uit soo veel rampen en tegenspoeden heeft getrokken, toen gy de vyandt in uw boesem had, die in uw eige Landtschap de wapenen voerde; en met blijdelijck tot de tegenwoordige en parssende nooden van de Staet op te brengen. Geeft mildelijk, op dat uw beleiders middel hebben om de bootsgesellen te betalen, en gelegentheit bekomen om machtiglijk ter zee en te landt te wapenen, en het krijgsvolk te doen bestaen, en Capitainen te verplichten hun Compagnien compleet te maken, en de krijgslieden in een strenge en naeukeurige tucht te houden, en op dat d'officiers voor d'overlasten, die de selfden souden konnen bedrijven, mogen instaen. Het weinig, dat gy geeft, sal behulpsaem zijn in 't overige te bewaren: en, indien gy my gelooft, het geen, dat gy opbrengt, sal u niet gemelijk maecken, soo gy besluiten kondt tot het geen te besnoejen, dat 'er noch overtollig is, ik seg niet in uw overdaet en dartelheit, maer selfs in uw gewoone kosten, in uw sleep en huisgewaed. In plaets van u daer door in ongemak te bevinden, sult gy 'er gemakkelijker door wesen,

dan gy nu zijt. Gy sult uw zielen in rust besitten, met d'overdaet en verdorventheden van dese eeuw af te seggen. Gy sult met een seer klein gedeelte van uw goederen al 't geen, dat God noch voor u bewaert heeft, konnen vrykoopen; te weten d'eer van uw wijven en dochteren, uw leven, en, 't welk uw waerdiger behoort te zijn, dan het leven self, de vryheit, de besitting uwer kerken, en d'oeffening van uw godsdienst. Dit is d'eenige middel om het onweer, dat noch boven uw hooft rommelt, te doen bedaren, en af te wenden. Dit is d'eenige middel om de zegening des Hemels op uw wapenen, en op uw persoonen te bekomen; en dit is d'eenige middel om de stilte en vrede weder te verkrijgen, daer in alle uw geluk in dese werrelt behoort te bestaen, en die u tot de geluksaligheit van 't ander leven kan en moet brengen.

EINDE.

Historisch Verhael van de Fransche Tyrannye,
Gepleegt in de Dorpen van Loenen, Loosdrecht,
Waverveen, Botshol, Abkoude, Nichtevecht, &c.

De boekverkoper Aen de leser.

T*Erwijl ik besigh was om dese* Fransche Tyrannye, *door een geleerde pen in de Fransche taal beschreven, aen onse Hollanders, door het Drukken in de Nederlandtsche tael, gemeen te maken, quamen my verscheiden staaltjes van de beleeftheyt, of liever gruwelijkheden der Franschen schriftlijk voor, die ik dienstig geacht heb, als een Historisch Verhael van hun Tyrannye hier by te voegen, om, neffens d'anderen, tot medegetuigen van de wrede aart der Franschen te verstrekken.*

Historisch Verhael van de Fransche Tyrannye.

DE Fransche Macht, met een gruwelijke woede in 't jaer 1672 tot de Nederlanden ingeborsten zijnde, en sich met verdrach van de stadt Uytrecht versekert hebbende, vestte daer de voornaemste zetel van hun heerschappy in dese gewesten. Doch dese wrede lieden, hun tyrannige aert niet lang verbergen konnende, quamen, op de tweede van Augustus in 't selfde jaer, op *Loenen* aen, [+] en, *Kronenburg*, een Slot, aen het selfde dorp, en aen de Vecht gelegen, vermeestert hebbende, borsten, gelijk een snelle stroom, tot het voorgedachte dorp in, 't welk sy in de selfde, en in de volgende dag, roofgieriglijk uitplonderden; gelijk sy eenige dagen daer na, en namaels weêr tot verscheide tochten hebben gedaen, en ondertusschen seer onbesuisdelijk en wredelijk met de genen, die hun gewelt niet konden ontvluchten, gehandelt.

[+]Woede der Franschen te Loenen.

Maer de genen van de *Loosdrecht*, (een

dorp, + wel twee uren gaens lang, en aen 't hoge gelegen) uit ontsach tot de Fransche macht in dese gewesten genootsaekt *Sauvegarde* in te nemen, en brantschatting te betalen, (voor 't welk een merkelijke somme in September, 1672, opgebracht was) schenen de baldadigheit en wreetheit der moedwillige Franschen te sullen ontgaen; te meer + om dat de Hertog van *Luxenburg*, op woensdag, de vijfde van October, 1672. hun gedeputeerden, met een andere merkelijcke somme gelts aenkomende, met wonderlijke betuiging van vrientschap ontfing, en, onder betooning van sijn begeerte en liefde tot het afgeparste gelt, met op sijn borst te kloppen, en andere vrolijke mijnen te maken, onder handttasting beloofde, dat hen selfs niet de minste ongelegentheit aengedaen sou worden, en dat sy, op Saterdag daer aen, tot hun volkome sekerheit, acte en geschrift daer af souden verkrijgen. Maer ik bid u, aenmerk hier hoe veel op de woorden en beloften van sulk een groot Hertog is te vertrouwen.

+Loosdrecht van Fransche Sauvegarde versorgt.

+Valsche schijn van vrientschap in Luxenburg,

Op de selfde Saterdag, d'achtste van die maent zijnde, sag men 't krielen van krijgsvolk op de Hilversumsche Heide, van daer + een bende van hondert ruiters in de Loosdrecht quam afsakken, die, een beleefde schijn toonende, in 't voorby trekken yder vermaenden niet te vreesen, noch, uit vrees

+en in andere Franschen,

van gewelt, iets wech te vluchten, dewijl niemant eenig leet aengedaen sou worden. Maer vermits de genen van *Kortehoef*, door het voordeel aengemaent, dat sy aen de koornmeulen van dat dorp hadden, onbeschroomdelijk aen hen de verdere deurtocht weigerden, soo moesten sy weêr te rug keeren; daer op sy sich omtrent de kerk van d'*oude Loosdrecht* beschansten. In de volgende dag, en noch meer op maendag [+] en dingsdag, borsten sy, soo de genen, die van nieus van het hooge quamen, als de genen, die te vooren in 't dorp waren, met groote baldadigheit tot plonderen, en tot hun gewone wreetheit uit. Sommige eigenaers wierden met felle dreigingen, en sware slagen gedwongen hun eige beesten van de stal af te binden, en aen de vyanden tot een roof over te geven. Uit het geheel dorp zijn naeuwelijcks twintig koejen gered, en wechgeraeckt; en de genen, die sy niet mede namen, wierden gekeelt en wechgeworpen.

[+]die tot hun gewoone tyrannie uitbarsten.

Sy betoonden mede hun wreetheit aen [+] de menschen, van de welcken veel niet alleenlijk eens, maer oock tot twee of drie malen gantschelijck ontkleed, en naeckt uitgeschud wierden. Veel, hun vlucht over de verdroncke landen nemende, konden daer het gewelt der Franschen niet ontkomen, en, in 't water te klappertanden

[+]Hun wreetheit aen de menschen.

staende, waren genootsaekt hun klederen aen dese onbesuisden tot een roof te geven. Geen ouderdom, noch jaren wierden verschoont, ja selfs geen oude vrouwen van tachtig jaren, van de welken een met een opgeraept dekentje, of wechgeworpe kleetje over haer naeckt lighaem een half uur gaens moest sukkelen, tot dat sy eyndelijk wat meer deksel vond. Vrouwen, die jaer en dag siek geweest hadden, en doodelijck krank waren, wierden van al het deksel, dat sy op hun lighaem hadden, berooft; 't welck van hun bed afgerukt wierd. Ja een kranke zieltogende dochter, die men met een veertje laefde, wierd niet verschoont; en men rukte haer ook het bed onder 't lijf wech: en de vader en moeder, die de krancke bewaerden, wierden naekt uitgeschud. Kinderen van weinig jaren, ja sommigen ook van vijf of ses weken, mogten hun kleertjes niet behouden. Een vrou uit de *Loosdrecht*, doch lest in de naeste buurt van Breukeleveen gewoont hebbende, en even voor dese tocht by haer kinderen in de Loosdrecht gevlucht, moest nu weder met de selfde wijken, en naer *Breukele-veen* trekken, daer sy haer kindt van acht dagen moest sien uit de luyeren rollen, en door die wrede handen op 't stroo wechwerpen. Sy pleegden geen minder wreetheit in de *nieuwe Loosdrecht*, en onder anderen aen een kraemvrou, die

niet meer dan veertien dagen out in de kraem, en van twee kinderen bevallen was, en die, beneffens haer kleine kinderen, van haer kleederen en deksel wierd berooft; ja ik meen dat haer het hemt self niet over haer naekte leden wierd gelaten: in voegen dat sy voor een lange tijdt niets had, om haer tedere schepselen te dekken, als haer uytgestrekte armen, terwijl sy, op stroo leggende, aen yder zijde een van dese teere vruchten had. De man, sich hebbende nu en dan voor d'af- en aenkomende krijgsbenden moeten versteken, nam sijn tijt waer om met d'andere kinderen, gelijk ook met de naekte kraemvrou, wech te geraken, die, met haer onnosele schaepjes, van de dijk af tot aen de Drecht, deur 't water moest baden, en op een heuveltje wachten tot dat haer man haer met een schou van daer quam halen.

Sommige vrouspersonen hebben ook de [+] geile driften van die dartele en baldadige menschen niet konnen ontgaen, maer in hun eer gewelt moeten lijden: in voegen dat, uit oorsaek van dese mishandelingen, alle d'inwoonders genootsaeckt wierden het dorp te verlaten, schoon sommigen door alderhande middelen, soo door vereeringen, als door 't inhalen van *Sauvegarde*, beproeft hebben of sy dese verwoedheit souden konnen ontgaen. En seker, in hoedanige staet

[+]en aen de vrouwen.

en bekommernis dese wijkelingen de volgende tijt deurgebracht hebben, blijkt hier uit klaerlijk genoech, dat 'er alreê in November des jaers 1673. omtrent vier hondert menschen, meest bejaerden, door de doodt zijn wechgerukt, en als versmolten.

Maer, mogt men seggen, dese baldadige en onbeschofte handel geschiedde buiten kennis van de Hertog van *Luxenburg*, dien dieshalven dese onbesuistheidt en dartelheit niet aengerekent kan worden. Seker, dat hy van de voorgedachte oneerbare wreetheden geen groote afkeer heeft gehad, bleek [+] ter selfde tijdt aen de Hovenier op de Hofstede van de H[r]. Irgens op 's Gravenlandt, daer de Hertog self sijn herberg quam nemen. Dese man, moedernaekt uitgekleed, en met een oude hoet sijn schaemte eenigsins bedekkende, quam by de *Hertog*, het Hooft van dese onbesuisde hoop, sijn beklag doen over sijn gelede schade, en over 't gewelt, dat hem aengedaen was. Maer de deernis vond geen plaets by dese wreede mensch. Dese man wierd, soo naekt als hy was, gedwongen noch eenige huisdiensten te doen, te weten in een kamer de vederen, die uit een bedtijk geschud waren, op te ruimen, het braetspit te wenden, en soo voort, tot dat hy eindelijck een slecht kleetje kreeg, 't welck hy aenschoot.

[+]Onbeschoftheit des Hertogs van Luxenburg.

Daer siet gy ten deel de handel der Franschen in de Loosdrecht, selfs tegen hun belofte, even voor hun overval aen d'inwoonders gedaen. Nu sullen wy u ook hun wreetheit, (of liever een gedeelte daer af) te *Waverveen*, en *Botshol* vertoonen.

De Franschen, sich meester van Uytrecht gemaekt hebbende, versekerden sich ook van de Huisen te Loenen, en Loenersloot, en konden dieshalven met weinig moeite, langs de Geusensloot, en de Demmericksche + Zuwe, op *Waverveen* en *Botshol* aenkomen, en op dese plaetsen sonder tegenstant roven en plunderen; vermits zy, niet onder 't Sticht, maer in Amstellandt gelegen, sich van geen Fransche *Sauvegarde* konden dienen.

+Waverveen en Botshol in groot gevaer.

Men maeckte,'t is waer, een schans aen den *Uythoorn*; en de *Nes* wierd met een Uytlegger versorgt: maer dit alles kon aen *Waverveen*, te verre buiten de voorgedachte posten gelegen, tot geen volkome bescherming verstrekken.

d'Ingesetenen van dese plaetsen, in + twee Compagnien bestaende, een van *Waverveen* onder de Capitain en Schout *Christoffel Meyer*, en een van *Botshol*, onder de Capitain en Secretaris *Blokhuis*, kregen verlof van selven, op 's Landts kosten, tot hun eige bescherming en veiligheidt, te waken, en door naeuwe wachthouding

+d'Ingesetenen waken tot hun eige bewarenis,

den vyant te beletten veerder daer deur in de Provintie van Hollandt in te breecken. Voorts, dewijl dese huislieden onervaren in d'oorlog waren, en misschien te swak tegen de woede der Franschen, op hen aenkomende, souden zijn; soo wierd, niet sonder reden, noodig geacht dat sy met sekere + Uytlegger, d' *Amstelsche Galey* genoemt, met sevenentwintig mannen bemant, en door Kapitein *Spelt* gecommandeert, versterkt souden worden. Dese Uytlegger, met verscheide stukjes versien, nam sijn legplaets, om tegenweer te bieden, by de *Byleveltsche brug*.

+en krijgen een Uytlegger tot onderstant.

De Fransche Commandant op 't Huis te + *Nieurode* sond d'eerste brandtbrief naer de voorgedachte dorpen, die, dewijl het ongeoorloft was toevoer aen de vyant te senden, noch tael, noch teken van contributie aen de Franschen sonden. De Markgraef *de Genlis* sond sedert een tweede brantbrief, van de vijfde van September, 1672. met bevel *van tien schepen met hooy, yder twintig voer groot, binnen vier dagen tot Uytrecht te leveren, met byvoeging van dese straf, dat de Schout gevangen, en de plaets gebrant sou worden.* Maer dewijl dit Veendorpen zijn, met geen of weinig weylanden versien, en bequamer om turf, dan om hooy te leveren, soo kon dese eisch geen uitwerking hebben.

+Brantbrieven tot twee malen aen hen gesonden.

De Franschen dan, om hun tyrannie, en

wreetheit op het Treurtoonneel van *Waverveen* [+] en *Botshol* te vertoonen, trokken vol vreucht met vier hondert mannen uit Uytrecht, en, deur *Breukelen* en *ter Aa* trekkende, vervoegden sich tot *Demmerik*, daer sy sich verdeelden, en sich voor een gedeelte naer *Vinkeveen*, en voor een gedeelte naer *Meydrecht* begaven, om *Waverveen* en *Botshol* van 't oosten en westen gelijkelijk aen te tasten.

[+]Optocht der Franschen uit Uytrecht.

De genen, die hun weg naer *Vinkeveen* namen, begaven sich, daer gekomen, van de weg af op de werven der boeren, om sich daer stil te houden, tot dat sy het sein der gener, die deur *Wilnis* en *Meydrecht* trokken, (welke weg vry wat langer was) souden vernemen. Toen de tijdt, tot d'uitvoering van dit rampsalig werk en van dese barbarische wreetheit gestelt, begon te naderen, stelden sy sich in ordening omtrent *Ruigewilnis*, met voornemen van, soo haest sy het sein souden vernemen, te *Botshol* in te trekken, en hun ooggemerk, van te plunderen, branden, en alle gruwelen te bedrijven, uit te voeren. De *Sauvegarde*, die ten einde van *Vinkeveen* stond, belette dat men eenige kuntschap aen de genen van *Botshol* en *Waverveen* bracht.

Soo haest de Franschen, van *Meydrecht* [+] naer 't West-einde van *Waverveen* afsakkende, het minste gedruis maeckten, qua-

[+]De dorpen van Waverveen en Botshol overvallen.

men d'anderen, die sich te Vinkeveen verborgen hielden, gelijk vliegende duivels opspringen, om dit ongelukkig volk ook van 't oosten t'overvallen. De wipbrug te *Botshol* was opgehaelt; 't welk echter geen beletsel aen de vyanden gaf: want sy, deur 't water swemmende, lieten de selfde nederdalen; en toen renden sy ylings naer de Byleveltsche brug.

Dit Treurspel nam sijn begin op de vijfde van November, 1672. 's nachts te drie uren. Alles geraekte terstont in alarm. De huislieden, niet quaets vermoedende, wierden, na dat 'er twee van de hunnen doodtgeschooten waren, uit hun posten en wachtplaetsen verdreven. O hoe deerlijk was 't hier gestelt, daer men, van wederzijden besprongen, het getal der vyanden niet kende, en geen onderstant van Staten volck, aen d'*Uythoorn* leggende, vernam ! Te vluchten, en sich met alle voorsichtigheidt voor de woede der Franschen te verbergen was wel raedsaemste: maer hoe was 't mogelijk om soo te vluchten, en alles te verlaten? De genen, die te wacht waren, konden niet besluiten tot wijf en kinderen onder de Tyrannen der Franschen te laten. Sommigen, op hun bed in slaep gevallen, wierden door dese alarm onsachtelijk opgewekt. Eenigen waren te verre van huis, en anderen, om geen armoede te

lijden, souden gaerne hun goederen en huisgewaed gebergt hebben. 't Geroep en geschreeuw was soo naer en schrikkelijk, dat des menschen hart scheen te barsten, en dat de hairen tot bergen reesen. O ongelukkig volk! De vyanden, als sy iemant sagen, ('t welk sy lichtelijck konden doen, vermits de maen, door haer helder licht, de dag eenigsins vertoonde) schoten op hem los. Hoe 't kermen en geschreeuw, met een schrikkelijke weêrgalm, tot aen d'Amstel klonk; dit is met geen pennen te beschrijven, 't en zy men de selfden in een vloet van tranen doopt.

't Voornaemste oogwit der Franschen was de voorgedachte Uytlegger te vermeesteren, die daer gelegt was, op dat 'er geen turf uit de *ronde Venen* naer Uytrecht gevoert sou worden, en die met eenen belet sou hebben dat de Franschen daer naer hun believen hadden konnen rooven, plunderen en branden. Sy dan vielen met een [+] gruwelijke woede op d'Uytlegger aen, die, deur de *Byleveltsche brug* afgesackt, om daer door geen verhindering te lijden, sich met sevenentwintig scheuten vol gruis en schroot, en meer dan een uur lang, seer wel verdedigde, en, eindelijck vast geraeckt, van de vyanden, die fel schooten, en met handtgranaten wierpen, omringt wierd. Twee turf-ponten, op *Bylevelt*

[+]d'Uytlegger besprongen,

leggende, brachten den Franschen groot voordeel aen. De Capiteyn *Spelt*, geen hulp te gemoet siende, en overwegende dat de + sijnen getroffen wierden, en verscheiden van hen buiten boort sprongen, gaf d'Uitlegger over. Hy, en sijn Luitenant, met twee of drie anderen, wierden gevangen, en vijftien doot geschoten, of doodelijk gequetst. d'Overigen geraekten met swemmen wech.

+en vermeestert.

d'Ingesetenen, ten hoogsten verset, liepen nu hier, en dan daer, en quamen onwetende somtijts in 't grootste gevaer des levens. Het meeste gedeelte, door 't water, en de voor de wint geholpen, geraekte met bokken en schuiten van de dijk af, en deisde ylings, onder een stofreegen van koegels, naer de *Lange Meyr. Roelant Doornstruyk*, Secretaris en Vaendrig, die sich soodanig heeft gedragen, als aen een soldaet betaemt, was een van de lesten aen de dijk, en maekte sich een der eersten van de Nes te wesen, om de twee Compagnien, van de Heer Commandant *Fullana* daer gesonden, te bewegen tot derwaerts met hem te trekken, om de vyanden te verdrijven, en d'overheerde plaetsen weêr te vermeesteren.

+ Maer eer hy sijn woorden geeindigt had, zag men de vlam in verscheide plaetsen opgaen, en dit wreed schouspel der Fransche woede, met geopende gordijnen, op het treur-tonneel voor het aengesicht de om-

+Waverveen en Botshol in brant gesteken.

leggende dorpen vertoonen. Negenenvijftig huisen wierden verbrand, en het voornaemste van *Waverveen*, aen de *Byleveltsche brug* gelegen, van de vlam verteert en verslonden. Men heeft echter God hier voor, dat 'er niet meer verbrand zijn, te danken, niet de Franschen, die des Predikants huis in drie verscheide plaetsen, mitsgaders veel anderen, sonder gevolg, aengesteken hebben. In de Kerk heeft men (ik weet niet door welke devotie) niets anders gedaen, dan d'arme bos open gebroken, en 't gelt daer uit genomen. Het koorn van het dorp en van 't Diakens huis van *Waverveen*, by de *Byleveltsche brug* leggende, wierd verbrand; maer dat van *Botshol* verschoont, en 't huis, om het koorn, gespaert.

De Franschen konden echter hun wreetheit [+] niet uitvoeren, sonder eenigen van de hunnen te verliesen, van de welken tien of twaelf gesneuvelt zijn. Seker Snebschuit, met hennip geladen, wierd van de Franschen aengehaelt. Men lagh daer in een Fransch Capiteyn, en een Serjant, beide swarelijk gequetst. Desen, aen de voorgedachte Byleveltsche brug komende, wierden door het dak van des Bakkers huis, dat in de lichte vlam stond, in de Snebschuyt overstolpt; en de hennip, in brant geraekt, verbrandde dese Fransche Capitein en Serjant tot pulver, behalven het gebeente, dat

[+]Dooden van de zijde der Franschen.

op de bodem van de Snebschuit wierd gevonden.

Maer sy toonden sich niet so heusch aen + de menschen, die sy achterhalen konden, van de welken veel gedoot, anderen gequetst, en eenigen gevangen wierden; behalven de genen, die in 't water sneuvelden. Sy maekten geen onderscheit van personen. Gelt en schatten, niet de Godsdienst, was des vyants doelwit; en sy vonden 'er meer gelt, dan sy of de hunnen gedacht en vertrout hadden; gelijk sy, naer dat men segt, op verscheide plaetsen met groote roem verklaert hebben.

+De Franschen hebben 't op het gelt, niet op de Godsdienst gemunt.

+ d'Uytlegger wierd als tot een triumph en zegeprael wech gevoert, en, te groot zijnde om deur de *Wilnische brug* te geraken, naer de *Heul* te rug gebracht, daer men de dooden op het verdek ten toon lag, en veel van hun geroofde goederen verkocht. Dese doden wierden daer na, ten einde van de *Geusensloot*, over boort geworpen; en d'Uitlegger, te groot zijnde om deur de *Nieuwersluis* gevoert te worden, verbrandt, en 't geschut, de voorraet, en wat 'er meer was, naer Uytrecht gevoert.

+d'Uytlegger wech gevoert, en de dooden buiten boort geworpen.

+ Maer 't aenmerkelijkste onder al 't voorverhaelde is het geen, dat seker *Leuntje Chielen* over gekomen is. Dese vrou was, een uur voor des vyants koomst, van een

+Wonderlijke Historie van een Kraemvrou.

jonge zoon verlost, en noch qualijk te bed geholpen, toen 't geroep van de nadering der Franschen quam. Haer man, *Kornelis Martensz*. genoemt, liep uit om bescheit te bekomen, en, wederkomende, vond sijn vrou van 't bedde, en besich met sich op de solder te verbergen. Hy droegh haer van boven, en bracht haer, met haer nieu-gebore kint, in sijn Bok, (seker vaertuig, dus genoemt) en stak in aller yl van de wal af. De kraemvrou zat dus in natte kleederen; want daer was geen tijdt om drogen aen te trekken. De Franschen, terstont toeschietende, troffen de voorgedachte *Kornelis Martensz*. in sijn buik. Hy roeide voort, en hield met sijn een handt de wonde toe, om het bloed, en de vuiligheit in te houden, en voer met d'andere handt voort. Maer toen hy, flaeu wordende, uit oorsaek van de wonde, nederzeeg, stond de kraemvrouw op, vatte de riemen aen, en roeide met de sware bock meer dan een uur verre, namelijck van de dijck af, tot aen de *Rijke Waveren*, daer sy, te bedde geholpen, haer man, op sijn uitterste leggende, troostte. Sy wierd uit dese plaets naer *Amsterdam* gevoert, daer sy, twaelf dagen oudt in de kraem, en sterk, frisch en gesont zijnde, haer kindt, mede Kornelis genoemt, in de *Zuider kerk* ten doop hief.

Voorts, de Franschen, om in de betoning van hun wreetheit voort te varen, trokken ook, op de sevende van November, 1672. nieuwe stijl, uit *Uytrecht* naer *Abkoude*. Sy waren omtrent vijf hondert mannen sterk, van de welken sy veertig, deur water en ys, voorby het Slot naer het dorp lieten heen trekken, terwijl d'anderen, om onbekende + redenen, sich tusschen *'t Slot van Abkoude* en *Baembrugge* nederstrekten. Dese veertig mannen, in de nanacht tot het dorp invallende, schooten met d'eerste aenval twee inwoonders ter neder, en maekten sulk een schrikkelijk geroep en geschreeu, dat de dorpwacht, het gedruis hoorende, en niet wetende hoe groot het getal der Franschen was, sich, met de meeste inwoonders, beneffens hun wijven en kinderen, op het velt verschuilden, die, om de woede van hun vyanden t'ontgaen, ten meestendeel tot aen de kniejen in 't water staen moesten. Ondertusschen + staken de Franschen de brant in de voornaemste straten en huisen; en in die nanacht, van drie tot ses uren, wierden meer dan hondert gebouwen, soo huisen en schuren, als paerdestallen, van de brant verslonden. De Kerk self geraekte in twee plaetsen aen brant, die door d'yver der inwoonders, de welken uit het dorp geweken waren, en op het luiden van de klok, ('t welk dus bestelt wierd) weêrkeerden, met hulp

+Inval der Franschen t'Abkoude;

+'t welk in brant gesteken word.

van eenige soldaten uit Weesp, gebluscht wierd: andersins sou het geheele dorp, van 't welk nu omtrent een darde deel is blijven staen, gantschelijk in d'asch geraekt wesen, schoon het echter soo verwoest en vernielt is, dat men *Abkoude* self in *Abkoude* [+] moet soeken, en dat het vuur en stael daer soodanige merktekenen heeft gelaten, dat de volgende eeuwen hen naeuwelijks sullen konnen uitwisschen. De mannen en wijven, die sy bekomen konden, wierden uit hun huisen gerukt, en ten deel aen de staerten der paerden, en ten deel by het hair aen de voeten der ruiters gebonden, en dus naer de plaetsen, daer sy in besetting waren, gesleept, soo sy onder weeg niet storven, door 't gewelt, dat hen aengedaen wierd. Seker, een sware slag voor *Abkoude*; 't welk, en noch erger, oock aen anderen overgekomen is.

[+]Wreetheit der Franschen aen d'inwoonders.

Nichtevecht, seker dorp, aen de Vecht, [+] en niet verre van *Weesp* gelegen, kon ook de wreetheit en tyrannie deser beestelijke menschen niet ontgaen. Want sy, tot verscheide reisen, door loopende partyen, de plaetsen, omtrent dit dorp gelegen, en tot in het dorp self geravageert, en d'inwoonders uitgeplundert, ja sich voor den *Hinderdam* vertoont hebbende, quamen op de twintigste van Februarius, 1673, met omtrent ses hondert mannen te voet, en eenige dragon-

[+]Hun optocht naer Nichtevecht.

ders, in het voor-gedachte dorp *Nichtevecht*, met uitgedrukt bevel van alles af te branden, (gelijk een van hun Officieren daer na verhaelt heeft) sonder te voren eenige brandt-schattingh (voor soo veel als bekent is) geëischt te hebben. De inwoonders, van hun koomst verwittight, verlieten hun huisen, en alles, dat sy daer noch overigh hadden, om ter vlucht over het ys te Weesp te geraken. De Franschen quamen ondertusschen in het dorp, en trokken voort naer den *Hinderdam*, daer sy onder 't geschut van de schans, in dese [+] plaets gelegen, eenige huisen in brandt staken. Hier op geraeckte alles in d'omleggende garnisoenen in alarm. Uit den *Hinderdam*, als naest daer aen gelegen, wierden eenige krijgs-lieden gecommandeert. Maer de selfden, de vyant soo sterk, en sich selven te swak bevindende, poogden op de bequaemste wijse te retireren. Doch sy, bezet zijnde, wierden, na dat van weêrzijden eenigen doodt geschoten waren, tot een getal van sestigh gevangen. Toen ging het woeden van de dulle soldaten aen. Huis voor huis wierd in brandt gesteken. Het geheel dorp, de schoone kerk, en alle de woningen en hofsteeden, tot op een half uur daer rontom, moesten toen voor-houden: in voegen dat 'er in een geheele streeck van drie vierendeel uuren

[+]Brantstichting.

gaens niet meer dan een eenig huis bleef staen; terwijl alle d'anderen of door de brandt seer beschadigt, of geheel verteert waren. Een oud man, die sich niet in-tijts uit de handen deser onbesuisde lieden had konnen wech maken, wierd in de volgende dag meest verbrant onder de puinhopen gevonden.

Dese goddeloose menschen, hun werck [+] afgedaen hebbende, gingen, als hun saken wel bestelt hebbende, en met roof geladen, al zegepralende naer *Uytrecht*, om aen de Hertog van *Luxenburg*, hun meester, rekening van hun bedrijf te geven; terwijl sy langs de geheele weg, omtrent ses uren verre, d'elendige gevangenen met alderhande barbarische wreedtheden plaegden. Want sy, sommigen geheel, en anderen ten deel uitgeschud, wierden door de paerden langs de scherpe wegen, met hagel, ys en sneeu belegen, voortgedreven: in voegen dat veel van hen onder weeg doodt bleven. d'Overigen, op de wreedste wijse gehandelt, wierden half doodt, en terwijl hen het bloedt langs de bloote benen, en langs d'andere leden afliep, t'Uytrecht binnen gedreven, daer sy, door de barmhertigheit van sommige burgers weêr in de klederen gesteken, en van spijse versorgt, na een langdurige quijning weder bekomen zijn, en hun gesontheit bereikt hebben.

[+] Wreetheit der Franschen, aen de gevangenen gepleegt.

Sie hier noch een proefstuk van de tyrannie der Franschen, dat van goede hant verhaelt word te *Bodegraven* gebeurt te zijn, 't welk wy, om dat het van onse Schrijver (ik denk uit onkunde, om dat een man niet alles kan vernemen) niet aengeraekt word.

[+] Dese wrede gasten, namelijk d'onmenschelijke Franschen, in seker huis te *Bodegraven* de man en vrou vermoort hebbende, smeten alles aen stukken, en gaven 't aen het vuur ten roof; ja sy (ô gruwel!) tastten twee kinderen aen, het een een jongetje van vijf jaren, en 't ander een meisje van drie jaren oud, die sy soo drijvende in de brandt wierpen. Een Engelsch Capitein, dit werk aenschouwende, deê ylings dese kinderen uit het vuur rukken, terwijl dese Engelschman, dit gruwel-stuk der Franschen verfoejende, tot hen seide, dat het hen en hun Koning niet wel kon gaen, uit oorsaek van de schrikkelijke wreetheit en tyrannie, die daer gepleegt wierd. De Capitein, dese kinderen meê neemende, voerde hen naer *Deventer*, daer hy sijn besetting had, en bestelde het meisje daer in 't weeshuis, en behield het jongetje voor hem, 't welk, als hy 't voorhield hoe sijn ouders vermoort, en hy en sijn suster uit het vuur gered waren, seer jammerlijk schreide, en, de Capitein om 't lijf vallende, groote liefde aen hem, als aen sijn verlosser, en tweede vader betoonde.

[+]Wreetheit der Franschen, aen de gevangenen gepleegt.

Seker, treffelijke proeven van de Fransche goedertierenheit, en klare bewijsen van 't geen, dat wy, van hen vermeestert zijnde, te verwachten souden hebben. Doch ik hoop dat God, onse elenden aenschouwende, ons uit onse nooden sal redden; gelijk alreê eenige blijken daer af, naer dat ik vertrou, te voorschijn komen.

Voorts, om niet te lang in 't verhael van dese wreetheden te blijven, soo sullen wy, tot besluit, een Historie van gruwelijke en ongehoorde wreetheit, door het krijgsvolk van de Bisschop van Munster, en de Franschen gesamentlijk gepleegt, hier by voegen.

Toen in 't verlede jaer 1672, de Bisschop [+] van Munster optrok, om sijn gewelt tegen de stadt Groeningen aen te wenden, en dese Vesting te bemachtigen, trok hy ook sijn krijgsvolk uit *Deutekum*, een kleine Stadt, niet verre van *Doesburg*; welke plaets weêr met Franschen bezet wierd. Dese roofgierige wolven hebben, in 't uittrekken uit dit stedeken, niet alleenlijk de burgery alles, dat sy begeerden, afgenomen en afgeparst, en daer toe alderhande wreetheit en baldadigheit gebruikt; maer, met de Franschen verzelt, het dorp ..... niet verre van de voorgedachte Stadt gelegen, overvallen, en met d'onnosele huislieden seer wredelijk en erbarmelijk gehandelt. Sy, verstaende dat

[+]Historisch verhael van gruwelijke wreetheit, aen een man, vrou en kint gepleegt.

seker boer, die daer woonde, berucht was van gelt te hebben, streefden met groote woede derwaerts aen, en, de deur met gewelt open geloopen hebbende, tastten voort de boer aen, wierpen hem ter aerde, en, schrikkelijk vloekende en tierende, wilden dat hy hen sou aenwijsen waer sijn gelt was. De boer, van sulk overylt gewelt verbaest, seide dat hy geen gelt had, en ook niet wist. Sy, hier op dese overmande man deerlijk slaende en smijtende, seiden: wy sullen 't u wel weten ter keel uit te parssen; en daer op namen sy een emmer met water, 't welk sy, deur een trechter, de boer in de keel gooten. Sy haelden toen sijn vrou; en dewijl de selfde meê seide dat sy geen gelt wist, en daer by persisteerde, wierd sy mede op gelijke wijse gehandelt, en het water haer deur de selfde trechter tot de keel ingegoten. Ja dese wrede en ontaerde menschen (soo men hen noch menschen mag noemen) met dese wreetheit niet vernoegt, maeckten toen de vrou, met haer hair, aen de hals van haer man vast; en dewijl sy noch hun gelt wilden weten, soo beval de krijgsoverste dat men de boer, met sijn voeten, aen de staert van een koe, daer by staende, vast sou binden, en hen van dit beest laten voortslepen, om hem dus, gelijk sy selven seiden, te parssen tot t'openbaren waer het gelt was. Men nam toen, tot ophoping

t.o. 148

Abraham van Wicquefort, *De Fransche tyrannie*

en overmaet van wreetheidt, een onnosel kindt, omtrent drie jaren oud, aen dese mishandelde lieden toebehorende, en bond het, om d'onbesuistheit deser wrede krijgslieden te versaden, aen de voeten van dese rampsalige moeder; en dus wierden dese drie elendigen tot buiten het dorp gesleept, terwijl dese wrede beulen het selfde sonder meêdogen aensagen. Warelijk, een wonder, 't welk veel wonderen overtreft, dat de goddelijke wrake dit heeft konnen gedogen. Doch de Rechter aller rechteren sal te sijner tijdt de gruwelen deser ontaerde menschen weten te vergelden, en de verdrukten weêr uit hun druk op te helpen. Ik soude noch meer wreetheden, in die gewesten gebeurt, konnen vertoonen: maer my dunkt dat dit voorgedacht proefstuk genoech sal zijn om aen de leser te vertoonen met hoedanige bloetdorstige en wrede menschen wy te doen hebben, die hun uitterste poging doen, niet alleenlijk om sich meester van ons landt en goederen, maer ook van onse lighamen en geest te maken.

Memorie, of Verhael *Van al 't geen, dat 'er gebeurt is in de Marsch en optocht des Konings van Vrankrijk, en van sijn heir, deur de Landen des Konings van Spanjen trekkende, gedurende de velttocht van het tegenwoordig jaer* 1673.

[+]**O**P d'achtiende van Maymaent quam de Christelijkste Koning, met de Koningin, en sijn geheel Hof, te *Rijssel*, en vertrok in de volgende dag van daer, om sich te *Kortrijck* te vervoegen, daer hy sijn geheel heir had bescheiden, 't welk sich in 't algemeen in het dorp *Harlebeke*, anderhalve mijl van Kortrijk, legerde. De verstrooide troepen legerden sich daer omtrent, en bleven daer tot aen de drieëntwintigste van de selfde maent, in de welk sijn Christelijkste Majesteit optrok, om sich in 't dorp *Deinse*, aen de Rivier de *Ley*, twee mijlen van Gent, en onder het gebied van Kortrijk, en by gevolg onder de veroveringen van Vrankrijk staende, te vervoegen. [+]Optocht van des Konings heir.

Op de vierentwintigste bleef sijn Christelijkste Majesteit, met sijn heir, in de geseide plaets; en hy sond ordre aen de Baron van Bellem, en aen andere plaetsen, onder

de Souverainiteit van Spanjen staende, en + die aen de vaert van Gent naer Brugge lagen, de bruggen, die men afgebroken had, weêr op te maken, op verbeurte van uitgeplondert en verbrand te worden: Dit was d'eerste vyandelijkheit, die dese Koning tegen d'ondersaten van sijn Katolijke Majesteit begon.

+Eerste vyandtschap des Konings tegen de Spaensche Nederlanden.

Op de vijfentwintigste van Maymaent sond hy eenige ruitery uit, om de bequaemste overtochten over de geseide vaert te besichtigen. De Hertog van Roanez, die over dese troepen gebood, noch geen brug gemaekt vindende, wilde pogen daer deur te waden. Maer dewijl d'overtocht ongebruikbaer wierd gevonden, vermits veel soldaten en paerden, een proef daer af nemen willende, verdronken waren; soo was hy genootsaekt soo lang te wachten, tot dat de bruggen, daer hy geduriglijk aen deê arbeiden, gemaekt waren. In dese selfde dag, de vijfentwintigste van de selfde maent zijnde, deê de Christelijkste Koning sijn geheel heir over de *Ley* trekken; en hy legerde sich op een half mijl aen Gent, tusschen + de geseide rivier de Ley, en de vaert van Brugge, by een Abdy, *Drongen* genoemt.

+Legering der Franschen by Gent.

Toen, op de sesentwintigste, de bruggen over de geseide vaert van Brugge, tusschen de twee dorpen, *Marienkerke* en *Lovende*-

gem, een half mijl van Gent, opgemaekt waren, trok de Hertog van Roanez daer over, met omtrent drie duisent ruiters, die van 't heir afgescheiden waren; en daer na trok hy over de vaert, die van de stadt Gent naer 't Sas van Gent strekt, by een dorp, *Riemerbrug* genoemt, daer hy eenige ruiterwacht vond uit de besetting van de stadt Hulst, een stercke plaets, die aen de Hollanders [+] behoort. Hy dreef dese ruiters wech, en stiet voort tot aen de poorten van de geseide stadt Hulst, dwars deur 't geheel landt van Waes, dat aen de Koning van Spanjen behoort. Dit deê gelooven dat men dese ruiters van 't heir afgescheiden had, om Hulst, of 't Sas van Gent, ook aen de Hollanders behoorende, in te nemen. Maer men heeft ondertusschen bevonden dat dit niets anders, dan een list was; dewijl de Christelijkste Koning in de selfde dag, de sesentwintigste zijnde, om soo veel krachtiglijker vroed te maecken dat hy over de vaert wilde trekken, en de stadt Brugge vervaert maken, gelijck hy Gent vervaert had gemaekt, [+] van *Drongen* optrok, en te Landigem, een weinig veerder van Gent naer Brugge, post nam.

[+]Hun ruitery voor Hulst.

[+]Des Konings legering te Landigem.

Op de sevenentwintigste van Maymaent deê sijn Christelijkste Majesteit sijn heir in slagordening stellen, om oversiening daer af te doen. Men geloofde dieshal-

ven dat het hem ernst was over de vaert te trekken: maer hy, in tegendeel, hield het in de wapenen de geheele dag lang, tot des avonts te seven uren, in de welke hy de Markgraef van Rochefort, generael Luitenant [+] van sijn heiren, met een troep van vier, of vijftehalf duisent ruiters van 't heir afscheidde, die weêr te *Deinse* over de rivier sette, en de geheele nacht tot aen *Oudenaerden* voorttrok, daer hy quam

[+]Rochefort met eenig getal ruiters van 't heir afgescheiden, komt t'Oudenaerde,

Op Sondagh, d'achtentwintigste, des uchtens te twee uren. Hy dee daer niets anders, dan dat hy sijn troepen twee uren lang liet rusten. Hy vervolgde toen sijn weg weer met de selfde geswintheit naer *Aelst*, daer de voortocht van sijn troepen t'een uur na de middag begon te komen. Sy trokken met groote geswintheit over de [+] brug, om in 't dorp *Lebbeke*, 't welk onder het geschut van Dendermonde, naer de zijde van Brussel, legt, post te nemen. Mijn Heer de Graef van Monterey was door een besonder geluk te paert, om uit Dendermonde naer Brussel te vertrekken, toen men hem quam berichten dat de Franschen voor de poort waren. Hy had wel kennis van hun weg; maer hy was op dese groote spoedigheit niet verdacht; in voegen dat hy, in plaets van naer Brussel te trekken, sich des avonts te seven uren uit Dendermonde naer Antwerpen begaf.

[+]en voor Dendermonde

+ Op de sevenentwintigste, des avondts, trok de Hertog van Roanez weêr over de vaert van Brugge, met alle de troepen, die 't landt van Waes deurgeloopen, en tot voor Hulst geweest hadden, en vervoegde sich weêr by 't heir van de Christelijkste Koning, die op d'achtentwintigste, des uchtens te twee uren, voor *Landegem*, opbrak, en weêr te *Deinse* over de Ley trok.

+Optocht van des Konings heir.

+ In de volgende dag, de negenentwintigste van Maymaent, vervolgde hy sijn weg, en legerde sich te *Gavere* aen de Schelde, daer sijn heir in die dag op bruggen overtrok, die te Gavere gemaekt waren; en hy trok voort tusschen de *Schelde* en de rivier de *Dender*.

+Hy trekt over de Schelde te Gavere.

Op de dartigste nam de Koning sijn legerplaets te *Liedekerke*, den Graef van Bossu toebehoorende, aen de rivier de Dender; en sijn heir legerde sich van *Liedekerke* + tot aen *Nienove*. In dese selfde dag, de dartigste zijnde, brak de Markgraef van Rochefort op by Dendermonde, en, op een brug, *Kapelsbroek* genoemt, over de vaert van Antwerpen, naer Brussel trekkende, legerde sich in 't dorp *Sems*, tusschen Vilvorden en Mechelen.

+Koomst van Rochefort te Sems.

Op d'eenendartigste van Maymaendt, week des Konings heir niet uit sijn plaets, te Liedekerke; en in dese dag, terwijl sijn heir heen en weêr over de rivier de Dender

trok, en tusschen Brussel en Liedekerke uitliep, quam de Christelijkste Koning self, alleenlijk van drie hondert ruiters beleid, de stadt Brussel besichtigen; en hy verkoos + self de posten, die hy in de volgende dag nam, om sijn heir te legeren, 't welk, het landt van Aelst deurtrekkende, onderweeg soo schrikkelijk gerooft en geplondert + heeft, dat het verre de maet van 't geen overtreft, 't welk men ooit in de felste oorlogen tusschen Spanjen en Vrankrijk heeft gebruikt. Dit maekte sulk een ontsteltenis onder het volk, dat de menschen, liever het geen, dat sy op 't landt hadden, verlaten willende, dan daer blijven, ten meestendeel in gedrang naar Brussel vloden. Men had reden van te gelooven dat 'er stoffe was om van de trou der Franschen, soo veel de vrede aengaet, te twijffelen, dewijl sy de vrede op het landt niet onderhielden. Men maekte dieshalven alles tot tegenweer vaerdig, om, indien men aengetast wierd, sich te konnen verdedigen.

+Koomst van de Koning voor Brussel.

+Wreetheit der Franschen.

Op d'eerste van Junius, 1673, brak de Christelijkste Koning van *Liedekerke* op; en des uchtens te negen uren begon de voortocht van sijn heir in 't gesicht van Brussel te verschijnen. Sijn geheel heir quam 'er omtrent te tien uren, en legerde sich op het + hooge, achter *Anderlek*, naer de zijde van *Hau* tegen *Brussel*, hebbende aen sijn rechte

+Hun legering.

zijde de rivier, die van Hau naer Brussel loopt, tegen over d'Abdy van Vorst, en aen sijn slinke hant het dorp S. Anne Peter, tegen over 't huis van *Dilbeke*; en voor sich had het de kleine Beek, en het moerasch, 't welk van *Dilbeke* afkoomt naer de meulen, die langs de ruime weg by Anderlek staet, op de weg van Brussel naer Enghien. De Koning was gelegert in 't midden van sijn heir, in sijn hutten, en had een gedeelte van sijn krijgsvolk afgescheiden, daer over de Hertog van Roanez gebood, op de groote weg van Brussel naer Aelst, tusschen de poort van Brussel, de Vlaemsche poort genoemt, en de plaets, houdt de Lantaerne geheeten, om dat in dese plaets een lantman aen Kaiser Karel, die hy niet kende, een houte lantaeren deê dragen. De troepen Ruitery, onder de Markgraef van Rochefort staende, braken ook in dese dag van *Sems* op, tusschen Vilvoorden en Mechelen gelegen, en trok nader aen de weg, die van Brussel naer Leuven, voorby Crajenhem, strekt. Brussel scheen door dese middel becingelt, en had voortaen geen vrye uitgang, dan naer de zijde van de poort naer Namen.

[+] In dese dag, d'eerste van Junius, bedreven de Franschen in hun voorttocht onbedenkelijke ongeregeltheden, en besonderlijk de genen, over de welken de Mark-

[+]Goddeloosheit en baldadigheit der Franschen omtrent Brussel.

graef van Rochefort gebood, die in dese dag, d'eerste van Junius, Sacramentsdag zijnde, alle d'inwoonders van het dorp Saveltem overvielen, terwijl men 'er de Hoogmisse deê. Sy plonderden daer alles uit, namen 't heiligh Ciborium, wierpen 'er de Hostien uit, en dronken daer uit malkander toe, gelijk ook uit de kelken, die sy mee genomen hebben; de vrouwen en dochters, die sy vonden, wierden ook niet verschoont. En dewijl de Staten van Brabant, en al 't volk hun klachten daer over deden, aen Mevrou de Gravin van Monterey, die te Brussel was gebleven, om de volken soo veel te meer aen te moedigen, soo geloofde sy verplicht te wesen haer beklag daer over aen de Koning van Vrankrijk te laten doen, die sich hield als of hy 'er geen kennis af had. Mijn Heer Don Emanuel de Lira vervoegde sich by hem in sijn leger, verselt van de Baron van Dondelberg, Gedeputeerde der Staten van Brabant, en van een Gedeputeerde der Overigheit van Brussel, om over dese saek met hem te spreken.

Don Emanuel de Lira sprak tot de Koning [+] met groote eerbiedigheit, maer echter seer stoutelijk, besonderlijk hier over, dat de wachters van 't heir van Vrankrijk soo na aen de stadt Brussel waren gestelt, dat sy onder 't musket van de buitenwer-

[+]Klachten van de Lira aen de Koning van Vrankrijk.

ken waren gekomen, daer sy wel af gebleven souden hebben, schoon sy de plaets formeelijk wilden belegeren. Ja hun baldadigheit liep noch veerder: want sy waren soo onbeschaemt, dat sy de Spaensche schiltwachten te paert uit hun posten wilden drijven, om de hunnen in hun plaets te setten. De Ridder van Lotteringen, die in dese dag tot Veltmaerschalk in 't heir van Vrankrijk diende, deê dese voorstelling aen de Baron de + Courieres doen, die Legermeester van de Ruitery was, de welke de wacht aen de poort van Anderlek had, en die genootsaekt was aen de Ridder van Lotteringen te doen seggen dat hy aen hem berichte, dat hy, soo men sijn schiltwachten naderde, om hen uit hun plaets te drijven, aen hen had bevolen vuur te geven, en dat hy alle de genen, die sijn wachten souden willen aentasten, voor vyanden sou houden: in voegen dat de Ridder van Lotteringen de schiltwachten van 't Fransche heir op de helft van een pistoolschoot aen de Spaenschen stelde. Dewijl men aen de Franschen wilde betoonen dat men sich weinig met hun dreigingen bekreunde, soo hield men de schiltwachten de geheele dag lang in hun posten: maer des avonts trok men hen achterwaerts aen de dikke boom, die voor de watermeulen staet, tusschen de poort van Anderlek, daer de geseide schiltwachten niet afgesneden konden

+Baldadigheit der Franschen in 't stellen van hun schiltwachten.

worden, om warelijk te voorkomen dat de Franschen hen by nacht souden wechneemen, gelijk sy in de voorgaende nacht aen anderen hadden gedaen, die aen de Vlaemsche poort stonden, voorby het huis, de Hertog van Lotteringen genoemt, daer een getal van Franschen, op hen aenkomende, hen wech genomen had: want dewijl aen de Spaensche schiltwachten verboden was te schieten, en ook hun post te verlaten, so nam men hen wech, schoon sy hen daer na weêrom hebben gesonden; 't welk niet nagelaten heeft in des Konings heir een verachting te veroorsaken, die van een seer gevaerlijk gevolg is, als eenmael een gelijke toelating in de geest der soldaten ingedrukt word. Don Emanuel de Lira, ondertusschen seer krachtelijk over dese saken, en over 't geen, dat het Fransch heir soo na aen Brussel sich gelegert had, tot de Koning gesproken hebbende, kreeg van hem geen andere antwoort, als in algemeene bewoordingen, en *dat hy noch geen geformeert dessein*[+] *had van het geen, dat hy doen wilde, noch wanneer hy optrekken sou*. Hy liet echter niet na Don Emanuel de Lira seer eerlijk en heusschelijk te handelen; en hy gaf aen hem tot een geschenk een doosje, met sijn beeltenis, met diamanten verçiert.

[+]Don Emanuel de Lira van de Koning beschonken.

Toen hy van de Koning was vertrokken, hadden mijn Heer van Pompone, en mijn

Heer van Louvois, sijn Geheym-schrijvers van Staet, een lang gesprek met hem, en beloofden aen hem dat sy in de volgende dag een korte antwoort van de Koningh, hun meester, aen hem souden leveren.

Op de twede van Junius quamen de troepen, over de welke de Markgraef van Rochefort gebood, die Leuven genadert was, weêr naer Brussel, en legerden sich op het hooge, tusschen het dorp *Scharpenbeek*, en dat van *Diegem*, niet meer dan een vierendeel mijls van Brussel, naer de zijde van Vilvorden. En dewijl de Koning in dese dag, de tweede van Junius, drie bruggen over de rivier *Hau* by Brussel, boven d'Abdy van Vorst, en een ander dicht by d'Abdy deê maken, soo wierd daer uit geoordeelt dat hy de plaets met ernst wilde aentasten, [+] dewijl 'er niets meer vry was gebleven, dan de zijde van *Hau*, en de poort van Namen. Het geen, dat dit gevoelen versterkte, was dat het geschut, en de voorraet van oorlog en lijftocht op de geseide tweede van Junius, so van Oudenaerde, als van de stadt Aeth quam in 't dorp van S. Pieter, tusschen de stad Hau, en 't leger der Franschen. Dewijl in de voorgaende dag mijn Heer van Pompone aen d'Heer de Lira had doen verhopen dat hy een korter antwoort van de Koning, sijn Meester, aen hem sou behandigen, en dewijl, in plaets van dat de Ridder

[+]Brussel besloten.

de la Hibier, Lieutenant van de Lyfwachten des Christelijkste Konings, by Don Emanuel de Lira quam, om aen hen een ordre te tonen, die hy aen de Marckgraef van Rochefort bracht, om de geenen te straffen, die de Kerck van Saveltem hadden gheplondert, sonder met eenigh ander bevel belast zyn; + soo vermeerderde dit het vermoeden, het welck des Koninghs twyffelachtighe antwoort had veroorsaeckt, namelijck dat hy misschien eenigh voornemen op dese plaets kon hebben. Men verdubbelde dieshalven alle vlyt tot de verdeedigingh van dese Stad. De Burgery wierdt in de wapenen gebracht, en in de plaetsen ghestelt, daer sy in tydt van noodt moesten wesen; op dat yder zyn post sou weten, daer hy, soo 'er alarm ontstondt, sich te vervoegen sou hebben. Men + kan de stantvastigheyt, die dese Volcken in dit voorval betuyghden, niet hoogh ghenoech uyt spreecken. De ongeregeltheden, die de Franschen op 't landt bedreven, hadden hen in dier voegen aengeprickelt, dat men groote moeyte had om hen te beletten des Koninghs versorgers aen te tasten, aen de welcken men toegelaten had in de Stadt te treden, om daer voorraet voor 't Huys te koopen.

+Vermoeden der Brusselaers van aengetast te sullen worden.

+Bitterheyt der Volcken tegen de Franssen.

Den derden van Junius verliep, sonder dat'er yets voorviel, behalven dat de Fran-

schen de bruggen, die sy in de voorgaende dagh op de rivier van Hau begonnen hadden, voltooyden; en de Koningh quam de stadt Brussel naer de zijde van het Gherecht, het welck op de wegh van 't Klooster van Boonendael staet, besichtighen. Hy dee oock alle de wegen omtrent Brussel naer die zijde besichtighen, en besonderlijck de ghenen, die naer de Abdy van Vorst, naer het Koninghlijck Casteel van Trevure, streckten.

+Optocht van des Konings heyr.

+ In de selfde dagh, den derden zynde, op den avondt, trock eenige Ruytery over de brugh; en tusschen den derden en vierden, omtrent ter middernacht, deeden alle de Tromslagers en Trompetters van 't heyr sich door hun geluyt hooren; daer uyt men bemerckte dat 'er eenige beweegingh in het heyr sou zyn, het welck warelijck een uur na middernacht begon op te breecken.

+Vertreck der Franschen voor Brussel.

+ De Hertogh van Roanez was de eerste, die uyt sijn wijck, naer de Vlaemsche poort zynde, begon op te trecken, om sich te twee uren des uchtens by des Koninghs heyr te vervoegen. De Dragonders, over de brugh getrocken, namen hun post voor de Schildtwachten der Spaensche Ruytery, die aen 't Gerecht stonden, het welck naer Boonendael streckt: en het gheheel heyr trock vervolghens met soo groote naerstigheyt over de vier brugghen, die men ghe-

maeckt had, dat sy des uchtens te neghen uren al over de revier waren. Een deel nam zyn wegh beneden Boonendael, en daer na deur de Vyvers van Oye, het welck in het Sonien-bosch is, op de breede wegh van Nivelle, en deur Boisfort, een plaets, daer men gemeenlijck des Koninghs jacht houd; en van daer vervoeghden sy sich in de vlackte van Trevure. Het ander deel nam zyn wegh boven het Klooster van Boonendael; en, van daer voor by de poort van d'Abdy van Kameren heen treckende, trocken dwars over de wegh, die van Brussel naer Namen streckt. Sy quamen toen in de vlackte, die tusschen Brussel, en het Dorp Krayenhem is, om sich by de anderen in de vlackte van Trevure te vervoeghen, daer het heyr sich leegerde; en de Koningh nam sijn verblyf in een Dorp by Trevure. In de selfde dagh, den vierden zynde, wierdt het Geschut, en al het reystuygh van 't heyr deur de stadt van Hau ghevoert; en van daer trock men naer *braine Laleiu*. In de volgende dagh, de vijfde zijnde, wierd het geschut, en 't reystuygh op de Rivier van Wavere ghelegert; en de Koningh sond in die dagh de Graef de Lorge uyt, met drie duysent [+] Paerden, om *Maestricht* te benauwen, daer de Graef van Montal, Gouverneur van Charleroy, alree met de Ruytery was ghe-

[+]Maestricht benaut.

koomen, die hy binnen Tongeren en Maseyck had.

In dese selfde dagh, de vijfde sijnde, bleef de Koningh, met het overige van zijn heyr in sijn Leger by Trevure; ghelijck oock op de seste van Junius. Hy scheydde in dese dagh eenigh Voetvolck van zyn Heir af, om sich by zijn geschut te vervoegen, 't welck in de volgende dagh, en sevende voorttrock, om langhs de groote wegh van Maestricht te trecken.

In de selfde dagh, de zeste zijnde, quamen veel versorgers van des Koninghs huys te Brussel, om voorraet te bekomen, de welken berichtten dat het heir in de volgende dagh sou optrecken.

Op de sevende brack het Heyr warelyck op; en de Koningh trock in dese dagh in 't Dorp *Nethe*, tusschen Leuven en Thienen.

Op d'achtste legerde hy sich by de Abdy van *Heylesem*, een weynigh veerder dan Tienen, altyt in des Koninghs lant.

Op de negende nam hy zyn legerplaets by *Tongeren*, daer hy den tienden bleef. Maer hy sond van daer een macht van Voetvolck en Ruytery uyt, op dat zy sich by zyn andere troepen, die voor Maestricht waren, souden vervoegen.

Op d'elfde vervolgde hy zyn wegh naer

Maestricht, en nam syn verblyf in 't *Oude longh*, of *Aldenbisen*, daer de Grootmeester van de Teutonische Ordeningh woont, twee uren van Maestricht.

En op de twaelfde quam hy in 't Leger [+] voor Maestricht, daer oock een verstercking van omtrent drie duyzent Paerden quam, die van 't heir van Turenne afgesonden waren, en door de Graef van Koningsmarck beleyt wierden; en volgens het bericht, datmen van alle zyden heeft, volght het heir van de Mareschal de Turenne. De genen van Maestricht bereyden zich ondertusschen tot dappere tegenstant, die langh sou konnen duren, soo zy eenige hoop hadden van ontset te worden.

[+]Des Koninghs komst voor Maestricht.

d'Ongeregeltheden van 't Fransch heir [+] hebben eerder toegenomen, dan afgenomen in hun tocht; en hun baldadigheyt is zo onverdragelijck geworden, dat de volcken als wanhoopigh zyn, en besonderlyck om dat zy gedoot worden, sonder sich te durven verweeren. Myn Heer de Louvois sond syn bevelen deur 't geheel lant, even als of hy in Vranckryck was: Ja hy heeft in de Stadt van Haui Postpaerden, en een Postmeester gehouden, om syn correspondentie te Doornick op te rechten; en de Gouverneurs der veroverde Steden op de grensen senden dagelycks hun bevelen in de Dorpen des Co-

[+]Groote heerschappy, die de Franschen aen sich trecken.

ninghs van Spanjen; en op de minste weygeringh doen sy hen uytplonderen, even gelyck men in de tydt van de swaerste Oorlogh dee.

+ De Christelyckste Koningh sond zyn bevelen aen de volcken van 't Land van Luyck, om twintig duysent Boeren met hun geweer en gereetschap te doen komen, en in de wercken van Maestricht t'arbeyden. De Gedeputeerden van 't Landt vervoegden sich by hem, om aen hem te vertoonen, dat dit tegen 't recht van Neutraliteyt streed, 't welk zy tot aen dese tijdt hebben genoten. Maer aen hen wierdt geantwoordt, dat'er geen meer neutraliteyt was; en dat men de geen, die niet voor Vranckryck was, daer tegen achtte; en dat men den Koningh wel moest gehoorsamen. +Hun strengheyt tegen de Luyckenaers.

EYNDE.

De drucker *Aen de* leser.

M*Yn voornemen was by dit Verhael een naeukeurigh bericht van de gewelden te voegen, die de Franschen in d'andere bekomene Landtschappen hebben ghepleeght, daer in hun onmenschelijckheydt soo verre is uytgeborsten, dat sy de Graven hebben geschonden, en de Dooden opgedolven, om sich met het houdt van de doodt-kisten te warmen, en sich met het Lyn-waet, daer sy in begraven waren, te verçieren. Mijn ooghmerck was oock eenighsints te verhalen op wat wijse sy in Lotheringen en elders gheleeft hebben, en noch leven: maer dewijl ick de Gheheugh-schriften, die een man van groote staet my had doen verkopen, niet heb konnen bekomen, soo vind ick my verplicht u te bidden voor dese mael met dit oprecht en waerachtigh Verhael vernoeght te wesen, 't welck ick niet aen het ernstigh versoeck der gener heb konnen weygeren, die een deel daer af in gheschrift hadden ghesien, en hoewel het niets dan 't geen vervat, dat seer waerachtigh is, en daer af men vaste blycken in handen heeft, soo heb ick echter gedocht dat het dienstigh was het selfde met eenige Resolutien te*

versellen, die getrouwelijck uyt het Register der Staten van Uytrecht zijn getrocken, en die u sullen doen belijden dat d'Autheur van 't Verhael seer wel onderricht is van 't geen dat'er ghebeurt is, en dat, soo het geen, dat hy van de Baljuw van het Quartier van de Ven *seght, niet waer bevonden wordt, hy sijn misslagh bekent, en dat hy het een Quartier voor 't ander heeft genomen; om dat sulcks warelijck aen de Baljuw van 't hoogh Quartier, 't welck dat van* Wijck te Duyrstede *is, gebeurde, en niet aen die van d'* Eem.

Hy heeft oock niet het gewelt, en 't onrecht verstaen, dat d'Intendant *mijn Heer* van Someren *aengedaen heeft, die ghedwongen wierd een seer aenmerkelijcke somme van penningen voor sijn ghemalins Suster te betalen, dan na dat men met het drucken van dit Verhael der Fransche wreetheyt alreed' soo verre was ghekomen, dat het niet ter plaets, daer men van de stadt* Uytrecht *spreeckt, ingevoeght kon worden. Het is soo aenmerckelijck, dat het wel verdient dat de geheele Wereldt, in de Deductie, die mijn Heer* van Someren *daer over ghemaeckt heeft, siet dat'er geen Goddelijck noch menschelijck recht is, 't welck niet door de gierigheyt van een Fransche* Intendant *geschonden kan worden.*

[Extracten uyt de Resolutien]

Extract *Uyt de* Resolutien, *Van de Gedeputeerden der Edele en Mogende Heeren, de Staten van 't Landtschap van Uytrecht*;

Op Saturdagh, den 27. van Julius, 1672, ten drie uuren na de Middagh.

MYN HEER d'Intendant van sijn Majesteyt, den Koningh van Vranckrijck, heeft van dese morgen doen bekent maecken dat hy met eenighe der Heeren van de Vergaderingh van hun Edele Mogenden begeerde te spreecken. Daer op de Heeren van Dijckvelt, van 's Heeren, Aertsbergen, en de Burgermeester van der Voort versocht wierden om sich by de geseyde Heer Intendant te voegen. De geseyde Heeren, dit gedaen hebbende, hebben aen de Vergaderingh gerapporteert en geboodtschapt dat sy, na veel redenen van plicht-pleegingh, van de geseyde Heer Intendant verstaen hadden, *Dat des Koninghs wil* [+] *was, dat de Krijghs-lieden, die in dit Landtschap gevonden worden, door hun Edele Mogenden, geduyrende de tydt van drie Maenden, onderhouden souden worden, ten opsicht van de Soldaten te voet en te paert, tot het ghetal van twee-en-dertigh duysent en vijf hondert mannen*; terwijl sijn Maje-

[+]Eysch van d'Intendant van Uytrecht.

steyt de betalingh van de soldy der Officieren op sich neemt: Dat dieshalven de geseyde Heer Intendant aen de Heeren de Gedeputeerden drie verscheyden middelen had voor ghestelt: Voor eerst, dat men het heyr van tydt tot tydt van quartier in 't Landtschap sou veranderen, op dat het in 't Velt sou konnen bestaen; of dat hun Edele Mogenden hen in geldt souden betalen; of dat sy dagelijcks aen yder Soldaet een pondt Osse vleesch, en een pot Biers souden verschaffen; door welcke middel het Velt, met het koorn, dat'er noch op staet, beschut sou konnen worden. Daer op de gheseyde Heeren Gedeputeerden oprechtelijck en bredelijck de waerachtige stant der Finantien, en geldt middelen van hun Edele Mogenden, en van hun inkoomsten hadden vertoont, daer uyt het geheel onmogelijck was d'Armen, 't zy in 't gheheel, of ten deel, t'onderhouden: en dat sy oock vertoont hadden *wat belofte, van wegen de Koningh, schriftelijck gedaen was, toen hy de hondert een-en-tachtentigh duysent guldens deed' ontfangen;* te weten, *dat men van hun Edele Mogenden niets voor d'aenstaende maendt van October sou eysschen*, volgens d'acten van den dertighsten van Junius lestleden.

Daer op de gheseyde Heer Intendant weder geantwoort sou hebben, *Dat de eysch, die men deed, soo veel d'onderhoudingh van 't heyr aengaet,* [+] *niet strydigh was tegen de beloften, in de geseyde acte begrepen*. Hier op gedelibereert zijnde, heeft men goet gevonden de Staten van 't Lantschap van Uytrecht te beroepen, namentlijck tegen Maendagh, die den negen-en-twintighsten van dese Maent sal wesen.

[+]Besluyt van de Staten van het Sticht te ontbieden.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Maendagh, den negen-en-twintighsten van Julius, 1672.

DE Staten van 't Landtschap van Uytrecht [+] vergadert zijnde, om 't rapport en d'aenbrengingh van mijn Heeren te hooren, aen de welcken op Saturdagh lestleden d'eysch voorghestelt is, die van weghen de Koningh van Vranckrijck, door mijn Heer Robert, Intendant van sijn Majesteyt, ghedaen is; na dat sy het gehoorde rapport hebben gehoort, soo heeft men, na rijpe beradingh, goet gevonden aen d'afwesige Leden te versoecken tegens morgen in de Vergaderingh te verschijnen, om te helpen overwegen en besluyten soo veel de geseyde eysch aengaet; 't welck men door de Secretaris aen mijn Heer d'Intendant bekent sal maecken. En de Heeren van Dijckvelt, van Someren, van d'Heeren Aertsbergen, van Wulven, de Burgermeester van der Voort, en d'oude Burgermeester Boot worden ghedeputeert en versocht te willen een Deductie schriftelijck in stellen, 't welck vertoonen sal *de volkomen onmacht van hun Edele Mogenden, en hun onmogelijckheyt van die gheseyde eysch, 't zy in 't gheheel, of ten deel, te voldoen*; en de selfde met redenen te bekrachtigen, die sullen toonen dat dit Landtschap van dese eysch ontslagen behoorde te worden.

[+]Besluyt der Staten van het Sticht van Uytrecht.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Dinghsdach, den dertighsten van Julius, 1672.

+**D**E Heeren, die men in de voorgaende dagh versocht en ghedeputeert heeft, hebben vertoont het ontwerp van een Geschrift, vervattende een Deductie van d'onmacht van dit Landtschap, en van andere redenen, om de welcken hun Edele Mogenden niet konnen opbrengen d'onderhoudingh van 't heyr sijns Majesteyts van Vranckrijck, die men eyscht, door hen schriftelijck gestelt: en op de eysschingh, die daer af ghedaen is, heeft men, na overwegingh, geapprobeert en besloten, ghelijck hier volght.

+Vertooning van de onmacht der Inwoonders van het Sticht, om de eysch van d'Intendant te voldoen.

Dewijl de Koningh, dit Landtschap onder sijn macht brengende, soo goet heeft geweest dat hy aen 't selfde, onder andere dinghen, toegestaen heeft dat het niet uytgeplondert soude worden, noch gehouden zijn de plonderingh af te kopen; soo verhoopten de Staten dat men niet anders van hen sou eysschen, en dat sy niet genoodtsaeckt souden wesen yets anders op te brengen, als 't geen sy, door een goede huyshoudingh, jaerlijcks souden over behouden, na dat sy de schulden van dit Landtschap betaelt souden hebben. En na dat de Marckgraef van Louvois, uyt last van sijn Majesteyt, de hondert een-en-tachtentigh duysent negen hondert negen-en-twintigh gulden, die in hun kas gevonden wierden, wech genomen heeft, zijn sy boven maten verlegen geweest, om dat waerlijck dese Penningen niet aen de Staten behoorden, maer op hun credit

van d'Inwoonders van 't Landtschap op interest waren genomen; invoegen dat de billijckheyt vereyscht dat sy aen hen herstelt souden worden. Dat sy oock merckelijcke somme van penninghen aen hun Ondersaten en Inwoonders schuldigh waren, om dat sy veel dinghen verkocht en ghelevert hadden, daer toe sy de voorghedachte somme gaerne besteed souden hebben.

Dat sy, niet tegenstaende dit alles, besonderlijcker daerom aengesproocken zijnde, gaerne dese blijck van hun ghehoorsaemheydt tot zijn Majesteyt hadden getoont, en dese somme doen tellen, sonder yets achter te houden; hoewel sy wel hadden gewenscht, gelijck men oock aen hen had doen hoopen, dat sy hun betalingh souden konnen trecken uyt dese somme van veel duysent gulden, die sy of gelicht hadden tot de betalingh van onderhoudingh van 't heyr van sijn Christelijckste Majesteyt, of daer sy sich voor ingestelt hadden; reden hebbende van sich op 't geen te verseeckeren, dat men hen toegheseght en belooft had, dat het verlies en de schade, die de geinteresseerden in de geseyde somme van hondert een-en-tachtigh duysent neghen hondert negen-en-twintigh guldens by dit voorval leden, overvloedighlijck vergolden sou worden door 't voordeel, 't welck het gemeen hier uyt sou trecken, dat men het Landtschap niets meer sou afeysschen, dan als het, door de herstellingh van de rust, middel en gheleghentheyt sou hebben om door sijn wackerheyt en voorsorge yets te winnen.

Hoewel sy sedert met drofheyt, in 't geschrift van de geseyde Heer de Marckgraef van de negende van Julius lestleden, daer op de gheseyde penningen wech genomen zijn, hebben gesien

dat men geen andere verseeckeringh daer in geeft, dan *dat men hen niets, tot aen d'eerste van October eerst komende, sou afeysschen*.

Dat sedert dese tijdt, niet teghenstaende alle bedenckelijcke naerstigheden, die mijn Heeren de Generael van 't heyr, en de Gouverneur van 't Landtschap aengewend hebben, om de wanordeningen en ongelegentheden te voorkomen, die in tijdt van oorlogh onvermydelijck sijn, en van de legeringhen der krijghs-lieden niet ghescheyden konnen worden, de schade, die de landtlieden gheleden hebben, soo groot is, dat sy ten meestendeel bedurven sijn, invoegen dat sy, sich niet inbeelden konnende dat men hen gelt, of d'onderhoudingh der krijghsbenden sou afeysschen, ten hooghsten verbaest sijn gheworden toen sy met d'uytterste droefheyt, door 't rapport van eenighen leden van hun vergaderingh, de voorstellingh, die mijn Heer d'Intendant door hen heeft laten doen, verstaen hebben, die sich hier toe uytstreckt. *Dat dit Landtschap sich sou belasten met d'onderhoudingh en voedingh van twee-en-dartigh duysent en vijf hondert mannen, drie maenden langh, of yder van hen dagelijcks versorgen met een pont Osse vleesch, en een pot bier, of in plaets van dat met twee stuyvers*. Sy willen dieshalven wel alle in alle oprechtigheyt verklaren dat sy om de voor verhaelde redenen gantschelijck geen gelt hebben, en dat het in de teghenwoordighe tijdtsgelegentheyt gantschelijck onmogelijck is gelt te bekomen; dewijl alle d'inkoomst, die 't Landtschap tot noch toe genooten heeft, uyt drie dingen bestaet.

Voor eerst uyt eenige revenus van Landt en Tienden.

Ten tweeden uyt veele schattingen op de vaste goederen.

En ten darden uyt persoonele impositien, op de wijn, op 't bier, op 't vee, op 't ghemael, en op eenighe andere kleyne dinghen van weynigh belangh.

Wat de Landt-pachten en Tienden aengaet, sy sijn, selfs in tijdt van vrede, naeuwelijcks machtigh geweest om de gagie der Predikanten te verschaffen, en d'andere lasten van Kercken te betalen.

En wat de veele schattinghen aengaet, 't is onmoghelijck dat het platte landt yets daer af kan betalen, selfs de genen, die 't alree schuldigh is. Want yder weet wel dat het soo veel gheleden heeft, eerst door de deurtocht der Spaensche krijghsbenden, die tot bystant der Vereenighde Nederlanden quamen, en by gevolgh door de legeringhen der andere krijghslieden, *dat het gantschelijck daer door verdorven is, dewijl het sich berooft siet, niet alleenlijck van zijn koorn en vruchten; maer oock van sijn vee; om dat de Ruytery soo langhe tijdt, en in soo groote menighte omtrent dese Stadt gelegert heeft gheweest, ghenootsaeckt haer voeder daer te soecken; ghelijck oock door de ghedurighe stroperyen, die soo wel sy, als d'andere soldaten hebben gedaen*, niet tegenstaende de naeukeurighe ordeningen, en de strenge straffen, die mijn Heer de Generael, en mijn Heer Gouverneur opgestelt hebben, om sulcks aen hen te verbieden.

De impositien op de persoonen, sonder het vee daer in te begrypen, om dat'er by na niet meer is, waren naeuwelijcks, selfs toen het Landtschap geen overlast had gheleden, machtigh om de gewoone lasten van 't Landtschap te draghen, en te voldoen, en d'interesten der sommen te betalen, die 't Landtschap van tijt tot tijdt heeft moeten opnemen, en daer uyt, ghe-

lijck 't den Koningh belieft heeft, d'Inwoonders betaelt souden worden. En wie is'er, die niet siet dat dese impositien sonder twijffel niet het seste deel van 't geen sullen opbrengen, 't welck sy eertijdts opghebracht hebben? Want dewijl men de krijghs-lieden daer af ontslaet, soo sal 't onmoghelijck zijn (gelijck d'ervarentheyt alree niet dan al te klaerlijck toont) de gedurighe fraudes te voorkomen, en te beletten, die de Burghers en Inwoonders onder dese deckmantel sullen bedryven; wat regelingh men oock daer toe aenwend, of wat voorsorghe en hulpmiddel men daer toe kan bybrengen.

Wyders, van de vijf Steden, daer uyt het Landtschap bestaet, sijn'er drie, te weten Wijck, Rhenen en Montfoort, die soo vervallen en arm geworden zijn, dat het onmogelijck sal wesen dat der selfder stedelingen eenige impositien betalen. Amersfoort bevind sich oock in soodanige ongheleghentheyt, soo om dat de koophandel daer ontbreeckt, en gantschelijck ophoud, als om 't verlies, dat het in dese kommerlijcke tijdt heeft geleden, dat het niet waerschynelijck is dat men door de impositien daer yets, wat het oock sy, sal bekomen. En 't geen dat d'Inwoonders van dese Stadt Uytrecht sullen betalen, sal niet veel bedragen, om dat, dewijl sy d'inkoomsten van hun goederen niet genieten, de vertieringh niet groot sal zijn, en by gevolgh de impositien weynigh opbrenghen. De menschen sullen ten meestendeel geen of weynigh wijn drincken; en in plaets van bier sullen sy sich van andere drancken dienen, die sy selven sullen koken; in plaets van tarwe en rogh sullen sy erten, boonen, garst, haver en andere dierghelijcke dinghen eten, daer men in dit landt nooyt in vierte belastingen heeft wil-

len of durven oplegghen, den opsicht van d'armen.

Daer is dieshalven geen andere middel, als gelt op interest te nemen. Nu, daer is niet de minste schijn om gelt buyten 't Landtschap te soecken, dewijl over al credit ontbreeckt, en d'Inwoonders van 't Landtschap soodanigh van alle ghereet gelt ontbloot sijn, uyt oorsaeck van de gelden, die men opgenomen heeft, en sedert heeft men soo weynigh daer af ontfanghen, uyt oorsaeck van de verwoestingen der huysen, en 't gebreck van de koophandel, dat het onmogelijck is de somme, die'er geeyscht wordt, in 't geheel Landtschap te bekomen: Ja al 't gelt, dat'er noch overigh kan wesen, sal niet genoegh sijn om van broodt, en van d'andere nootsakelijckheden te versorghen, die men in dese Winter van noode sal hebben.

En indien 't ooghmerck van mijn Heer d'Intendant was *de Krijgs-lieden in ons Landtschap te legeren*, en hen van tijdt tot tijdt van quartier en wijck te doen verwisselen, *niet tegenstaende de voorwaerden, die 't den Koningh belieft heeft daer aen te bewillighen, en het geschrift, 't welck mijn Heer de Marckgraef van Louvois ghetekent heeft*, of hen in de Stadt te huys-vesten, en dit om dat de Staten niet de lijftocht, of de penninghen konnen verschaffen, die men van hen eyscht, ('t welck wy niet van de goedertierentheyt van sijn Majesteyt, die soo vermaert is, noch van de bescheydenheydt van mijn Heer d'Intendant konnen gelooven) so vindenwy ons, door onse plicht, en tot d'ontlastingh van ons gheweten, verbonden hem te verwittigen, dat wy oorsaeck hebben om te vreesen dat men in Hollandt en elders sijn voordeel daer meê sal doen, daer veel van de rijkste en aensienlijkste Inwoonders van

dit Landtschap in groot ghetal sich hebben vertrocken, om hen t'over-reden daer te blijven 't welck een seer onverbeterlijcke schade voor dit Landtschap sou wesen, daer door d'andere Burgers en Inwoonders tot d'uytterste elende gebracht souden worden; invoegen dat veel van hen hongher souden sterven; 't welck ten hooghsten bedroeft en beweenelijck sou sijn: en echter souden de krijghs-benden van sijn Majesteyt niet langh konnen bestaen, om dat hen alledingen souden ontbreecken.

Wy versoecken dan ootmoedighlijck van u, dat het u belieft de moeyte te doen van dit gheschrift te lesen, t'overweghen, en de waerheyt van 't geen, dat het inhoudt, te ondersoecken; en wy versekeren ons dat ghy'er in sult vinden, en u volkomentlijck over-reden dat het onmogelijck is uw voorstellingen te voldoen, en dat ghy dieshaluen, naer uw ghewoone bescheydenheyt, ons daer af sult ontslaen. en indien dit ('t welck wy echter niet verhoopen) niet kan geschieden sonder andere last van de Koningh, of van 't Hof, soo bidden wy u dat het u belieft dese aenghename dienst aen ons te bewijsen, en dese vertroostingh aen onse arme en bedruckte Inwoonders te gheven, dat ghy tot hun voostant schrijft, en ondertusschen de saken in die stant houdt, daer in sy heden staen.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Donderdagh, den eersten van Augustus, 1672.

[+]**D**E Heeren, die van dese Morgen gedeputeert en afgevaerdigt zijn, om mijn Heer

[+]Bericht der Gedeputeerden aen de Staten.

van S. Pouange te begroeten, en hem te spreecken over het stuck van d'eysch, die van wegen sijn Majesteyt gedaen is, aengaende d'onderhoudingh van sijn heyr, hebben gherapporteert en inghebracht, *dat de gheseyde Heer van S. Pouange volhart heeft, en geensints naer de redenen van onmacht, en van andere dinghen, die men hem seer bredelijck voor heeft ghedragen, en vertoont, heeft willen luysteren*. Daer op in beradingh gestelt zijnde, etc.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht, op Vrydagh; den negenden van Augustus, 1672.

GEhoort het rapport van mijn Heeren, [+] die, in ghevolgh van 't besluyt van hun Edele Moghenden van den neghen-en-twintighste van Julius lestleden, besonderlijck met *mijn Heer de Hertogh van Luxemburgh* hebben ghesproocken, aengaende d'eysch, die mijn Heer den Intendant van sijn Majesteyt heeft ghedaen; soo heeft men, na dat men daer rypelijck de saeck overwoghen had, besloten en goedt ghevonden dat men over dit stuck aen *mijn Heer de Marckgraef van Louvois* sal schryven, ghelijck oock aen *mijn Heer van Pompone*, op de volgende wijse, en dat de brief, volgens het gewoon gebruyck van heden, gesonden sal worden, met een af-schrift van 't geschrift, in d'acten van den dertighsten van Julius, in 't loopende jaer ingevoeght.

[+]Vertooningh van de swacke staet van Uytrecht aen de Fransche Oversten.

De Staten, door de Heer d'Intendant gesommeert zijnde, om ordre te stellen in d'onderhoudingh van twee-en-dertigh duysent vyf hondert

mannen van des Koninghs krijghs-benden, hebben door veel overtuygende reden aen hem vertoont, dat het aen hen gantschelijck onmogelijck is sulcks te doen. En op dat hy hen te beter sou konnen ondersoecken, en naer de waerheyt van 't gheen vernemen, dat daer in is begrepen, soo heeft men alles in een Memorie vervaet, dat men aen hem heeft ghegeven, en hoewel wy niet twijffelen of hy sal daer door gantschelijck over-reedt worden, dat het Landtschap niet over dese saeck behoorde ghemoeyt te worden, immers niet voor dat het in zijn gheheel herstelt is; soo hebben sy, in gheval het misschien daer over gemoeyt wierdt, gheoordeelt dat het ten hooghsten nodigh voor d'arme Inwoonders van dit Landtschap sou wesen, dat het aen uw Excell. beliefde het ghesicht op de gheseyde Memorie te wenden, en de selfde gunstighlijck t'overwegen, met verseeckeringh ter goeder trouw, en in een goedt gheweten dat het niets begrijpt, dan de ware ghesteltheydt van de saeck, en dat'er niet is, 't welck yder van hem niet bereyt is met Eede te bevestigen.

Dat, niet tegenstaende alle d'ordeningen, door mijn Heeren, de Hertog en de Gouverneur opgerecht, de Ruytery de Landen in diervoegen heeft afgelopen, gelijck sy noch dagelijcks af geloopen worden, dat, dewijl sy alreed' van Graen, van Vruchten, en ten meestendeel van hun Vee ontbloot sijn, *de landt-lieden*, door ghebreck van Hooy en Stro, niet sullen *konnen bestaen*, 't welck, gelijck wy uyt de mondt der Baljuwen verstaen hebben, oorsaeck is van dat van ses deelen de vijf wel verlaten sijn; invoegen dat door dese middel; de landen brack en ongebouwt blijven.

Al 't geen, dat mijn Heer d'Intendant op onse vertrouwingen heeft geantwoort, is dat 't Lantschap van Gelderlandt, 't welck een weynigh minder aen de Staet der Vereenighde Nederlanden opbracht, dat dit Landtschap, de selfde belastinghen, die men ons afeyscht, heeft belooft te betalen. Maer men moet hier toe weten, dat dese regelingh tusschen de Vereenighde Nederlanden in 't begin der oorlogen teghens de Koningh van Spanjen is gemaeckt, en dat toen by na alle jaren de heyren hun leger-plaets in Gelderlandt namen; gelijck het oock andersins meer, dan d'andere Landtschappen, met besettingen was belast, om dat het op de grensen van dese Staet lagh; 't welck altijdt tot aen heden is gebleven: doch dat het Landtschap van Gelderlandt, sonder dese opsicht aenghemerckt, sonder vergelijckingh veel machtigher in sich selfs is, dan dat van Uytrecht; dewijl het eerste uyt veertien of vijftien Steden, en het onse slechts uyt vijf bestaet: dat yder der drie groote Steden van Gelderlandt, Nimmegen, Sutphen en Arnhem, met Uytrecht gelijck geacht konnen worden, en dat de kleynen die van Rhenen, Wijck en Montfoort, in dit Landtschap gelegen, verre overtreffen: dat de landen van 't Quartier van Nimmegen, die niet meer dan een darde deel van Gelderlandt zijn, in hoegrootheyt en hoedanigheyt soo machtigh zijn, als alle de landen van 't Landtschap van Uytrecht, &c.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Vrijdagh, den sestienden van Augustus, 1672.

DE Heer van Dijckvelt heeft aen de Vergaderingh vertoont dat men van goeder handt had dat het nut en dienstigh sou zijn het dubbelt van de brief te versenden, die hun Edele Mogenden aen mijn Heer de Marckgraef van Louvois en van Pompone geschreven hebben, ten opsicht van d'eysch, die aen hen gedaen is, aengaende d'onderhouding der krijghs-lieden; en dat men daer de andere redenen sou konnen by voeghen, die men naderhandt bedacht en raedsaem gevonden sou hebben: en dieshalven heeft men dienstigh gheacht op dese volgende wijse te schrijven.

[+] Mijn Heer, wy nemen de vrymoedigheydt van met de post van den 9/19 van de tegenwoordige Maendt aen u te schryven, om aen u het gheschrift deelachtigh te maecken, dat wy aen mijn Heer d'Intendant vertoont hebben. Maer dewijl wy vreesden dat het Pacquet niet in uw handen gekomen mocht wesen, soo hebben wy dienstigh geacht een tweede af-schrift aen u te senden, en by dese ghelegentheydt daer by te voeghen, *dat mijn Heer de Hertogh van Luxenburgh goet gevonden heeft vijf duysent mannen te voet in de Stadt in te legeren, en het overige van sijn heyr in de Voor-steden, en dat, naar 't gebruyck van 't Landt, de huys-wanden voor yder weeck seven stuyvers aen yder Soldaet tot servys-geldt sullen moeten geven. Men moet oock veel wachthuysen maecken, soo voor de Ruytery, als voor het*

[+]Vertooning der Staten van Uytrecht aen Louvois en Pompone.

Voet-volck, met schilder-huysjes voor de Schildtwachten, het welck alles tot een seer merckelijcke somme op-klimt. Men arbeyt oock met Magasynen voor 't gebruyck van de Ruytery te maken; en daer door wordt het weynige, dat noch in 't Veldt overgebleven was, verdorven, en gantschlijck vernielt. Mijn Heer, bewys aen ons dese gunst van alles met een ghewoone goetheydt, en voorsichtigheydt aen te mercken, en lijdt niet dat men ons boven onse krachten belast, en dat men uyt des Koninghs naem van ons het gheen eyscht, dat wy niet machtigh zijn op te brengen: want wy ademen niets, dan yver en gehoorsaemheyt tot de bevelen van sijn Majesteyt. Voorts, wy wenschen niet soo seer, als, ghelijck wy oock waerlijck zijn, met alle eerbiedigheydt ge-acht te worden, &c.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Lantschap van Uytrecht; op Saturdagh, den een-en-dertighsten van Augustus, 1672.

MEn heeft een brief van mijn Heer de [+] Marck-graef van Louvois ontfangen, en gelesen, die te St. Germain en Laye, op den dertighsten van Augustus nieuwe Stijl; gheschreven was, in dese woorden.

[+]Antwoort van Louvois aen de Staten Uytrecht.

MYN HEEREN,

Ick heb de brief ontfanghen, die 't u belieft heeft op den dertienden van dese Maendt aen my te schryven, nevens de Memorie, die daer by gevoeght was. Ick twijffele niet hier aen, dat al het geen, 't welck daer in staet, waerchtigh

is. Maer gelijck het in een tijdt, als dese, niet mogelijck is dat de Koningh tot uw verlichtingh al 't geen doet, dat hy wel sou willen doen, en 't welck hy hier na sal doen, als de Vrede ghemaeckt wordt, *soo moet ghy een pogingh op u selven doen, om aen sijn Majesteyt die bystant te bewysen, dewelcke hy van u versoeckt*.

Extract uyt de Resolutien der Edele, en Mogende Heeren Staten van 't Lantschap van Uytrecht; op Donderdagh, den twaelfden van September, 1672.

[+]**D**E Heer van Dijckvelt, vertoont hebbende dat, dewijl mijn Heer de Marckgraef van Louvois, op den 20/30 van Augustus lestleden weder schryvende, d'antwoordt had ghedaen, die men in ghevolge vindt in de acten van den een-en-dertighste van de selfde Maendt, op de brief, die hun Edele Mogenden op den negenden van Augustus lestleden aen hem hadden geschreven, en dat, dewijl mijn Heer de Marckgraef van Pompone aen hem heeft doen weten, dat hy de brief van hun Edele Mogenden had ontfangen, en aen hen deed verseeckeren, dat hy niet een dagh sou laten voor by gaen, sonder tot hun voordeel alle goede diensten, die hem mogelijck waren, by sijn Majesteyt aen te wenden, en dat hy dieshalven hun Edele Mogenden bad te overwegen, of het niet dienstigh sou zijn weder besonderlijck aen dese Heer Marckgraef te antwoorden, te meer, dewijl der na dese tijdt veel dinghen overghekomen waren, daer uyt men verscheyden beweeghreedenen sou konnen trecken, die de insichten van hun Edele Mogenden voorspoedigh souden konnen maecken,

[+]Inhout van een brief aen Louvois en Pompone.

en die groote schyn van gevolgh beloofden. En dewijl men geoordeelt heeft dat men sulcks te doen had, so heeft men aen de Heer van Dijckvelt versocht dat hy 't ontwerp van een besonderlijck antwoordt sou instellen; en hy heeft vervolgens het volgende ontwerp, dat hy in-gestelt had, vertoont.

In Julio verleden heeft den Heer Intendant Robert ons gheverght, het onderhoudt van twee-en-dertigh duysent vijf hondert Soldaten, of een considerable somme Rijcksdaelders, in plaetse van dien, ende dat voor den tijdt van drie Maenden, by sijn Edele genoemt werdende, de resterende Maenden van Campagne, alsoo de Koningh gewoon is, in de selve minder soldye te geven, en dat na deselve Maenden dan de last sou cesseeren, onder verklaringhe dat, in gevalle sulcks niet en wierde ghepresteert, of opgebracht, sijn E. dan de Armée van den Koningh op de dorpen soude logeeren, ende in het eene Quartier, de middelen van subsistentie mancquerende, in een ander verleggen, ende daer na in de Stadt by den Burger biljetteeren. Wy hebben ghetracht, en by monde, en by geschrifte, sijn Edele te doen sien, dat diergelijcken eysch niet en behoorde te werden ghedaan, soo ten aensien van de conditien, die het de Koninck belieft hadde uyt sijne hoogh beroemde goetheydt aen de Provincie te accorderen, als oock om het billet van de Heer Marquis de Louvois gheteeckent, by de welcke de selve op den ontfanghvan de bewuste hondert tachtentigh duysent guldens heeft belooft, dat ons voor den eersten October niet soude werden ge-eyscht, of geverght. Dat wy oock gantsch onmachtigh waren om die te voldoen.

Om dat het gantsche platte Landt door het

logeeren van 't Leger van de Koningh, en fourageren van de Ruyterye was geruineert, ende daeromme van het selve noch tailles, noch schattinghe konde werden ghetrocken. Dat de kleyne Steden door door-tochten, of inlegeringhen van Militie, of andersints, t'eenemael waren ver-armt. Dat uyt Uytrecht, zijnde de Hooft-stadt, veele ende de considerabelste Ingesetenen waren ghevlucht, ende hare gelderen en Silver-werck, of Juweelen hadden mede ghenomen. Dat daer door, en door de verdere onghelegentheydt de consumptie in de selve Stadt onghelooflijck was ghemindert. Dat oock door die verminderinge van consumptie, ende door dien dat nu gheen commercie op Hollandt en Amsterdam konde vallen, de Neeringen waren verloopen, en meest alle d'Ambachten stil stonden.

Dat om alle die redenen, als mede om dat de Militie exempt zijnde van alle Impositien, de fraudes van de Ingesetenen niet konde werden geweert, de Inkomsten in de stadt het tiende deel van 't gene voor desen hadden ghedaen, niet op en brachten. Dat noch geldt in de Stadt, noch credit by de Staten zijnde, geen penninghen daer toe op Interest konden worden bekomen. Ende hoewel wy vertrouden, sijn Edele door alle die overtuygende motiven te hebben gepersuadeert, om van sijnen eysch te desisteren, soo hebben wy evenwel de vryigheydt gebruyckt van by onse Missiven van den ..... aen de Heeren Marquis de Louvois, ende de Pompone te ver soecken, doch de moeyte te willen nemen van de saecke, en onse redenen eens te examineren.

Ondertusschen is het weynighe, dat noch ten platte Lande overigh was, door het conti-

nueren van 't fourageren, als mede door het maken van het Winter-Magasijn voor de Paerden oock wegh gehaelt. De Boeren daer door ghestelt zijnde buyten staet, van de weynigh Beesten, die sy noch souden mogen hebben behouden, of door haer Landts-Heeren of anders weder konnen bekoomen, het voeder te geven, konnen haer Landeryen niet weder te velden brenghen, en sijn daerom te meer verloopen.

Den Heer Intendant heeft oock die Dorpen, daer geen voeder is, of door de ongelegentheyt van de wegh, als anders niet wel van daer kan worden gehaelt, seer hoogh getaxeert, ende doet die contributie pecies betalen.

Oock worden wy bericht dat de Boeren, die tot noch toe in hare huysen of plaetsen verbleven sijn, alsoo sy van alle haer leef-tocht sijn berooft, de selve in de stadt van Uytrecht komen koopen, en die niet konnen uytbrengen, voor ende al eer aen de Poorte van de selve een vierde part van de weerde, ten behoeve van den Heer Intendant, hebben betaelt.

In de vier kleyne Steden van de Provincie, met 't geene daer aen behoort, sijn de lasten van de Guarnisoenen soo swaer, dat die uyt het inkomen van de selve niet konnen worden gesupporteert, ende daerom by die Regenten daghelijcks subsidie van ons daer toe wordt versocht. Daer en boven is nu de Militie in de Stadt en Voor-Steden by den Burger ghelogeert, ende treckt van de selve vuur, licht, sout, suer, olie of wat sy bekomen konnen.

Dat de Inwoonders van de Stadt of Provincie, die in Hollandt sijn gevlucht, worden aldaer verhindert weder te konnen komen, ende vermits de voorverhaelde ongelegentheden, ende

dat men noch al blijft bekommert over de voorsz. ghedane demandes retireren sich dagelijkcks noch veele anderen.

De Provincie nu soo geconstitueert sijnde, en de Heer Intendant alle het geene, en selfs meer als hy by weygheringhe van de versochten eysch hadde bedreyght, geexecuteert hebbende, hielden wy voor vast dat den Intendant van de voorighe demandes niet meer soude reppen, ende nu komt sijn E. noch evenwel op nieuws vorderen de versochte gelden, voor het onderhoudt van de Militie, ende dat ten vollen, hoewel de selve eerst van de gantsche Provincie is geeyscht, ende dat sedert het platte landt, ende de vier kleyne Steden geredigeert sijnde in een staet van niet een stuyver daer toe te contribueren, alles uyt de Stadt van Uytrecht alleen soude moeten worden ghevonden. Oock soo wordt het selve niet voor het toekomende, maer voor het gepasseerde geeyscht, ende soo wy van ter sijden bericht werden, soude de intentie van den Heer Intendant wesen, om de selve somme by continuatie, van maent tot maent te vorderen.

Wy konnen verseeckeren dat soo langhe wy in geen beter staet geraecken, onmoghelijck is het selve, ja een geringh gedeelte van dien op te brengen, ende dat om de hier voor geallegeerde redenen. Als mede om dat de Heer Intendant difficulterende de handt te bieden tot het mainteneren van de schattinghe en de impositien in de Stadt en Steden, voor al eer hem op sijnen eysch contentement sal wesen gedaen, de selve daghelijcks meer en meer verloopen, en alreede soo seer sijn vervallen, dat de opkomsten nergens na bestant sijn tot de betalinge van allerhande noodtsaeckelijckheden voor de Militie. Ende daarom geen middel is om de Borge

rye daer onder ontallijcke sijn, die van Aelmoessen hebben geleeft, eenigsints te subleveren van de onkosten, by haer te doen aen de Soldaten in hare Huysen ghelogeert, men laet staen om te betalen een stuyver over interessen van de capitalen, waer mede de Provincie sich voor desen heeft moeten beswaren, hoewel de Koninck de goetheyt heeft ghehad van onder andere conditien die betalinge oock toe te staen. Ende dat de Commercie absoluyt stil staende, ende van de Land-goederen niet een stuyver kunnende werden ghetrocken, dat het eenighe middel soude wesen waer van de Inwoonders van de Stadt en de Provincie soude leven, ende consumptie maeckende by ghevolge eenige Impositien ten profijte van publicque Comptoiren konnen betalen.

De Heere Intendant geeft voor dat hy sijnen eysch sal vinden op de personen, en huysen. Veele van de vermogenste persoonen zijn gheretireert; de geblevene, immers weynigh uytgesondert, zijn, om de voorverhaelde reden, ten eynde van ghereedt geldt, ende het silver, of diergelijcke, is gevlucht, en kan onmogelijck by dese tydt niet weder hier werden ghebracht, terwijl selfs geen geldt met Wissel kan werden over gemaeckt, Tapyten, Schilderyen, en dierghelijcke Meubelen, die noyt in een groote quantiteyt, of van considerable waerdye in de stadt zyn geweest, souden by Verkopinge oock niet gelden, soo om de schaersheydt van gherede penningen, als om dat yder sijn geldt, om tegens Hongers noodt te vervallen, op het nauste sal moeten bewaren.

Den gantschen taux, die de Staten van alle de huysen in de Stadt, en Voor-steden, selfs in den tydt van Oorlogh, en oversulcks by hooge

beswaernisse hebben getrocken, bedraeght in een jaer niet meer als ontrent twee-en-twintigh duysent gulden s'jaers. Daer tegens bestaet den eysch van d'Intendant twee-en-dertigh duysent vyf hondert Rijcksdaelders ter Maent, dat in het jaer souden maecken drie hondert negentigh duysent Rijcksdaelders, ende oversulcks yder weecke vast soo veel als het Huys-geldt in een gantsch jaer heeft konnen opbrenghen. Ja dat soude importeeren meer als drie mael soo veel, als alle de Huysen in den besten tydt in huyre jaerlijcks soude konnen renderen. Ende daer-en-boven kan men nu, vermits soo veel Luyden ghevlucht zyn, ende om alle de verdere geallegeerde redenen, geen waerdye op de huyre van de huysen stellen. Oock soo zyn veel van de principaelste van de selve door de hooghe ende andere Officieren van den Koningh ingenomen, en beset. En meer als vijf ses-ten deelen van alle de huysen met logeeringe van Soldaten beswaert. Oock wel twee duysent Huysen die geen huyre meer konnen geven, alsoo deselve bewoont worden van Luyden, die door Aelmoessen hebben bestaen, of geholpen zyn gheweest. Ende dat nu van ontrent hondert duysent guldens, die jaerlijcks in de stadt van Uytrecht door collecten aen de Armen, boven alle privé Aelmoessen wierden verschaft, nu niet staet te verwachten, door dien van de Inkomsten der goederen niet kan werden getrocken. Ende hoe salmen van de Eygenaers van de huysen so sware taxen konnen bekomen? Gereet geldt, gelijck geseyt is, hebben sy weynigh, en is haer tot dagelijcks Broodt van noden. By executie ende Verkopinge daer toe te procedeeren, sal oock niet konnen wesen, om de reden hier voorens in het reguard van de Meubelen

geallegeert. De huysen van de ghebreeckige te demolieren, soude, vermits geen onwilligheyt, maer onvermogen is, gantsch hardt zyn, ende oock de Stadt wel devasteeren, maer evenwel daer door gheen geldt tot dienste van des Koninghs subsistentie, van des selfs Armée, ofte anders konnen worden geconsequeert.

Soo dat, in gevalle niet soude konnen worden gheobtineert dat den Heere Intendant om van dien eysch immers soo langhe de Procincie in geen beter staet is herstelt, sal desisteren te wenschen, ende van de commiserate clementie van den Koningh te versoecken soude zyn, dat de poorten van de Stadt mochten werden open gestelt, en een yder gepermitteert, om sich elders te begeven, en te gaen soecken, ofte bedelen het Broodt, datse tot onderhoudt van haer leven van nooden sullen hebben. Want het is indubitabel dat anders misschien de helfte van de Inwoonders van de Stadt, steden ende Provincie te winter van hongher ende ghebreck sullen moeten sterven, ende is seeckerlijck te vresen dat noch evenwel veele, so om de ruïne van het platte Landt, stil staen van neeringe, ende Ambachten, met sijn gevolge, als om het cesseeren van publique, ende verminderen van particuliere Aelmoessen, van honger en kommer sullen moeten vergaen.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap Uytrecht; op Dinghsdagh, den seventiende van September, 1672.

DE Heeren, die versocht, en in de voorgaende dagh aen mijn Heer d'Intendant

van sijn Koninghlijcke Majesteyt ghedeputeert zijn, hebben in de Vergaderingh rapport van het gheen ghedaen, dat in de uytvoeringh van hun bevel voorgevallen is, en hebben ter selfde tydt een schriftelijcken eysch, of een ordre van de geseyde Heer Intendant vertoont, in dese woorden.

De stadt Uytrecht, en andere Steden, Vlecken en Dorpen van 't Landtschap sullen de inlegeringh der Troupen, die hier volgen, moeten lyden.

Fransch voetvolck.

Compagnien.

Van Piedmont.	33	Van Switsers.	17
Van Navarre.	33	Van Dragonders.	6
Van Normandien.	16	Van Ruytery.	78
Van de Marine.	16		
Een bataillon, die komen sal als de Koningin sal vertrecken.	17		
Van Lionnois.	33		
Van Sault.	33		
Van Auvergne.	17		
Van Condé.	17		

	231		

[+] De meeningh van den Koningh is, dat de Fransche Infantery, Dragonders en Ruytery, hier voor aengewesen, door de steden in het Landtschap van Uytrecht dese geheele Winter langh onderhouden sullen worden, te beginnen op den eersten van October, soo Soldaten, en Ruyters, als Officiers, uytgesondert de Staten Majeurs der Regimenten, die altydt door sijn Majesteyt betaelt sullen worden.

[+]Reglement der Franschen tot de inleghering

De onderhoudingh van een Compagnie Infanterie, of Voet-volck sal bestaen in de huysvestingh, versorgingh van Bed, Vuyr en Licht, in behoorlijck voedtsel, en in een stuyver Ser-

vies-geldt, naer de munt van 't Landt, namelijck voor yder Soldaet in yder dagh, en voor de hooghe gagien naer advenant: en, ten opsicht van de Officieren, een ghestoffeert Bedt, en vijf-en-tseventigh guldens ter maendt voor de Kapiteyn, dertigh voor de Luytenant, twintigh voor de onder-Luytenant, twee-en-twintigh gulden thien stuyver voor de Vaendrigh, tot de af-koopingh van hun voedsel en Servies-geldt. Dit bedraeght ter maent voor yder Compagnie twee hondert en veertigh gulden en vijfthien stuyvers, en voor de gheseyde tweehondert een-en-dertigh Compagnien, vier-en-vijftigh duysent seven hondert en vijftigh gulden, vijf stuyvers.

En in gheval de Inwoonders liever de voedingh, en onderhoudingh der Soldaten en Sergeanten wilden af-koopen, dan hen op hun kosten houden, ghelijck hier vooren aengewesen is, soo sal het aen hen vry staen sulcks te doen, met aen yder Sergeant ses stuyvers voor yder dagh te betalen, vier stuyvers ses penninghen aen yder Ansbesade, drie stuyvers en ses penninghen aen yder Pieckenier, en drie stuyvers aen yder Soldaet, soo tot hun voedtsel als tot hun Servies-geldt: het welck, de Officiers daer mede in begrepen, in yder maendt bedragen sal, voor yder Compagnie, vier hondert en twintigh gulden thien stuyvers, en voor de geseyde twee hondert een-en-dertigh Compagnien seven-en-tnegentigh duysent een hondert vijf-en-dertigh gulden, en thien stuyvers.

De onderhoudingh van een Compagnie Dragonders sal bestaen in de huys-vestingh, in de versorgingh van Bedt, Vuyr en Licht, en in behoorlijck voedtsel, en in twee stuyvers en ses penninghen voor Servies-geldt, aen yder

Dragonder voor yder dagh, en drie stuyvers voor de hooge gagien: en, ten op-sicht van de Officieren, een gestoffeert bedt, een gestoffeerde kamer, en tnegentigh gulden aen de Kapiteyn, seven-en-tsestigh gulden, thien stuyvers aen yder der twee Luytenanten, veertigh gulden aen de Kornet, seven-en-twintigh gulden aen de Quartier-meester voor de vrykoopingh van hun voedsel en Servies-geldt; het welck bedraeght ses hondert acht-en-seventigh guldens voor yder Compagnie ter maendt, en voor de ses Compagnien Dragonders vier duysent en acht-en-tsestigh guldens.

En in gheval de gheseyde Inwoonders oock liever van d'onderhoudingh, en hooge gagien der Dragonders vry wilden zijn, dan hen op hun eygen kosten houden, soo sullen sy sulcks vermoghen te doen, met te betaelen in yder dagh, voor yder hooge gagie acht stuyvers, en aen yder Dragonder vijf stuyvers, soo voor hun kost-geldt, als voor hun Servies-geldt; het welck, de Officieren daer oock onder begrepen, voor yder Compagnie in yder maendt sal beloopen, derthien hondert negen-en-vijftigh gulden, en voor de ses Compagnien acht duysent een hondert en vier-en-vijftigh gulden.

De onderhoudingh van een Compagnie te paerdt sal bestaen in de huys-vestingh, in de

versorgingh van Bedt, Vuyr en Licht, en behoorelijck voedtsel voor de gheseyde Ruyter, en in drie stuyvers Servies-geldt in yder dagh, naer de Munt van 't Landt ghereeckent, voor yder Ruyter, en drie stuyvers ses penninghen aen de Brigadiers: en, ten op-sicht van de Officiers, in huys-vestingh, en in een gestoffeert bedt, en in hondert en tachtentigh gulden ter maendt aen de Kapiteyn, tnegentigh gulden

aen de Luytenant; seven-en-tsestigh gulden thien stuyvers aen de Kornet, en vijf-en-veertigh gulden aen de Quartier-meesters, tot de af-koopingh van hun voedtsel en Servies-geldt. 't Welck bedraeght ses hondert en negen gulden, vijfthien stuyvers voor yder Compagnie ter maendt; en voor de gheseyde acht-en-tseventigh duysent vijf hondert en tsestigh guldens, thien stuyvers.

En in gheval de Inwoonders oock liever van de voedingh, en onderhoudingh der Ruyters en Brigadiers vry en ontslagen wilden zijn, dan selven hen voeden en onderhouden, soo sullen sy sulcks vermogen te doen, met in yder dagh te betalen aen yder Ruyter seven stuyvers, thien penningen, en aen de Brigadier acht stuyvers, ses penninghen, soo voor hun kost-geldt, als voor hun Servies-geldt, het welck, als men de Officieren oock daer in begrijpt, voor yder Compagnie ter maendt neghen hondert en neghen-en-veertigh gulden, en voor de acht-en-tseventigh Compagnien vier-en-tseventigh duysent, en een-en-tsestigh gulden sal beloopen.

Wat de onderhoudingh der Switsers aengaet, sy sal alleenlijck in behoorlijck voedtsel bestaen; en 't overige sal uyt des Koninghs schat-kist betaelt worden.

De gheheele somme, die in yder maendt te betalen sou zijn, als men de af-koopingh van de kost-gevingh der Soldaten daer onder reeckent, sal bedraghen hondert en vijf duysent, seven hondert en drie gulden, vijfthien stuyvers.

De geheele somme, die te betalen sou zyn, als men de Soldaten op de kost heeft, en alleen-

lijck de onderhoudingh der Officieren, en het Servies-geldt der Soldaten af-koopt, sal bedragen hondert negen-en-tseventigh duysent drie hondert en vijftigh gulden, thien stuyvers.

Aen de Heeren Staten, steden en 't Landtschap van Uytrecht sal vry staen, ghelijck hier voor geseght is, te verkiesen of sy liever de Soldaten op de kost, of niet op de kost willen hebben; en de Officieren sullen moeten bevorderen dat de Soldaten, Ruyters en Dragonders daer mede te vreden zyn, en in alle goede en mogelijcke ordeningh leven.

Men sal oock aenmercken dat by de kost en onderhoudingh, hier voor genoemt, niet verstaen wordt het Broodt, het welck de Koningh altydt en gheduyrighlijck aen sijn krijghs-benden, soo Voet-volck, als Ruytery en Dragonders, sal verschaffen.

Die gheseyde Heeren Staten, Stadt en Landtschap sullen de af-koopingh van de krijghs-gelden der Soldaten, en het voedtsel, en de onderhoudingh der Officieren bestiptelijck aen de krijghs-benden betalen, en dit altydt thien dagen te vooren, sonder daer in te missen.

Sy sullen de gheseyde sommen in de handen der Majoors van yder Regiment betalen.

En in gheval men ghebreeckelijck was in de kost, en onderhoudingh der Soldaten, en in de af-koopingh, hier voor gedacht, bestiptelijck te betalen, *soo sal aen de Officieren vry staen hun Soldaten in soodanigh getal, als 't hen sal believen, by de Heeren Staten, Burgermeesters, Raedts-Heeren, of by andere rijcke persoonen te doen in legeren, tot dat sy van 't geen, dat men aen hen schuldigh sou mogen zijn, betaelt sullen wesen, benevens de thien dagen voor af.*

En op dat de Inwoonders van haer Quartier

sorghvuldigh souden zijn, in altydt hun quote van de gheseyde somme te vooren te betalen, en om ter selfde tydt in de ongevallen te versien, die te voorschijn souden konnen komen, als het ghebeurde dat veel verscheyden Officieren eenige van hun Soldaten by een selfde Inwoonder sonden, soo sal men ordre stellen dat yder quartier van de Stadt onder seeckere Regimenten verdeelt wordt.

En op dat de gheseyde verdeelingh ghelijck sal zyn, soo sal men de ses quartieren, daer uyt de Stadt bestaet, in twee looten deelen, yder lot in drien, het welck volgens lootingh sal geschieden, te weten drie voor 't Voet-volck, en drie voor de Ruytery en Dragonders.

En de drie quartieren, die aen 't Voet-volck ten deel sullen vallen, sullen weder gedeelt, en oock voor yder bataillon Voet-volcks met het lot getrocken worden; desgelijcks oock de drie anderen voor yder esquadron Ruytery en Dragonders.

De Majoors der Regimenten sullen eenigh moeten zyn met de Kapiteynen der quartieren; en de Kapiteynen der quartieren sullen aen hen onderstant, die hen afghe-eyscht sal worden, moeten doen.

Wat de kost en onderhoudingh der Switsers aengaet, in dien men gebreeckelijck was in de selfde aen hen te verschaffen, soo sal naemaels door andere middelen daer in voorsien worden.

De intentie des Koninghs is noch oock, ten opsicht van de subsistentie der paerden, soo van het Voet-volck, als van de Ruytery, dat de Heeren Staten, Steden en Landtschap van Uytrecht het Hooy en Stroo, dat'er noodigh is, sullen verschaffen, en het selfde geduyrighlijck,

en sonder verlies van tydt in des Koninghs Magasijnen doen brengen.

En wat de noodtsaeckelijcke Haver aengaet, de Heeren Staten, Steden en Landtschap sullen tegenwoordighlijck vijftigh Malders voor yder Compagnie Ruytery, en hondert Malders voor yder Compagnie Dragonders moeten beschicken, uytbrengende in alles vier duysent vijf hondert Malders, en dit voor eenmael, verwachtende tot dat daer van elders koomt; want sy sullen voortaen niet meer daer mede belast worden; en men sal uyt des Koninghs schat-kist daer in versorgen.

En om aen de Heeren Staten, Stadt en Lantschap middel te verschaffen van al het voorgenoemde op te brenghen, soo sal 't aen hen vry staen alle de ghewoone rechten en impositien der Staten, Steden en Landtschap t'ontfangen, en daer af te disponeren.

En indien sy de kost en het voedtsel aen de Soldaten verschaffen, soo sal voortaen het Bier, en de Wijn niet vry van de belastinghen zyn; en dus sal daer voortaen gheen middel wesen om hun impositien te fraudeeren, die daer door grooter dan oyt sullen worden.

En indien de Heeren Staten, Stadt en Landtschap, om het voorverhaelde bestiptelijcker te konnen verschaffen, dienstigh oordeelden eenigen van hun impositien op eenighe dinghen te vergrooten, met aen ons bekent te maecken op welcke wijse sy dese impositien willen lichten, soo sullen wy, het overwogen hebbende, daer in konnen bewilligen, doch met believen van de Koningh, onder de welcke wy al het voorgaende stellen. Gedaen t'Uytrecht, den sestienden van September 1672.

Hier opgedelibereert zijnde, heeft men voor

eerst de gheseyde Heeren Gedeputeerden bedanckt van de moeyten, die sy hadden believen te doen; en men heeft aen hen versocht dat sy aen mijn Heer d'Intendant souden believen te vertoonen, dat het in die tyt aen hun Edele Mogenden gantsch onmogelijk was in de menighte van hoy, en haver, die hy eyscht te voldoen, om dat daer in 't Lantschap geen gevonden wordt.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Vrydach, den twintighsten van September, 1672.

DE Staten van het Lantschap van Uytrecht, [+] heden te samen gheroepen, om te delibereren en resolveren, aengaende de subsistentie van sijn Majesteyts heyr, om 't welck mijn Heer d'Intendant instantie heeft ghedaen door sijn schriftelijcke Memorie, en de acten van de seventiende van dese maendt inghevoeght, hadden by *mijn Heer de Hertogh van Luxenbourgh, en mijn Heer de Gouverneur Stoupa* versocht te willen intercedeeren voor het Landtschap van hun Edele Mog. by de geseyde Heer Intendant, aengaende de subsistentie van sijn Majesteyts heyr: inhoudende dat de gheseyde Heer Hertogh en Gouverneur ghewillighlijck aengeboden hadden sich daer toe te laten ghebruycken, en by de gheseyde Heer Intendant te intercederen, om hem te bidden yets van sijn eysch te laten vallen; maer dat sy daer by ghevoeght hadden dat hun Edele Mog. sich op het geen moesten verklaren, dat sy souden willen geven. Want hoe wel het Landtschap in een seer quade stant stondt, soo sou dit echter

[+]Resolutie van de Staten van Uytrecht, om, volgens de aenrading van de Hertogh van Luxenburg, met d'Intendant te accordeeren.

niet beletten dat men daer noch veel sou uyttrecken, besonderlijck in de stadt Uytrecht. Indien hun Edele Mog. gantschelijck volstandigh by de weygeringh bleven, soo souden de diensten, die sy aen hen ten Hoof, of by den Intendant konden doen, onnut en vruchteloos wesen, om dat men hen verdacht sou houden van door de Staten omgekocht, of gecorrompeert te zijn. Dat men oock niet had te twijffelen of d'Intendant sou, met het begin van October, de Magistraet, de Burgers en Inwoonders verplichten de Krijghs-lieden te onderhouden, volgens de dreygingen, die in sijn gheschrift ghevonden wierden: 't welck sy niet souden willen, en oock niet konnen beletten, om dat sy daer door hun achtingh en gesach by den Koningh souden verliesen. Dat het dieshalven noodtsakelijck was dat hun Edele Mog. eenige uytbiedingh van ghewicht deden, en dat sy geraden souden vinden dat de Magistraet, om sich by de Burgers niet gehaet te maecken, wel souden doen met de voornaemste Inwoonders van de stadt op het Stadt-huys te ontbieden, en de eysch en dreygingen van mijn Heer de Intendant aen hen te vertoonen. *Daer mijn Heer de Hertog van Luxenbourgh by gevoeght sou hebben dat hy, soo veel hem aengaet, wenschen sou dat men de saeck voor dertigh duysent Rijcksdaelders contant kon af-maecken.* Hier op bygebracht zijnde veel lastige consideratien, en daer na seer ernstige deliberatien, in ghevolgh van het examen van de last der impositien, die de Collecteurs sedert twee maenden hadden ontfangen; en al het gheen, dat over de saeck in consideratie heeft konnen komen, serieuselijck ge-examineert hebbende, soo heeft men eendrachtelijck gheresolveert en goedt ghevonden,

dat de Heeren van Dijckveldt, van Sanderbergh, en de Burgermeester Hamel, Gedeputeerden van hun Edele Mog. besonderlijcker aen de gheseyde Heeren Hertogh, en Gouverneur sullen gaen versoecken dat het hen sal believen de saeck by mijn Heer den Intendant te vooren te bevorderen, en dat de geseyde Heeren Gedeputeerden, ghesamentlijck met de Heeren Ruysch, van Rossum, van Wulven, van der Aa, van der Voort, en Schaeck, die door dese tegenwoordige oock hier toe ghedeputeert worden, sich by de Heer Intendant sullen vervoegen, om in gevolgh daer af te trachten met hem te accorderen, voor eerst voor de maendt van October, sonder sich voor langer tydt daer in te verbinden, hen authoriserende tot veertigh of vijftigh duysent guldens uyt te loven, en de selfden in drie tyden te betalen.

Extract uyt de Resolutien van de Edele en Mogende Heeren Staten des Landtschap van Uytrecht; op Sondagh, den 21. *September,* 1672.

Sabbathi XXI. *Septemb.* 1672.

HEbben de Heeren van Dijckvelt, en andere [+] haer Edele Mog. Gecommitteerdens, by resolutie Commissoriael van des daeghs te vooren, ter Vergaderinge gherapporteert dat haer Edele soo noch ten selven dage, als huyden morghen aen de Heeren Hertogh en Gouverneur hadden vernieuwt en gheinsisteert op alle de redenen, in haer Edele Mog. laatste Missive gededuceert, en daer nevens uyt de memorien, by de respective Collecteurs overgelevert, vertoont, dat de Impositien in de stadt van Uyt-

[+]Resolutien der Staten van Uytrecht, om hun onmacht te tonen, en d' executie te verwachten.

recht over de laetste verloopene acht weecken, af-getrocken de noodige onkosten, in alles niet meer, als ontrent veerthien of vijfthien duysent guldens, en oversulcks geen vijfde part van het ghene deselve pleghen te rendeeren, hadden opgebracht, dat sy uyt de welgemelte Heeren Hertogh en Gouverneur vernemende dat de somme, die haer Edele Mog. souden konnen resolveren te beloven, den Heer Intendant niet soude voldoen, als oock dat den selve albereyts aen den Commissaris oft Thesaurier van Oorlogh verbot hadde ghedaen van daer den laetsten September nieuwen stijl, eenigh Geldt meer aen de Troupen uyt te tellen, hadden onder andere daer op ghedachte Heeren in 't ghemoet gevoert, *Dat yets onmogelijck aen yemandt te vergen, ten naesten by soo veel was als een pretext te soecken, om tot de Executie van sijne dreygementen te konnen procedeeren, dat die somme niet alleen was al het gene, maer misschien veel meer als haer Edele Mog. souden weten by den anderen te brengen*, en wanneer soodanighe aenbiedingen selfs boven vermoghen niet satisfactoir waren, en daer door de gedreyghde Executie niet konde werden voorgekomen, haer Edele Mog. *als haer Conscientie en plicht ten vollen betracht hebbende, geresolveert waren de Executie sich met gedult te onderwerpen, en aen te sien dat de Stadt en Steden wierden gheruïneert en ghedevalteert*, maer dat evenwel in bedencken gaven, *hoe het selve met de gunstige verseeckeringe van de goedtheydt en intentie van den Koningh soude over een komen, dat de Stadt en Steden, om dat deselve geen vermogen hadden den eysch van den Heer Intendant te voldoen, soodanigh soude werden getracteert, en wat uytslach en gevolgh sulcks by andere soude veroorsaecken*. Waer op ernstelijck ge-

delibereert, en by die occasie weder op 't Tapyt ghebracht zijnde het ghene de Heeren Hertoch en Gouverneur aen haer Edele Mog. Gecommitteerdens, noopende de Convocatie van de notabelste Ingesetenen, hadden voorgheslagen, en in de notulen van 's daeghs te vooren is geprothocolleert; Is goet gevonden de Heeren Burgermeesters en Regeerders der stadt Uytrecht te versoecken, gelijck deselve versocht worden mits desen, om soodanighe Convocatie noch desen naer-noen te doen, en aen deselve voor te houden het contenue van de volgende memorie, daer toe sittende Vergaderinge by den Heere van Dijck-veldt ontworpen, en by haer Edele Mog. gearresteert. Dat de Heere Intendant van den Koningh van Vranckrijck de Staten van dese Provincie iterativelijck heeft doen aenseggen, dat hy, volgens bevel van het Hof, geresolveert heeft, de gantsche Militie soo te Voet als te Paerdt te doen onderhouden, van kost, dranck en verder toebehooren, tot laste van de Inwoonders van de Stadt en Steden.

Ten ware de Staten, in plaetse van dien, voor yder Soldaet tusschen drie en vier stuyvers, voor yder Ruyter seven stuyvers en een half, ende voor de Officiers naer advenant alle dagen willen betalen.

Dat alle het selve t'samen ghereeckent soude importeeren oft beloopen hondert neghen-en-tseventigh duysent drie hondert en vijftigh guldens yder maendt. Dat de Staten om de Heer Intendant de onmogelijckheyt, vermits de Provintie is gheruineert, te doen vatten of begrypen, verscheyden brieven en remonstratien, niet alleen aen den Heere Intendant, Hertoch van Luxenbourgh en Gouverneur Stouppa,

maer oock aen het Hof van Vranckrijck hebben overghelevert ende ghesonden, ende daer door, mitsgaders oock door veele besendingen aen den Intendant, de saecke soo verre hebben ghebracht, dat door intersessie van de Heeren Hertogh van Luxenburgh en Gouverneur Stouppa hoope is, van daer een provisioneel accoordt te konnen maken, ende die ondragelijcke last met een minder somme uyt te kopen.

Dat de Staten, om de somme daer toe vereyscht uyt te vinden, onder andere middelen ghenoodtsaeckt sullen wesen, by de respective bewoonders van de Huysen in de Stadt en Steden te doen betalen soo veel soms als twee jaren huys-geldt komt te bedragen.

Te weten, de eerste helfte binnen drie dagen naer date deses, ende de laetste helft thien dagen daer na.

Ende dat dan de voorschreven Bewoonders voor dien tijdt bevrydt sullen zijn van den voorschreven last van de Soldaten ende Ruyters, nevens de Officieren met kost, dranck, &c. te onderhouden.

Extract uyt de Resolutien van de Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Dinghsdagh, den vier-en-twintighsten van September, 1672.

Martii XXIV. *Septemb.* 1672.

[+]**H**Ebben de Heeren van Dijck-veldt en andere haer Edele Mog. desen aengaende Gecommitteerdens ter Vergaderinghe omstandelijck gherapporteert, dat sy 't in ghevolghe van haer Edele Mog. resolutie Commissoriael van den twintigsten deser den Heere Intendant had-

[+]Rapport van het geen, dat de Ghecommitteerdens by de Intendant hebben verhandelt, en resolutie daer op.

den te ghemoet ghevoert, hoe dat haer Edele Mog. niet hadden getwyffelt of de redenen, vervat in hare Missive den 13/23 September aen de Heer Marquis de Louvois en Marquis de Pompone gheschreven, ende hem Heere Intendant voor eenighe daghen copie behandight, soude hem hebben ghepersuadeert om van sijnen bewusten gedanen eysch, raeckende het onderhoudt van de Troupen van den Koningh, te desisteeren, ende daerom met droefheydt hadden verstaen, dat sijn Ed. deselve noch bleef inhereeren, ende gheresolveert was, om de Soldaten niet langer te betalen, maer by de Inwoonders van de Stadt en Steden te doen logeeren, en door deselve kost en dranck met sijn gevolgh te doen verschaffen; dat de Staten wel waren verseeckert, ende hy Heer Intendant oock met der daet soude ondervinden, dat door dat middel de Militie gheen veerthien dagen soude konnen bestaen, of Levens-middelen bekomen, ende hy Heer Intendant oversulcks sijn ooghmerck onmoghelijck bereycken, maer dat deselve daer nevens considereerden, dat evenwel daer door de Stadt en Steden souden werden gedevasteert, ende daer door de goede Burgerye ende Inwoonders van deselve elendighlijck bedorven en verjaeght, en daeromme hadden goet ghevonden haer te committeeren, om te sien oft met sijn Ed. over die ghemelten eysch in redelijckheyt soude konnen werden geaccordeert; dat deselve wel wisten, dat hy de macht en ghelegentheydt hadde, om het gheen hy hadde bedreyght te executeeren, maer dat sy wilden vertrouwen dat hy, geinformeert ende overtuyght zijnde van haer onvermogen, nae sijn Goedertierentheydt en discretie daer van sijn Ed. alomme soo groote renommée hadde, ende

geseyt wierdt soo veele preuven te hebben ghegeven, met haer soude handelen, ende daeromme alvoorens tot de saecken ten principalen te treden, versochten te moghen verstaen, oft in ghevalle over het ge-eyschte onderhout mochte werden gheconvenieert, daer mede soude komen te cesseeren alle lasten oft contributien, die van de Stadt, Steden oft Dorpen in 't particulier zijn of werden ghepretendeert. Waer op gheantwoort wierdt van ja.

Of oock den vierden penningh oft daer ontrent, die sy Ed. van de Manufacturen en andere waren in het uytbrenghen tot noch toe aen de Poorten hadde doen vorderen, noch soude moeten worden betaelt.

Waer op geantwoort is, dat sulcks mede soude op houden, alleen dat voor de Paspoorten, tot den uytvoer nodigh, een kleyne recognitie soude werden ghegeven, tot loon voor den Commissaris, die het opsicht aen de Poorten heeft, ende dat geen kaes oft soodanige Eet-waren, die haer Edele Mog. selfs sullen konnen oordeelen in de Stadt noodigh te zijn, sullen moghen werden uyt ghevoert.

Of dan oock de Staten in den op-hef van alle hare Schattingen, impositien ende rechten soude werden ghemainteneert, ende alle de Militaire sonder onderscheydt de ordinaire lasten moeten betalen, daer op gheantwoort is van ja, uytgesondert alleen, dat het Meel oft Koorn van den Koningh daer van soude moeten wesen ge-eximeert, ende het dunne Bier voor de Soldaten op een redelijcke pryse ghestelt. Of dan oock de Inwoonders oft Burgers by dewelcke Officieren oft Soldaten zyn ghelogeert, gehouden sullen zyn yets verders als Vier en Licht te verschaffen, en daer op gheantwoort zynde

neen. Dat de Ghecommitteerdens vervolgens versocht hadden, daer op en onder die Conditien de Heer Intendant reguard nemende op de hooghe onghelegentheydt ende deplorabilen staet van de Provincie, na billickheyt den gedaenen eysch soude willen modereren, ende sulcks by hem ge-excuseert werdende voor en al eer eenige offres waren ghedaen, hebben de ghemelte Gedeputeerdens ghe-opent haer last, om alleen voor de maent van October, sonder daer naer verder oft ergens in gehouden te zyn, te mogen bieden vijfthien duysent Rijcksdaelders, in drie termynen, van thien tot thien dagen te betalen.

Dat de Heere Intendant de voorschreven preliminaire ende conditien wel hadde toe gestaen, maer ghesustineert de ghepresenteerde somme veel te gheringh te wesen, ende eyndelijck naer wisselinghe van veele redenen en debatten hadde geseyt, op de gheminuteerde voet te vreden te sullen wesen, met dertigh duysent Rijcksdaelders, te betalen binnen de maendt van October in geldt vijf-en-twintigh duysent, ende in een maendt of ses weecken daer na de resterende vijf duysent Rijcksdaelders in Haver, oft andere behoeften voor de Troupen, die sijn Edele juyst niet na de rechte valeur, maer vry hooger tot haer Edele Mog. ontlastinge souden ontfanghen oft aennemen. Dat de ghemelte Gecommitteerdens eyndelijck hadden verklaert niet verder als tot twintigh duysent Rijckdaelders gheauthoriseert te zyn, maer in ghevalle de Heer Intendant het mede stelde op de een-en-twintigh om drie ghelijcke payen yder van seven duysent Rijcksdaelders te maecken, dat sy het selve favorabel souden rapporteeren, en ondertusschen sijn Ed. konden verseeckeren,

dat men de grootste onmogelijckheydt ende ongelegentheyt van de werelt sou hebben om die somme uyt te vinden. Dat dan betalinghen van interessen, tractamenten, gagien en andere lasten en schulden souden moeten cesseeren, ende daer door, gelijck sijn Ed. en yder konde oordeelen, de Inwoonders van de Stadt en Provincie in de uyterste armoede vallen. *Ende als deselve evenwel bleef staen, op de gemelte dertigh duysent Rijksdaelders*, hadden de Gecommitteerdens gheprotesteert, dat die somme alsoo weynigh als tienmael soo veel konde werden opghebracht; ende ingevalle sijn Ed. de Soldaten door de Inwoonders wilde doen onderhouden, daer door de Stadt en Steden seeckerlijck souden verwoesten, dat haer Edele Mog. als onder sijn macht ghestelt zynde, sulcks niet konden beletten, ende met ghedult souden verdraghen, hare Conscientie daer inne gherust stellende, dat sy om de totale ruine van de Ingesetenen te voorkomen, alles hadden gedaen wat van haer plicht was, ende ten dien eynde gepresenteert selfs boven haer vermoghen, ende daer sijn Ed. lieten considereren ende overwegen, *hoe soodanige rigoureuse maniere van doen in effecte soo veel als plonderen soude zyn, accorderen sal met de Conditien, die de goetheyt van den Koningh aen de Provincie heeft believen toe te staen*, en oft de glorie ende interessen van sijn Majesteyt wel sullen worden bevordert, als alle de werelt sal sien hoe een Stadt en Provincie, aen de welcke soo groote hoope en verseeckeringe van Gunste en goedertierentheydt van den Koningh is ghegeven, soo jammerlijck wordt mishandelt en ghefouleert. Waer door de Heere Intendant wel een weynigh scheen versacht, *maer persisteerde evenwel by sijnen laetsten eysch*, en ver-

socht dat de Gecommitteerdens deselve aen haer Edele Mog. souden rapporteeren, ende hem des anderen daeghs voor de middagh, alsoo de Post ten een uur most vertrecken, en by daer mede aen het Hof schryven, de uyterlijcke resolutie van haer Edele Mog. laten toekomen.

Alle het welcke sy Heeren Ghecommitteerdens ghenootsaeckt waren haer Edele Mog. te rapporteeren, waer op rypelijck gedelibereert is, naer ghedane omvrage eenparighlijck goedt ghevonden, te laudeeren en approbeeren de aenbiedinghe by de Heeren op-gedachte Gecommitteerdens ghedaen, en daer by te persisteeren, doch in ghevalle den Heere Intendant sijnen eysch quam te verminderen, tot op vier-en-twintigh duysent Rijcksdaelders als vooren op drie termynen, gheduyrende de maendt October aenstaende te betalen, alsdan om het selve verschil de Burgers en Inwoonders van Stadt en Steden de ghedreyghde Executie, en daer uyt te rysende ellende niet te onderwerpen, werden de voorige Heeren Gedeputeerdens versocht en gheauthoriseert omme daer over den Heere Intendant nader te gaen verspreecken.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Woensdagh, den vijf-en-twintighsten van September, 1672.

Mercurii XXV. *Septemb.* 1672.

HEbben de Heeren van Dijck-veldt, en andere [+] haer Edele Mog. desen aengaende Gecommitteerdens naerder gerapporteert, dat haer Ed. achtervolgens haer Edele Mog. Commissie

[+]Rapport van de nadere handelingh met de Intendant, en Resolutie daer op.

van 's daeghs te vooren, noch ten selvigen dagen den Heere Intendant hadden wesen begroeten, over des selfs eysch tot onderhoudt der Militie, meermalen ten Prothocolle vermelt, ende dat, naer veele ghewisselde instantien, den Heere Intendant met haer Ed. noopende de resteerende differentiale poincten, genoeghsaem was overkomen, en dat den Heere Intendant hadde aenghenomen een concept van het versproockene te doen ontwerpen, en haer Heeren Ghecommitteerdens te laten toe komen, om haer Edele Mog. voorgedragen te werden, ghelijck sy Heeren het selve concept oock den huydigen dagh hadden ontfanghen, het welcke ter Vergaderinge by haer ghe-exhibeert, ghelesen en ghe-examineert zynde, sijn daerinne eenighe remarques, in gevolge van 't gherapporteerde, gedaen, en de voorige Heeren Gecommitteerde versocht omme het selve alsoo ghedresseert, aen den Heere Intendant te presenteeren, omme in dier voegen gheslooten, ghearresteert en ten wederzijden gheteeckent te werden. En zijn ghedachte Heeren versocht omme by die ghelegentheyt te versoecken dat, dewijl haer Edele Mog omme te vinden de beloofde *vijf-en-twintigh duysent Rijcksdaelders*, mede ghenoodtsaeckt sullen wesen daer toe een geproportioneerde somme te doen betalen, by ofte van wegens de gene, die van hier elders zyn gevlucht, en andere daer toe applicable redenen, de Executie van het Placcaet by sijn Alder-Christelijckste Majesteyt, houdende indaginge van alle de voorschreven ghevluchte, voor als nochmaels blyven ghesurgeert en in state ghehouden.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Donderdagh, den seven-en-twintighsten van September, 1672.

[+]**D**E Heer van Dijckveldt, en de andere Heeren Ghedeputeerdens van hun Edele Mog. hier toe ghecommitteert, hebben gerapporteert dat sy, volgens de Resolutie van hun Edele Mog. in de voorgaende dagh ghenomen, met de Heer Intendant waren verdraghen, en dat sy met hem schriftelijck ghestelt en gheteeckent hadden het Project, ghelijck het hier inghestelt is.

[+]Rapport van het verdrach, met den Intendant over de Inlegeringh der Troupen ghemaeckt.

Op heden den vijfden van October, 1672:

Myn Heer Robert, Raedts-heer van de Koningh, en Intendant van de Policie, belooft aen de geseyde Staten, dat de Soldaten en Ruyters, die ingelegert zyn, het sy in de Stadt en Voor-steden van Uytrecht, het zy in de andere Steden, of plaetsen, onder het gheseyde Landtschap behorende, geensints tot belastingh der Steden en Inwoonders sullen wesen, dan alleenlijck voor soo veel de versorgingh van Bedt, Vuyr en Licht aengaet, en Soldy van des Koninghs penningen sullen ontfangen.

Dat de Inwoonders niet ghehouden sullen zyn eenige spyse of dranck aen de Soldaten te verschaffen.

Dat de genen, die hun Huys-waerden, of hun Huys-waerdinnen eenigh ongemack aendoen, om hen te dwinghen tot hen te spysen en te voeden, strenghelijck ghestraft sullen worden.

Dat sy niet verplicht sullen wesen eenighe somme geldt, groot of kleyn, aen wie 't oock is, Soldaten, Officieren, of aen anderen te betalen.

Dat hy geven sal alle mogelijcke ordres, en die vereyscht sullen zyn tot de weeroprichtingh van alle de ghewoone rechten van de Stadt, van het Landtschap Uytrecht, en van des selfs Steden, en aenkleven van dien.

Dat al het gheen, het welck van de gheseyde gewoone rechten gelicht en ontfangen sal worden, sal staen ter dispositie der geseyde Heeren Staten, dewelcke hen sullen moghen doen ontfangen en vergaderen in dier voegen, als sy het best sullen achten.

Dat niemandt, van wat staet en conditie hy oock mach wesen, het sy Soldaten, Officieren, of anderen, van eenigen der gheseyde gewoone rechten uytghesondert sal zyn, dan alleenlijck des Koninghs graen, 't welck van het recht van 't Gemael vry sal wesen.

En oock op Voor-waerden dat de gheseyde Heeren Staten maecken sullen dat daer goedt kleyn Bier voor de Soldaten te koop is.

En eyndelijck dat, ten op-sicht der maenden van Augustus en September, voor de welcken de Heer Robert een eysch had laten doen, daer af de gheseyde Staten niet betaelt hebben, hier af tegenwoordighlijck niet gesproocken sal worden, om aen hen tyt te geven van de antwoort op de vertooningen te verwachten, die sy aen het Hof sullen doen.

En de gheseyde Staten belooven en verbinden sich dat sy, gheduyrende de teghenwoordighe maendt van October, in des Koninghs kiste sullen betalen de somme van vijf-en-twintigh duysent kroonen, op de verseeckeringh, die door

de gheseyde Heer Robert aen hen is ghegeven, dat hy sijn best sal doen om by de Koningh aengenaem te maecken, dat voor het verleden niets van hen ghe-eyscht sal worden, en dat'er voor de gheseyde vijf-en-twintigh duysent niet meer dan een-en-twintigh duysent voor de teghenwoordige maendt van October sullen wesen, en dat de andere vier duysent kroonen, hoewel in de teghenwoordighe maendt betaelt, aen hen tot betalingh op 't gheen sullen strecken, dat hen voor de volgende maenden afge-eyscht sou konnen worden.

Volgens het welck de gheseyde Heeren Staten belooven te betalen acht duysent kroonen gereedt, noch acht duysent kroonen op den vijftienden van de toekomende maendt, en de leste negen duysent kroonen, die de gheseyde somme van vijf-en-twintigh duysent kroonen sullen volmaecken, op den vijf-en-twintighesten van dese maendt precys, en sonder eenigh uytstel.

De gheseyde Heeren Staten belooven noch daer-en-boven, op hun kosten, en tot hun lasten, te betalen twaelf hondert schepel Haver, die alree voor de Troupen verteert zyn, sonder betaelt te wesen, en noch acht hondert schepel Haver op hun kosten voor de Paerden, Convoyen en Ruyters te betalen, die gecommandeert zyn.

En wat de Voeragie aengaet, de gheseyde Heeren Staten sich niet verplichten konnende, tot de selfde in de Stadt te doen brenghen, soo uyt oorsaeck van dat'er Schuyten en Wagenen ontbreken, als om dat het langh verblyf van sulck een machtigh heyr groote wan-ordeningh in het Landt heeft veroorsaeckt; sy laeten aen mijn Heeren de Generaels de dispositie van 't gheen te doen, dat ten dienst van de Koningh nodigh

sal wesen, verhoopende dat sy soo goede ordeningh in de saecken sullen stellen, dat dit met de minste schade voor het Landt, die mogelijck is, gedaen sal worden.

De gheseyde Heer Robert van weghen de Koningh, en de gheseyde Heeren Staten zyn van weêr-zijden in al dit voorverhaelde verdraghen, doch alleenlijck voor de tegenwoordige maendt van October, sonder dat men dit van weêr-zyden in ghevolgh voor de volgende maenden sal konnen trecken. Hier af twee gemaeckt ten dage en jare als vooren. Was gheteeckent *Robert*.

Gelijck men oock goet ghevonden heeft aen de gheseyde Intendant te versoecken de volgende acte te willen teeckenen, en de ordeningh, die men sich daer af belooft, te doen onderhouden.

Louïs Robert, Raedts-heer van de Koningh in sijn Raden, Intendant van de Iustitie, Policie en Finantien, in alle de plaetsen en Landen, nieuwlijcks door sijn Majesteyt op de Hollanders verovert.

[+]Placcaet tegen de Frauden der belastingen.

[+]**O**P de Remonstrantie, die aen ons gedaen is, dat veel personen, onder verscheyden pretexten, de ghewoone imposten en Schattingen der Steden en des Landts van Uytrecht fraudeerden, in dier voegen, dat de ontfanghst der geseyde Schattingen seer weynigh bedraegt, het welck seer nadeeligh en schadelijck is voor de ghemeene welstant, en voor de intentie des Koninghs, en dewijl het van seer groot ghewicht is de voortgangh van een ghelijck misbruyck te stuyten, soo sal van heden af, van dese dagh te

beginnen, geregelt en vast ghestelt zyn dat geen personen, van welcke hoedanigheyt en staet sy oock moghen wesen, 't sy Soldaten, Ruyters, Officieren, of anderen, vry sullen zyn van de gewoone schattinghen en impositien te betalen, die in de Steden van dit Landtschap ghelicht worden: Verbiedende wel expresselijck aen alle de genen, dien dit sal aengaen, eenige directe of indirecte middelen aen te wenden, om de gheseyde schattingen en impositien te fraudeeren, op verbeurte van confiscatie voor de genen, die bevonden worden daer tegen te doen, wel verstaende dat de Heeren Staten, Burgermeesters en Schepenen bevorderen sullen dat men goedt kleyn Bier voor een goede en redelijcke prys, tot ghebruyck der Soldaten, verkoopt. Gedaen t'Uytrecht, den sevenden van October, 1672. geteeckent *Robert*.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Maendagh, den sevenden van October, 1672.

DE Heeren Ghedeputeerden van de stadt Uytrecht, hebbende, in gevolg van de Resolutie van Saturdagh lestleden, aen de Vergaderingh openingh ghedaen van wegen de consideratien en gevoelens, van myn Heer hun Committenten; [+] soo heeft men de volgende puncten gearresteert en besloten, om tot instructie aen de geen te dienen, die van wegen dit Landtschap aen sijn Majesteyt van Vranckrijck ghesonden sal worden.

[+]Instructie voor die geen, die aen de Koningh van Vranckrijck ghesonden sal worden.

1. Om ontlast te zyn van de contributien tot de subsistentie der troupen van sijn Majesteyt,

die in de Stadt, in de Steden, en in 't Landtschap van Uytrecht zyn.
2. Om te versoecken dat aen de Burgers en Inwoonders veroorloft zy sich elders te vertrecken, soo sy 't goet vinden.
3. Om te versoecken schorssingh van d'uytvoeringh van 't Placcaet, door het welck de Inwoonders van dit Landtschap, die wech ghetrocken zyn, ghedwonghen worden om weder te keren.
4. Om te versoecken dat de Artijculen, die het sijn Majesteyt belieft heeft aen dit Lantschap toe te staen, toen het ingenomen wierdt, bestiptelijck, naer hun forme en inhoudt, gheexecuteert mogen worden.
5. Dat de Burgers der Steden, en de bewoonders van 't platte landt van dit Landtschap geen andere Judicature en Rechtsspraeck onderworpen mogen zyn, dan die van 't Provinciael Hof, en der andere ghewoone Rechters, volghens de ghewoonte, en sonder eenighe verminderingh.
6. Dat de oeffeningh van de Gereformeerde Godts-dienst in de Kercken der Steden en Dorpen van dit Landtschap in staet mach blyven.
7. Om te ondersoecken of de verhinderingh, die men bybrenght in de oeffeningh van de Gereformeerde Godts-dienst in de Kerck, die men de Dom noemt, in dese stadt Uytrecht, en oock of de oeffeningh van de Roomsche Catholijcke Godts-dienst daer in door het bevel, of door de ooghluyckingh van sijn Majesteyt gheschiedt.

En de selfde Heeren, die op Saterdagh lestleden ghedeputeert wierden, om een Instructie op de gheseyde puncten voor de gheen te formeeren, die afgevaerdight sal worden, en, die

men in d'acten van die dagh ghenoemt vindt, worden hier toe versocht.

En men heeft goet ghevonden hier toe te versoecken, en te deputeeren Jan Louis Godyn, Heer van Maerssenbroeck, als ghedeputeerde Commissaris aen de Koningh van Vranckrijck en Navarre, van weghen het Landtschap Uytrecht.

Aen de Vergaderingh gherapporteert zijnde dat de Commandant van Woerden, d'Inwoonders van Cattenbroeck, in 't landt van Montfoort, af eyscht *seeckere Somme, tot afkoopingh van de plonderingh, recht strydigh tegen 't verdragh, dat met mijn Heer d'Intendant gemaeckt is*; gelijck oock dat hy *meer volcks* eyscht, *dan'er waerlijck is, om t'arbeyden in 't landt om te spitten, en dat hy, soo hy hen niet opbrenght, de burght tot asch sal maecken*; hier op ghedelibereert zynde, soo heeft men de Schepen Veldthuysen versocht en ghedeputeert, om dit voorverhaelde aen mijn Heer de Intendant van sijn Majesteyt te gaen vertoonen, en te versoecken dat'er bevel ghegeven mach worden, 't welck noodtsakelijck is om dese moeyenissen te doen ophouden, &c.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Lantschap van Uytrecht; op Woensdagh, den negenden van October, 1672.

DE Heeren Gedeputeerden van hun Edele Mog. om 't project van een instructie, en d'andere noodige depesches voor de Heer van Maerssenbroeck te maecken, volgens hun resolutien van de vijfde en sevende van dese

maendt, hun rapport aen de Vergaderingh gedaen hebbende; soo heeft men, na deliberatie, voor de Heer van Maerssenbroeck, ghedeputeert Commissaris van wegen hun Edele Mog. aen de Koningh, en aen 't Hof van Vranckrijck, de volgende depesches ghearresteert, en beslooten.

Instructie voor de Heer Jan Louïs Godyn, Heer van Maerssenbroeck, Gedeputeerde van wegen de Staten van 't Landtschap Uytrecht aen sijn Koninghlijcke Majesteyt, Louis de XIV. Koningh van Vranckrijck en van Navarre, &c.

DE Heer van Maerssenbroeck sal sich soo spoedigh, als hem mogelijck sal zyn, op de reys begeven, en de kortste en bequaemste wegh kiesen, om naer 't Hof van Vranckrijck te trecken. En hy sal, als hy daer gekomen is, geen tydt verliesen, maer trachten door minnelijcke middelen acces en toegangh te bekomen by mijn Heeren de bedienaers, en by ghevolgh by de Koningh.

[+]

1. Hy sal, door een deductie, alle de besonderheden van belangh begrypende, de teghenwoordighe staet van dit Landtschap vertoonen. *Hoe het selfde in alle sijn deelen soo ellendighlijck is bedorven, dat het onmoghelijck is eenighe boven ghewoone impositien, of belastingen te betalen. Dat, dewijl het platte Lant gantschelijck verwoest is, men niet de gewoone belastingen en schattingen daer af kan trecken.* Dat men 'er gheheel niets af kan trecken; gelijck oock niet van de kleyne Steden, en seer weynigh van de stadt Uytrecht. In voeghen dat het Landtschap nauwelijcks in

[+]Instructie van Uytrecht, om aen het Hof van Vranckrijck de erbarmelijcke staet van dat Lantschap te vertonen.

sijn inkomsten soo veel kan vinden, dat het de kosten kan verschaffen, die het dagelijcks moet doen voor de Wacht-huysen, voor het Vuyr en Licht, voor de Schildt-wachts-huysjes, en voor de andere dinghen, die de besettingh niet kan missen: soo verre is het van daer dat 'er middelen souden zyn om de gewoone kosten tot d'onderhoudingh en reparatie der ghemeene wercken, en de gagien der gener, die in hun dienst zyn, te betalen.

Dat, hoewel de Koningh de goetheydt heeft gehadt van te belooven dat d'Interesten der principale sommen, die van 't Landtschap opghenomen zyn, betaelt souden worden, men echter niet een stuyver daer toe sal vinden. Dat d'Inwoonders, die niets van hun Landen trecken, om dat het Veldt gheheel bedorven is, en dewijl sy oock gheen renten en inkomsten hebben, geen kosten konnen doen: invoeghen dat 'er van dach tot dach meer en meer sullen zyn, die de belastinghen niet sullen konnen betalen, dewelcken van de goederen gegeven worden.

Hy sal oock vertoonen dat door d'openingh, *die in de Leckdijck ghemaeckt is, alle de Weyden, en een groot deel der Bouwlanden, dat is het grootste en beste deel van 't Landtschap, ondergeloopen zyn*. Dat mijn Heeren de Hertogh van Luxenburgh en d'Intendant daer af wel bericht zyn gheweest door de Directeurs van de Dyck, eer men hem deurghesteecken heeft. Maer of sy hebben 't niet willen ghelooven, of sy hebben gheoordeelt dat, niet tegenstaende dit alles, de dienst des Koninghs vereyschte dat sulcks ghedaen sou worden. Daer uyt sonder tegenspreecken volght dat het gantsch onmoghelijck is dat men, soo langh het Landtschap in de staet sal zyn, of blyven, daer in het teghenwoordigh

staet, yets, wat het oock is, tot ontfanghst van de Koningh, of tot onderhoudingh van sijn troupen opbrenght.

Dat, in gheval men tot de Heer van Maerssenbroeck seght, dat d'Inwoonders, in plaets van geldt te geven, de krijghs-lieden sullen konnen onderhouden, hy verseeckeren, en door onwederleggelijcke redenen toonen sal, dat sy, uyt oorsaeck van d'armoede der Inwoonders, sulcks niet souden konnen verschaffen, dan voor seer weynigh dagen: invoegen dat dit oorsaeck sou zyn van dat de Stadt en d'andere Steden onghetwijffelt uytgheplondert, door het vuyr vernielt, en door het bloedt verdelght souden worden.

2. Dat dewijl, uyt oorsaeck van 't gebuyrschap der stadt Amsterdam, en van 't Landtschap Hollandt, ghelijck oock om veel andere redenen, consideratien en gelegentheden, een groot ghetal van persoonen van tydt tot tydt in dit Landtschap, of in de Steden, daer uyt het bestaet, is komen woonen die hun goederen, of in 't gheheel, of ten deel, of in Hollandt, of in d'andere ghebuyrighe Landtschappen hebben, of die 'er door andere engagementen en verbintenissen gheinteresseert zyn; dat hy, om de voorghedachte redenen, en om anderen, die hy sal konnen bedencken, trachten sal van de Koningh te verwerven dat aen de Inwoonders van dit Landtschap veroorloft mach worden, elders te gaen woonen, voor een tydt, die hen daer toe bepaelt sal worden, hun goederen te verkoopen, en d'inkomsten daer af te vervoeren.

3. Gelijck oock dat, om de voorghedachte redenen, en noch om dat de genen, die uyt dit Landtschap zyn vertrocken, het kostelijck-

ste dat sy hadden, of in het gheheel, of ten deel, wech gevoert hebben, en dat de Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, ghelijck oock sijn Hoogheyt, mijn Heer de Prins van Oranjen, niet toelaet dat yemandt, wie het oock is, van wat staet of hoeanigheydt hy oock mach wesen, uyt hun Landtschappen weêr herwaerts koomt; soo verre is 't van daer dat sy aen hen toelaten hun goederen weêr herwaerts te voeren, en dewijl zy oock, by maniere van represalien, een Placcaet hebben doen afkondighen, door 't welck sy oock verbodt daer teghen doen, en bevelen dat alle de genen, die goederen in de geseyde Landtschappen besitten, voor 't eynde van de maent October weêr derwaerts hebben te keeren, op verbeurte van confiscatie van hun goederen, dat hun Huysen gheraseert, en sy uyt hun staet ghestelt sullen worden, en onder andere straffen: dat men, segh ick, van de Koningh ootmoedighlijck sal versoecken, dat het hem believen sal d'executie van het Placcaet, de seste van September lestleden tegen de genen afghekondight, die uyt het Landtschap zyn geweecken, te doen schorssen.

4. Hy sal oock van de Koningh ootmoedighlijck versoecken dat hy niet belieft toe te laten dat de puncten, die sijn Majesteyt, volghens sijn goetheydt, belieft heeft aen dit Landtschap toe te staen, door sijn Officieren en Bedienaers ghebroocken of geschonden worden.

5. Dat men, dewijl het sijn Majesteyt belieft heeft te beloven, *dat d'oeffeningh van de Ghereformeerde Godts-dienst, gelijck sy tegenwoordighlijck gheleert wordt, d'Universiteyt en de Scholen gheconserveert worden*, aen de Gereformeerden de Kercken in de kleyne Steden, en in de Dor-

pen, daer niet meer dan een is, sal laten: ghelijck oock dat men om de selfde reden aen d'Inwoonders van Rhenen, daer niet meer dan twaelf of dertien Catholijcke huys-ghesinnen zyn, de Kerck, die men hen afgenomen heeft, aen hen sal herstellen, om dat 'er niet meer dan een is.

6. En dewijl men verstaen heeft dat men de besittingh van de Domkerck te Uytrecht, en van de groote Kerck t'Amersfoort aenghetast heeft, sonder bevel, ja selfs sonder bewilligingh des Koninghs, soo sal hy, van dit stuck spreeckende, trachten te vernemen of 'er eenige hoop van goede uytgangh sou zijn, in gheval men aen sijn Majesteyt ootmoedighlijck deê versoecken dat de gheseyde Kercken aen de Ghereformeerden herstelt mochten worden, en dat men, in des selfs plaets, een ander Kerck in yder van dese twee Steden aen de Catholijcken gaf.

7. Gelijck oock dat hy sal klagen, en reparatie en vergoedingh van de schade van 't Vee eysschen, dat uyt de Weyden is ghenomen, en van de andere goederen, die uyt de Dorpen genomen, en wech ghevoert zyn, volghens het register, dat daer af ghemaeckt is, dewijl het den Koningh belieft heeft te beloven, *dat het Landtschap, de Stadt en Steden de plonderingh niet onderworpen sullen wesen, noch verplicht zyn de selfde af te kopen.* Ghelijck men oock veel Dorpen en Inwoonders ghedwongen heeft sich te rantsoeneren; en men heeft hen merckelijcke sommen afgedwongen.

8. En dewijl het oock aen de Koningh heeft belieft toe te staen, *dat het Gouvernement van het Landtschap, ghelijck het teghenwoordighlijck bestaet, in de selfde forme, en aen de selfde perso-*

nen sou blyven, aen de welcken het heden is, en dat de voor-rechten en rechten der drie Leden van de staet, Stadt en steden van Uytrecht in hun gheheel souden blyven, en dat van alle tyden af, als een onverbreeckelijcke Wet en ordeningh, gheordonneert en ghebruyckt is dat, in gheval van ghemeene misdaden, de Soldaten en krijghslieden door de Rechter van 't Landtschap, van de Stadt, of van de Steden gheoordeelt souden worden; maer dat men noyt ghesien heeft dat de Burgers, die gheen Soldaten zyn, en die als soodanigh geen eedt ghedaen hebben, verplicht hebben gheweest voor 't recht in de Krijghsraedt te verschynen, om daer gheoordeelt te worden: dat hy dieshalven van des Koninghs goetheydt sal trachten te verwerven dat de Burgers en Inwoonders van de Stadt, Steden, en van 't Landtschap, tot eenigh misdrijf vervallende, of aengeklaeght zynde, niet aengeklaegt sullen worden, noch voor 't recht te staen, als voor de ghewoone rechter, dat is voor de Schepenen van de Stadt, of der Dorpen, of anders voor 't Hof van de Justitie in 't Landtschap.

9. De Heer van Maerssenbroeck sal oock trachten te vernemen of men heeft te verhopen dat de beloften, die de Marckgraef van Louvois op des Koninghs woordt ghedaen heeft, op't versoeck der Staten van 't Landtschap van Uytrecht, *dat de vijf Capittelen der Kanonicken, de Teutonische Ordeningh, en d'andere Kerckelijcke beneficien in hun gheheel sullen blyven, gelijck sy tegenwoordigh zyn, en dat alle de geseyde beneficien aen de tegenwoordige besitters geconserveert sullen worden*: *dat d'alienatien en verminderingen der Kerckelijcke goederen, tot aen dese tydt gedaen, voor bondigh en van waerden gehouden sullen worden*; Van 't welck, om seeckere consideratien,

sijn Majesteyt gheen schriftelijcke acte aen de Edele en Mogende Heeren kon toestaen, ghelijck sy toen versochten, doch hen echter deê verseeckeren, dat hy hen niet sou aenraecken, maer alles in staet, en in zyn gheheel sou laten, ghelijck het was: of men, segh ick, te verhoopen heeft dat dit in een schriftelijcke verseeckeringh sal veranderen, of dat men een krachtiger verplichtingh daer uyt kan trecken.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap Uytrecht; op Vrydagh, den elfden van October, 1672.

MEn heeft een brief van mijn Heer de Marckgraef van Louvois gelesen, gheschreven te Versailles, op den vijfden van October, nieuwe Stijl, in dese woorden.

MYN HEEREN,

[+] *Ick heb uw brief van den drie-en-twintighsten van de verleden Maendt ontfangen, door de welck ick alle de redenen heb gesien, die ghy vertoont, om bekent te maecken dat de Stadt en 't Landtschap van Uytrecht niet in staet zyn om d'eysch, die mijn Heer Robert op u doet, te voldoen. Ick kan wel lichtelijk oordeelen dat ghy 't niet kont doen, dan met seer groote kommer: Maer dewijl de noodt geen wetten heeft, en de heyren des Koninghs bestaen moeten, soo moet ghy met de geseyde Heer Robert over 't geen verdragen, dat ghy op te brengen sult hebben. Anders is 't niet mogelijck, of ghy sult in een seer groote desolatie vervallen, &c.*

[+] Brief van Louvois aen de Staten van Uytrecht.

Hier op wierdt niets geresolveert.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Lantschap van Uytrecht; op Sondagh, den twintighsten van October, 1672.

DE Heeren Burgemeesteren van de Stadt [+] Uytrecht gherapporteert hebbende dat door aengeplackte Biljetten van weghen de Koningh van Vranckrijck, *geordonneert en bevolen heeft geweest dat de Magistraten, Baljuwen, Ontfangers en anderen, in 't eynde van de tegenwoordige maent October, nieuwe Stijl, souden hebben te doen aenteeckenen alle de goederen der Inwoonders van dit Landtschap, die elders zyn vertrocken, en die sich teghenwoordighlijck in het ghebiedt van de Staet der Vereenighde Nederlanden onthouden*: soo heeft men nae deliberatie goet ghevonden de Heeren Schade, van Wulven, de Burgermeester van der Voort, en de Schepen Veldthuysen te versoecken, en te deputeeren, om d'onmogelijckheydt daer af aen d'Intendant te vertoonen, en om hem te bidden de Magistraten en de Ministers van dit Landtschap te ontslaen van d'inhoudt van de geseyde Declaratie.

[+]Deputatie om ontslagingh van d'aenwijsingh van de goederen der gevluchten te versoecken.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van't Landtschap van Uytrecht; op Dinghsdagh, den twee-en-twintighsten van October, 1672.

MYn Heer Schade, en mijn Heeren de andere [+] Gedeputeerden van hun Edele Mog. die uyt kracht van de resolutie en commissie van

[+]Rapport op 't bovenstaende.

den twintighsten van dese maendt, versocht en ghedeputeert hebben gheweeset, om aen mijn Heer d'Intendant te vertoonen de onmoghelijckheyt van de Declaratie uyt te voeren, die teghen de genen afgekondight is, de welcken uyt het Landtschap zyn getrocken, en sich tegenwoordighlijck in de Staet der Vereenighde Nederlanden onthouden, hoewel sy Inwoonders van dit Landtschap zyn; hebben aen de Vergaderingh gerapporteert, dat mijn Heer d'Intendant wel eenighsints hun redenen had goet gekeurt, en geseght dat het oock sijn meening niet was hen te verstricken, en t'overvallen, soo men aen hem verseeckeringh deê van dat sy ter goeder trouwe daer in souden handelen: *doch wat het overige aengaet, dat de wil van sijn Majesteyt uytgevoert moet worden.*

Op 't welck niets is besloten.

Extract uyt de Resolutien der Edele Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Maendagh, den elfden van November, 1672.

VOor ghestelt zijnde dat 'er, sedert het vertreck van de Heer van Maerssenbroeck, veel nieuwe puncten zijn voorgevallen, daer over dit Landtschap stoffe van te klagen heeft, uyt oorsaeck van de andere excessen, door de troupen van sijn Majesteyt bedreven, soo is, na deliberatie, aen de Secretaris bevolen hen schriftelijck te stellen in een brief, die aen de gheseyde Heer van Maerssenbroeck naer Parys ghesonden sal worden, en de Heeren Gedeputeerden zyn gheauthoriseert geweest om dese brief over te sien, en besluyt daer op te nemen,

het welck in de volgende dagh gedaen sijnde, so is de gheseyde brief in dese woorden gedepescheert.

Sedert ghy vertrocken sijt, sijn'er noch veel [+] dingen gebeurt, van de welcke wy stoffe om te klagen hebben, en die wy u, door dese teghenwoordige, deelachtigh maken.

[+]Brief van wyder klachten aen de Heer van Maerssenbroek te Parijs.

Voor eerst, *men voert de Ceremonien der Roomsche Katholijcken in*, selfs buyten d'omkringh van de Dom, en over straet, tot groote erghernis van de Gereformeerde Godsdienst: gelijck onder andere de begraffenissen oock gedaen worden met fackels, met klederen, al singende met alle de ceremonien, met de welcken de Papisten hen gemeenelijck doen. Gelijck oock op Saterdagh lestleeden de 9/29 van dese maent, *de Hostie niet alleenlijck in 't openbaer over de straet wierd gedragen; maer men heeft oock Burgers, Professie van de Ghereformeerde Godsdienst doende, die sich op straet bevonden, willen dwinghen neder te knielen*, en daer aen die dienst te bewysen, de welcken de Roomsche Catholijcken daer aen betoonen.

2. Wy hebben niet alleenlijck ghedwongen geweest alle dagen *de plonderingh van by na alle onse Dorpen* te sien, teghen d'inhoudt van het vijfde der Artijckelen, die 't sijn Majesteyt belieft heeft aen dit Landtschap toe te staen, toen hy't in besettingh genomen heeft: *maer wy hebben oock de Dorpen van Overmeer, Abkoude en Baenbrugge doen in brandt steken*, die van de grootsten waren, gelijck oock van 't ghetal der gener, die 't meest aen 't Landtschap opbrachten, en hoewel wy ons niet willen bemoeyen met de redenen t'ondersoecken, die d'Officieren der troupen van sijn Majesteyt verplicht konnen hebben sulcks aen te vanghen, sonder

het aen ons bekent te maecken, soo vinden wy ons echter ghenoodtsaeckt de klachten van de ellende, die d'Inwoonders van dit Landtschap lyden, voor sijn Majesteyt te vertoonen, te meer om dat wy ons daer door meer en meer tot d'uytterste ellende gebracht bevinden.

3. Mijn Heer d'Intendant had aen ons belooft door het contract, op den vierden van October gemaeckt, *dat niemandt, van wat staet of hoedanigheydt hy oock sou mogen wesen, 't sy Soldaten, Officieren of anderen, uytgesondert sou zyn van eenigen der ghewoone schattingen, uytgesondert des Koninghs graen alleen, dat van alle belastinghen van ghemael, &c. vry sou wesen*. En hoewel men, tot uytvoeringh en vervullingh van dit voorverhaelde, over al noodige advertissementen heeft doen af kondigen, op dat men sich niet op onkunde sou konnen beroepen, so konnen wy echter tot noch toe niet de uytwerckselen der gheseyde conditien ghenieten, uyt oorsaeck van de gheweldige tegenstant, die d'Officieren en Soldaten dagelijcks daer teghen doen, schoon mijn Heer d'Intendant schriftelijck aen ons heeft belooft dat hy 'er de machtige handt aen sou houden.

4. Het selfde Contract brenght oock mede, *dat hy alle nootsakelijke en vereyschte ordeningen sal geven tot de wederoprechtingh van alle de gewoone rechten van de Stadt, en van 't Landtschap van Uytrecht, en van de steden, die daer toe behooren. Dat al 't geen, 't welck gegeven en ontfangen sal worden, staen sal ter dispositie van de geseyde Heeren Staten, de welcken het sullen mogen doen ontfangen en vergaderen op sodanige wijse, als sy best sullen oordeelen*. Men neemt echter, dit niet teghenstaende, in de selfde steden, de vierde, en de tiende penningh, of daer omtrent van

de waerde der goederen, die uytghevoert worden: invoeghen dat d'Inwoonders sich gantschelijck berooft bevinden, niet alleenlijck van de middel om de schattingen te betalen, maer oock van die om self te bestaen, en te leven, om dat de weynige koophandel, die noch overigh was, daer dese middel geheellijk word bedorven.

5. Wyders, hoewel mijn Heer d'Intendant positivelijck belooft heeft dat hy, midts de betalingh van de geseyde sommen, alle de besondere contributien en belastingen sou doen ophouden, ghelijck uyt de formele woorden van 't geseyde Contract blijckt, soo vinden wy ons echter, tot ons groot leetwesen, genootsaeckt te klaghen dat men, onder verscheyden pretexten, niet nalaet dagelijcks veel Dorpen van ons Landtschap te parssen tot te contribueren aen de Commandanten van Woerden, van Amersfoort, Montfoort, Wijck en aen veel andere Commissarissen.

6. Wy hebben een soo veel te grooter pogingh gedaen, als wy meenden dat d'Inwoonders d'inhoudt van 't gheseyde verdragh souden genieten, soo veel de versorgingh van de spijse voor de Soldaten en Officiers in de Wijcken aengaet, daer in sy ghehuys-vest zyn. Maer hoewel mijn Heer de Hertogh van Luxenburgh seer uytgedruckte en scherpe defensien daer tegen heeft doen afkondigen, van de welcken wy u de copye hier neffens senden; soo bevinden wy nochtans dat'er weynigh Officiers en Soldaten sijn, die men kan verplichten sich binnen de palen van dit verbod te houden, van 't welck wy niet alleenlijck alle dagen droevige klachten hooren, maer wy sien oock dat d'Inwoonders daerom hun huysen verlaten.

Wy hebben goet gevonden dese klachten door u te doen vertoonen, gelijck sy verdienen, en gelijck de vereysschingh sal mede brenghen, beneffens de geen, die in uw instructie aen sijn Majesteyt, en aen sijn Hof sijn begrepen.

P.S. Wy verstaen soo terstondt, dat d'openingh van de Leckdijck, die met kennis van mijn Heer de Hertogh van Luxenburgh, en van mijn Heer d'Intendant Robert gestopt heeft geweest, weer geopent is; invoeghen dat men daer door niet alleenlijck voort het beste deel van 't Landtschap vernielt; maer oock dat men, soo men in dese tijdt de gedachten Dijck weder opent, dese openingh niet weer sal konnen stoppen en dicht maken, dan met overmatige kosten.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mog. Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Vrydagh, de twee-en-twintighste van November, 1672.

[+]**D**E Heeren, door mijn Heeren de gewoone Gedeputeerden de .... van dese maent versocht en gecommitteert, hebben aen de vergaderingh gerapporteert, dat sy uyt mijn Heer d'Intendant de misnoegingh hadden verstaen, die hy hier uyt had ghenomen, dat hun Edele Mog. de leste paey van de somme niet hadden betaelt, daer toe sy sich hadden verbonden volghens het verdrach, de vierde van October ghemaeckt: *Dat, behalven de gheseyde Somme, de gheseyde Intendant noch ghe-eyscht had dertigh duysent Rijcksdaelders voor de maent van November, ghelijck oock sestien hondert Bedden voor de kryghs-lieden, die in de Voor-steden*

[+]Resolutie op de nieuwe eysch van d'Intendant.

gehuys-vest, met een groote meenighte van Kasacken voor de Schildt-wachten, en dat sijn voorwendingh was dat men dit alles binnen de tydt van vijf-en-twintigh uuren sou opbrenghen; versellende sijnen eysch met dreyginghen van strenge executie, by gebreck van nakomingh: en daer by dat men aen mijn Heer d'Intendant seer quade indruckingen tegen hun Edele Mog. had gegeven. Hier op gedelibereert zijnde, is goet gevonden door de tegenwoordigen te versoecken, en te deputeeren de Heeren van Dijckvelt, van Wulven, en de Burgermeester van der Voort, om dit voorverhaelde aen mijn Heer de Gouverneur Stouppa te vertoonen, en hem te bidden dat het hem belieft zyn tusschen-spraeck, en sijn goede diensten by de gheseyde Heer Intendant te willen ghebruycken, om hem alle quade indruckingen te benemen, die men hem teghen hun Edele Mog. ghegeven sou konnen hebben. Ghelijck 'er oock goedt ghevonden is tegenwoordighlijck de Secretaris te committeeren, om aen mijn Heer d'Intendant bekent te maecken, dat hun Edele Mog. sullen trachten te maecken dat de gheseyde leste termyn noch in dese namiddagh, of ten langhsten morgen uchtent betaelt sal worden. Dat men alleenlijck de wederkeeringh van de gheseyde Intendant had te verwachten, om in sijn tegenwoordigheydt met soo veel te meer vigeur het advertissement van den twintighsten October lestleden, ter executie teghen de genen te konnen stellen, die door boosheydt of door ongelegentheyt ghebreckelijck zyn in de Sommen te betalen, die op de Huysen zyn geset.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Donderdagh, den acht-en-twintighsten van November, 1672.

Jovis XXVIII. *Novemb*. 1672.

[+]**R**Apporteerden de Heeren van Dijckveldt, van Sandenburgh ende vander Voort, aen den Heer Intendant te hebben voorgedragen, dat haer Edele Mog. met droefheydt en ontsteltenisse verstaen hebbende, dat sijn Ed. niet tegenstaende alle de redenen en motiven aen hem in voorighe aenspraecke te ghemoet ghevoert, noch was persisterende by sijnen naderen eysch, eenighe sessien aen den anderen daer over hadden gehadt, seer perplexe ende bekommerlijcke deliberatien, ende eydelijck om, indien het doenlijck, ende soo veel in haer is te voorkomen de totale ruine van de Stadt ende Provincie van Uytrecht, geresolveert een uytterste effort tot het by een brenghen van eenighe Penninghen te doen, ende ten dien eynde de goede Gemeynten te vergen om gelijck deselve tot uytvindinge van de somme geldts by het eerste redimeeren van sijn demandes belooft, twee jaren Huys-geldt hadden moeten avanceren, nu wederom soo veel als het haerstede-gelt van hare Huysen over twee jaren bedraegt, aenstaende Maendach te betalen, in vertrouwen dat daer uyt, midtsgaders uyt het gene over de Impositien, 't sedert de voorighe voldoeninge, is gecollecteert, vier oft vijf duysent Rijcksdaelders soude konnen worden versamelt, ende dat deselve dan inde naeste weecke aen hem soude konnen worden ghetelt, ende dat haer Edele Mog. verhoopten dat in

[+]Rapport van het nieu beklagh aen d'Intendant over zyn nieuwe eysch.

middels den Koningh mochte werden ghepermoveert om de goedertierentheydt te hebben, van de geruineerde en arme Ingesetenen van de Provincie, van verdere Contributien voor de troupen te ontheffen.

Dat den Heer Intendant daer op hebbende geantwoort dat die somme veel te geringh was, ende niet in consideratie konde komen, ten ware dat deselve dagelijcks, tot datse dertigh duysent Rijcksdaelders soude uytmaecken, wierde gefourneert. Dat de Provincie tot noch toe behalven het geldt aen den Koningh oft den Marquis de Louvois gegeven, over soo veel maenden, 't sedert verloopen, niet meer als vijf-en-twintigh duysent Rijcksdaelders hadde opghebracht.

Dat de Provincie van Gelderlandt in die tydt vry meer hadde ghecontribueert. Ende dat hy Heere Intendant de soldye voor soo veel troupen most bestellen.

Sy daer op hadden gherepresenteert, dat boven de geroerde vijf-en-twintig duysent Rijcksdaelders, so veel duysenden aen Corps de Guardes, voor Ruyterye en Voet-volck, Stallen, Sentinel-huysen, Haver, Capotten, Bult-sacken, Meubelen en andere Waren te kost geleyt, ende dat alle de wercken ende behoeften, om dat de selve veel tydts soo schielijck ende sonder voorgaende bestecken moeten worden ghemaeckt, ende oock weynigh by desen tyt voorraet van materialen in de Stadt was, ongelooffelijck hoger als wel anders quamen te belopen.

Dat oock daer-en-boven noch veele en considerable contributien van Dorpen en Huysen zijn gegeven.

Daer de Provincie t'eenemael was uytgheplundert en gedevasteert.

Dat de Huys-luyden die noch niet mochten wesen ghevlucht, van alle haer Haef, Beesten en Voeder waren berooft, ende derhalven geen Koorn of Saet te Velde konnen brenghen, daer ter contrarie deselve in de Provincie van Gelderlandt en Over-yssel noch blyven sitten woonen, ende haer Bouweryen waernemen.

Dat soo veel duysent Soldaten in de Stadt en de Voor-steden nu tusschen drie en vier maenden waren ghelogeert gheweest tot soo groote beswaernisse van den Burger, en daer door, mitsgaders door d'andere calamiteyten en onghelegentheden, voor desen gededuceert, het verval en armoede in de selve van tyt tot tyt soodanigh vermeerderden, dat in veertien dagen wel twee hondert Huys-ghesinnen, die te vooren den Noodtdruftighen hadden helpen onderhouden, nu selfs assistentie waren komen versoecken, ende dat van de overige tot publicque Aelmoessen in plaetse van Rijcksdaelders ende guldens, nu maer schellingen ende stuyvers wierden ontfangen.

Dat hier noch geldt noch credit by de Staten was, ende in ghevalle sijn Ed. middelen oft expedienten wiste om haer dat te doen hebben, haer Edele Mog. liberaelder souden zyn in het uytlooven.

Dat sijn Ed. gheen reflexie moste nemen op het ghetal der Soldaten, by hem te besorgen, maer op de ghestalte en hoedanigheydt van die gene, van de welcke hy de subsidien was vorderende.

Dat haer Edele Mog. in die extremiteyt ghestelt, ende kennende den deplorablen staet van d'Ingesetenen, vol apprehensien ende bekommernissen waren, oft de voorschreven vier oft vijf duysent Rijcksdaelders in soo weynigh da-

ghen soude konnen worden by een ghebracht, maer evenwel die aenbiedinghe hadden willen laten voordragen, uyt de compassie die sy hadden met d'arme en miserable Burgers en Ingesetenen, die sy volgens haer plicht en conscientie ghehouden zyn soo langhe ende soo verre mogelijck voor de uytterste ruine ende ellende te bewaren, ende ingevalle sulcks konde gheschieden, door het bederf van haer Edele Mog. ende Regenten alleen, dat sy Heeren Gecommitteerden konden verseeckeren in alle oprechtigheydt, dat deselve daer toe ghenegen ende bereyt souden wesen, te meer om dat die rampsalige Burgers tot noch toe goedtwilligh alles, selfs boven haer vermogen, hebben gecontribueert, ende d'ordre en beveelen naer ghekoomen.

Dat sy daerom heylighlijck konden verklaren, ende sijn Ed. gedienstigh baden te willen gheloven, dat haer Edele Mog. declineerden sijn begeeren op te volgen, niet uyt eenige de minste ongenegentheyt oft retenus, maer uyt enckele ende absolute onmacht. Ende dewijle wy van sijn Ed. kennisse ende bescheyden oordeel vertrouden, ende oock meenden aen sijn Ed te konnen bespeuren, dat hy van de waerheyt van het gealligeerde niet alleen was overtuygt, maer oock ghepersuadeert, dat het seer hardt ende erbarmelijck soude wesen, de bedreyginge, die sijn Ed. hadden gedaen, dies onaengesien in het werck te stellen, ende vervolghens dese heerelijcke Stadt en goede Inwoonders te laten desoleeren, dat wy daerom wat beter van sijn meewaerdigheydt hoopten ende verwachten. Ende indien hy evenwel in gevolge van d'ordre, die hy seyde van het Hof te hebben, daer toe (het gene den Almachtigen wil verhoeden) quame

te resolveeren, dat wy voor Godt en de Werelt konnende betuygen, alles wat in ons vermogen is te hebben gedaen, ende ons van onse plicht, in reguard van de ongeluckige Ingesetenen ten vollen gheacquireert, onsen troost in onse gheruste conscientie souden soecken, ende met gedult en lydtsaemheydt helpen vertoonen een Tragedie van wiens ghelijck niet veel is gehoort oft ghelesen, ende daer men de Menschen door honger en kommer, ja door verscheyden desperate weghen sal sien vergaen, ende om 't leven komen; ende dat niet om ongehoorsaemheydt ofte eenighe quade actie, maer alleen om dat van haer wordt ghe-eyscht meer als sy konnen fourneren, ende om dat sy niet konnen doen het ghene voor haer onmoghelijck ende buyten de macht is. Dat den Intendant daer op hadde gherepliceert, wel te konnen aennemen, dat de Provincie en Stadt in een quade constitutie waren, maer dat sy evenwel de Militie mosten onderhouden, ende daerom groote somme van Penningen van nooden hadde. Bekenden oock dat hy gheen credit aen haer Edele Mog. konde verschaffen, of expedienten tot het vinden van geldt aen te wysen. Ende seyde dat het verderf van een Landt was een onvermydelijck gevolgh van den Oorlogh, dat dese Provincie daerom meer als andere wierdt gedruckt, om dat deselve nu meer was als een frontier, ende de *Sedes Belli*, dat sulcks was buyten sijn schuldt, ende tot sijn leedtwesen, dat hy oock met compassie daer over was aenghedaen ende van herten wenschten, dat den Koningh ofte het Hof wilde verstaen, dat hy in plaetse van dertigh duysent Rijcksdaelders, maer tien of vijf soude hebben te eysschen, oft liever haer Edele Mog. t'eenemael daer van dispenseeren, ende dat hy sonder

yets verder te doen, of by de handt te nemen, tijdt soude laten, tot dat de naeste brieven uyt Vranckrijck souden sijn aenghekomen, ende dat hy hoopte dat de selve wat goets voor den Staet mochte medebrengen. Ende dat sy daer op van de selve haer afscheyt hadden genomen.

Hier op gedelibereert sijnde, heeft men de geseyde Heeren Gedeputeerden bedanckt van de moeyte, die sy ghenomen, en van de goede diensten, die sy gedaen hebben: gelijck sy oock weder versocht worden om d'inhoudt der brieven, soo haest sy gekomen sullen sijn, aen mijn Heer d'Intendant te vertoonen, en ondertusschen mijn Heer de Gouverneur Stoupa te bidden dat het hem belieft die goetheyt te bewijsen, van alle mogelijcke goede diensten by d'Intendant, tot verlichtingh van 't Lantschap, te doen.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Vrydach, den negenentwintighsten van November, 1672.

NA deliberatie is goet ghevonden aen de [+] Heer van Maerssenbrock het geen te schrijven, dat hier volgt.

[+]Resolutie om aen hun Gesant in Vranckrijck hun elendige Stant over te schrijven.

Dewijl de Soldaten by de Burgers ingelegert zijn, die ghehouden sijn hout en turf aen hen te verschaffen, de welcke seer schaers en soo dier is, dat men naeuwelijcks voor gelt kan bekomen, beneffens veel andere dinghen; 't welck niet alleenlijck d'armoede vermeerdert, maer oock 't getal der armen; invoegen dat men hen van weeck tot weeck by honderden siet toe nemen, en der genen, die voor desen gewent waren tot d'onderhoudingh der armen te contribuee-

ren, sich nu dagelijcks in groot getal by de Diakenen voegen, en opentlijck onderhouding van hen versoecken. En van d'andere sijde, de genen, die voor desen dukatons en rijcksdaelders tot d'onderhoudingh der armen gaven, konnen nu naeuwelijcks een stuyver opschieten, die sy noch met onwil geven, om dat sy niets van alle hun inkoomsten bekomen. En wy sijn soo veel t'ongheluckigher, dan onse gheburen, die noch voortvaren met zayen en ooghsten, en daer de Boeren noch de landtpachten aen d'Eygenaers betalen, in plaets dat men in tegendeel, in dit geheel Landtschap niet ingeooghst heeft sedert Augustus lestleeden; ja men heeft'er sedert oock niet gesaeyt, of ten minsten seer weynigh: behalven dat al 't Vee, 't welck men tot de landtbouw van nooden heeft, of wechghevoert, of gedoodt is: invoegen dat ons Landtschap niet alleenlijck in een seer erbarmelijcke stant is; maer het sal oock hier na sonder vergelijckingh veel erger sijn dan de geburen.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mog. Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Woensdagh, de vierde van December, 1672. *na de middagh*.

Mercurii den IV. *December*, 1672.

[+]**H**Ebben de Heeren van Dijckvelt, van Sandenburgh ende van de Voort ter Vergaderinge gerapporteert, dat sy desen morgen in voldoeninge van haer Edele Mog. resolutie, den Heer Intendant hadden gecommuniceert, den inhoudt van de rescriptie van den Heer van Maerssenbroeck, en dat het abuys, 't gene occasie hadde ghegheven, dat sijne Koninclijcke

[+]Rapport op 't versoeck van schorssingh in d'uytvoereingh by d'Intendant, en des selfs antwoort.

Majesteyt naer de voorleede audientie op het Placcaet van de Staten noch niet hadde gedisponeert, aenstondts was gerepareert geworden, ende dat haer Edele Mog. nu daer op in weynigh dagen te gemoet siende een goedertiere en gunstige verklaringe van den Koninck, van de goetheydt ende compassie van den Heer Intendant deden versoecken ende bidden, dat tot dien tijdt toe het eyschen van verder betalinge mochten werden uytghestelt, ende dat sy, om 't selve te obtineeren, hadden gebruyckt soodanige redenen ende motiven, als sy hadden gheoordeelt van de meeste efficatie ende vrucht te sullen zijn.

Dat de Heere Intendant aen deselve oock wel eeniger maten hadde gedefereert, maer evenwel ten principalen hadde geantwoort, dat sijn Ed. geen nader advysen, of ordre op het ghemelte subject van het Hof hadde ontfangen, ende derhalven niet soude kunnen stil staen, sonder sijn eygen nadeel; oock nootsakelyck gelt tot onderhoudt van de Troupes moste hebben, ende dat hy dan, om 't selve te bekomen, in aensien van de groote ongelegentheydt der inwoonders van de Provincie, de sachtste wegh ende middelen geerne soude gebruycken. Ende dat hy als soodanigh hadde voorgeslagen, de taxe by haer Ed. Mo. volghens de waerschouwinghe van den 28 November 1672. over de haertsteden van de huysen gevordert, by hem in alle discretie ende met verschoonen van de onvermogende soude werden geint, ende dat tot dien eynde de Quohieren hem noch desen avont, of uytterlijck morgen mochten werden gelevert, als mede op gegheven wat Dorpen ende Provincie noch in staet waren om yets te konnen contribueren; dat hy dan sorge soude dragen, dat het selve or-

dentelijck en van tijdt tot tijdt soude werde versamelt, ende dat het dan soude komen in rekeninge van t'geen de Provincie hadde op te brengen; daer hy buyten dat doch niet soude konnen precaveren, dat het selve even wel niet werde gherooft en wegh gehaelt; alsoo het hem onmogelijck is, soo grooten getal Soldaten, onder behoorlijcke discipline te houden.

Dat zy Heeren Gecommitteerdens hadden geseyt, het selve te wesen een saecke van consideratie, daer op sy niet waren geinstrueert, ende derhalven haer niet konden verklaren, doch dat sonder uytstel aen haer Ed. Mo. daer van souden doen rapport, ende der selver resolutie aen hem Heere Intendant laten bekent maken, ende dat zy ondertusschen de arme en elendige ingesetenen van de Provincie en de Stadt te commandeeren aen sijn gunstigh medelyden.

Waer op ghedelibereert, hebben de Heeren van de respective Leden 't selve gerapporteerde overgenomen.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mog. Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Donderdagh, de vijfde van December, 1672.

[+]**V**Olgens de leste Resolutie, by continuatie gedelibereert sijnde, op het geen gerapporteert is door de Heer van Dijckvelt, en d'andere Gedeputeerden van hun Edele Mog. ghelijck men in d'acten geregistreert vindt, dat men sedert eenige tijt verplicht is geweest de Cohieren van de taxatien, op de huysen gestelt, in de handen van mijn Heer d'Intendant te leveren, en dieshalven nu oock niet sou konnen weygeren

[+]Resolutie tot schorssingh van d'executie over het haertsteeden gelt.

desgelijcks te doen; en ondertusschen de Heer van Dijckvelt voorghestelt hebbende dat men, om te voorkomen alle de quade en schadelijcke gevolghen, die men ooghenschynelijck uyt het versoeck sou bekomen, 't welck mijn Heer d'Intendant had gedaen, en 't welck in d'acten van gisteren geregistreert wordt gevonden, besonderlijck aen hem sou konnen vertoonen, dat, dewijl de tweede termijn noch niet vervallen is, in de welck, volgens de verklaringh, van de sevenentwintigste van November lestleden, de tax, op de haertsteeden gestelt, betaelt moet sijn, het seer hardt sou sijn aen d'Intendant een memorie van degenen, die niet betaelt hebben, te bestellen, om hen te doen executeren; en dat het dieshalven dienstigh sou sijn hem te bidden sulcks te willen uytstellen, ten minsten tot dat de geseyde termijn vervallen is; en dat men ondertusschen door biljetten aen yder bekent maeckt, en doet weten dat men, als de gheseyde termijn vervallen sal sijn, niet sou konnen ontgaen dese memorie te leveren, en d'executie daer af beletten. Hier op gedelibereert sijnde, is de resolutie conform het advys gheweest; en de selfde Heeren, die voor desen gedeputeert sijn gheweest, worden weder versocht en gedeputeert.

Extract uyt de Resolutien der Edele Mog. Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Vrydagh, de seste van December, 1672.[+]

[+]Resolutie over de waerschouwingh aen de Burgers, over de betalingh van 't haertsteede gelt.

DE Heeren van Dijckvelt, van Sandenburgh, en van der Voort hebben aen de Vergaderingh gerapporteert dat sy, om op de

particulierder Commissie van hun Edele Mog. van de voorgaende dagh te voldoen, sich weer by mijn Heer d'Intendant hadden vervoeght, en d'intentie en 't versoeck van hun Edele Mog. aen hem vertoont. Hier op gedelibereert sijnde, heeft men het volgende advertissement gearresteert.

De Staten van 't Landtschap van Uytrecht, sich geduriglijck geparst bevindende door mijn Heer d'Intendant, om een merckelijcke somme gelts, in deductie van sijn hooghe eysschingen, te betalen; en hun Edele Mog. hier op geen satisfactie geven konnende, om dat de tax, op de haertsteeden ghestelt, seer stoffelijck betaelt wordt, schoon men, sedert de sevenentwintighste van November lestleeden, opentlijck daer af verwittight heeft gheweest, en dat, om dese oorsaeck, de gheseyde Heer Intendant met instantie van hun Edele Mog. versocht de memorie der namen van de genen, die de geseyde tax noch niet betaelt hebben, met voorneemen van hen te doen executeren. En hun Edele Mog. daer na geen ander uytstel verkrijghen konnende, dan tot dat de leste termijn, volgens het gheseyde advertissement, vervallen is; en willende, soo veel als mogelijck sal sijn, d'ongevallen en ongelegentheden voorkomen, die daer uyt aen d'Inwoonders souden konnen overkomen: soo hebben sy goet ghevonden door biljetten, in d'openbaer plaetsen aengeplackt, kennis van het voorgedachte te geven; op dat yder, eer de leste termijn vervallen is, dat is voor de negende van dese maent, sou betalen de tax, die hy gehouden is te betalen, volgens 't advertissement van de sevenentwintighste lestleeden, en dit sonder faute, om de rampen te voorkomen, die onvermijdelijck sullen overkomen, so men

ghehouden is de gheseyde memorie aen mijn Heer d'Intendant te gheven: dewijl, by faute van dien, hun Edele Mog. sich niet sullen konnen disponeren en ontslaen van, na dat de geseyde negende dagh van December verstreken sal sijn, de memorie van de namen der gener, die niet betaelt sullen hebben, in handen van de geseyde Heer Intendant te stellen.

Men heeft geresolvert aen d'Heer van Maerssenbroeck te schrijven, gelijck hier volght.

Wy sijn gedwongen geweest te resolveren op [+] yder Haert-stede binnen tien daghen de selfde tax te betalen, die men, volgens de nieuwe reglement, niet gehouden was te betalen, dan binnen twee jaren. Maer men heeft'er tot noch toe seer weynigh af ontfanghen; en wy hebben reden om te vreesen dat men seer swaerlijck een goede somme daer uyt sal trecken, uyt oorsaeck van d'ongheloffelijcke armoede der Burgers, van de welcken sonder twijffel wel haest een groot gedeelte door hongher en elende sal vergaen, soo'er Godt niet de handt aen slaet, of soo des Koninghs hart niet tot meedogen en moderatie ghedisponeert wordt: dewijl de kleyne kantoors, die men gemaeckt had, gantschelijck ontbloot sijn, met het weynigh gelt, dat in alle de kassen was, daer uyt wech te nemen; invoegen dat'er niet een eenighe penningh overblijft voor de betalingh der renten, interessen, salaires, gagien en appointement van Officiers en wercklieden, die'er niet aen sullen moghen komen; en dieshalven sullen door dese middel alle de betalingen en handel van gelt komen op te houden. Desgelijcks d'impositien, die van tijdt tot tijdt sijn vermindert, sullen voortaen niets opbrenghen, om dat d'Intendant oordeelt dat alle d'Officieren en Soldaten vry behooren

[+]Bericht van hun Gesant aen 't Fransche Hof.

te zijn van alle de lasten, op de wijn en 't bier gestelt, directelijck of indirectelijk; en de geseyde Officieren en Soldaten, alree over al ghelogeert sijnde, behoudens in eenige seer weynige huysen, soo sal 't onmogelijck sijn de Burgers door dese middel te beletten alle de rechten te fraudeeren; ghelijck de Soldaten, des Koninghs broot, dat geen belastingh heeft, aen de Burgers verkoopende, seer groote schade aen d'impositien doen, die hun Edele Mog. op het gemael heffen.

Extract uyt de Resolutien, der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Maendagh, den negende van December, 1672.

[+]**D**E Ontfangers der Rechten van hun Edele Mog. gehoor in de Vergaderingh versocht en verkregen hebbende, hebben aen hun Edele Mog. doen verstaen, dat mijn Heer d'Intendant hen in de voorgaende dagh had doen halen, en hen de penningen afgeeyscht, die, gedurende de maenden van November en December, ingekomen waren, en dat sy daer op hadden gheseyt dat sy hen tot de betalingh der renten, en der andere lasten van het Landtschap hadden besteet: dat de geseyde Heer Intendant, dit verstaen hebbende, geseght had, *dat hy verstont dat men dese penningen weêr op sou brengen, en dat men voortaen geen meer renten sou betalen, maer dat alle penningen van dusdanige natuyr in sijn handen gestelt souden worden, of anders in die van Monceaux.* En dat sy daer op gheantwoort hadden, dat sy verplicht waren dit voorgedachte aen hun Edele Mog. te vertoonen.

[+]Vertooningh van d'Ontfangers aen hun Ed. Mog. op 't geseyde van d'Intendant.

Hier op ghedelibereert zijnde, sijn de Heeren opgestaen; en die deliberatie is tot aen de volgende dach uytgestelt.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Dinghsdagh, den tienden van December, 1672.

WEer rypelijck ghedelibereert zijnde over [+] het gheen, dat gisteren in de acten gestelt was, aengaende 't geen de Ontfangers der Impositien hadden geseght, soo is gheresolveert aen hen te ordonneeren, te rapporteeren een staet van penningen, die sy ontfangen hebben van den genen, die noch niet betaelt zyn gheduyrende de maenden van November en December; ghelijck oock van 't geen, dat sy voor de Wacht-huysen, en voor andere onkosten betaelt hebben, om, de selfde gesien hebbende, op morghen behoorlijck daer op te resolveeren.

[+]Resolutie op 't voorgaende;

De Secretaris heeft oock gherapporteert dat [+] hy, volghens het bevel, het welck hun Edele Mog. mondelingh aen hem hadden gegeven, aen mijn Heer d'Intendant had versocht te willen uytstellen met te parssen dat men aen hem sou geven de Memorie der gener, die noch niet de tax, op de Haert-steden gestelt, betaelt hebben, tot aen dese avont, om dat men voor die tijt niet de Cohieren van de namen der gener, die sedert gister betaelt hebben, kan vervullen: 't welck de geseyde Heer Intendant toegestaen had. Hier op gedelibereert sijnde, en de Secretaris van de Stadt vertoont hebbende dat de Burgers en Inwoonders van hun Stadt in soo

[+]Gelijck oock om schorssingh van executie te versoecken

groot gedrangh, sedert gisteren en heden, het gelt van hun tax quamen brengen, dat het niet moghelijck was hen alle t'accomoderen; soo heeft men goet gevonden noch eens door de geseyde Heer Secretaris aen de geseyde Heer Intendant te doen versoecken dat het hem, schoon de tweede termyn alreed vervallen was, niet te min sou believen te lyden dat men noch eenige dagen uytstelde met de Memorie der gener aen hem te leveren, die noch niet de tax, de welcke op de Heerdsteden geheven wort, betaelt hebben; uyt oorsaeck van de vaerdigheyt, met de welcke de Burgers en Inwoonders haer betaelden: op dat de executie, die so schadelijck sou zyn, en voor de welcke de Burgers met groot recht soo seer vresen, geschorst en uytgestelt mach worden.

Extract uyt de Resolutien der Edele Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Woensdagh, den elfden van December, 1672.

[+]**D**E Secretaris heeft ter Vergaderingh gerapporteert dat hy, om op de resolutien van hun Edele Mog. van de voorgaende dach te voldoen, aen de Heer Intendant d'inhoudt van de geseyde resolutie had vertoont, en dat hy, na eenige redenen, een uytstel van twee daghen daer af had verworven, te weten voor heden, en voor morgen, die Donderdagh sal zyn.

[+]Rapport van de Secretaris aen de Staten.

Extract uyt de Resolutien der Edele Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Donderdagh, den twaelfden van December 1672.

OP 't geen, dat mondelingh voorgestelt is, heeft men goedt ghevonden, door de Secretaris der Staten een somme van vier of vijf duysent Rijcksdaelders aen de Heer Intendant te vertoonen, terwijl de Stedelingen met soo groote yver toelopen om de tax, die op de Haerdt-steden ghestelt is, te betalen; om dat de Ontfangers dese somme alree te samen hebben gebracht.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Vrydagh, den dertienden van December, 1672.

Veneris XIII. *Decemb*. 1672.

RApporteerde den Secretaris dat hy, volghens haer Edele Mog. resolutie van des daeghs te vooren, noch van dien selven naermiddagh den Heer Intendant ten fine als by de selve resolutie hadde aengeboden de vier a vijf duysent Rijcksdaelders, by de uytmaenders van het Haertstede-gelt (dewijl de selve doende waren met meerder te ontfangen) opgebracht, en alhoewel hy Secretaris remonstreerde dat de Burgers en Inwoonders, uyt vrese van de gedreyghde executie, als noch in soo grooten getalle hare Haertstedegelden aen de uytmaenders quamen brengen, dat de selve, vermits de kortheyt der dagen, nauwelijks en niet als naer langh

wachten der gener, die met hoopen tot het betalen aen 't Stadt-huys quamen, konde werden ontfanghen, sulcks dat de bediende van den Heere Intendant veel meer tyts souden moeten consumeeren in de selve te gaen executeeren, en dat oock onderwijlen de gewillige den wegh om te betalen soude wesen benomen, en derhalven noch versocht hadde eenige daghen uytstel. Dat echter den Heere Intendant hadde begeert, dat de quohieren der Haertstee-gelden met de ghedane betalingen op desen huydighen dach souden werden gedresseert, en hem alsoo nevens de ontfangen penningen overgelevert; vorders dat d'Heere Intendant hem hadde aengesegt om haer Ed. Mog. voor te dragen, dat sijn begeeren was dat haer Edele Mog. hem opgaven een proportie onder de Dorpen deser Provincie, ghestelt naer 't vermoghen der selver, volghens dewelcke de demandes, die hy Heere Intendant het platte Landt mochte komen op te leggen, soude moeten om gheslagen en opgebracht worden, vereysschende dat soodanige gheformeerde propositie desen huydighen dach soude moeten werden opghelevert. Dat wijders haer Edele Mog. sonder uytstel aen sijne ghemachtighde souden hebben te doen aen tellen alle het gene van de Impositien sedert den eersten November jonghst leden was gheprocedeert, en dat voortaen alle Impositien door de selve Collecteurs souden werden ontfangen, en van tydt tot tyt aen hem, oft sijn gemachtighden werden opgebracht en verantwoort. Waer op als mede op het ghenotuleerde van voorighe dagen, noopende het te kennen geven van de Ontfangers van de generale middelen, ghedelibereert, en ghehoort rapport der Heeren haer Edele Mog. Gecommitteerdens die ge-examineert hadden,

de blaffaerts van de renten, die sedert den eersten November waeren, en noch in de loopende maendt souden verschynen, de welcke laetste een seer groote somme bevonden wierden te monteeren, sijn versocht en gecommitteert de Heeren van Dijckvelt, van Someren, van Wulven, van Sandenburgh, van de Voort en Velthuysen, omme den Heere Intendant met alle daer toe applicable redenen te vertoonen de totale onmogelijckheyt van het formeren der proportien van 't vermogen der Dorpen deser Provincie by den Heere Intendant ge-eyscht.

Ten tweden, omme den Heere Intendant aen te wysen, dat haer Edele Mog. in de maenden November en December nu loopende, meer lasten tot subsisteeren van sijn Majesteyts militie, maecken van Corps de Guardes en andere diergelijcke hadden gedragen, als d'Impositien in dien selven tyt hadden opgebracht.

Ten derden, dat de renten betaelt zijnde, in conformité van d'Articulen, door sijn Majesteyt vergunt, sonder dat eenigh verbodt oft ordre dien contrarie was gegeven, behoorden ongerestitueert te werden.

Ten vierden, dat de Koning de goetheyt hebbende gehadt, de renten te continueeren, en gheen andere middelen zijnde uyt te vinden, noodtsaeckelijck d'Impositien als daer voor geaffecteert zynde, tot der selver betalinghe behoorden te verblyven, en ten minsten dat doch eenige Impositien ter dispositie van haer Edele Mog. mochte werden gelaten, omme daer uyt eenige noodtsaeckelijcke lasten van de Provincie te konnen dragen.

Ende is den Secretaris ghelast van het ghene voorschreven is kennisse te geven aen den Heere van Maerssenbroeck.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Saturdagh, den viertienden van December, 1672.

Sabbathi XIV. *Decemb.* 1672.

[+]**R**Apporteerden de Heeren van Dijckvelt, en andere haer Edele Mog. Ghecommitteerdens, in gevolge van haer Edele Mog. Commissie van 's daeghs te vooren, aen den Heere Intendant te hebben gherepresenteert, dat haer Edele Mog. met droefheyt hadden vernomen, hoe sijn Ed. goet ghevonden hadde de Ontfangers van de generale middelen niet alleen te Interdiceeren geen renten vorder aen yemandt te betalen, maer oock te ordonneeren 't ghene aen de selve sedert den eersten November hadden uyt gegeven wederom goet te doen, ende voortaen de Impositien aen hem te verantwoorden, dat ghelijck sulcks haer Edele Mog. onverwacht was voorgekomen, de selve oock niet wel konden ghelooven, sijn Ed. intentie te zyn; alsoo de Koningh de goedertierentheyt hadde gehad, van aen de Ingesetenen van de Provincie te accordeeren ende toe te staen, dat hare capitalen, aen de Staten ghecrediteert, souden blyven in haer gheheel, ende vervolghens de Interessen aen haer werden voldaen, ende dat haer Edele Mog. derhalven versochten dat sijn Ed. die ordre, als strydigh teghens de gemelde conditien, ende daer door alle betalingen ende verwandelinghe van gelt onder de Inghesetenen tot totale verval van d'Imposten seer deerlijck soude moeten cesseeren, soude believen te veranderen. Ende oft sijn Ed. het gheen niet wierde vertrout,

[+]Rapport van de harde bejegingh en dreyginghen van den Intendant.

daer inne difficulteyt mochte maecken, ende de betalinghe van de renten voor een tyt doen surgeeren, dat dan evenwel sijne gheliefte mochte zyn, de dispositie over de schattingen, ten minsten een gedeelte van dien, aen haer Edele Mog. te laten: want dat haer anders onmogelijck soude zyn, hare bedienders en verscheyden noodighe lasten, daghelijcks selfs ten dienste van de Troupes voorvallende, te konnen betalen, ende dat boven al hard ende onredelijcks soude zyn, dat de penninghen, tot betalinge van renten geemployeert, weder soude moeten werden opghebracht, dewijl de selve als conform het gheaccordeerde by den Koning, ende voor date van eenighe prohibitie of verbodt gheschiet, voor deughdelijck ende wettich moet worden gehouden. Daer-en-boven dat sedert die tyt de Impositien maer omtrent de twintigh duysent guldens, af getrocken de onkosten, hadden gerendeert en haer Edele Mog. ondertusschen vry meer aen den Heere Intendant, en ten behoeven van de Militie hadden gefurneert.

Dat de vier duysent Rijcksdaelders in geldt, mitsgaders vier duysent guldens aen Haver, hoewel by het accoort van den vierden October, evenwel maer op de volgende maenden waren belooft, oock wel laet in November betaelt, ghelijck oock de Materialen ende arbeyts-loon van de Corps des Guardes voor d'Infanterie.

Dat de Heere Intendant daer op hadde geantwoort, van de gegeven orders in het minste niet te sullen of te kunnen relacheren. Dat haer Edele Mog. tot den eersten November met hem waren geconvenieert, ende sedert hadden gheweygert nieuwe conditie te maken, dat hy de Troupes ondertusschen moest besorghen, ende dat gelt van nooden hadde, dat hy oock daer toe posi-

tive last van het Hof hadde ontfangen, ende ingevalle haer Edele Mog. meynden 't selve te stryden met de conditien, by den Koningh geaccordeert, dat men door den Gedeputeerden, die aldaer was, konde laten doleeren.

Dat de uytghetelde penninghen in twee mael vier en twintigh uren weder te berde moeten worden gebracht, of dat hy deselve door branden van de stad en andere harde wegen soude soeken.

Dat het gene aen hem of ten dienste van de Troupes in November mochten wesen verstreckt, of betaelt uyt andere middelen, ende uyt 't gene in de maenden van July, Augusti en September uyt de Impositie was ontfanghen, konde worden gevonden.

Dat sy verscheyde consideratien en redenen daer teghens hadden ghemoveert, ende gheseydt dat om alle de selve een gantsch ander vertrouwen hadde van sijne bescheydentheyt, oprechtigheyt ende rechtvaerdigheyt, en hoopte dat hy, de sake nader overwegende, van sentiment en voornemen soude veranderen. In alle gevalle, dat sijn Edele konde versekert sijn, dat ghelijck haer Ed. Mog. geen vermogen hadden, om sich tegens 't gene hy soude willen te werck leggen te opposeren, daer toe oock noch de wille, noch d'intentie hadde.

Dat sijn Edele daer by hadde gepersisteert, men mochte sich aen het Hof addresseeren, al wilde men nu, in plaetse van de geeyschte dertig duysent Rijcksdaelders 's maendts, sestigh offereeren, dat sijn handen waren geslooten; oock soude hy nu wel sestigh, ja tachtigh bekomen, hy soude vervolghen de Confiscatie, ende oock de poene tegens die gene, die meubelen van gevluchten hadden gebergt, en sonder aen te brengen onder haer behielden.

Dat daer na ghesproken werdende, over het poinct van te doen een openinghe van den staet der Dorpen, ende wat yder in het hondert wel soude konnen contribueren; sy Heeren Gecommitteerden aen den Heer Intendant hadden verklaert, dat naer de forme van Regeringe in dese Provincie gebruyckelijck, haer Edele Mog. seer weynigh kennisse hadden, of konden hebben van het vermogen van yeder Dorp.

Dat de Landen in de Provincie in waerdye extraordinaire veel verscheelden, ende derhalven het eene Dorp veel meer als het andere in de reele lasten moeste draghen, dat de plaetsen, die, vermidts het ghetal van Inwoonders of uyt particuliere avantage van dat'er veel te winnen, goede neeringe, meer doortocht of anders valt, in beter stant waren, in de personele schattingen, als logysgelt en anders hoogher waren aengeslagen. Dat daer en boven in het selve logysgelt, als mede in andere lasten en schattingen, verscheyde Dorpen en Gehuchten met ten anderen, ende juyst niet in elke spetie met een en de selve waren gecombineert. Dat oock sedert de reele ongelden en personele Impositien waren ingevoert, veele Dorpen waren gesplist, ende Gehuchten of Buurten van den anderen afghedeelt. Dat sy Edele uyt alle 't selve wel konden oordeelen, dat het haer Edele Mog. selfs in tijdt van vrede en welstant, genoeghsaem onmoghelijck soude sijn, een egalisatie of proportie tusschen de Dorpen te maken. Immers dat het niet als door lange besoignes; en by gevolgh, verloop van tijdt soude konnen werden uytghevonden, ende dat het selve altijdt in dese conjuncture niet soude konnen geschieden, daer de Dorpen d'een min d'ander meer soo seer sijn geruineert, d'opgesetenen op d'een plaetse alle, op d'andere voor

een groot gedeelte verloopen, ende de neeringe en passagie verdwenen.

Dat de Heer Intendant daer op getracht hebbende, wie hem dan de beste kennisse van die saecke konde geven, sy Gecommitteerden daer op hadden gheantwoort, de Panders van Staten ende van het Hof, voor soo veel sulcks soude konnen gheschieden, wel de bequaemste te wesen, ende de Heer Intendant daer op segghende, dat hy de selve dan teghens den anderen daeghs soude ontbieden, hebben de Heeren Gecommitteerde haer afscheyt genomen, naer dat d'arme Provincie en elendige Inwoonders van dien, aen sijn Edele op het favorabelste hadden gerecommandeert.

Waer op gedelibereert, sijn de gedachte Heeren voor haren yver en goede devoyren bedanckt. En is goet ghevonden de Heeren van Dijckvelt, van Wulven en van de Voort midts desen te versoecken, om het ge-eyschte van den Heere Intendant, en het geremonstreerde van weghen haer Edele Mog. den Heere Stoupa te communiceren, met versoeck van dien aengaende syne favorable intercessien by den Heere Intendant te willen emploieren.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Lantschap van Uytrecht; op Sondagh, den negenentwintighsten van December, 1672.

[+]**M**Yn Heer Schade heeft aen hun Edele Mogende gerapporteert, dat de Commissaris Monceaus, van weghen de Heer Intendant, tot hem had gheseght, *dat hun Edele Mog. voortaen niet van de Chargien souden disponeren, son-*

[+]Resolutie op 't afnemen der chargeren, &c.

der participatie van de gheseyde Heer Intendant.

De Secretaris heeft oock gerapporteert, dat op gisteren *de selfde Commissaris Monceaux in de Secretarye van hun Edele Mog. had geweest, en tot hem, uyt de naem, en van weghen De Heer Intendant, had geseght, dat hy begeerde dat de penningen, voortgekomen uyt de belastingen op de Haertsteeden, gedurende de jaren van* 1671*. en* 1672*. conform het advertissement, en de resolutie van de .... in handen van de Thresorier du May gestelt souden worden.*

Ten tweeden, *dat men in handen van de selfde Commissaris sou leveren een staat, of rekeningh van de rechten, die men ghegeven heeft op de Wijn, op het Bier, op de Brandewijn, en op het Gemael, gedurende de maenden van November en December, die door de Collecteurs ontfangen zijn.*

Ten darden, *dat yder Quartier, daer uyt de Stadt bestaet, op aenkomende Maandagh aen yder Capiteyn en Luytenant van de genen, die daer hun inlegeringh hebben, yets sou geven.*

Dat de geseyde Secretaris wel instantelijck had versocht, dat de geseyde Commissaris sich sou verklaren wat, hoe, en waerom men ghehouden sou sijn te geven; maer dat hy niets uyt hem had konnen krijghen, dan dat het weynigh sou sijn, 't welck men sou opbrengen.

Hier op gedelibereert sijnde, heeft men, in gevolgh van de Resolutie der Staten van de twaelfde van December lestleeden, geordonneert, en de Gedeputeerden sijn versocht en geauthoriseert te doen tellen, in deductie, en op soo veel te min, aen de Thresorier, of Commis du May de somme van vijftien duysent vijf hondert sevenenveertigh guldens, vier stuyvers, en hier toe te doen depescheren een ordonnantie

van de somme van tien duysent, negen hondert vijfentneghentigh guldens op d'Ontfangher de Leeuw, en een ander van de somme van vier duysent vijf hondert twee-envijftigh guldens vier stuyvers op d'Ontfanger van de rechten, die op de huysen geset sijn, beyde tot profijt van de Commis Beusichem, ten eynde als boven.

Extract uyt de Resolutien der Edele Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Maendagh, den dartighste van December, 1672.

[+]**M** *Yn Heeren van de stadt Uytrecht hebben vertoont dat de Ministers des Koninghs van Vranckrijck op d'Inwoonders van de selfde Stadt opgestelt hebben een bovengewoone groote tax voor de maenden van November en December, en dat sy 't heden van huys tot huys deden eysschen, om hen te verplichten haer binnen vierentwintigh uren te betalen, op pene van militare executie. Oock heeft men, terwijl men vergadert was, veel klachten van eenige Dorpen ingebracht, die boven hun vermogen getaxeert en geschat sijn.*

[+]Resolutie van Stoupa te versoecken om voor hen te reken.

Hier op eerstelijck en rijpelijck gedelibereert en aengemerckt sijnde dat de Heer Intendant absent is, so heeft men goet gevonden door dese tegenwoordighen aen mijn Heer van Dijckvelt te versoecken, dat het hem gelieft hier over met Stoupa, Gouverneur van dese Stadt, te gaen spreecken.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Dinghsdagh, den een-en-dertighste van December, 1672.

Martii XXXI. *Decemb*. 1672.

HEeft den Heere van Dijckvelt ter vergaderinghe [+] omstandelijck gherapporteert, sijn wedervaren by den Heere Stouppa over het subject als des daeghs te vooren ten Prothocolle is genotulleert. Waer op gedelibereert, is den Heere van Dijckvelt voor sijn ondernoomen moeyte ende ghedane devoiren bedanckt, ende sijn versocht ende gecommitteert de Heeren van Dijckvelt, van Rossen, van Wulven, van Sandenburgh, oudt Burgermeesteren Booth, ende de Goyer, omme den Heere Hertogh van Luxenburgh en Gouverneur Stouppa te begroeten, en de selve te representeeren den beklaeghlijcken staet van dese Provincie en goede Inghesetens van dien, ten opsichte van een taxe by ofte van wegens den Heere Intendant gedenuntieert, ende van sijn Excellentie en Ed. te versoecken hare compassieuse intercessie by d'Heere Intendant, oft andersints dat de Inghesetenen mochten vryigheyt erlangen, om te konnen vertrecken werwaerts sy lieden souden vermeynen te konnen subsisteeren. Is mede den Heere van Dijckvelt versocht, omme over het selve subject te concipieren een missive aen den Heere Intendant, die het selve gedaen ende ter Vergaderinge opgelesen hebbende, is die ghearresteert in substantie als volght.

[+]Resolutie der Staten tot een vertooningh van hun ellenden aen d'Intendant.

Dat den tax, die van wegen den Heere Intendant wordt ghe-eyscht van de Inwoonders van

de Stadt onder deselve soo groote ende bittere wee-klachten veroorsaeckt, dat haer Edele Mog. daer over zyn radeloos ende in de hooghste bekommernisse, dat sijn Ed. absentie haer beneemt het middel, om deselve die klachten over te brenghen, dat haer Ed. Mog. zyn verseeckert, dat het vierendeel van de Burgers niet soo veel contant geldt hebben, als haer quote importeert, dat meenighte andere leven van 't gene sy van hare vrienden leenen, ende dat oock honderden van persoonen niet anders hebben om broot voor haer ende hare kinderen te koopen, als het gene haer van dach tot dach by Aelmisse werdt gegeven, ende die evenwel op dertigh, veertigh, ende meer gulden zyn ghestelt. Dat haer Edele Mog. daerom ghenecessiteert zyn, den Heere Intendant by missive te bidden, dat sijn Ed. wil hebben de goetheyt van de schatinghe ende beswaernisse naer te laten. Ende indien, het gene haer Edele Mog. niet en hoopen, de ordres van het Hof, soo precys zijn, dat sijn Ed. sulcks niet soude vernogen te doen, dat haer Edele Mog. dan versoecken van sijne compassie, dat doch believe te verleenen aen yeder, die sal willen, de vryicheydt om met sijn lyf uyt de Stadt te moghen gaen, ende hier laten het gene sy noch mochten hebben, om elders sijn subsistentie te soecken, op dat daer door moge worden voorgekomen de schrickelijcke ende erbarmelijcke ghevolgen van de executie, waer mede de gene, die niet promptelijck sullen betalen, worden gedreyght. En wy, van u dit selfde aen ons beloovenden blyven met eerbiedigheyt.

P. S. Men koomt oock aen ons klaghen dat men, uyt de naem van uw Ed. in de Dorpen soodanighe sommen eyscht, die sy niet moghelijck zyn op te brengen: dewijl sy gantschelijck

gheruineert zyn, ghelijck ghy weet, en ghelijck ghy self hebt belieft te betuygen.

Oock heeft men goet gevonden aen de Heer [+] van Maerssenbroeck dit volgende te schryven.

[+]Bericht aen Maerssenbroek, hun Gesant aen het Hof te Parys.

De Heer Intendant heeft een brief, ter vlucht gheteeckent, in onse handen gestelt, om hem in uw handen te leveren; op dat ghy hem aen de Marckgraef de Louvois soud bestellen, daer af wy copie met dese senden, en dewijl wy stoffe van te vresen hebben dat de selfde verdwaelt kan wesen, soo sullen wy een nieuwe copie daer af van de Heer Intendant eysschen, soo haest hy weer in dese Stadt is ghekomen; en wy sullen de selfde oock aen u senden. *Ondertusschen heeft men sedert gisteren en heden aen de Burgers van de stadt Uytrecht een seer exorbitante tax aengeseght, om binnen vier-en-twintigh uuren betaelt te worden, op verbeurte van Militaire executie*. En dewijl wy niet konnen weten op welcke voet dese tax gheschiet, ten opsicht van de Biljetten, die men aen persoonen van verscheyden staet geeft, *vermidts de lieden, die in de kleyne gangh woonen, by de Heer Vermeer*, Wijn-kooper, aen 't oude Kerck-hof, *yder geschadt zyn op dertigh guldens, Schoenmaeckers en anderen, op tachtentigh, negentigh, of drie-en-tnegentigh guldens, de genen, die een weynigh hooger van staet zyn, gelijck de Professor Cyprianus, op hondert vier-en-tachtentigh guldens, de geseyde Vermeer, Wijnkooper, op hondert en seven guldens*; daer uyt ghy sult konnen oordeelen op welcke wyse men die anderen taxeert: *'t welck, naer ons beduncken, in de stadt Uytrecht opklimmen sal tot de somme van twee of drie hondert duysent guldens, behalven de drie stuyvers voor yder gulden*, die men voor de geen eyscht, dewelck de ontfanghst van de tax

heeft; 't welck men voor de twee leste maenden van November en December eyscht. *De Dorpen van 't Landtschap zijn geschat* op de selfde wyse voor de geseyde twee maenden, gelijck eenigen op gisteren en heden hun klachten daer over aen ons gedaen hebben: te weten, *Houten, met zyn aenkleven, op achtien hondert guldens, West-broeck op veertien hondert guldens, Hagesteyn op omtrent acht hondert en vijftigh guldens, Martensdijck op veertien hondert en veertigh guldens*. Wy schryven heden over dese saeck aen de Heer Intendant, gelijck ghy uyt de copye, hier by ghevoeght, sult konnen sien.

Wy hebben goet ghevonden bericht hier af aen u te geven, om het selfde aen sijn Majesteyt, en aen sijn Ministers te vertoonen, en op dat ghy soud trachten verlichtingh van een last, die onverdragelijck is, voor ons te bekomen.

P. S. De Heer Intendant heeft oock aen ons bekent ghemaeckt, dat wy ons voortaen souden onthouden om van eenighe officien, of chargien te disponeeren, als met sijn voorgaende participatie; daer af wy u hebben willen verwittighen, om u daer af te konnen dienen naer dat de reden sal vereysschen. Wy voeghen 'er de copie van de brief by, die wy heden aen de Heer Intendant schryven, ghelijck oock een van de gheen, die de gheseyde Heer Intendant aen mijn Heer de Marckgraef van Louvois op de ..... van December heeft geschreven, gelijck hier volght.

[+] Dewijl de Heeren Staten van dit Landtschap twijffelen, dat ghy gheinformeert zyt van de staet, daer toe het ghebracht is, soo heb ick dese weynighe regelen niet konnen weygeren, om in weynigh woorden tot u te seggen, dat 'er

[+]Copie van een Brief van d'Intendant aen de Marckgraef de Louvois.

van alle de Dorpen van het geseyde Landtschap niet een is, het welck niet verscheyden malen is ghefourageert, onder gheloopen, of die niet in 't vermoghen der vyanden zyn, de welcken niet minder door hen, dan door ons, uytgheplondert zyn. Wat de Steden aengaet, die van Wijck en Rhenen hebben verscheyde legeringhen en deurtochten van troupen uytghestaen, die hen verdorven hebben; en de stad van Montfoort is seer uytgeput door verscheyden veranderinghen van Guarnisoen: invoeghen dat 'er niets overigh is, als de steden Uytrecht en Amersfoort alleen, die noch eenighsints zyn geconserveert, schoon sy seer grootelijcks vervallen zyn, van dat sy eertyts geweest hebben. Daer siet ghy 't gheen, dat ick u van de ware staet van 't gheseyde Landtschap kan verhalen, en dat ick met eerbiedigheyt ben, etc.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten van 't Landtschap Uytrecht; op Woensdagh, den eersten van Januarius, 1673.

Mercurii I. *Januarii* 1673.

HEbben de Heeren van Dijckvelt ende andere [+] hare Edele Mog. Gecommitteerden, volgens resolutie Commissoriael van 's daeghs te vooren, ter Vergaderinge gerapporteert, dat naer een kleyn compliment, om den Heere Hertogh te disponeeren tot een gunstighe audientie, ende antwoordt, aen de selve hadden voorgedragen de hooghe ende perplexe ongelegentheydt, in de welcke haer Edele Mog. haer bevonden, vermits den Heere Intendant van de Inwoonders van de stadt Uytrecht dede vor-

[+]Vertooninghen der Gedeputeerden aen den Hertogh van Luxenburgh, en Stouppa.

deren een taxe en schattinge, die van de selve onmoghelijck konde worden opghebracht, dat vele honderden ja misschien duysent menschen, waren gestelt op dertigh, veertigh ende meer guldens, die om broodt voor haer ende voor haer Kinders te koopen, niet anders hebben, als 't ghene haer van dach tot dach by Aelmoesse wordt gegeven, dat veele eerlijcke luyden oock in aensienelijcke Charges ende bedieninge, van haer Vrienden ende bekenden moeten leenen gelt, om te konnen bestaen, dat selfs veele onder de gequalificeerste, en oock Regenten niet soo veel in contanten hebben, als haer quote bedraeght, ende dat daer boven van de Dorpen worden ghe-eyscht excessive sommen, daer nochtans deselve, als t'eenemael geruineert, niets en konnen furneeren, ende dat alle die gene, die hare respective contingenten in vier-en-twintigh uuren niet voldoen, met rigoureuse executien wierden ghedreyght, dat de klachten ende lamentatien alomme soodanigh waren, dat die te hooren ghenoegh is om tot medelijden te worden bewogen, dat haer Edele Mog. alle 't selve by Missive aen den Heere Intendant hadde vertoont, ende eerbiedigh versocht dat de ghemelte beswarenisse soude ghelieven achter weghen te laten. Ende dat haer Edele Mog. ondertusschen sijn Hooghgemelte ootmoedigh dede bidden om aen de arme en ellendighe Inghesetenen van Stadt ende Provincie noch te vergunnen tot teecken van sijne goetheyt van niet toe te laten, dat geduyrende de absentie van den Heere Intendant, eenighe executie werde gedaen.

Dat de Heere Hertogh daer op hebbende geantwoordt, altyt genegen gheweest te zyn, om de Inwoonders dienst te doen, ende daerom

wetende dat het Hof verstaet, dat by de selve tot onderhoudt van de troupes moet worden ghecontribueert; voor desen hadde gheraden liever met den Heere Intendant daer over, gelijck in de maent October geschiedt is, te accordeeren, als by ontstentenisse van dien, de selve die sake in handen te laten nemen. Als by sijn Hoogh-ghemelte al uytstel soude worden toegestaen, dat sulcks maer konde wesen voor weynigh dagen, dat men daer na doch weder moste tot het point komen. Dat hy wel konde ghelooven, veele abuysen in de taxatie te zyn gepleeght, oock de selve misschien wel te hoogh te zyn begroot, maer dat 'er evenwel wat most werden gegeven, dat alle maendt by de Militie van den Koningh hondert duysent guldens wierde verteert, ende by de Burgers geprofiteert; ende dat in alles noch maer vijf-en-twintigh duysent Rijcksdaelders waren op-ghebracht, ende dat derhalven sijns bedunckens best soude zyn met den Heere Intendant als noch een overkomste te maecken.

Dat haer Ed. den Heere Hertogh hadden te ghemoet ghevoert, daer haer Edele Mog. om den Heere Intendant, so veel in haer is, contentement te doen, alle de Inwoonders in de Stadt ende Steden van Provincien hadde belast, om in weynigh dagen yeder te betalen soo veel, als het Haertstede-geldt in twee jaren bedraeght, ende het provenu van dien, nevens het inkomen van de Impositien aen sijn Ed. (hoewel tot haer leetwesen te vergeefs) hadden geoffereert, dat het geldt 't gene van de Soldaten wierdt ontfangen, voor 't meerendeel weder moeste werden ghebruyckt tot inkoop ende voldoeninghe van de waren, die daer voor wierden gelevert; dat het oock maer zyn eenighe weynige nee-

ringen ende Ambachts-luyden, die aen de winst participeeren.

Dat boven de bewuste vijf-en-twintigh duysent Rijcksdaelders, niet alleen noch soo veel excessive kosten, ten behoeve van de troupes, waren gedragen, maer dat ook by de selve meest alle de vruchten van de Provincie over een gantsch jaer waren genooten; ende behalven veele Paerden, by na alle het Beestiael ende kleyn Vee geslacht ende wech ghevoert, ende dat daer door de Eygenaers van de Landen, die ordinaris drie of vier jaren Pachts ten achteren stonden, ende de Haest van bruyckers tot haer cautie daer voor hadden, niet alleen de Inkomsten van dit verloopen, en van alle de achterstallige jaren komen te missen, maer oock noch sullen ghenoodtsaeckt wesen, om alvoorens eenigh ghenot in het toekomende te konnen koopen, de gedestrueerde Huysen weder op te timmeren, ende de Bouw-huysen van Beesten en ghereedtschap te voorsien.

Dat sedert de Armée van den Koningh hier is ghekomen, het ghene nu is omtrent de seven maenden, niemandt een stuyver van sijne vaste goederen heeft konnen trecken, en ondertusschen een yeder van het gene in voorraet mochte hebben gehadt, moet leven, dat oock geen interessen op de Comptoren konden worden ontfangen, ende dat alle de revenues in dese Stadt ende Provincie, als buyten alle negotie, alleen in de twee middelen bestaende, gheen de minste apparentie is dat yemandt een Penningh sal konnen bekomen, ende derhalven het weynige, dat d'een of d'ander noch mochte overigh hebben, van nooden sal wesen om Broodt te koopen, ende daer om alle die redenen absoluyt onmogelijck is de gevorderde taxe te kon-

nen opbrengen, ende in gevalle de selve evenwel soude worden gevordert, dat sijn Hoogh-gemelte uyt compassie, ende om te voorkomen de schrickelijcke gevolghen, die de arme Menschen uyt de ghedreyghde executie staen te lyden, ende uyt vreese van de welcke veele overlegghen, hoe sy haer met haer Vrouwen ende Kinderen maer sullen salveeren, dat wil vergunnen de liberteyt aen alle die willen, om uyt de Stadt alleen met haer lijf, en latende alle het gene sy noch mochten hebben, te mogen vertrecken.

Dat den Heere Hertogh daer op tot besluyt hadde geseght, de offres aen den Heere Intendant gedaen, sijne consideratien te meriteeren, ende dat sijn Hoogh-gemelte sich daer op eens soude bedencken, ende in het korte bescheydt doen weten.

Dat haer Ed. van daer voorts waren gegaen by den Heere Gouverneur Stouppa, ende dat dewijl hare Edele Mog. besich waren, om aen de selve mede het bovenverhaelde te insinueeren, den Hertogh daer by was gekomen, ende eyndelijck naer een deductie van alle de redenen, ende eenige instantie gedaen, om ten minsten te mogen obtineeren, voor die gene die sulcks mochten goedt vinden, de vryheydt van met haer lijf te konnen vertrecken, ende dat het al te hard soude zyn het selve te weygeren aen de gene, die alles willen hier laten, also men behoort te konnen volstaen met te geven alles wat men heeft.

Dat den Heere Hertogh ende Gouverneur daer op met den anderen een weynigh apart gesproocken hebbende, eyndelijck hadden verseeckert by den Heer Intendant alle goede officien in faveur van de Provincie ende Ingesete-

nen te sullen aenwenden, ende dat by provisie geen violentien souden werden ondernomen, doch dat de vermogende wel souden doen van ondertusschen op hare taxe wat te betalen.

Extract uyt de Resolutien der Edele Mogende Heeren Staten des Landts van Uytrecht.

Veneris III. *Januarii* 1673.

+ **H**Ebben de Heeren Gecommitteerden der stadt Amersfoort ter Vergaderinge voorghedraghen, dat sy van weghen sijne Koninghlijcke Majesteyt waren ghesommeert tot betalinghe van vier-en-twintigh duysent guldens voor contributien, over de jonghstleden maenden November en December, boven noch twee duysent Camisoles van de troupes, in haer Stadt Guarnisoen houdende, of twee duysent Rijksdaelders daer voor, in voegen als de actens van sommatie hier vervolgens zyn geinsereert:

+ Resolutie van beklagh te doen aen Luxenburgh over de belasting op Amersfoort.

Van wegen de Koningh

Wordt aen de Inwoonders van de Stadt en Jurisdictie van Amersfoort gheordonneert te betalen aen de Officieren van 't Regiment van ..... de somme van vier-en-twintigh duysent guldens, op reeckeningh van de subsistentie van het gheseyde Regiment, geduyrende de maenden van November en December lestleden. Welcke somme aen de gheseyde Inwoonders aengereeckent en opgenomen sal worden voor alle hun contributie in geldt, geduyrende de geseyde maenden. Gedaen t'Uytrecht, den vierden van Januarius, 1673. geteeckent

Robert.

De Koningh wil dat de Inwoonders van Amersfoort verschaffen twee duysent Camisolen voor de troupen, die in de Stadt in besettingh zyn, ten waer sy liever twee duysent Patakons wilden geven. Op den twaelfden van Jauarius, 1673. Geteeckent

DU MURAT.

Tot het welcke te voldoen, sy lieden, t' eenemael onvermoghende zynde, versochten van haer Edele Mog. raedt ende behulp omme daer van ontheft te werden, waer op gedelibereert, is goedt ghevonden en verstaen dat de Heeren Gecommitteerden van Amersfoort haer voorschreven klachte sullen hebben te doen aen den Heer Hertogh van Luxenburgh, ende van de Heeren hare Edele Mog. Ghecommitteerden die, volgens resolutie Commissoriael van den dertighsten December jonghstleden, den welghemelten Heere Hertogh sullen begroeten, over het subject van de Kercke tot Emmenes sullen worden ghesecondeert, ende alle favorable voorspraeck en appuy ontfangen, die daer toe versocht en ghecommitteert worden, mits desen , als mede omme sijn Excell. te remonstreeren en doleeren, dat contrarie sijne gunstige gedane toesegginge den eersten deser ghenotuleert, albereyts eenige executie aen de Burgers der stadt Uytrecht, tot voldoeninge van de taxe, is geschiedt.

Extract uyt de Resolutien van de Edele Mogende Heeren Staten des Landts van Uytrecht.

Sabbathi IV. *Januarii* 1673.

HEbben de Heeren van Dijckvelt ende andere hare Edele Mog. Gecommitteerden, volgens resolutie Commissoriael van den laetsten December jongstleden, en den derden deser ter Vergaderinge gerapporteert, dat sy de Heere Hertogh van Luxenburgh gheremonstreert hebbende, de klachte haer Edele Mog. voorghekoomen van de Ghemeynte van Emmenes, welgemelten Hertogh hadde gheantwoort verstaen te hebben, dat het Dorp van Emmenes twee Kercken hadden, ende aldaer veel Roomsche Catholijcken waren, en derhalven redelijck dat eene Kerck haer ingeruymt wierde, op het welcke sy Heeren Ghecommitteerden sijn Excellentie hebbende bericht, dat de Dorpen van Emmenes twee distincte Dorpen waren, onderscheyden in Gerechten, schattinghen ende alles, ende niets gemeyns met den anderen hadden, als de naem Emmenes; echter weder verschillende in de bynamen van Binnendijcks en Buytendijks, en dienthalven moesten aengesien worden, en oock effectivelijck waren, twee separate Dorpen, in de welcke oock meerder Gereformeerde dan Papisten waren woonende, hadde sijn Excellentie gheantwoort de saecke hem anders aengedient te zyn, dan daer op naerder te sullen informeeren, ende sulcks soo bevonden zynde, de ordre daer inne te sullen veranderen. Ende de Heeren Gecommitteerden daer van kennisse doen hebben.

Dat de Heeren der Stadt Amersfoort, hare klachte hebbende ghedaen, en door de Heeren hare Edele Mog. Gecommitteerden daer inne zynde gesecondeert, sijn Excellentie hadde belooft geene executie, geduyrende de absentie van den Heere Intendant, te sullen laten geschieden, seggende, dat sy Heeren van Amersfoort sulcks aen den Commissaris aldaer wel souden mogen bekent maecken, ghelijck oock den Heere Hertogh op 't versoeck van de Heeren Gecommitteerden beloofde, dat als vooren gheen executie jeghens de Dorpen ten platten Lande, tot voldoeninghe harer taxe, en soude werden gedaen, en door ghemelte Heeren Gecommitteerden verstaen hebbende de executie, die albereyts jegens eenighe Burgeren der stadt Uytrecht was ondernomen, hadde verklaert sulcks buyten sijn last, en tegens sijn intentie gepleeght te zyn, ende aenstonts ordre ghegeven, om daer naer te vernemen, ende soodanigh bevonden werde, het selfde te doen herstellen, met vernieuwinghe van sulcks gheduyrende de voorschreven absentie van den Heere Intendant achterweghen te laten, alleenlijck daer by voegende dat die gene, die des macht hadden, souden voldoen soo veel in haer vermogen was, van welcke gunstige antwoort en verklaringhe sijn Excellentie bedanckt hebbende, hadden sy Heeren Gecommitteerden afscheyt ghenomen, de Heere Gouverneur Stouppa gaen begroeten, en den selven voor sijne favorable intercessie, en goede debvoiren ten goede van de arme Ingesetenen in desen ghedaen, mede een compliment van danckseggingе gemaeckt. Waer op gedelibereert, zyn d'Heeren Gecommitteerden door haer Edele bedanckt, en is daer op geen vorder resolutie gevallen.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten des Landts van Uytrecht.

Martis VII. *Januarii* 1673.

VOorgedragen zijnde dat den Heere Intendant weder binnen Uytrecht was ghekomen, en dat des selfs bedienden continueerden van de Inwoonders der selver Stadt te vorderen den tax haren respective opgelegt, met bedreyginge van Militaire executie. Is goet gevonden te versoeken de Heeren van Dijckvelt, Ruysch, Rossum, van Wulven, van der Aa, van Sandenburgh, Booth, de Goyer en Wyburgh, omme ghemelten Heere Intendant te begroeten, ende te remonstreren de onvermogentheyt der Inwoonders om de selve taxe te voldoen.

In de selfde dagh, te drie uren na de Middagh.

Ghedelibereert zijnde op het subject van de Commissie van de Heeren, huyden voor noen versocht ende gecommitteert, omme den Heere Intendant te gaen begroeten, is naer gehouden deliberatie goet ghevonden ende verstaen, dat ghedachte Heeren den Heere Intendant op de fundamenten, den Hertogh van Luxenburg, volgens notule van den eersten deser voor ghehouden, sullen representeeren den ellendigen staet van de Stadt, Steden ende Provincie van Uytrecht, en dienthalven versoecken, als by de Missive van den eenendertighsten December aen sijn Ed. uytgedruckt.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mog. Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Sondagh, de achtsten van Januarii, 1673.

Mercurii VIII. *Januarii*, 1673.

HEbben de Heeren van Dijckvelt ende andere [+] haer Edele Mog. Ghecommitteerdens ter vergaderinge gerapporteert, dat haer Edele, in gevolge van haer Edele Mog. Commissie van daegs te voren, den Heere Intendant, onder een deductie van de redenen, in haer Edele Mo. missive van den eersten deses vervat, nochmael hadden versocht de goetheyt te willen hebben, van die sware tax op de huysen geleyt niet te laten invorderen, voornamentlijck dewijl men hoopte dat den Coninck, aen wien den elendigen staet van de Ingesetenen naerder soude worden geremonstreert, sich soude laten permoveren, omme uyt compassie de selve van die excessive schattinge te ontheffen, ende in gevalle de Heere Intendant dat versoeck niet soude konnen toestaen, als dan permissie te willen vergunnen aen die geene, die daer toe genegen souden sijn, om haer alleen met haer lichaem uyt de Stad te mogen retireren.

[+]Rapport der Gedeputeerden over hun handel by d'Intendant om uytstel.

Dat den Heere Intendant daer op hadde geantwoort, dat de Staten selfs oorsaeck waren van het opstellen van die belastinge, dat zy naer het geconvenieerde over de Maent van October niet wederom met hem hadden geaccordeert, dat hy deselve dickmael daer toe hadde aengemaent, ende oock ernstigh geprotesteert van selfs eenige taxen te sullen maecken, ende middelen te vinden, ende dat sulcks voor de

Inwoonders veel beswaerlijcker soude sijn, dat haer Edele Mog. 't selve niet hadden in acht genomen, noch eenige preservatien gedaen, dat 't selve was gesprooten uyt een quade wille, dat een geconquesteert Landt, insonderheydt by tijden van den Oorlogh, die soo kostelijck valt, wat extraordinair moesten doen. Dat men in vijf maenden ten dienste van den Koninck maer vijf-en-twintig duysent Rijxdaelders hadde gecontribueert, dat het Hof het selve interpreteerde, als of hy hem liet abuseeren, ende om den Thuyn leyden, en daerom hem de ordres tot het doen van dien omslach hadde toegesonden,

Dat hy deselve nu moeste naer komen, ende niet anders konde seggen, als dat haer Ed. Mog. haer aen den Koninck moesten addresseeren.

Dat haer Edele den Heer Intendant daer op hadden te gemoet gevoert, dat haer Edele Mog. niet met al op nieuws hadden konnen of durven beloven, alsoo niet wisten, hoe of waer de penninghen daer toe te vinden, dat de selve om die reden, oock met sijn Ed. voorweten ende toestemminge. Ymandt naer 't Hof hadden gedeputeert, met vertrouwen dat op sijn Ed. gunstige recommandatie, door de Heeren Hertoch en Gouverneur Stoupa gesecondeert, midtsgaders op sijne geloofwaerdige getuyghenisse van den desolaten toestant van de Provincie, een goedertieren dispositie soude worden geobtineert, ende dat sulcks van tijdt tot tijdt worden verschooven, haer Edele Mog. om hare goede intentie, ende willen oock boven vermoghen te betoonen, van alle de Inwoonders van de Stadt en Steden hadden ghevordert, soo veel als twee jaer Schoorsteen-gelt importeert, en het protenu van dien sijn Ed. aenghebooden. Dat

sijn Ed. moeste considereeren, dat boven het gelt, 't gene aen den Koninck, ende aen sijn Ed. als mede ten behoeven van de Troupes, was getelt of verstreckt, de Militie hadde genooten alle de vruchten van de Landen voor een gheheel jaer, oock geslacht ende gerooft alle de Beesten, ende dat 't selve vele millioenen quam te beloopen, dat daer door de eygenaers niet alleen van dat jaer pachts, maer ook van alle haer achterstallen waren ontset, ende daer door, mitsgaders door de verdere geleden schade t'eenemael geruineert ende onbequaem om eenighe extraordinaire lasten te konnen draghen, ende dat haer Ed. op haer eere ende conscientie hadden versekert, en sijn Ed. gebeden te willen gelooven, dat het geen quade willen, maer een absoluyte onmacht was, die haer Edele Mog. hadde verhindert een naerder accoordt met hem aen te gaen.

Dat den Heer Intendant daer op gheseght hebbende, dat men hem nu soo maenden met woorden ende klachten over het onvermoghen hadde opgehouden ende gepaeyt. Was de Provincie geruineert, dat konde in tyden van Oorlogh niet worden voorghekomen; men moeste evenwel contribueeren: sijn Ed. wiste wel dat in de Stadt van Uytrecht gelts genoegh was, ende dat soude nu oock wel blijcken. De Soldatesque hadde wel over de twee millioenen uytghegheven ende besteet. Indien haer Edele Mog. een goede intentie hadden gehadt, sy souden wel middelen uyt ghevonden hebben om penningen te versamelen, men hadde het konnen af halen van die Winckeliers ende Ambachts-luyden, die soo groote somme van de Franschen hebben ontfanghen, ende haer daer voor obligatie af assignatie op de andere

Inwoonders, die nu geen gelt hadden, konnen verlenen: maer men had niets begeert te doen; men hadde de Borgerye selfs geraden ende geanimeert om niets te gheven; men was te goet Prins en Hollandts, ende men wilde die niet desobligeren; men roemde daer over, en hadde selfs aen verscheyde Geldersche Heeren gereprocheert, dat sy lieden te liberael waren in 't contribueren, ende dat by veranderinghe haer sulcks in de ooghen soude druypen. Dat hem oock was bericht, dat haer Ed. Mog. noch wel driemael hondert duysent gulden in de kassen hadden, en dat die wel te voorschijn souden komen, als hy vijf of ses van de principaelste Leden van de Regeringhe deê saiseren en ghevanghen houden. Haer Ed. gheseydt hadden, dat nu niet wierde geklaeght, dat de Provincie ende Inghesetenen waren geruineert, maer dat de selve niet wierden ghetracteert als geruineerde, ende ter contrarie geschat hooger als die in haer voorighe welstant soude hebben konnen opbrengen. Dat haer Edele Mog. niet en konden weten, wat ende hoe veel by sommighe Winckeliers, af getrocken de betalinghe van haer ingekochte waren, mochte wesen geprofiteert.

Dat oock de forme van dese Regeeringe niet toe en laet de gelegentheyt van de Luyden buyten ordre teghens haer danck te ondersoecken, ende haer gelt af te nemen, maer in gevalle sijn Ed. 't selve met haer consent wiste te bekomen, dat haer Ed. niet en twijffelden of haer Edele Mog. souden om den Heer Intendant, op die wijse contentement te doen hebben, geerne behoorlijcke obligatien daer voor passeeren, ende dat daer uyt al mede soude blijcken, dat haer Edele Mog. t' onrecht van quaetwilligheyt wierden beschuldight.

Dat wel waer was, dat haer Edele Mog. meermalen aen syn Ed. uytstel in 't reguarde van de twee jaren Haertsteede-gelt voor de Inwoonders hadde geimploreert, maer dat sulcks was geschiet uyt die kennisse ende persuasie, dat vele der selven hare quotes soo promptelijck niet konden fourneeren, te meer om dat sijn Ed. de capitaelste impositien hadde willen aen hem nemen, ende doen verantwoorden selfs sedert den eersten November voorleeden, ende oock de voldoeninge van de intercessie tot de hoogste bewarenisse van de elendighe Ingesetens te verbieden. Dat oock wel te ghelooven was, dat het in der daet aen de macht manqueerde, dewijl niet tegenstaende de ernstighe waerschouwinge en de scherpe Comminatien van executie met sijn ordre by publicatie ende affixie iterativelijck ghedaen, noch soo veel Persoonen waren ghebleven in ghebreecke, ghelijck sijn Ed. sal ondervinden, als door sijne commissien sal doen ontfangen, 't gene van het voorsz. Haertsteede-gelt is geprocedeert, ende noch onder de respective uytmaenders berust.

Dat haer Edele Mog. nooyt hadden ghedacht eenighe veel min de verhaelde reproches ende bedreyginge aen Geldersche of yemant anders te doen, ende dat haer Edele daerom ghedienstigh versochten, ende oock van sijn Ed. oordeel ende bescheydentheydt verwachte, dat aen sommige verdichtsels ende lasteringen geen geloof soude attribueeren. Dat haer Edele oock hadden gepresenteert aenstondts te gaen in verseeckeringe, midts dat de Autheurs of aenbrenghers van die vuyle en onbeschaemde uytstroysels van de drie hondert duysent gulden by de kop wierden ghevat, ende van de onwaerheyt overtuyght wordende, naer verdiensten ghe-

straft. Dat haer Ed. daer na gereïtereert hebbende het ghedane versoeck tot ontlastinge van de Ingeseetenen, of ten minste permissie om te mogen vertrecken, d'Heer Intendant hadde gepersisteert dat de taxen moesten worden betaelt, dat het de wille van het Hof was, dat hy daer inne niet konde veranderen, doch dat 't gene over de gheroerde twee jaren Schoorsteen-gelt by eenige Inwoonders was voldaen, tot afslach soude laten valideeren:

Dat oock over de maenden Januarii of Februarii of verder, niet meer soude eyschen, dat men ondertusschen door de Gedeputeerden de saecke by den Koninck konden bevorderen, en dat geerne noch naerder brieven van voorschryvens en favorable getuygenisse ten selven eynde soude geven.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mog. Heeren Staten van 't Landtschap van Uytrecht; op Vrydagh, de seventiende van Januarius, 1673.

Veneris XVII. *Januarii*.

[+]**I**S gerapporteert dat d'Heer Hertogh van Luxenburgh, hebbende particulierelijcker doen vernemen, aengaende de staet der Dorpen en Kercken van Emmenes, soo wel binnens, als buytens dijcks, conform het geen, dat in d'acten van de zevende van dese maent geinsereert is, in gevolgh daer af had ghesproken met d'Intendant, die dit volgende Appointement heeft doen depescheren.

[+]Uytspraeck van d'Intendant over de Kercken t'Emmenes.

De Religionarissen sullen in de besittingh van hun Kercken blijven, tot dat men des Koninghs ordre heeft ontfanghen; en de Katholijcken sul-

len ondertusschen vermogen hun Misse te doen leesen in soodanighe andere plaets, als 't hen sal believen.

Gedaen t'Uytrecht, de drie-en-twintighste Januarius, 1673. Geteeckent Robert.

Extract uyt de Resolutien der Ed. en Mogende Heeren Staten des Landts van Uytrecht.

Martis XXI. *Januarii* 1673.

GEdelibereert zijnde over de sware taxen, [+] door den Heere Intendant de Inwoonders der stadt Uytrecht opgeleyt, en dagelijcks met Militaire executie inghevordert wordende, is goedt ghevonden daer over te schryven aen den Heere van Maerssenbroeck, ten eynde den selven die ellende, daer door aen de arme Inwoonders gecausert werdende, by forme van requeste of placet, aen sijn Majesteyt representeere: tot het ontwerpen van welcke Missive versocht en ghecommitteert is de Heere van Dijckveldt, omme die jeghens Vrydagh naestkomende te resumeeren, ende af te senden. Ende is midlerwijl goedt gevonden te versoecken ende te committeeren de Heeren van Dijckveldt, van Someren, van der Aa, van Sandenburg, van de Voort, ende Hamel, omme den Heere Hertogh van Luxenburgh, Gouverneur Stoupa, mitsgaders den Heere Intendant nochmaels te representeeren de beswaernisse van de Gemeynte, door de ghedachte taxe; als mede de excessen, door de bediende in het executeeren van de selve taxe ghepleeght werdende, ende te versoecken moderatie van de taxe en executie van dien, als mede remissie in re-

[+]Besending aen de Fransche Heeren, over de sware belastingen.

gard van de onvermogende, ende is den Heere van Dijckvelt versocht, omme alvoorens daer over met den Heere Gouverneur Stoupa alleen te spreecken.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten des Landts van Uytrecht.

Jovis XXIII. *Januarii* 1673.

[+]**R**Apporteerde den Heer van Dijckvelt, dat hy, ingevolge van hare Edele Mog. Resolutie Commissoriael van den een-en-twintigsten, op gisteren den Heer Gouverneur Stouppa hadde wesen begroeten, ende met de redenen, daer toe applicabel geinduceert, om den Heer Intendant noch mael te gaen spreecken, in faveur van de ellendighe Borgerye van de Stadt, boven haer vermogen door de bekende taxe beswaert, ende by de invorderinge van dien soo jammerlijck wordende getracteert, mitsgaders om het gemoet van den selven Heere tot het accordeeren van 't nader versoeck by haer Edele Mog. Gecommitteerden ten dien eynde aen sijn Ed. te doen, wat te prepareeren, ende dat hy des middaghs wel hadde ontfanghen antwoort dat sulcks was geschiet, maer dat evenwel by Heere van Dijckvelt, nevens de vordere Heeren mede gecommitteert, vermidts d'indispositie van den Heer Intendant geen gheleghentheyt hadden konnen hebben van den selven te sien, als desen voornoen. Ende dat doen sijn Ed. hadden voorgedragen, dat het erbarmlijck klaghen en krijten van de bedroefde Ingesetenen haer Edele Mog. persten, om noch eens haer toevlucht te nemen tot sijne goedertierentheyt,

[+]Rapport van Dijckvelt over 't vertoonen van onvermogen aan d'Intendant.

en gedienstigh te doen versoecken om uyt compassie ordre te willen stellen, dat de ge-eyschte schattinghe met soo grooten rigeur niet mochte worden ghevordert, veel min met sulcke violentie geexecuteert, voornamentlijck op de onvermoghende, ende dat sy lieden, om de selve daer toe te permoveeren, vele redenen, en oock verscheyde voorvallen en staeltjens van onbetamelijcke, onchristelijcke ende wreede excessen hadden geallegeert.

Dat den Heere Intendant daer op, als in de voorgaende aenspraecke, weder in het breede hadde ghededuceert, hoe hy meenigh maelen hare Edele Mog. hadde aenghesocht, gheraden en aengemaent, om voor het toekoomende met hem te handelen, oock wel aenghewesen dat verscheyden soorten van luyden in de Stadt veel geldt hadden, ende dat haer Ed. het selve behoorden af te halen, om sijnde demandes daer mede te voldoen, ende sulcks altydt wordende genonchaleert, haer Edele Mog op het ernstighste hadde ghewaerschout, dat hy selfs middelen om penningen te bekomen soude ondernemen, en dat het selve door de executie met de Militie moetende gheschieden, niet alleen soodanighe exorbitantien, als verhaelt waren, maer noch erger stonden te apprehendeeren: want dat een Soldaet, dickmaels vol en droncken, capabel was om allerhande insolentien en moetwille te plegen, ende dat die daer na wel konden, ende oock by hem soude worden ghestraft; maer dat door geen precautien, ofte bevelen konden, worden verhindert, in gevalle hy van de rigeur yet begonde te remitteeren, dat dan van de taxe niet veele voor hem te verwachten soude zyn, door dien een yeder dan soude kermen ende klaghen, onmachtigh te zyn, en sijn bediende de waer-

heyt van leugen niet soude konnen onderscheyden. Dat oock effectivelijck wierde bevonden, dat veele van die geene, die het swaerste beklach, ende de hooghste protestatien hadden gemaeckt, naer het inlegeren van Soldaten, selfs in de beste goude specien hadden betaelt, ende dat daerom met het innen van de schattinghe op de aengevangen voet moeste worden voortgegaen, dat haer Edele Mog. daer over, ende over sijn verder doen aen het Hof vry mochte doleeren.

Dat haer Ed. daer op oock weder sommierlijck gerepeteert hebbende, het geene voor desen tot excusen van haer Edele Mog. en tot bewijs van de onvermogentheydt van de Ingesetenen hadden by ghebracht, daer toe noch hadden gevoeght, dat in ghevalle sijn Ed. te vreden wilde zyn met alle de contanten, die de Regenten te samen hadden, ende dan de Inwoonders verder ongemolesteert te laten, dat hare Edele Mog. onghetwijffelt bereydt ende overboodigh souden wesen om de selve ter goeder trouwe aen hem over te geven; altyt dat sy Gecommitteerden alle het hare daer toe waren presenteerende: maer dat het een groot nadeel voor haer Ed. Mo. en voor de Ghemeente was, dat sijn Ed. onder de regeeringe van een Souverayn zynde opghevoet, en in employ, niet wel konde, of beliefde te considereeren dat de Overigheydt in de Republicquen omtrent de onderdanen heel anders moet, en ghewoon is te handelen, als men in de Rijcken doet; ende dat sijn Ed. daerom veele dinghen opnam voor onwilligheyt, die in der daet door onmacht wierden veroorsaeckt; ende indien men daeromme dese ellende moeste uytstaen, dat men patientie moeste hebben, ende sich troosten in de wille van Godt, die het belieft hadde tot straffen van de sonden van het

Landt, de roede aen de Fransche in de handt te geven; maer dat haer Ed. evenwel met sijn permissie moeste seggen, dat niemant, hoe schrander ende verlicht hy mochte hebben gheweest, sich te vooren soude hebben konnen inbeelden, dat de Provincie soodanigh, als nu gheschiedt is, soude worden gedevasteert, de Stadt geruineert, ende dan daer na de arme Ingesetenen noch soo schrickelijck mishandelt, ende dat alle het selve noch soude passeeren voor een bedryf, waer door het woort ende de favorable conditien, die den Koningh aen deselve belieft heeft te vergunnen, niet wierden gecontravenieert, of verbroocken, ende dat het ongheluck van de Inwoonders ende Provincie te grooter was, om dat de Hollanders hare nagebuyren, met de welke sy in soo naeuwe Verbintenisse altyt hadden gestaen, soo veel ghemeenschap van Houwelijcken, vermenginge van vaste Goederen, ende andere interessen ghehadt, ende die men gheloofde dat daerom door der selver miserie tot medelijden souden werden beweeght, ende aengheset om tot der selver reddinghe te eerder een Vrede te soecken, daer door (soo men daghelijcks bericht wierde) te meerder wierden verhart, ende te grooter afkeer van alle onderhandelinge hadden, op het voorgeven dat daer by gheen volkomen securiteyt te vinden soude zyn, ende dat sijn Ed. meynende dat sy lieden door soodanige maniere van doen souden konnen worden geintimideert, daer inne seer was bedroogen, door dien de selve beter door sachtigheyt ende vriendtschap geleyt, als door harde en wreede actien gedwongen konden worden, gelijck van alle tyden, ende overvloedelijck in de verleeden Eeuwe ghebleecken is, ende dat oock de Provincie van Uytrecht by ghemelte

Hollanders wierde beschuldigt, als of sy te voorbarigh, en buyten noodt met den Koningh hebben verdragen, oorsaecke van de ongelegentheyt souden zyn, daer nochtans haer Ed. Mog. tot dat sy gereduceert zyn gheworden tot handthavinge van de Unie hadden bygebracht, alles wat van ghetrouwe Bondtgenooten konde worden ghe-eyscht, ende tot den laetsten toe voor haer eygen defensie soo veel doenlijck ghelaboreert en geyvert; oock niet hadden ghedelibereert, om conditien aen den Koningh te versoecken, als nae dat sy waren ghestelt buyten hoope van hare Onderdanen, ende de stadt van Uytrecht te konnen beschermen, ende dat sy sulcks tot hare ontlastinge ende noodtsaeckelijcke verdeedinghe, van hare schuldighe trouwe aen hare nagebuyren konden en moesten betuygen, maer dat haer Ed. Mog. ondertusschen tot hare onuytspreeckelijcke droefheyt wel sagen, dat in ghevalle dit wesen noch soodanigh wat bleve continueeren, haer Provincie soude zyn de ellendighste, daer van oyt was gehoort, ende daerom deede bidden, dat sijn Ed. omme het selve immers soo veel moghelijck voor te komen, sich als noch soude willen laten persuadeeren, om van die rigoureuse invorderinghe ende executie te desisteeren. Dat den Heere Intendant daer door soo het scheen, wat ontroert, ende met compassie aenghedaen zynde, hadde verklaert het uyterste, hetgeen van hem te erlangen was, daer inne te bestaen, dat, indien haer Ed. Mog. desen avondt by obligatie hem wilden belooven de helfte van het gheene van de meer-ghemelte taxe noch was te innen, in veertien daghen te voldoen, hy sigh daer mede soude laten contenteeren, ende de andere helfte dan quyt schelden, mitsgaders over de maen-

den van Januarii, Februarii, ende verder geen nieuwe petitien maken, ten ware hem daer toe specificque, ende positive ordre van het Hof mochte worden toegesonden, ende dat hy dan die oock aen haer Ed. Mog. soude communiceeren, ende niet te werck legghen voor al eer de selve competenten tydt souden hebben ghehadt, om daer over aen de Koningh te suppliceeren, ende naerder dispositie uyt te wercken: ende in ghevalle hare Ed. Mog. niet mochten goet vinden dien voorslagh aen te nemen, dat dan niet overigh was, als de klachten, die aen hem nu wierden gedaen, op het lamentabelste, en met de droevigste coleuren aen het Hof te representeeren: dat hy geerne, in faveur van de Ingesetenen, sijne ghetuygenisse daer by wilde voeghen, ende dat men het oock daer omtrent in het minste niet en behoefde te sparen; dat hy aldaer noch wierde geinsinueert, als of hy de Provincie te veel verschoonde, dat haer Ed. hem daer op hadden te ghemoet gevoert, de kleyne apparentie ja ghenoeghsame onmoghelijckheyt, om by dese constitutie soo importante somme op te konnen brengen, dat het te amplecteus soude zyn, in ghevalle den termyn van betalinge wierde ghestelt op veertien dagen, naer dat een Vrede soude zyn ghemaeckt, doch evenwel hadde aenghenoomen om het selve te rapporteeren, ende ondertusschen aen sijne chariteyt ende mededogen de miserabele Inwoonders op het gevoelighst recommandeerende.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten des Landts van Uytrecht.

Veneris XXIV. *Januarii* 1673.

RApporteerde den Heere van Dijckvelt, dat sijn Ed. in voldoeninghe van haer Ed. Mog. last, op gisteren des nanoens aen hem gegeven, sich aenstonts hadde vervoeght by den Heere Gouverneur, ende aen de selve, naer voorgaende communicatie van den voorslagh by den Heere Intendant, raeckende de bekende taxe gedaen, ende in de notulen van den drie-en-twintighsten gementioneert, betuyght dat hy, om te beter te konnen beantwoorden de vraeghen, ende bedenckingen, die by de deliberatien op dat subject des anderen daeghs te vallen, souden konnen worden gheformeert, wel wenschten over eenige poincten, daer omtrent wat naeder door den Heere Intendant te moghen worden geesclairciffeert, ende van een sonderlinge dienst soude achten, in ghevalle sijn Ed. hem ten dien eynde beliefde te assisteeren; dat den Heere Gouverneur, en hy Heere van Dijckvelt, voort te samen by den Heere Intendant waren gegaen, ende oock in het langh en breet, met den selven hadden ghesproocken, doch op de principaelste poincten gheen peremptoir bescheyt konnen bekomen, op voorgeven, dat sijn Ed. alvoorens sich daer over te konnen verklaren, moeste onderstaen hoe veel schattinghe in het gheheel was bedragende, ende hoe veel alreede daer moeste wesen ontfangen, ende dat sijn Ed. vermeynde het selve den volgenden morghen te sullen konnen weten, dat sijn Ed.

desen morgen ontrent neghen uuren weder by den Heere Intendant ghekoomen zynde, hem door de selve was vertoont gheworden, dat de gantsche taxe, de drie stuyvers op de gulden daer inne ghereeckent, beliep de somme van 269868. guldens, ende dat daer op soo door de Thresorier Du Meê uyt handen van haer Ed. Mog. als door sijne Commissarissen uyt de particuliere was ontfangen, te samen 82500. guldens, en derhalven noch soude resten 187368. guldens, ende over sulcks het gheene na sijne propositien soude worden gheremitteert, omtrent 88500. guldens importeeren soude, ende by ghevolghe noch te betalen blyven 96000. guldens.

Dat sijn Ed. den Heere Intendant daer op hadde gherepresenteert ende aengewesen, dat den voorslagh in dier voegen by haer Ed. Mog. niet soude konnen worden ghepresteert, ende over sulcks niet aenneemelijck was, ende dat sijn Ed. daerom met alle bedenckelijcke redenen, consideratien, smeeckingen ende betuygingen getracht hadde, den selven te permoveeren, om hoope te geven van dat door naerder versoeck van haer Ed. Mog. soude konnen worden ghedisponeert, omme de eene helfte van den gheheelen tax te remitteeren, ende in af-slagh van de andere helfte te laten imputeeren de quotes, op de Huysen van de absente Inwoonders ghestelt, als oock om de vermoogende, die onwilligh moghten zyn, ter somme by haer Ed. Mog. te modereeren, selfs te doen executeeren, mitsgaders wat langer tyt tot de betalinghe te vergunnen, ende dat sijn Ed. dan oock daer mede af-stant soude willen doen van het geene hy van de Dorpen deede vorderen. Dat sijn Ed. niet anders hadde konnen ver-

werven, als dat in plaetse van acht-en-tachtentigh duysent guldens, waer toe de helfte van het geene noch te innen staet, komt te monteeren hondert en acht duysent guldens soude worden quyt ghescholden, ende dat daer-en-boven, indien het by haer Ed. Mog. wierde goet ghevonden, twee-en-twintigh duysent guldens, die voor Schoenen, en Kamisolen worden ghe-eyscht, ende onder de voorschreven acht-en-tseventigh duysent guldens, die noch souden moeten worden goet ghedaen, zyn gecomprehendeert met Schoenen, het paer tot vier guldens te reeckenen, soude konnen worden betaelt, of wel de gantsche twee-en-twintigh duysent guldens aen hem behouden, ende daer na over vier of vijf van de Gilden, die het meeste by de troupes hadden gheprofiteert, door hem op nieuws omgeslagen, ende ghe-int, ende dat hy de schattingen over de Dorpen voor de gantsche winter soude laten reduneeren met vijf of ses duysent Rijcksdaelders.

Waer op ghedelibereert, is naer omvraghe, ende openinge van de vota, yder der Leden van de Vergaderinghe in desen overluyt ghedaen, eenparighlijck goedt ghevonden, en verstaen, dat men over het geprojecteerde van den Heere Intendant, als konnende dienen tot verlichtinge van de goede, en verarmde Gemeente, met hem in ghespreck sal treden: alleenlijck hebben de Heeren Gecommitteerden van de stadt Uytrecht versocht, alvoorens die resolutie in het werck te stellen, die haer Collegie te moghen rapporteeren, ende noch des huydigen naernoenen der selver opinie ter Vergaderingh inne te brengen.

Ende naerdemael den Heere Intendant geen langher dilay van executie heeft geaccordeert,

als tot den huydigen middagh, is goet gevonden te versoecken, ende te committeeren de Heeren Schade, van Sandenburgh, en Hamel, om middelerwijle den Heere Intendant te communiceeren, dat haer Ed. Mogende over sijne gedanen voorslagh delibereerden, en derhalven te versoecken dat doch ondertusschen alle verdere executie mach blyven gesurcheert.

In de selfde dagh, ten drie uuren, na de Middagh.

Hebben de Heeren Schaede, van Sandenburgh, en Hamel ter Vergaderingh gerapporteert, voldaen te hebben haer Ed. Mog. resolutie Commissoriael van huyden morgen, ende van den Intendant gheobtineert surcheantie tot den volgenden dagh, doch langher niet, en in ghevalle haer Ed. Mogende middeler tyt sijne gedane presentatien niet quamen te amplecteeren, dat hy dan met de executie op het rigoureuste soude voort gaen.

De Heeren Gecommitteerden der stadt Uytrecht, ter Vergaderingh in gebracht hebbende, het goet vinden van de Vroetschap harer Stadt, is gepersisteert by het geconcludeerde van huyden voornoemt, ende zijn, na langhwijlige deliberatie daer over gehouden, versocht en ghecommitteert de Heeren van Dijckveldt, van Someren, van der Aa, van Sandenburgh, van de Voort, en Hamel, omme den Heere Intendant over het subject van sijn voorslagh, den drie-en-twintighsten deser gherapporteert, te gaen spreecken, en trachten te induceeren tot het verminderen der somme, het aennemen van de taxe der absenten, en executie der onwilligen, midtsgaders 't prolongeeren van den

termyn der betalinge, in conformité van 't genotuleerde van den 23 deser.

Extract uyt de Resolutie van de Edele Mogende Heeren Staten des Landts van Uytrecht.

Sabbathi XXV. *Januarii.* 1673.

HEbben de Heeren van Dijckvelt, ende de andere haer Edele Mog. Gecommitteerde gerapporteert, dat haer Ed. in voldoeninghe van haer Ed. Mog. nader commissie van gisteren, den Heere Intendant hadden bekent gemaeckt dat haer Edele Mog. ontfangen hebbende openinge van de propositie by sijn Ed. in regard van den meer gementioneerden taux, des daeghs te voren gedaen, sich bevonden in een groote perplexiteyt ende labyrinthe: want dat aen de eene syde wel konden considereeren, die specieuse glimpe van een af-slach van ruym hondert duysent guldens, maer aende ander syde oock hoogh mosten apprehendeeren, hoe die somme, die in sulcken cas noch souden moeten werden opghebracht, soude wesen te bekomen, ende dat de selve door de wegh ende op den voet, by sijn Ed. begost, ge-int wordende, boven het klagen ende lamenteeren schrickelycke blamen, ende imprecatien tot hare lasten souden opgaen, en dat haer Edele Mog. in die ware ende bekommerlycke gelegentheyt voor het beste expedient hadden geoordeelt, sijn Ed. nochmael te besenden, ende te doen bidden, om ter liefde van Godt ende tot soulaes van de miserabele Ingesetenen van de Stadt, in plaetse van de voorgheslaghene somme, de helfte van den gantschen taux te willen remitteeren, de quotes van de absente Inwoonders in minderinghe van het resteerende

aen te nemen, de onwillige vermoghende op synen naeme te laten executeeren; mitsgaders den termyn van de betalinge ten minste van een gedeelte van de somme wat te prolongeeren ende te verlengen.

Maer dat den Heere Intendant hadde ge-excuseert de selve pointen, of eenige van dien in te willigen, seggende soodanige ordre van het Hof te hebben ontfangen, dat, in gevalle hy den voor slagh niet hadde ghedaen, daer toe niet en soude komen, dan evenwel nu geschiedt sijnde, het woordt ghestant te doen, ende dat de Staten de somme volghens de selve noch op te brenghen, by leeninghe ofte anders lichtelijck soude konnen vinden: dat haer Ed. daer op hadde geantwoort, dat onder de weynig luyden, die noch in staet, ende gheneghen mochten sijn gelt op interesse te gheven, niemant aen haer Edele Mog. soude willen crediteeren, uyt rechtvaerdige vreese van door gene soorte van verbintenisse haer te sullen konnen verseeckeren, dewyle sijn Ed. schoon den Koninck aen de Ingesetenen hare capitalen ende interesse hadden belooft, evenwel de betalinge van alle renten hadde verbooden, dat den Koninck aen haer Edele Mog. hadde gecontinueert alle hare rechten en inkomsten, sijn Ed. evenwel de impositien hadde aen hem getrocken: dat, hoewel de Koning haer Edele Mog. hadde geaccordeert de voorige forme van regeeringe, ende hare privilegien, sijn Ed. evenwel eenige ampten, ter dispositie van de Staten staende, hadde geconfereert: dat sijn Ed. de oorsaeck daer van wel wilde schuyven op haer Edele Mog. als over het onderhoudt van de troupes niet hebbende geconvenieert, ende daerom van de ghemelte conditien vervallen; maer dat een yegelijck kennelijck was, dat sijn

Ed. over drie daghen, of soo wanneer het hem gelieven mochte, nieuwe, ja noch grooter petitien soude konnen doen, ende de selve by haer Edele Mog. niet konnende worden ingewillight, weder ghebruycken tot een pretext om het voorighe beloofde te vernietigen, of buyten te gaen; dat derhalven haer Edele Mog. als geen credit of eenigh ander middel hebben, onmogelijck was het te belooven geldt te versamelen, als uyt de schattinge by haer Ed. opgestelt.

Dat sy immers alle de arme ende onvermoghende daer van souden moeten eximeeren; dat van de absenten, die een seer groot ghetal, ende wel van de considerabelste van de Inwoonders uytmaecken, oock niet wel yet souden konnen worden geconsequeert, vermidts den Heer Intendant der selver meubilen heeft aengheslagen, en dat die twee posten soo veel, ja misschien meer als den gheheelen afslagh soude importeeren, ende oversulcks haer Ed. Mog. wel van verlichtinge voor de Gemeente schynen te bedingen; maer in der daet niet anders doen, als voor de resterende penningen in te staen, en die voor sijn Ed. door een rigoureuse executie de Inghesetenen af te perssen, ende dat het voor haer Ed. Mog. raetsamer, ende verantwoordelijcker soude wesen, als het door geen middel soude konnen worden voor gekomen, sulcks door hem te laten gheschieden; maer dat haer Ed. hem baden doch om Godts wille commiseratie met die elendighe menschen te willen hebben; dat haer Ed. sijn Ed. ordre van het Hof niet wilde teghen spreecken, noch examineeren; maer versochten dat sijn Ed. eens soude willen overwegen, of het voor de glorye ende interessen van den Koninck soude sijn, een Stadt en volck, aen de welcke soo favorabele articulen waren toeghe-

staen, ende soo veel goets belooft; soo jammerlijck in den grondt, ende sonder eenige hoope van herstellinghe te ruineeren: dat men moeste dencken dat het wereltkundigh soude worden, onpartydige daer van oordeelen souden, ende Historien daer van ghewagen: dat haer Ed. de arme menschen dan aen Godts barmhertigheyt, souden recommandeeren, ende in ghehoorsaemheyt met gedult alles aensien, ende haer onderwerpen.

Dat haer Ed. meynden, soo lange apparentie was van eenighen dienst aen de Ingesetenen te konnen doen, aen hare bedieninge te wesen verplicht, en die niet te mogen verlaten: maer in gevalle sijn Ed. haer daer van nu beliefde te ontslaen, datse 't selve voor een sonderlinge gunste souden opnemen, en sich daer van dienen, als een stilswijghende permissie om van hier te moghen vertrecken: dat haer Ed. dan souden gaen soeken een schuylplaetse, daerse een vryen lucht souden konnen genieten, ende adem halen, sonder ghedurig voor oogen en in de gedachten te hebben soo veel deerlijcke objecten van armoede ende miserie.

Dat den Heer Intendant daer door niet verder beweeght, of gedisponeert wordende, haer Ed. hadden gheseydt, haer wedervaren oprechtelijck ende omstandelijck te sullen rapporteeren; maer wel wilden bekennen, dat sy voor haer opinie niet souden durven adviseeren tot het accepteeren van de ghedane voorslagh, doch by de andere Leden goet ghevonden wordende, haer geerne daer mede conformeeren, ende tot prestatie van het beloofde alles naer haer vermogen helpen toebrenghen, ende dat haer Ed. daer op van sijn Ed. waren gescheyden.

Waer op veele redenen en consideratien ghe-

wisselt en langwijligh overwoghen sijnde, is haer Ed. Mog. vergaderingh gecontinueert tot des naer-noens ten drie uren, ten fine als vooren te resolveeren, en de Heeren Borgermeesteren der Stadt Uytrecht de Vroetschap harer Stadt noch mochten convoceeren en der selver opinie overbrengen.

Op de selfde dagh, na middagh, te drie uren.

BY continuatie vergadert, en rypelijck gedelibereert sijnde op 't subject van 't genotuleerde eenigher sessien herwaerts, is eyndelingh, naer gedane omvragen, eenparighlijck goet ghevonden en verstaen, dat in ghevalle den Heer Intendant de executie teghens de onwillighe wil aennemen op synen naem te doen, ende de taxe der absenten doen valideeren, in minderingh van 't gene haer Ed. Mog. mochten komen te belooven, dat als dan met den Heer Intendant tot redemtie en afkoopinge van den gheheelen tax, op 't avantagieuste sal ghetracht worden te accordeeren, omme waer toe den Heer Intendant te gaen verspreecken, sijn versocht en gecommitteert de Heeren van Dijckvelt, van Soomeren, van der Aa, van Sandenburgh, van de Voort, en Hamel, te vooren desen aengaende gecommitteert, ende is den Scheepen Velthuysen versocht om diens aengaende den Heere Gouverneur Stoupa al voorenen te gaen begroeten

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten des Landts van Uytrecht.

Lunae den XXVII. *Januarii* 1673.

RApporteerden den Heere van Dijckveldt, ende andere Heeren hare Ed. Mog. Ghecommitteerden, dat haer Ed. in ghevolge van haer Ed. Mog. naeder Commissie, op den vijf-en-twintighsten deser des nae-noens gegeven, huyden even voor de middagh den Heere Intendant hadden voor-gedraghen, dat haer Ed. Mog. ingenomen hebbende het rapport van het geene sijn Ed. op de entreveue van den ghemelten daghe hadde believen te verklaren, sedert voor ende nanoens hadden ghecontinueert in haere deliberatien, om, indien het moghelijck was, uyt te vinden middelen, om de bekende voorslagh te konnen voldoen, want dat haer Ed. Mog. niets ter werelt soo aengenaem, ende wenschelijck soude zyn, als de arme en ellendige Burgerye te laten jouisseeren van de remissie, die sijn Ed. de goetheyt hadde van te presenteeren, en waer voor haer Ed. Mog. hem oock gedienstelijck lieten bedancken: maer dat haer Ed. tot haer hertelijk leetwesen, en droefheyt mosten betuygen, dat hoe sy in dat werck dieper penetreerden, hoe dat sich grooter ende bekommerlijcker difficulteyten op deeden, ende derhalven die propositie niet en soude konnen amplecteeren, ten ware sijn Ed. beliefde toe te staen, dat de quotes van de absente soude strecken in af-slagh van de somme, aen hem te belooven, mitsgaders dat de taxe van de verdere vermooghende op moderatie, ende de verminderinge van haer Ed. Mog. by sijn Ed. soude wor-

den ghe-int, en teghens de onwillige gheexecuteert.

Dat den Heere Intendant daer op hadde gheantwoort het leste poinct geerne te sullen inwilligen, maer tot het eerste niet te konnen resolveeren, dewijle sijne propositie van dien af-slagh ter oorsaecke van de absenten, ende onmachtigen was geschiedt, ende dat haer Ed. Mog. de selve verwerpende, souden betonen, ende door hem oock altydt ende ontrent een yder worden beschuldight, van tot soulagement van haer ingesetenen niets te willen contribueeren, ende niet anders voor te hebben, als alleen om hem ende die natie verhardt te maecken: dat sijn Ed. kennisse van alles aen het Hof soude geven, en daer tot noch alle goede officien in faveur van haer Ed. Mog. hadde toe gebracht, nu tot haer nadeel soude getuygen, ende over haer klagen, dat die somme, die sijn Ed. volgens de voorslagh noch pretendeerde, na alle apparentie uyt de vermoogende soude konnen worden gheconsequeert; immers het kort van dien met vijftien of twintigh duysent guldens gesuppleert, ende dat het een schaduwe van reden hadde te sustineeren dat haer Ed. Mog. het sy op hare ghemeene name, het sy op die van de particuliere leden, de selve niet soude konnen bekoomen: dat hy derhalven, ten volle ghepersuadeert van haer Ed. Mo: quade intentie daer ontrent, voortaen de Staten als die fonctie niet willende oeffenen, niet meer in die qualiteyt soude considereeren noch op hare versoecken ende recommandatien voor het publijck of anders verdere reflexie, of regard nemen, als op die van privé persoonen, en van andere Inwoonders van de Stadt.

Dat haer Ed. Mog. hadden gheseght dat haer

lieden goede conscientie, ende soo veele ende meenigvuldige instantien, op alle occasien aen sijn Ed. ghedaen, mitgaders al het verdere gepasseerde, haer Ed. Mog. altyt souden vry spreecken en suyveren van sijne beschuldinghe; dat oock haer Ed. Mog. ontrent dese schattinghe geen faveur, ofte ontlastinge voor haer selven, maer voor de miserabele Burgers hadden versocht; dat haer Ed. Mog. niet te min ongheluckigh waren, om dat sijn Ed. een quade impressie van haer was gegeven, dat hy na die impressie van haer soude oordeelen, ende naer dat oordeel de macht hadde om haer ende de Provincie te handelen. Doch indien haer Ed. Mog. de eere hadden van in eenen anderen staet hem te rencontreeren, dat sijn Ed. beter van haer soude wesen gheimbueert: dat in ghevalle het met vijftien of twintigh duysent guldens was goet te maken, dat haer Ed. Mog. hoewel door extraordinaire, ende voor haer seer beswaerlijcken wegh het trachten souden te verschaffen.

Dat sijn Ed. ongetwijffelt wel was bewust, ghelijck oock sulcks in de laetste aenspraecke klaerlijck was ghedemonstreert, dat de Staten geen credit hadden, om geldt te negotieeren, ende dat vermits de vastatie ende ruine van de gantsche Provincie, onder het groote ghetal van de Regenten, misschien gheen acht of tien een matelijck capitael op hare obligatien, en verbintenissen souden konnen bekomen.

Dat haer Ed. vertrouwden, in ghevalle die persoonen sijn Ed. op dat poinct quaemen te consuleeren, hy selfs in dese constitutie van saecken niet soude raden haer te engageeren, ende sonder verseeckert te wesen, of the Ghemeente daer door soude konnen worden geredt, haer totael verderf over haer te halen, want dat

indien dese somme, het geen niet te presumeeren is, door dat middel noch al konde worden ghevonden en opghebracht, sijn Ed. dan naer verloop van eenigen tydt weer nieuwe demandes soude konnen doen, haer Ed. Mog. stellen in de selve verlegentheydt, ende dan niet konnende betalen het effect van alle het voorighe doen verliesen.

Dat sijn Ed. die laetste tegenwerpinge, hoewel voor de tweede mael gerepeteert, onbeantwoort hadde laten passeeren, ende na verscheyde andere redenen, ende debatten over de Intentien ende het bedryf van haer Ed. Mog. ghevallen, iterativelijck ende tot besluyt haer Ed. hadde aen geseyt, dat de ontfangers den een-en-twintigh duysent, die de selve over de maenden November ende December, van wegen de Impositien schuldigh waren, promptelijck souden hebben te voldoen, of dat sijn Ed. haer daer toe soude constringeeren, ende wel middelen soude weten om 't selve te bekomen.

Extract uyt de Resolutien van de Edele Mogende Heeren Staten des Landts van Uytrecht.

Martis XXVIII. *Januarii* 1673.

NOchmael rypelijck ghedelibereert op het gerapporteerde van des daeghs te vooren, is naer veele bekommerlijcke overweegingen, vermits den Heere Intendant de conditien by haer Ed. Mog. versocht, blijft weygeren, naer ghedane omvrage eenparigh goedt ghevonden, te persisteeren by haer Ed. Mog. resolutie van den vijf-en-twinigsten deser, na de middagh; en den Heere van Dijckveldt versocht zynde,

om daer over te ontwerpen een Missive aen den Heere van Maerssenbroeck, het welcke staende Vergaderinge geschiedt, is goedt gevonden die te depescheeren, als volgt:

Erentfeste, &c.

Uyt de rapporten van onse Gecommitteerde, copyelijck hier nevens gevoeght, sal u Ed. konnen sien wat sedert eenighe daghen tusschen den Heer Intendant en ons, op het subject van de schattinghe, by sijn Ed. op de huysen gestelt, is gepasseert, die in middels ende noch van tijt tot tijdt vermeerderen. De difficulteyten, die wy in cas van accoort aen ons syde hadde te apprehenderen, soodanigh ende so verre, dat wy meynen groote redenen te hebben van ons te verheughen, dat den Heer Intendant de conditien, volghens onse resolutie van de 24 deser, sijn Ed. voor ghehouden, niet heeft believen in te willighen: want wy in sulcken cas souden noch acht-en-seventigh duysent gulden, onder rabat van't ghene de absente daer inne moeten betalen, aen den Intendant hebben moeten goet doen; ende sijn Ed. heeft niet meer als ontrent ses-en-sestigh duysent gulden ontfangen, ende 't gene wel te weten staet, sijn Ed. hadde by provisie (seer weynigh huysen uyt ghesondert) niet meer als de helfte van de tax doen vorderen, ende eenighe van sijn bedienden haer met een darde, andere by gheringhe luyden met minder laten contenteeren. Ende nu worden wy bericht dat verscheyde Buurten ende Straten, om dat gedeelte uyt te maken, ende daer door malkanderen van die rigoureuse en wreede executie te bevryden, haer gelt als in gemeenschap, en te samen hebben gebracht; dat oock meenighte

van persoonen van meerder, ja van goede gelegentheydt geldt hebben geleent, om haer contingent te betalen, dat vele andere daer toe haer laetste Goudt, of Silver hebben verkoft, ende dat derhalven ontallijcke personen, door de voldoeninghe van de eerste portie, haer t'eenemael van gelt hebben ontbloot: het geene oock te waerschynelijcker ons voorkomt, om dat door de gantsche Stadt is ghedivulgeert, en generalijck ghelooft geworden, dat den Bisschop even voor, of op sijn vertreck soude hebben verseeckert, dat de vermogende met het voldoen van met de helfte, ende de mindere met dat van een derden deel van haer taxe souden volstaen, en daer by accedeert noch dat sommige van de Commissarissen niet als de principaelste luyden in yder Wijck, jae in eenighe van de slechtste maer een of twee Huysen de schattinge hebben afgevordert, soo dat wel soberlijck de meeste rype Peeren by hear ghepluckt zyn, en derhalven door ons de ge-eyschte acht-en-tseventigh duysent, in geenen deele uyt de rest van den tax hoewel noch vry meer importeerde, te bekomen zyn geweest: behalven dat wy beswaerlijck het ghekryt, en ghekerm van de arme Menschen soude hebben konnen tegen staen, ende daer door dickmaels zyn verhindert gheworden van het te doen innen, van veel Luyden die het in der daet wel souden hebben konnen op brengen. Wy hebben raedtsaem geacht U E. dit boven verhaelde soo breedt te adviseeren, op dat U E. sich daer van aldaer, ende soo het behoort soude konnen bedienen tot onse descharge, alsoo de Heere Intendant niet wel te vreden zynde, dat wy de voorslagh niet hebben geaccepteert, aen onse Gecommitteerdens geseght heeft daer over aen het Hof te sul-

len schryven, ende in plaetse van dat tot noch toe alle goede officien heeft ghedaen, nu qualijck van ons te sullen getuygen. Wy geloven niet sonder fundament, dat sijn Ed. misnoegen en ghevoeligheydt te grooter is, om dat hy de onmacht en onvermogentheyt in de Stadt ondervindt soodanigh te zyn, dat by executie niet soo veel, als by de conventie soude hebben bedongen, sal konnen erlangen, ende daer toe die harde ende tot noch toe in dit Landt ongehoorde middelen, ende dat tegens veele ellendighe Menschen, die niet en hebben, sal moeten employeeren: want wy konnen niet anders oordeelen, of sijn Ed. is ten vollen overtuyght van de hooge armoede, ende miserie van de Ingesetenen, ende heeft oock een eerlijck ghemoedt, dat meewarigh ende susceptibel van mededoogentheydt is, maer laet sich al te veel ghelegen wesen, om penninghen te vinden, ende daer mede contentement aen de Ministers te geven. Ondertusschen verlaten, uyt oorsaeck van de schattinge, veel luyden, selfs van de fatsoenelijckste, hare Huysen, en gaen by een ander inwoonen, gemeene luyden soo Mans als Vrouwen, vluchten dagelijcks met meenighte, en hoewel voor twee dagen tusschen de 40 a 50. hier en daer aengehaelt, weder in de Stadt gebracht, ende de Mans tot haer onder Kleederen, ja sommighe naeckt uytghetrocken zyn, soo wordt het evenwel daerom niet naer ghelaten, soo dat te duchten is, dat de Stadt t'eenemael sal werden gedesoleert, &c.

Den 28. Januarii 1673.

Staten, &c.

Op het tapyt gebracht zynde het voorgaende genotuleerde, noopende het provenu van de Impositien over de maenden November, en December, en het begeeren van de Heere Intendant daer ontrent, zyn naer deliberatie daer over ghehouden, versocht en ghecommitteert de Heeren Ruysch, van Someren, van Wulven, van Sandenburgh, Boott, en Mansvelt, omme nevens de Heeren Ghecommitteerden, ter Finantie en Reecken-kamer te overwegen, wat dien aengaende, in allen gevalle, soo wanneer den Heere Intendant by sijn begeeren blijft volharden, soude konnen en behooren gedaen te werden, en haer Ed. Mog. te dienen van rapport en advys. En is den Schepen Velthuysen gecommitteert, omme onderwijlen den Heere Gouverneur Stoupa te representeeren de ghefondeertheydt van haer Ed. Mog. intentie, tot het niet rembourseeren van de penningen uyt de Impositien over de voorschreven maenden gheprocedeert, en by haer Ed. Mog. soo tot behoeften der Fransche troupes, als verscheenen renten uytgegeven, en is den Heere van Dyckvelt versocht, omme daer over te coucheeren, een missieve aen den Heere van Maerssenbroeck, (die 't selve aenstonts ghedaen hebbende, is af gegaen als volght:

Erentfeste, &c.

Wy hebben U E. sedert eenighen tydt herwaerts geadviseert, dat de Heere Intendant aen de ontfangers heeft gheinterdiceert geen renten meer te betalen, mitsgaders de selve te bevelen, voortaen de Impositien aan sijn Ed. te verantwoorden.

Dat sijn Ed. oock, ter saecke van de absentie

van den Adjutant Matthisius, heeft gedisponeert van het Cameraerschap van den Leckendyck, niet tegenstaende aen sijn Ed. geremonstreert is geworden, dat het selve altydt, selfs onder de Regeeringhe van Keyser Carel, volgens de Ordonnantie van den Leckendyck by hem ghemaeckt, heeft toegestaen tot onse collatie, ende dat alles contrarie de Articulen, die het sijne Koninghlijcke Majesteyt heeft belieft aen dese Provincie te vergunnen.

Daer-en-boven weygert sijn Ed. nu teghens het provenu van de Impositien in uytgift te admitteeren, de vier duysent Rijcksdaelders aen sijn Ed. in conformité van den accoorde over de maendt van October, in minderinge ende ter goeder reeckeninghe, van het geene de Provincie daer nae soude moeten opbrenghen, in November voldaen, onder pretext dat wy over het volgende niet weder met sijn Ed. sijn verdragen.

Oock wil sijn Ed. om de selve redenen in uytgift niet passeeren de Interessen, die sedert den eersten November, en voor date van sijn verbodt sijn betaelt; gelijck sijn Ed. oock noch wil weygeren verscheyde posten, ten dienste van de troupes, of over andere saecken met sijn Ed. kennisse, of op sijn Ed. ordre, uytghegeven, als breeder uyt de bylaeghe sult konnen sien. Alle het welcke dies te meer strydt met de billickheydt, om dat wy nu buyten de Impositien geen ander revenus hebben.

Noch heeft sijn Ed. alle de huysen beswaert met de ondragelijcke Schattinghe van een tien dubbelt Heertstede-geldt, en dat alleen over de maenden van November en December.

Ende vordert over de voorschreven Maenden by executie van yder Dorp een groote somme

geldts niet teghenstaende eenige van de selve door het doorsteecken van den Leckendyck zyn geinundeert, meest alle onbeheert ende onbesaeyt, en by na de meeste van haer Vee en Paerden berooft.

En dewijl de Heer Intendant, als wy daer over aen sijn Ed. klagen, sich beroept op sijne ordres, ende ons renvoyeert aen het Hof, soo vinden wy goedt dat U E. ter eerster gelegentheyt alle het selve, alvoorens over de forme van dien geconsuleert hebbende, met de gene, die U E. weet tot dese Provincie wel gheneegen te zyn, ende het werck soo veel doenlijck ten besten geprepareert zynde, aen den Koningh sult remonstreeren, &c.

Den 28. *Januarii* 1673.
Staten, &c.

Extract uyt de Resolutien der Ed. en Mogende Heeren Staten des Landts van Uytrecht.

Veneris XXXI. *Januarii*, 1673.

OP 't mondelingh desen aengaende geproponeerde, is den Heere van Dijckveldt versocht, tot het ontwerpen van een Missive aen den Heere van Maerssenbroeck, om noch huyden afgesonden te worden, die 't selve, sittende vergaderinge gedaen hebbende, is die gedepescheert, luydende als volght.

Met de voorgaende post van den 28 deses, hebben wy u Ed. by twee Missiven, geadviseert verscheyde beswaernissen, ons door den Heere Intendant opgheleydt, ende dat u Ed. de selve aen den Koning op de gevoeglijckste wyse soudt remonstreeren, tot dien eynde voor instructie de rapporten van 't ghene omtrent die saecken was

ghepasseert, daer nevens hebbende ghevoeght. Wy blyven noch van 't selfde ghevoelen, ende recommandeeren u Ed. sulcks hoe eer hoe liever in 't werck te legghen, ende uyt vreese dat die depesches mochten wesen vermist, senden wy by desen der selver duplicata. Ende alsoo ondertusschen voorgevallen is, dat aen het huys van den Heer van Wulven ghevonden sijnde eenige weynighe stoelen, den Heere van Amelisweert (soo gheseght wordt) toebehoorende, ende dat den Heere Intendant uyt dien hoofde van de gemelte Heer pretendeert de vijftigh guldens daegs by den Heer van Amelisweert, op het Placcaet van den Koningh niet weder in de Provincie gereverteert sijnde, sedert den eersten October verbeurt, monteerende ter somme van ses duysent gulden, en van den Dom-heer Hoenst een somme van vier-en-twintigh duysent ses hondert gulden, ter sake dat sijn Vader ende drie Susters mede aen het selve Placcaet niet souden hebben geobedieert, ende dat sijn Ed. om de respective sommen te bekomen, in yder van die huysen eenige Soldaten, by forme van executie, heeft gelogeert, ende alsoo die maniere van procedeeren, ons bedenckens, met ghene redenen kan worden gejustificeert, ende van soodanighen ghevolgh is, dat niemant in de Stadt vry soude sijn van onder 't selve, of diergelijcke pretext te konnen worden ghecalangeert, en gecondemneert, ende onmachtigh sijnde so excessive sommen op te brengen, volkomentlijck ende in de grondt geruineert, soo hebben wy goet gevonden u Ed. mede kennisse daer van te geven, om te overleggen, of ende wat aldaer daer teghen soude konnen worden versocht ende verworven.

Hier nevens gaet oock een copye van de laet-

ste ordonnantie van den Heer Intendant, rakende de gevluchte of verborgen goederen, 't welck na de letter wordende uytgeleyt, soude, boven vele andere incongruiteyten, in 't regard van Ouders, Kinderen, Voogden, Bedienden, en Notarissen, als andersints, daer door hondert Persoonen voor een saecke, ende een ende de selfde Persoon voor hondertderhande saecken konnen worden aenghesproocken; alsoo veele luyden bekent sijn, de capitale of vaste goederen van huysen en anders de gevluchte competeerende, ende daer uyt souden grooter somme konnen worden ge-eyscht, als niet alleen in de Provincie, maer in 't geheel Nederlandt ja gantsche Rijcken te vinden souden sijn: ende om 't gene wy van buyten af hooren, ende om andere consideratien zyn wy bedenckelijck, immers als noch, eenighe Interpretatie daer over aen sijn Ed. te vraghen, ende achten derhalven noodigh dat u Ed. overweeghe, of en hoedanigh aldaer, daer inne soude konnen worden voorsien.

Extract uyt de Resolutien der Edele Mog. Heeren Staten des Landts van Uytrecht;

Op Saterdagh, den eersten van Februarii, 1673.

HEbben de Heeren van Someren, van Sandenburgh, en de Schepen Velthuysen gherapporteert &c.

Hier op gedelibereert sijnde, sijn de gheseyde Heeren bedanckt over de moeyte, die sy gedaen hebben; en men heeft goet ghevonden en geresolveert dat men, dwijl'er geen middel is om yets op de Heer Intendant te winnen, en hy soo

hardtneckigh in sijn eysch blijft, dat hun Edele Mog. geen nadere hulpmiddel vinden, om een grooter quaedt te voorkomen, het overschot van d'inkomst der Impositien van de maenden van November en December sal doen betalen, bedragende de somma van .... en aen de Secretaris, die oock geautoriseert is, is belast haer te betalen van de penningen, die noch ghevonden worden onder de handen der Ontfanghers van de gemeene rechten, of onder de handen van de Collecteurs der middelen van hun Ed. Mog. die op de Wijn, op het Bier, en op het Gemael geheven worden.

Extract uyt de Resolutien der Edele Mogende Heeren Staten des Landts van Uytrecht.

Op Dinghsdagh, den achtienden van Februarii, 1673.

HEeft de Heer van Dijckvelt aen hun Edele Mog. gerapporteert, dat de Heer Intendant door een Edelman aen hem bekent had ghemaeckt, dat, dewijl 'er drie plaetsen van Raedts-heeren in 't Hof van Justitie des Landts van Uytrecht vacant waren, en dewijl het boven alle dinghen noodtsaeckelijck was dat het Gerecht wel bedient wierdt, hun Ed. Mog. wel souden doen met op het spoedighste te delibereeren, aengaende capable en bequame personen *van de een en de ander Godtsdienst*, daer mee dese plaetsen vervult souden worden. En dewijl eenigen hier op eenige reflexien maecken, soo hebben de Leden begeert sulcks aen hun Committenten te communiceeren.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten des Landts van Uytrecht;

Op Vrydagh den sevenden van Maert, 1673.

[+]Rapport aen de Staten over de verhandelingh van de verkiesingh van Raets-Heeren, en het stoppen van de Leckdijk by d'Intendant.

[+]**D**E Heeren van Dijckveldt, van Sandenburgh, en de Burgermeester van der Voort hebben aen de Vergaederingh gherapporteert, dat sy, om te voldoen op de resolutie Commissoriael van hun Ed. Mog. van den vijfden van dese Maendt, aen de Heer Intendant hadden vertoont. I. Dat voor desen het Hof van Justitie van dit Landtschap alleenlijck bestondt uyt acht Raedts-heeren; dat wèl waer was dat men, sedert eenighe jaren, dit ghetal tot dat van elf had vermeerdert; maer dat van alle tyden af vijf Raedts-heeren een Vonnis hadden mogen formeeren: Dat 'er tegenwoordigh noch acht in het leven waren: en dat 'er, in teghendeel, seer weynigh processen waeren, en dat men daer benevens de financien van hun Ed. Mog. in dier voeghen uytgheput vondt, dat men de vacante plaetsen niet sou konnen vullen, sonder hen groot onghemack aen te doen. II. Dat het water, het welck in het landt was gekoomen deur de openingh, die men in de Leckdijck heeft ghemaect, het meeste deel van de beste landen van 't Landtschap onder heeft geset, en veel voeten hoogh daer op stondt: dat, indien men hen, met de opening in dit voorjaer te stoppen, niet droogh maeckt, sy soo weeck en bedorven souden worden, dat men in veel jaren niets daer af sou trecken, en dat sy in dese Somer noch gras noch hoy sullen geven, tot de gheheele ondergang

der arme Inwoonders, schoon sy gheen ander ongemack hadden. Dat de Heer Intendant op het eerst der geseyde puncten had gheantwoort, dat hy de redenen, die de Heeren Gedeputeerden bybrachten, als seer gewichtigh aenmerckte, en sich daer mee vernoeghde; en derhalven dat hy verstondt dat men, soo veel de vacante chargien der Raedts-heeren aengaet, de deliberatie daer af tot op een ander tydt moest uyt stellen.

Wat het tweede aengaet, dat hy voor desen door de redenen van hun Ed. Mog. ghepersuadeert had gheweest, en dat hy derhalven noch daer over aen de voornaemste Ministers van het Fransche Hof had gheschreven, en dat hy over eenige dagen daer uyt bevel had ontfangen van de geseyde opening noch niet te stoppen: doch dat hy, dewijl hy van een selfde ghevoelen was, als hun Ed. Mog. een tweede depesche over dese saeck aen de Ministers had gedaen.

Hier op gedelibereert zynde, heeft men de geseyde Heeren Gedeputeerden over hun moeyte bedanckt; en de saeck is daer by gelaten.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten des Landts van Uytrecht;

Op Saterdagh, den achtsten van Maert, 1673.

HEeft de Heer van Dijckvelt aen de Vergaderingh [+] gherapporteert, dat de Heer Intendant Robert aen hem had bekent gemaeckt, dat hy wel met eenige Gedeputeerden van hun Ed. Mog. begeerde te spreecken. Hier op ghedelibereert zynde, heeft men de Heeren van Dijckvelt, Van Sandenburgh, en Hamel, oudt Burgermeester, versocht en ghedeputeert, om

[+]Eysch van nieuwe schattingen.

sich hier toe by de Heer Intendant te voeghen. Sy, terstont uytgegaen, en eenige tydt daer na weer ghekeert zynde, hebben aen de Vergaderingh gerapporteert, dat de Heer Intendant tot hen had gheseght, dat hy, tot sijn weerwil, uyt het Hof van sijn Majesteyt nieuwe bevelen had ontfangen, *die hem noodtsaeckten een nieuwe eysch te doen tot de subsistentie der troupen van sijn Majesteyts heyr*, en dat het aen hun Ed. Mog. sou believen op bequame en eenparige middelen te dencken, door de welcken men ghereedt geldt sou konnen kryghen, en de selfden met hen te concerteeren; aenbiedende, om hen ghemackelijcker te heffen, en te vinden, niet meer dan een eenighe contributie te doen voor de maenden van Januarius, Februarius, Maert en April van dit jaer. Hier op gedelibereert zynde, hebben hun Ed. Mog. na dat sy eenige tydt op dese saeck gediscoureert hadden, dienstigh geoordeelt de Vergaderingh tot naestkoomende Maendagh uyt te stellen, en ondertusschen heeft men de selfde Heeren versocht en ghedeputeert om met de Heer Hertogh van Luxenburgh te gaen spreecken, aengaende de openingh, en toestoppingh van de Leckdijck, en rapport daer af te doen.

Extract uyt de Resolutien der Edele Mogende Heeren Staten des Landts van Uytrecht;

Op Maendagh, den tienden van Maert, 1673.

HEeft men, na rype deliberatie, en in gevolgh van veel propositien, die ghedaen zyn over de nieuwe eysch van de Heer Intendant Robert, gheinsereert in het Register op

den achtsten van de maendt, de Heeren van Dijckvelt, van Sandenburgh, en Hamel, oudt Burgermeester, versocht en ghedeputeert om met de geseyde Heer Intendant over het selfde subject te gaen spreecken, en, om de militaire executien te voorkoomen, die de Inwoonders van de stadt Uytrecht gheleden hebben, uyt oorsaeck van de contributien der maenden van November en December, aen te bieden de rechten, die hun Ed. Mog. heffen, te verhooghen, en te verswaeren, en daer toe te contribueeren al het gheen, dat men oordeelen sal daer toe te konnen doen, na dat men daer in over een gekomen sal wesen.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten des Landts van Uytrecht.

Op Woensdagh, den twaelfden van Maert, 1673.

HEeft de Heere van Dijckvelt aen de Vergaderingh gerapporteert, dat de Heer Gouverneur Stoupa aen hem had gecommuniceert, dat den heer Intendant zyn eysch, aengaende de maenden van Januarius, Februarius, Maert en April, *ghebracht hadde op vijftigh duysent*[+] *Rijcksdaelders ten minsten, indien de Staten aen namen het geldt op te brenghen; en dat, soo hun Ed. Mog. swarigheyt maeckten om sich met de heffingh van de gheseyde somme te belasten, de geseyde Heere Intendant twee mael soo veel sou oplegghen, en dat hy de rijcken verplichten sou de tax der armen te betalen.* Hier op ghedelibereert zynde, soo heeft men goedt gevonden de Vergaderingh uyt te stellen tot aen de volghende dagh, des uchtens te negen uuren, en dat men de Heeren

[+]Begrootingh van d'eysch.

Magistraten van Amersfoort en Wijck sou adverteeren teghen die tydt hier in dese stadt te verschynen, om by de deliberatien en resolutien te zyn, die over dit subject ghenomen sullen worden.

Extract uyt de Resolutien der Edele en Mogende Heeren Staten des Landts van Uytrecht.

Op Donderdag, den dertienden van Maert, 1673.

[+]**W**Eer ghedelibereert zynde over de eysch van den Heer Intendant, die geregistreert is, en hun Edele Mog. ter selfde tydt verstaen hebbende, ghelijck sy oock in een Memorie die aen hen vertoont is, gesien hebben, dat de intentie van de Heer Intendant is, *dat de somme van vijftigh duysent Rijcksdaelders, die hy geeyscht heeft, op de stadt Uytrecht alleen geheven sou worden; ghelijck oock in ghevolgh daer af de Heeren van Amersfoort aen hun Ed. Mog. bekent hebben ghemaeckt dat de Heer Intendant in het particulier van hen had gheeyscht voor de maenden van Januarius, Februarius, en Maert, een somme van dartigh duysent guldens, en daer beneffens vijf duysent guldens tot schoenen voor de Soldaten.*

[+]Versoeck van moderatie in d'eysch.

Hier op gedelibereert sijnde, heeft men aen de Heer van Dijckvelt versocht besonderlijcker d'intentie van de Heer Intendant daer op te willen onder-staen, en te vernemen of de gheseyde Heer Intendant niet door ghevoegelijcke redenen bewoghen sou konnen worden, sijn eysch over de geheele Provincie uyt te strecken; ghelijck oock hier toe, dat de somme, die 't geruïneert en uytgheput Landtschap niet kan opbrengen, eenighsins gemodereert sou worden.

Op den selfden dagh, na de middagh, te drie uren.

De Heer van Dijckveldt heeft gerapporteert, [+] dat hy aen de Heer Intendant Robert had vertoont, dat hun Edele Mog. verwondert en verbaest waren dat sy in sijn Memorie van de: .. ghesien hadden, dat de somme van vijftigh duysent Rijcksdaelders, tot de welcke hy de taks, die hy eyschte, door de Heer Gouverneur had doen brengen, alleenlijck de stadt Uytrecht betrof: dewijl hy, na dat hy uyt het Hof bevelen tot een nieuwe eysch had ontfangen, de Gedeputeerden der Staten by hem had ontboden, aen hen d'eerste openingh daer af ghedaen, en met hen in eenighe soorte van Negotiatie was getreden; en dewijl men daer uyt kon oordeelen dat het ten opsicht van de selve Provintie was, daer af het gouvernement eyghentlijck op de Staten siet.

[+]Ordre gestelt om met d'Intendant te handelen over de nieuwe eysch

Gelijck oock dat, als voor desen de Heer Intendant met hun Edele Mog. was verdraghen, en altijdt met hen in conferentie was ghetreden; dat het altijdt had gheweest aengaende de geheele Provintie, dat is voor de Stadt, Steden en het platte Landt. Dat de somme, daer toe men de tax had doen opklimmen, hen oock deê oordeelen, dat men haer op de gheheele Provincie meende te heffen, dewelcke, sich in een seer erbarmelijke staet bevindende, noch moeite genoegh sou hebben, om sulck een considerable somme te samen te krygen.

Dat de Heer Intendant weer geseght had, dat de somme, die hy geeyscht had, alleenlijck de stad Uytrecht aengingh, gelijck hy oock de leste

tax alleenlijck op de stadt Uytrecht had gheleght, dat, indien men oock de andere Steden, en het platte Landt, het welck van weynigh consideratie was, daer onder wilde doen begrypen, hy sich niet daer tegen sou stellen; maer dat hy dan de somme naer proportie moest vergrooten. Dat de stadt Amersfoort gheen swarigheyt sou maecken om veertigh duysent guldens voor de vier maenden aen hem te geven. Dat de andere Steden oock yets souden doen, en dat'er oock Dorpen waren, die souden konnen contribueeren. *Dat, in gheval hy niet met hun Ed. Mog. kon verdraghen, hy vastelijck voorghenomen en beslooten had op de stadt van Uytrecht alleen hondert duysent Rijcksdaelders, in plaets van vijftigh duysent, te setten, en dat hy hen tot de leste penningh sou doen betalen, sonder eenigh uytstel, of verlies, en dat hy hier toe de rijcken voor de genen, die geen middelen hadden, sou doen betalen. Dat hun Ed. Mog. sich slechts hadden te verklaren, en dit op 't spoedighste.* Dat de geseyde Heer Gedeputeerde geantwoordt had, dat hy het geen, het welck hy ordonneerde, wel kon executeeren, doch dat hy echter de erbarmelijcke staet, daer toe de Provincie sich gebracht bevont, beliefde te aenmercken. Dat dese maniere van procedeeren de overige Inwoonders, die 'er noch in waren, voort souden verdryven, en de stadt woest maecken. Dat een goedt Harder sijn Schapen scheert, maar niet vilt. Dat hy, Heer van Dijckvelt, geen ordre had, dan om de intentie van de Heer Intendant te vernemen, en dat hy, de selfde nu wetende, rapport daer af aen hun Ed. Mog. sou doen, en dat hy noch van dese avont, of ten langsten morgen uchtent hun besluyt aen hem sou doen verstaen.

Hier op veel reflexien gemaeckt zynde, soo hebben de Heeren Gedeputeerden van de stadt Uytrecht sonder uytstel de Raedt van de Stadt doen te samen komen; en eenige tyt daer na daer in getreden en 't advys van de Heeren hun Committenten gherapporteert hebbende, en oock considereerende dat de Heer Intendant volle macht heeft om de somme, die hy gheeyscht heeft, te vergrooten, en sulcks met strengheyt te executeeren, gelijck de tax voor de Maenden van November en December tot de concurrentie van omtrent *vijf-en-twintigh duysent guldens met soo groote onghelijckheydt en wreedtheyt gheeyscht, en geexecuteert heeft gheweest door de Commisen van de gheseyde Heer Intendant*, die sonder twijffel daer mee sou handelen op de selfde wyse, ten opsicht van de vier volgende maenden: hier op dan gedelibereert zynde, soo heeft men eenstemmelijck goedt ghevonden en gearresteert, dat men besonderlijcker met den Heer Intendant sal spreecken, aengaende de geseyde eysch, en dat men 1. Al het geen dat mogelijck sal zyn, sal aenwenden, om eenige af-slagh daer in te verkrygen. 2. Gelijck oock prolongatie der termynen van de betalingh. 3. Dat de executie aen de geenen, die middelen hebben, en echter weygeren te betalen, sal ghedaen worden door de ordre van de Heer Intendant, en door sijn Commisen. 4. Dat hun Ed. Mog. volkoomelijck en gheheelijck de impositien sullen ghenieten, doch dat de Heer Intendant de handt daer aen sal houden, en hen doen gelden. 5. dat de somme, die 'er ge-eyscht wordt, het geheel Landtschap, en sijn Steden mach begrypen.

En dat men, in alle geval, en by faute van

dien, om grooter rampen voor te komen, de conditien sal accepteeren, daer af de Heer Intendant niet sal willen afgaen. En om dit voor-verhaelde worden versocht en ghedeputeert de Heeren van Dyckveldt, Sandenburgh, en Hamel.

Extract uyt de Resolutien der Edele Mogende Heeren Staten des Landts van Uytrecht,

Op Vrydagh, den viertienden van Maert, 1673.

[+]**H**Ebben de Heeren van Dijckvelt, van Sandenburgh, en Hamel gerapporteert, dat sy, in ghevolgh van de leste commissie van hun Edele Mog. aen de Heer Intendant in weynigh woorden de uyterste onmacht hadden vertoont, daer in het Landtschap sich bevondt, en oock tot wat uyterste de Inwoonders gebracht waren, soo door het verlies, dat sy geleden hadden, als door de leste tax, die hen voort had verdorven: en dat, dewijl men de gagien, de interesten en de andere chargien van de Staet niet en betaelde, de particulieren oock hun schulden en renten niet langer konden betalen; invoegen dat 'er voortaen gheen middel voor het volck overigh was om geldt te bekomen. Dat sy dieshalven de geseyde Heer Intendant wel ernstelijck, en seer ootmoedighlijck hadden ghebeden, dat hy, eer hy sijn leste verklaeringh deed, aengaende de eysch, die hy nu gedaen had, noch eens beliefde sich voor de oogen te stellen, en te considereeren de deerlijcke staet van dese Provincie, en oock te lyden dat zyn goetheydt en meedoo-

[+]Rapport op het versoeck van versachtingh van den eysch.

gen, daer af men eenighe blijcken had ghehad, voor de bedruckte en gheruineerde Inwoonders sou spreecken: en dat wy ons verseeckerden dat, soo hy hen gunstighlijck wilde hooren, en de bewegingen volgen, die hun ellende in hem sou konnen veroorsaecken, hy sonder twijffel bewooghen sou worden de somme, die hy gheeyscht had, te modereeren, de termynen van de betalingh te verlangen, op de gheseyde somme het gheen te laten vallen, dat sy niet van eenige Burgers souden konnen bekoomen, of ten minsten dat hy het hen selven sou laten ontfangen, en dat hy hun Ed. Mog. het weynighe sou laten genieten, dat de impositien noch in dese lastige conjuncture van saecken konden opbrenghen: dewijl het hen, sonder dat, onmogelijck sou zyn de schulden te betalen, die sy genootsaeckt zyn gheweest te maecken, tot de dienst der troupen van sijn Majesteyt, of, waer het oock is, de Herders der Kercken op het landt te soulageeren, ghelijck oock veel anderen, die sy ghebruycken, die, sonder hun gagien en appoinctementen, niets hebben, daer op sy konnen bestaen, noch oock, waer in het eenighsints kon wesen, de Godts-huysen en armen te versorgen. En dat sy, dit alles aen sijn goedtheyt recommandeerende, daer op, in tyt en plaets, een gunstighe resolutie souden verwachten. Daer op sy af-scheyt van hem hadden genoomen.

Hier op gedelibereert zynde, soo zyn de geseyde Heeren Gedeputeerden van hun moeyte bedanckt; en men heeft goedt gevonden, door de tegenwoordigen, de Heer van Dyckvelt te versoecken, en hem te deputeeren, om, terwijl men de resolutie van de Heere Intendant

verwacht, weder aen de Heer Gouverneur Stoupa te versoecken dat hy belieft te trachten de Heer Intendant te disponeeren tot meerder compassie en mede-lijden met de andere Inwoonders van dese Provincie te hebben, om een gunstiger resolutie daer af te verwerven.

EYNDE.